गल्कोट नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

गल्कोट, बाग्लुङ, गण्डकी प्रदेश, नेपाल

शिक्षा योजना

(२०७८/०७९-२०८२/०८३)

मन्तव्य

(नगर प्रमुख, गल्कोट नगरपालिका)

मन्तव्य
(उप–प्रमुख, गल्कोट नगरपालिका)

भनाई

(प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, गल्कोट नगरपालिका)

भनाई

(शिक्षा शाखा प्रमुख, गल्कोट नगरपालिका)

विषय सूची

परिच्छेद १ : परिचय
परिच्छेद २: नयाँ शिक्षा क्षेत्र योजना
परिच्छेद ३ : विद्यालय क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्रहरु
परिच्छेद ४ : संस्थागत संरचना, क्षमता विकास र संघ तथा प्रदेशसँगको समन्वय
परिच्छेद ५ : लगानी र स्रोत व्यवस्थापन
परिच्छेद ६ : योजना कार्यान्वयन, अनुगमन, मुल्याङ्कन तथा समन्वय र सहजीकरण
परिच्छेद ७ : प्रमुख कार्यसम्पादन सूचकहरु
अनुसूचीहरु

कार्यकारी सारांस

गल्कोट नगरपालिका गण्डकी प्रदेश अन्तरगत बाग्लुङ जिल्लाका कुल १० स्थानीय तह मध्ये एक हो । वि.सं. २०७३ साल फागुन २३ गते स्थानीय तह पुनर्संरचनाका क्रममा साविक दुधिलाभाटी, नरेठाँटी, हटिया, हरिचौर, मल्म, काँडेवास, पाण्डवखानी र रिघा गाविस समावेश गरी गल्कोट नगरपाकिाको स्थापना गरिएको हो । यस नगरपालिकालाई कुल ११ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ । २०६८ सालको जनगण्ना अनुसार यस नगरपालिकाको जम्मा जनसंख्या ३३०९७ रहेको थियो भने घरधुरी सर्वेक्षण २०७६ अनुसार ३९२७७ रहेको छ । गल्कोट नगरपालिकामा साक्षरता दर ९०.१७ प्रतिशत (५ वर्ष माथिको जनसंख्याको) रहेको छ । जसमध्ये पुरुष साक्षरता प्रतिशत ९४.३८ रहेको छ भने महिला साक्षरता ८५.८७ प्रतिशत रहेको छ । यस नगरपालिका क्षेत्रमा ४३ प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र, ७८ वटा विद्यालय र एउटा क्याम्पस संचालनमा रहेका छन् । विद्यालय मध्ये ६८ वटा सामुदायिक विद्यालय, १० संस्थागत विद्यालय, एउटा संस्कृत विद्यालय र एउटा मदरसा रहेका छन् । तहगत रूपमा हेर्दा आधारभूत तहसम्म पठन पाठन हुने ५९ वटा, माध्यमिक तहसम्मको पठन पाठन हुने २२ वटा, प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र ४३ वटा रहेका छन्। यस क्षेत्रमा स्नातक तहसम्मको पठन पाठन हुने एउटा क्याम्पस रहेको छ । प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र मध्ये विद्यालयमा रहेका २७ वटा तथा समुदायमा आधारित १९ वटा रहेका छन् । विद्यालयहरू मध्ये २ कक्षा सम्म पढाइ हुने १ तथा कक्षा ४ सम्म पढाइ हुने २ वटा रहेका छन् । यी शैक्षिक संस्थाहरुमा ७०० भन्दा बढी शिक्षक कर्मचारीहरु कार्यरत रहेका छन् ।

गण्डकी प्रदेश, बाग्लुङ्ग जिल्ला स्थित गल्कोट नगरपालिकाको समग्र शैक्षिक स्तर बृद्धि र विकासका लागि यो पाँच वर्षे शिक्षा योजना तयार पारिएको हो । नगरपालिका शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाको अगुवाईमा आ.व. २०७८/७९ देखि आ.व. २०८२/८३ सम्मका लागि यो योजना तयार भएको हो । नेपालमा भएको राजनितीक परिवर्तनपछि नेपालको संविधानमा शिक्षाको सन्दर्भमा समेटिएका तथा लेखिएको अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाको मुल मर्मलाई आत्मसात गरी योजना तयार पारिएको हो । संविधानको अनुसूची ८ मा स्थानीय तहको एकल अधिकार सूची समावेश गरेको छ जसमा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको अधिकार स्थानीय तहलाई सुम्पेको अवस्था छ। यसैगरी स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा छ जसमा स्थानीयतहले शिक्षा सम्बन्धी २३ वटा कार्यहरु सम्पादन गर्ने उल्लेख छ । त्यसैले आफ्नो स्थानीय तहमा सञ्चालित विद्यालयहरुको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्दै शिक्षामा समतामूलक पहुँच, गुणस्तरीय शिक्षा, सक्षमता, सान्दर्भिकता, समावेशीकरण, सुशासन तथा व्यवस्थापन आदि सुनिश्चित गर्नका लागि स्थानीय तहले उपलब्ध स्रोत साधन (भौतिक, वित्तीय र मानवीय) को अधिकतम् परिचालन गर्न आवश्यक हुन्छ । २५ वर्षे राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोच, राष्ट्रिय शिक्षा नीति र राष्ट्रिय विज्ञान प्रविधि तथा निवप्रतधन नीति, सामुदायिक विद्यालय सबलीकरण दशक (२०७६-२०८५) का लागि सम्बोधन गर्नुपर्ने विषयहरू, १५ वर्षे दिगो विकास लक्ष्य, पन्ध्रौं आवधिक योजनाका लक्ष्यहरू र हालै कोभिड-१९ ले पारेको प्रभावलाई समेत सम्बोधन गर्नेगरी नेपाल सरकार, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले १० वर्षे (वि.सं. २०७८ देखि २०८७ सम्म) शिक्षा क्षेत्रको नयाँ शिक्षा योजना निर्माणलाई अगाडि बढाएको छ। तीनै तहका सरकारमा निर्माण हुने प्रस्तावित योजनाले नेपाललाई सन् २०२२ सम्ममा विकाससील मुलुकको रूपमा र सन् २०३० सम्ममा दिगो विकासका

लक्ष्य हाँसिल गर्दै मध्यम आय भएको मुलुकको रूपमा स्तरोन्नति गर्ने तथा राष्ट्रिय अपेक्षा पूरा गर्ने कार्यमा मुलुकको शिक्षाले माध्यमको रूपमा भूमिका खेल्छ । यसै सन्र्दभमा हाल नेपालले विकासको गतिमा एक फड्को अगाडी बढ्दै अति कम बिकसीत मुलुकबाट बिकासोन्मुख मुलुक हुन सफल भएको छ ।

यो शिक्षा योजना निर्माणका क्रममा विभिन्न चरणका कार्यक्रमहरु संचालन गर्नुका साथै उपलब्ध ऐन, कानून, निती नियम तथा अन्य दस्तावेजहरुको गहन अध्ययन गरिएको छ । नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, पञ्च वर्षीय योजनाहरु, अनिवार्य शिक्षा ऐन २०७५, राष्ट्रिय शिक्षा निती २०७६, राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६, विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम (SIP), गल्कोट नगरपालिकाले बनाएको शिक्षा कार्यविधि, २०७४ तथा विभिन्न ऐन कानूनको परिधिमा रहेर स्थानीय सरोकारवाला, विज्ञ तथा जनप्रतिनीधिहरुसँग चरणवद्ध रुपमा छलफल गरी, आवश्यक दस्तावेज तथा तथ्याङ्कहरु प्रतक्ष्य तथा परोक्ष रुपमा संकलन गरी यस गल्कोट नगरपालिका आवश्यकता र स्रोतलाई मध्यनजर गर्दै स्थानीय सरोकारवाला, विज्ञ तथा जनप्रतिनीधिहरुको सुझाव अनुरुप यो योजना निर्माण गरिएको हो । यस ५ वर्षे शिक्षा योजनाको मुख्य लक्ष्य तथा उद्देश्य नगर क्षेत्रभित्र समग्र शैक्षिक क्रियाकलापहरूमा एकरुपता ल्याई गुणस्तरीय शिक्षा विकासमा जोड दिने, स्थानीय स्रोत र साधनको प्रयोग गरी प्रविधिमैत्री विद्यालयहरूको निर्माण गर्ने, विद्यालय जाने उमेरका सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना गराई टिकाउ दर उच्च बनाउने, शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित रहेका समूदायका लागि बैकल्पिक तथा निरन्तर सिकाइको अवसर सृजना गर्ने, उपलब्ध स्रोत साधनको समानुपातिक र न्यायोचित वितरण गर्न Bottom up Approach मा आधारित क्रियाकलापको निर्माण गर्ने लगायत रहेका छन् ।

यस योजनामा गल्कोट नगरपालिकाको शैक्षिक इतिहास, हालको शैक्षिक अवस्था, चुनौति, शिक्षामा संभावना तथा रणनितीहरु समावेश गरिएको छ । योजनामा विभिन्न ७ वटा बेग्लाबैग्लै भागमा विभाजन गरी शैक्षिक क्षेत्रको समग्र विकासक्रमलाई समेट्ने प्रयास गरिएको छ । यसमा क्रमबद्ध रुपमा परिचय, नयाँ शिक्षा क्षेत्र योजना, विद्यालय क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्रहरु, संस्थागत संरचना, क्षमता विकास र संघ तथा प्रदेशसँगको समन्वय, लगानी र स्रोत व्यवस्थापन, योजना कार्यान्वयन, अनुगमन, मुल्याङ्कन तथा समन्वय र सहजीकरण र प्रमुख कार्यसम्पादन सूचकहरु समावेश गरिएको छ । यसका लागि विभिन्न उपक्षेत्रहरुमा बर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरी चुनौति पहिचान गर्नुका साथै योजनाका लागि उद्देश्य, रणनितीहरु, नतिजा आँकलन, अपेक्षित उपलब्धी, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरु तहगत रुपमा नै समावेश गरिएको छ । विद्यालय क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्र अन्तर्गत बिभिन्न १४ वटा सूचकहरुलाई आधार मानी त्यसै अनुरुप रणनिती, योजना क्रियाकलाप लगायत बजेट विनियोजन गर्ने प्रयास गरिएको छ । प्रारम्भिक बाल शिक्षा देखि उच्च शिक्षा सम्मको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै शिक्षक व्यवस्थापन, छात्रबृत्ति, पाठ्यक्रम कार्यान्वयन, भौतिक सुधार, प्रविधिको पहुँचमा विस्तार, समावेशी सार्वजनिक शिक्षा, संकटकालिन अवस्थाका लागि शिक्षा लगायतका विषयहरुमा विस्तृत योजना तयार पारिएको छ । जस्को कार्यान्वयनबाट नगरपालिकाको समग्र शैक्षिक स्तर बृद्धिमा महत्वपूर्ण योगदान पुग्नेमा दुईमत हुनेछैन् । यस नगरपालिका स्तरीय महत्वपूर्ण पञ्च बर्षे योजनाको अनुमानित बजेट आ.व. ०७८/०७९ को शिक्षाको विनियोजित बजेट सहित रु. ४११,७१६ हजार

प्रस्ताव गरिएको छ । जुन संघीय सरकारबाट आउने स्थायी तथा अस्थायी शिक्षकहरुको तलवभत्ता बाहेकको बजेट हो ।

परिच्छेद १ : परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

शिक्षा विकासको मेरुदण्ड हो । कुनै पनि ठाउँको समग्र विकासमा शिक्षाको विकास भनेको आधारभूत आवश्यकता हो । नेपालको संविधानले समाजवाद उन्मुख राज्य प्रणालीमा आधारित भई प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक शिक्षा निशुल्क पाउने हक सुनिस्चित गरेको छ। यसका अतिरिक्त अपाङ्गता भएका र आर्थिक रूपमा विपन्न नागरिकलाई कानुन बमोजिम निशुल्क शिक्षा पाउने र मातृभाषामा शिक्षा पाउने हक समेतको व्यवस्था गरेको छ। राज्यको आर्थिक समृद्धि र सामाजिक र न्यायसहितको समतामूलक समाज निर्माणका लागि गुणस्तरीय शिक्षाको सुस्निचितता र सबैका लागि जीवन पर्यन्त शिक्षाको समान अवसरले दिगो शान्ति, असल संस्कृति, सामाजिक सहिष्णुता तथा साझा मूल्यको प्रवर्धन गरी राष्ट्र निर्माणमा आवश्यक मानव शंसाधनको विकासमा शिक्षाको अहम भूमिका रहन्छ । जसले गर्दा शिक्षालाई सबै तहबाट महत्वका साथ हेरिनु पर्दछ ।

हालको नेपालको संविधानले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका आ-आफ्ना अधिकार र कार्यक्षेत्रहरु तोकेको छ । संघ र प्रदेशको साझा अधिकार सूची, संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारको साझा सूची समेत क्रमशः अनुसूची ७ र ९ मा उल्लेख गरेको अवस्था छ । संविधानको अनुसूची ८ मा स्थानीय तहको एकल अधिकार सूची समावेश गरेको छ जसमा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको अधिकार स्थानीय तहलाई सुम्पेको अवस्था छ । यसैगरी स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा छ जसमा स्थानीयतहले शिक्षा सम्बन्धी २३ वटा कार्यहरु सम्पादन गर्ने उल्लेख छ । त्यसैले आफ्नो स्थानीय तहमा सञ्चालित विद्यालयहरुको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्दै शिक्षामा समतामूलक पहुँच, गुणस्तरीय शिक्षा, सक्षमता, सान्दर्भिकता, समावेशीकरण, सुशासन तथा व्यवस्थापन आदि सुनिश्चित गर्नका लागि स्थानीय तहले उपलब्ध स्रोत साधन (भौतिक, वित्तीय र मानवीय) को अधिकतम् परिचालन गर्न आवश्यक हुन्छ। यसका लागि स्थानीय तहले वास्तविकतामा आधारित भई कार्यान्वयन योग्य शैक्षिक योजना निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन आवश्यक छ ।

मुलुकको उपलब्ध प्राकृति स्रोत साधन र अवसरहरूको समुचित परिचालन गरी नेपाल सरकारले राखेको दीर्घकालीन सोच सहितको समुन्नत राष्ट्र निर्माण गर्न सबैभन्दा उत्तम उपाय नै शिक्षामा लगानी हो । यसै सन्दर्भमा नेपालको संविधानमा भएका शिक्षा सम्बन्धी प्रावधान, २५ वर्षे राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोच, राष्ट्रिय शिक्षा नीति र राष्ट्रिय विज्ञान प्रविधि तथा निवप्रतधन नीति, सामुदायिक विद्यालय सबलीकरण दशक (२०७६-२०८५) का लागि सम्बोधन गर्नुपर्ने विषयहरू, १५ वर्षे दिगो विकास लक्ष्य, पन्ध्रौं आवधिक योजनाका लक्ष्यहरू र हालै कोभिड-१९ ले पारेको प्रभावलाई समेत सम्बोधन गर्नेगरी नेपाल सरकार, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले १० वर्षे (वि.सं. २०७८ देखि २०८७ सम्म) शिक्षा क्षेत्रको नयाँ शिक्षा योजना निर्माणलाई अगाडि बढाएको छ । तीनै तहका सरकारमा निर्माण हुने प्रस्तावित योजनाले नेपाललाई सन् २०२२ सम्ममा विकाससील मुलुकको रूपमा र सन् २०३० सम्ममा दिगो विकासका लक्ष्य हाँसिल गर्दै मध्यम आय भएको मुलुकको रूपमा स्तरोन्नति गर्ने तथा राष्ट्रिय अपेक्षा पूरा गर्ने कार्यमा मुलुकको शिक्षाले माध्यमको रूपमा भूमिका खेल्छ। यसै सर्न्दभमा हाल नेपालले विकासको गतिमा एक फड्को अगाडी बढ्दै अति कम बिकसीत मुलुकबाट बिकासोन्मुख मुलुक हुन सफल भएको छ । यस महत्वपूर्ण विषयवस्तुलाई आत्मसात गर्दै गल्कोट नगरपालिकाको समेत स्थानीय आवश्यकतामा आधारित रहेर यो शिक्षा क्षेत्रको ५ वर्षे योजना

निर्माण गरेको छ । जुन लागू भए पश्चात समग्र नगरपालिकाको विकासमा महत्वपूर्ण भूमिका रहनेछ ।

१.१.१ शैक्षिक योजनाको आवश्यकता

नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ लगायत विभिन्न नियम कानुनहरुको अधिनमा रही स्थानीय सरकारले आफ्ना योजनाहरु तयार पारी कार्यान्वयन गर्न पाउने व्यवस्था रहेको छ । यसै आधारमा स्थानीय तहबाट विद्यालय शिक्षामा गरिने योजनाबद्ध प्रयासबाट मात्र शिक्षामा सुधार आउने सहज हुन्छ किनभने स्थानीय चाहाना, आवश्यकता र समस्याहरु पहिचान गरी सोको सम्बोधन हुने गरी स्थानीय सहभागितामा बनाइने शैक्षिक योजना प्रति स्थानीयको अपनत्व बढ्ने हुँदा यो बढी कार्यान्वयन योग्य हुन्छ र अपेक्षित उपलब्धि सजिलै हासिल हुन सक्छ र शिक्षामा सुधार आउँछ । यस खालको योजनाबद्ध कार्यबाट स्थानीय तहमा विद्यालय संचालन तथा व्यवस्थापन, समता वा समावेशीकरण, शिक्षक व्यवस्थापन, क्षमता विकास, विद्यालय स्वास्थ्य तथा पोषण, विपद् जोखिम न्यूनीकरण, स्रोत व्यवस्थापन, विद्यालय अनुगमन तथा निरीक्षण जस्ता विविध पक्षहरुले प्राथमिकता साथ योजनामा स्थान पाई कार्यान्वयनमा आउँछन् र त्यसबाट शिक्षाको समग्र पक्षमा सुधार हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ ।

यस नगरपालिका क्षेत्रमा मात्र नभएर समग्र देशभरी नै शिक्षाको गुणस्तर बृद्धिका लागि हाम्रा असीमित आवश्यकताहरु छन् । तर सीमित स्रोत साधनको अधिकतम् उपयोग गरी प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न शिक्षा योजनाको आवश्यकता पर्नुका साथै महत्वपूण समेत हुन जान्छ । माध्यमिक तह सम्मको शिक्षाको अधिकार स्थानीय तहलाई भएकाले स्थानीय तहले उपलब्ध सीमित स्रोत साधनको अधिकतम् उपयोग गरी शिक्षा विकासको जनताको चाहाना पूरा गर्न निर्धारित शैक्षिक लक्ष्य तथा उद्देश्यहरु हासिल गर्न शिक्षा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन आवश्यक छ । जसबाट यस नगरपालिका क्षेत्रको समग्र शैक्षिक उन्नतिमा महत्वपूर्ण उपलब्धी हासिल गर्न सकिन्छ ।

१.१.२ शैक्षिक योजनाको लक्ष्य

गल्कोट नगरपालिकाको शैक्षिक गुणस्तर बढाई दिगो बिकासमा टेवा पुऱ्याउनका लागि यस शैक्षिक योजनाले निम्न लक्ष्यहरु राखेको छ ।

क) प्रविधिमैत्री, समावेशी, गणुस्तरीय र व्यवहारिक शिक्षा, स्ववालम्वी र आत्मनिर्भर नागरिकको अपेक्षा

ख) गुणस्तरीय, व्यवहारिक र प्राविधिक शिक्षामार्फत दक्ष जनशक्ति उत्पादन

ग) स्थानीय समुदायको सक्रियता, स्वालम्बी र आत्मनिर्भर नागरिक बिकास

घ) स्थानीय क्षेत्रमा समावेशी शिक्षाको कार्यन्वयन (विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जनप्रतिनिधि, नागरिक समाजको सहभागिता)

१.१.३ शिक्षा योजनाको उद्देश्य

गल्कोट नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्र योजनाको उद्देश्य गल्कोट नगरपालिकाले शिक्षामा सामना गर्नुपरेका हालका समस्या तथा चुनौतिलाई सम्बोधन हुने गरी सहभागीतामुलक छलफलका आधारमा तयार पारिएको हो । कतिपय समस्या तथा चुनौतिहरु स्थानीय सँगै प्रदेश तथा संघीय सरकारका समेत

मिल्दाजुल्दा हुन्छन् । त्यसकारण यी यावत कुराहरुलाई मध्यनजर गर्दै यस गल्कोट नगरपालिकाको ५ वर्षे शिक्षा योजनाका उद्देश्यहरु निम्म्नानुसार निर्धारण गरिएको छ ।

- ❖ नगर क्षेत्रभित्र समग्र शैक्षिक क्रियाकलापहरूमा एकरुपता ल्याई गुणस्तरीय शिक्षा विकासमा जोड दिने,
- ❖ स्थानीय स्रोत र साधनको प्रयोग गरी प्रविधिमैत्री विद्यालयहरूको निर्माण गर्ने,
- ❖ स्थानीय पेशा, व्यवसाय र व्यापारलाई प्रवर्धन गर्दै स्थानीय कला, संस्कृतिको संरक्षण गर्न सक्ने नागरिक तयार पार्ने,
- ❖ धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरूको खोज तथा संरक्षणमा जनचेतना बृद्धि गरी सामुहिक कार्यान्वयन गर्ने,
- ❖ विद्यालय जाने उमेरका सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना गराई टिकाउ दर उच्च बनाउने,
- ❖ गुणस्तरीय प्रारम्भिक बाल बिकास सहित शिक्षाको अवसर सुनिस्चित गर्ने,
- ❖ शैक्षिक पूर्वाधार तथा सिकाइ वातावरणको निर्माण गर्ने, प्रभावकारी शिक्षण सिकाई क्रियाकलापबाट बालबालिकाको सिकाईको दायरा फराकिलो बनाई सर्वाङ्गीण व्याक्तित्व विकासमा सहजीकरण गर्ने,
- ❖ पाठ्यक्रमद्धारा निर्दिष्ट तहगत, कक्षागत, कक्षागत र विषयगत सिकाई सिकाई सक्षमतालाई उच्च स्तरमा पुऱ्याउने,
- ❖ शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित रहेका समूदायका लागि बैकल्पिक तथा निरन्तर सिकाइको अवसर सृजना गर्ने,
- ❖ यस पालिका भित्र बसोबास गर्ने सबैका लागि माध्यमिक तह सम्मको शिक्षामा पहुँच र सहभागीता सुनिस्चित गरी गुणस्तर अभिबृद्धि गर्ने,
- ❖ यस पालिकामा संचालित प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षामा सबै वर्गका बालबालिकाको पहुच सुनिस्चित गरी सबैका लागि प्राविधिक शिक्षाको सहज अवसर उपलब्ध गराउने,
- ❖ गल्कोट नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण शैक्षिक संस्थाहरुमा कार्यरत शिक्षक, कर्मचारी तथा अध्ययनरत विद्यार्थीहरुलाई प्रविधीमैत्री तथा व्यवसायिक बनाई गुणस्तरीय र प्रविधियुक्त शिक्षा शिक्षा प्राप्त गर्न अवसर प्रदान गर्ने र शिक्षक तथा शैक्षिक जनशक्तिको पेशागत विकास गर्ने,
- ❖ राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले तोके बमोजिम स्थानीय पाठ्यक्रमको कार्यन्वयन मार्फत स्थानीय स्रोत, साधन, मूल्य मान्यता र प्रविधि समेतको प्रवर्धन गर्ने,
- ❖ सबै शैक्षिक संस्थाहरुमा (विद्यालयहरुमा) शैक्षिक सुसासन प्रवर्धन तथा कायम गरी बालबालिकालाई सिकाइ प्रति उत्तरदायी बनाउने प्रणालीको विकास गर्ने,
- ❖ गल्कोट नगरपालिका भित्रका सबै विद्यालयहरुमा आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा पनि बैकल्पिक योजनाहरुको कार्यन्वयन गरी बालबालिकाहरुको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिस्चित गर्ने,

❖ उपलब्ध स्रोत साधनको समानुपातिक र न्यायोचित वितरण गर्न Bottom up Approach मा आधारित क्रियाकलापको निर्माण गर्ने ।

१.१.४ शैक्षिक योजना निर्माण प्रक्रिया

कुनै पनि योजना निर्माण गर्दा त्यससँग सम्बन्धीत सबै पक्षको विष्लेशण गरी सोका आधारमा तत्कालिन वा अल्पकालिन वा दिर्घकालिन योजनाको निर्माण गरिन्छ। यसै आधारमा यस गल्कोट नगरपालिकाको शिक्षा योजना निर्माणका क्रममा विभिन्न चरणका कार्यक्रमहरु संचालन गर्नुका साथै उपलब्ध ऐन, कानून, निती नियम तथा अन्य दस्तावेजहरुको गहन अध्ययन गरिएको छ । नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, पञ्च वर्षीय योजनाहरु, अनिवार्य शिक्षा एन २०७५, राष्ट्रिय शिक्षा निती २०७६, राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६, विद्यालय क्षेत्र सुधार कार्यक्रम (SIP), गल्कोट नगरपालिकाले बनाएको शिक्षा कार्यविधि, २०७४ तथा विभिन्न ऐन कानूनको परिधिमा रहेर स्थानीय सरोकारवाला, विज्ञ तथा जनप्रतिनीधिहरुसँग चरणवद्ध रुपमा छलफल गरी, आवश्यक दस्तावेज तथा तथ्याङ्कहरु प्रतक्ष्य तथा परोक्ष रुपमा संकलन गरी यस गल्कोट नगरपालिका आवश्यकता र स्रोतलाई मध्यनजर गर्दै स्थानीय सरोकारवाला, विज्ञ तथा जनप्रतिनीधिहरुको सुझाव अनुरुप यो योजना निर्माण गरिएको हो ।

१.२ गल्कोट नगरपालिकाको परिचय

१.२.१ भौगोलिक अवस्थिति

भौगोलिक अवस्थितिका हिसाबले गल्कोट नगरपालिका २८ डिग्री ९ मिनेट ४६ सेकेण्ड देखि २८ डिग्री २० मिनेट १९ सेकेण्ड उत्तरी अक्षांश र ८३ डिग्री १७ मिनेट २ सेकेण्ड देखि ८३ डिग्री ३० मिनेट ४७ सेकेण्ड पूर्वी देशान्तरमा फैलिएको छ। नगरपालिकाको पूर्वमा काठेखोला गाउँपालिका तथा जैमनी नगरपालिका, पश्चिममा वडीगाड गाउँपालिका, उत्तरमा ताराखोला गाउँपालिका र दक्षिणमा बरेङ्ग गाउँपालिकासहित गुल्मी जिल्लाको मुसिकोट नगरपालिका तथा चन्द्रकोट गाउँपालिका अवस्थित रहेको छ । नगरपालिकाको हालको केन्द्रदेखि जिल्ला सदरमुकाम बाग्लुङ बजारसम्म ५१ किमि, गण्डकी प्रदेशको राजधानी पोखरासम्म १२३ किमि र पाँच नम्बर प्रदेशको अस्थाई राजधानी बुटवल सम्म १४१.८ किमि सडक दुरी रहेको यस क्षेत्र मध्य पहाडी लोकमार्गसँग आवद्ध रहेकोछ । यस नगरपालिकाले सामुन्द्रिक सतह देखि ७६१ मिटर उचाईको वडा नं. ११ को दरमखोला तटिय क्षेत्र देखि ३१६७.७८ मिटरको बाग्लुङ जिल्लाकै अग्लो पहाड घुम्टे धुरीसम्मको उचाईलाई समेटेको छ ।

१.२.२ ऐतिहासिक चिनारी तथा नामाकरण

नेपालको इतिहासमा चौविसे राज्यअन्तरगत रहेको गल्कोट राज्य भौगोलिक, राजनीतिक, आर्थिक तथा सामाजिक विशिष्टता बोकेको क्षेत्र हो । पन्धौं शताब्दीसम्म हालको गल्कोट क्षेत्र समेत रहेको निसेल भुजेल भनिने ४००० पर्वत इलाकामा निसी भुजी क्षेत्रका आदिवासी निसेल भुजेलको शासन रहेको मानिन्छ । (योगी नरहरिनाथको पुस्तक इतिहास प्रकाशमा उल्लेख भएअनुसार पर्वतका अन्तिम राजा किर्तिबम मल्लको समयको एउटा दस्तवेजमा भुज्यालको सिर्ता भन्ने शब्दले उहिले भुजेल राजालाई दिने उपहार भन्ने जनाउँछ)। इतिहासकारहरूले यस क्षेत्रलाई सोह्रौं शताब्दी पूर्व मगर शासन रहेको मगराँत क्षेत्रका रूपमा पनि उल्लेख गरेको देखिन्छ । वि.सं. १४२९ मा जुम्लामा मलेबम राजा भए र उनका जेठा छोरा मदिनीले कर्णाली पूर्वको रुकुम क्षेत्र आफ्ना माइला भाई पिताम्बरलाई प्रदान गरी

रुकुम राज्यका राजा बनाएका थिए । पिताम्बरका जेठा छोरा जैतुबमले रुकुममा राम्रो बन्दोवस्त मिलाई शासन गरेका कारण रुकुम पूर्वका जनताको पनि त्यसप्रकारको शासन शैलीप्रति मोह बढेर गएकोले निसेल भुजेलका अगुवाहरूले रुकुमको राजधानी गोथामबाट जैतुबमका माइला राजकुमार आनन्बलाई ल्याई ४००० पर्वतको राजा बनाएको कुरा इतिहासकारहरूले उल्लेख गरेका छन् । आनम्बका नाति डिम्ब बमले वि.सं. १५४५ मा ४००० पर्वतको राज्यलाई विस्तार गरी १४००० पर्वत बनाएका थिए । पर्वत राज्यका पाँचौं राजा प्रतापी नारायण मल्लले वि.सं. १६३१ मा आफ्ना जेठा छोरा जितारी मल्ललाई अंश स्वरूप गल्कोट राज्य दिए पछि गल्कोट राज्यको स्थापना भएको थियो । राज्य स्थापनाको शुरुवातमा हालको पुरानो कोट रहेको स्थलमा राजधानी वा प्रशासनिक केन्द्रका रूपमा स्थापना गरिएता पनि सामरिक रूपले बढी सुरक्षित रहेको चारै तिर भिरालो रहेको गोलो डाँडामा सोही वर्ष नै किल्ला (कोट) र दरवार बनाई शासन संचालनको शुरुवात गरेका थिए । गोलो डाँडामाथिको कोटलाई गोलोकोट भन्न थालियो । यहि गोलोकोट शब्दबाट गोलकोट हुँदै गल्कोट हुन गएको भनाई यस क्षेत्रको अध्ययन गरेका अध्येताहरूको रहेको छ । चौविसे राज्यअन्तरगतको गल्कोट राज्यको सीमा पूर्वमा काठेखोला र भिमपोखरा, पश्चिममा खर्वाङ्गको साउने खोला उत्तरमा रुम र दक्षिणमा सुखौरा सल्यान सहित थप्लुङ्गफाँट र विनामारे ठेउले खोला रहेको थियो । इतिहासकार कर्नेल कर्कपेट्रिकले सन्१७९३ मा स्थलगत अध्ययनका आधारमा तयार गरेको ब्ल ब्अअयगलत या तजभ प्ष्लनमक या ल्भउबर्गा नामको पुस्तकमा गल्कोट राज्यमा स्मरणयोग्य किल्ला तथा शहरका साथै तामाखानी रहेको कुरालाई उल्लेख गरेका छन्। अर्का विदेशी अध्येता हेमिल्टनले सन्१८०२ मा आफ्नो अध्ययनका आधारमा लेखेको पुस्तक ब्ल ब्अअयगलत या तजभ प्ष्लनमक या ल्भउबा मा गल्कोट क्षेत्रको तत्कालिन आर्थिक, सामाजिक र प्राकृतिक अवस्थाको चित्रण गरेको देखिन्छ । गल्कोट सानो राज्य भएता पनि अत्याधिक उत्पादनशिल तीन वटा तामाखानी र एउटा फलामखानी रहेको क्षेत्रका रूपमा उनले प्रस्तुत गरेका छन्। उपत्यका भन्दा ठण्डा हावापानी भएको यो क्षेत्र आर्थिक रूपमा सबल र अत्यन्त उर्वरशिल भूमि रहनुका साथै वार्षिक रु. ३५०० राजश्व उठने गरेको उल्लेख छ । यस पुस्तकमा गल्कोट राज्यमा कुल ३००० घरधुरी मध्ये आधा घरधुरी खेतीपाती तथा व्यापार गर्ने तत्कालिन कथित तल्लो जाति (ow Tribes) (दलित तथा जनजातिलाई इंगित गरिएको), एक चौथाइ घरधुरी क्षेत्री र बाँकी एक चौथाइ ठकुरी तथा ब्रामह्णको घरधुरी संख्या रहेको उल्लेख छ । हेमिल्टनको यस पुस्तकमा तत्कालिन अवस्थामा करिब ५०० घर खरको छानो भएका थिए भन्ने कुरा समेत उल्लेख गरिएको छ । सरदार भीम बहादुर पाँडेको पुस्तक “त्यस बखतको नेपाल भाग १ र २” मा यस क्षेत्रका खानी वि.सं. १९७७ सालसम्म संचालनमा रहको र बाग्लुङ जिल्लामा उत्खनन गरिएको तामाबाट राणाकालमा तामाका सिक्का तथा बन्दुकको केप तयार हुने गरेको उल्लेख छ । यो क्षेत्र झोलुङ्गे पुल तथा बुट्टे नलीका लागि समेत प्रसिद्ध मानिएको छ । नेपाल एकिकरणका क्रममा बहादुर शाह नेतृत्वको गोर्खाली सेनाको फौजले वि.सं. १७४४ जेठको अन्तिम साता विना रक्तपात तत्कालिन राजा जगत बम मल्ललाई पराजित गरी गल्कोट राज्यलाई हालको नेपाल राज्यमा समाहित गरेको थियो । राजा जगत बम मल्लकै सन्तानले वडा नं. ५ को हरिचौरमा वि.सं. १९८० को दशकमा निर्माण गरेको गल्कोट दरवार हालसम्म यथावत रहेको छ ।

१.२.३ राजनीतिक अवस्थिति

गल्कोट नगरपालिका गण्डकी प्रदेश अन्तरगत बाग्लुङ जिल्लाका कुल १० स्थानीय तह मध्ये एक हो । वि.सं. २०७३ साल फागुन २३ गते स्थानीय तह पुनर्संरचनाका क्रममा साविक दुधिलाभाटी,

नरेठाँटी, हटिया, हरिचौर, मल्म, काँडेवास, पाण्डवखानी र रिघा गाविस समावेश गरी गल्कोट नगरपाकिाको स्थापना गरिएको हो । प्रतिनिधि सभा सदस्यका लागि तय गरिएका बाग्लुङ जिल्लाका २ वटा निर्वाचन क्षेत्र मध्ये निर्वाचन क्षेत्र नं २ र प्रदेश सभा सदस्यका लागि निर्वाचन क्षेत्र २ (क) अन्तरगत रहेको छ । कुल ११ वटा वडा रहेको यस नगरपालिकामा साविक गाविसका वडा अनुसार हाल कायम रहेका वडाको वडागत क्षेत्रफलसम्बन्धी विवरणलाई देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १: वडागत विवरण

वडा नं.	साविक गाविसको वडा नं	क्षेत्रफल (वकिमि)	प्रतिशत
1	दुदिलाभाटी गाविस वडा नं.१ देखि ९ सम्म	22.88	11.77
2	नरेठाँटी गाविस वडा नं. १ देखि ९ सम्म	8.49	4.37
3	हटिया गाविस वडा नं. १ देखि ५ सम्म	13.51	6.95
4	हटिया गाविस वडा नं.६ देखि ९ सम्म	12.7	6.53
5	हरिचौर गाविस वडा नं.२, ४, ५, ६ र ७	17.88	9.20
6	हरिचौर गाविस वडा नं.१, ३, ८ र ९	9.19	4.73
7	मल्म गाविस वडा नं.६ देखि ९ सम्म	9.22	4.74
8	काँडेवास गाविस वडा नं. १ देखि ९ सम्म	14.17	7.29
9	मल्म गाविस वडा नं. १ देखि ५ सम्म	10.47	5.39
10	पाण्डवखानी गाविस वडा नं. १ देखि ९ सम्म	57.58	29.62
11	रिघा गाविस वडा नं. १ देखि ९ सम्म	18.3	9.41
	जम्मा	194.39	100

स्रोतः गल्कोट नगरपालिका वस्तुस्थिति विवरण २०७६

१.२.४ जनसंख्या वितरणको अवस्था

गल्कोट नगरापालिकाको जनसंख्यालाई राष्ट्रिय जनगणना र हालको सर्भेक्षणको नतिजाबीच तुलना गर्दा जनगणना २०६८ को भन्दा हालको सर्भेक्षणले ६१६५ जनसंख्या बढी तर ८५१ घरधुरी संख्या कम देखाएको छ । यद्यपि, जनगणना तथा हालको सर्भेक्षणका मान्यता फरक रहेका छन् । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार कुल घरधुरी संख्या ७७११ रहेको छ भने जनसंख्या ३३०९७ रहेको छ । त्यसैगरी औषत परिवारको आकार र लैंङ्गिक अनुपात राष्ट्रिय जनगणना अनुसार क्रमशः ४.२९ र ७५.८२ रहेको छ । घरपरिवार सर्भेक्षण २०७६ अनुसार कुल घरपरिवार संख्या ६८६३ र जनसंख्या ३९२७७ रहेको छ । नगरपालिकाको सबै भन्दा अधिक जनसंख्या वडा नं. ३ मा ५०२५ रहेको छ भने सबैभन्दा न्यून वडा नं. ९ मा २४३१ रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी, औषत घर परिवार आकार र लैंगिक अनुपात क्रमशः ५.७६ र १०४.३५ रहेको छ । यस सम्बन्धी वडागत विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका २: जनसंख्या वितरणको अवस्था

वडा नं	जनगणना २०६८ अनुसार						घरपरिवार सर्भेक्षण २०७६ अनुसार					
	घरपरिवार	जनसंख्या			औसत घर परिवारको आकार	लैंगिक अनुपात	घरपरिवार	जनसंख्या			औसत घरपरिवारको आकार	लैंगिक अनुपात
		जम्मा	पुरुष	महिला				जम्मा	पुरुष	महिला		
१	९६९	४०७८	१७१५	२३६३	४.२१	७२.५८	८५३	४५५४	२२८०	२२७४	५.३४	१००.२६
२	७६८	३२५९	१३१३	१९४६	४.२४	६७.४७	६३७	३५७४	१८१०	१७६४	५.६१	१०२.६१
३	१०९८	४६०१	२०२३	२५७८	४.१९	७८.४७	८७३	५०२५	२५६०	२४६५	५.७४	१०३.८५
४	६२५	२६३९	११२२	१५१७	४.२२	७३.९६	५३५	३२८७	१७००	१५८७	६.१४	१०७.१२
५	७३१	३०६१	१२९४	१७६७	४.१९	७३.२३	६५४	३५२७	१७८७	१७४०	५.३९	१०२.७०
६	५३९	२२०५	९८६	१२१९	४.०९	८०.८९	५४८	२९९९	१५४१	१४५८	५.४७	१०५.६९
७	५२६	२२१३	९४९	१२६४	४.२१	७५.०८	४५९	२६८३	१३८२	१३०१	५.८५	१०६.२३
८	५३९	२५३२	११५८	१३७४	४.७०	८४.२८	४४३	२७५६	१४४१	१३१५	६.२२	१०९.५८
९	५४१	२४०७	११००	१३०७	४.४५	८४.१६	४३२	२४३१	१२७७	११५४	५.६३	११०.६६
१०	५५२	२३८०	१००२	१३७८	४.३१	७२.७१	५६२	३४९३	१७२४	१७६९	६.२२	९७.४६
११	८२३	३७२२	१६११	२१११	४.५२	७६.३१	८६४	४९४८	२४९५	२४५३	५.७३	१०१.७१
जम्मा	**७७११**	**३३०९७**	**१४२७३**	**१८८२४**	**४.२९**	**७५.८२**	**६८६३**	**३९२७७**	**१९९९७**	**१९२८०**	**५.७६**	**१०४.३५**

स्रोत: गल्कोट नगरपालिका वस्तुस्थिति विवरण २०७६

१.२.५ साक्षरताको अवस्था

गल्कोट नगरपालिकामा साक्षरता दर ९०.१७ प्रतिशत (५ वर्ष माथिको जनसंख्याको) रहेको छ । जसमध्ये पुरुष साक्षरता प्रतिशत ९४.३८ रहेको छ भने महिला साक्षरता ८५.८७ प्रतिशत रहेको छ। वडागत रूपमा वडा नं. ५ मा सबैभन्दा अधिक ९८.१६ प्रतिशत साक्षरता रहेको छ भने सबैभन्दा न्यून वडा नं. १ मा ८०.५४ प्रतिशत साक्षरता रहेको छ। लैगिंकताका आधारमा यससम्बन्धी वडागत विवरण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३: साक्षरताको स्थिति

वडा नं.	साक्षरताको स्थिति (प्रतिशतमा)			निरक्षरताको स्थिति (प्रतिशतमा)	
	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला
१	८८.३८	७२.७६	८०.५४	११.६२	२७.२४
२	९१.८०	७६.४१	८४.१६	८.२०३	२३.५९
३	९५.६०	८९.२७	९२.४८	४.४१९	१०.७७
४	९२.६५	८४.५४	८८.७०	७.३४५	१५.४६
५	९९.४५	९८.१६	९८.८१	०.५५१	१.८३८
६	९७.०२	९०.६९	९३.९३	२.९७९	९.३१४
७	९२.४८	७८.०३	८५.३३	७.५१८	२१.९७
८	९८.०१	९५.००	९६.५७	१.९९२	५.००४
९	९२.८६	८७.०३	९०.०८	७.१४३	१२.९७
१०	९५.२५	८८.०५	९१.५८	४.७५३	११.९५
११	९५.५९	८७.९८	९१.८१	४.४१२	१२.०२
जम्मा	**९४.३८**	**८५.८७**	**९०.१७**	**५.५४**	**१३.८३**

स्रोतः गल्कोट नगरपालिका वस्तुस्थिति विवरण २०७६

१.२.६ शैक्षिकस्तर अनुसार जनसंख्या विवरण

तहगत रूपमा शैक्षिकस्तर अनुसार जनसंख्याको वर्गिकरण गर्दा पूर्व प्राथमिक तहमा सिकाईका लागि बाल विकास केन्द्रमा जानेवालबालिका ४.३१ प्रतिशत, आधारभूत तह अध्ययन गरेको जनसंख्या ३४.२८ प्रतिशत, माध्यमिक तह अध्ययन गरेको जनसंख्या २७.३५ प्रतिशत, स्नातक तह अध्ययन गरेको जनसंख्या ४.१७ प्रतिशत, स्नातकोत्तर वा माथि सो भन्दा माथिल्लो तहको शिक्षा हासिल गरेको जनसंख्या १.१२ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । त्ससैगरी, साधारण लेखपढ गर्न सक्ने जनसंख्या १४.१९ प्रतिशत, निरक्षर जनसंख्या ८.९८ प्रतिशत र कम उमेरको जनसंख्या ५.७८ प्रतिशत रहेको छ । वडागत रूपमा वडा नं. ३ मा स्नातक तहभन्दा माथिल्लो तहको शैक्षिकस्तर भएको जनसंख्या अधिक रहेको छ । यस सम्बन्धी वडागत विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका ४: शैक्षिक स्तर अनुसारको जनसंख्या

वडा नं.	शैक्षिकस्तर अनुसार जनसंख्या								
	पूर्व प्राथमिक	आधारभूत	माध्यमिक	स्नातक	स्नातकोत्तर वा माथि	साधारण लेखपढ	निरक्षर	कम उमेर	जम्मा
१	१८७	८४४	१२३२	१८०	४९	१००१	८१८	२४३	४५५४
२	१५२	१७५५	५१७	९७	२१	३१८	५२१	१९३	३५७४
३	१५७	१५३५	१६२०	२८२	९९	५७८	३३७	४१७	५०२५
४	१०६	११४४	९६५	१८३	३७	३३३	३४२	१७७	३२८७
५	१७१	९८५	१२२४	१८५	५०	७०९	३९	१६४	३५२७
६	१३३	१२३२	७३५	१४४	३१	४१३	१६८	१४३	२९९९
७	१५२	१२२१	४३७	५८	१३	२८९	३५९	१५४	२६८३
८	७२	९४८	८६०	१२१	३८	४५९	८६	१७२	२७५६
९	४३	८२५	७११	१४०	४५	२८१	२२०	१६६	२४३१
१०	२७०	८५१	१२१७	८५	१८	६०६	२६७	१७९	३४९३
११	१७८	२१२४	१२२४	१६४	३९	५८६	३७२	२६१	४९४८
जम्मा	**१६२१**	**१३४६४**	**१०७४२**	**१६३९**	**४४०**	**५५७३**	**३५२९**	**२२६९**	**३९२७७**
प्रतिशत	**४.१३**	**३४.२८**	**२७.३५**	**४.१७**	**१.१२**	**१४.१९**	**८.९८**	**५.७८**	**१००.००**

स्रोतः गल्कोट नगरपालिका वस्तुस्थिति विवरण २०७६

१.२.७ शैक्षिक संस्था सम्बन्धी विवरण

गल्कोट नगरपालिका क्षेत्र भित्र ४३ प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र, ७८ वटा विद्यालय र एउटा क्याम्पस संचालनमा रहेका छन् । विद्यालय मध्ये ६८ वटा सामुदायिक विद्यालय, १० संस्थागत विद्यालय, एउटा संस्कृत विद्यालय र एउटा मदरसा रहेका छन् । तहगत रूपमा हेर्दा आधारभूत तहसम्म पठन पाठन हुने ५९ वटा, माध्यमिक तहसम्मको पठन पाठन हुने २२ वटा, प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र ४३ वटा रहेका छन्। यस क्षेत्रमा स्नातक तहसम्मको पठन पाठन हुने एउटा क्याम्पस रहेको छ । प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र मध्ये विद्यालयमा रहेका २७ वटा तथा समुदायमा आधारित १९ वटा रहेका छन् । विद्यालयहरू मध्ये २ कक्षा सम्म पढाइ हुने १ तथा कक्षा ४ सम्म पढाइ हुने २ वटा रहेका छन् ।

तालिका ५: शैक्षिक संस्था सम्बन्धी विवरण

क्र.स.	शैक्षिक संस्थाको किसिम	तहगत शैक्षिक संख्या						
		आधारभूत तह कक्षा सञ्चालन			माध्यमिक तह		प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र	स्नातक तह
		(१–३)	(१–५)	(१–८)	कक्षा (१–१०)	कक्षा (१–१२)		
१	सामुदायिक विद्यालय	१२	३१	१३	४	९		
२	संस्थागत विद्यालय		१		८	१		
३	संस्कृत पाठशाला			१(६–८)				
४	मदरसा		१					
५	विद्यालयमा सञ्चालिन प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र						२९	
६	समुदायमा आधारित प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्र						१४	
७	क्याम्पस							१
	कुल	**१२**	**३३**	**१४**	**१२**	**१०**	**४३**	**१**

श्रोत: संस्थागत सर्भेक्षण, २०७६

१.२.८ विद्यालयहरुको भौतिक पूर्वाधार तथा सुविधाको अवस्था

यस क्षेत्रमा रहेका कुल ८१ विद्यालयहरूमा १२६ पक्की तथा ११३ वटा कच्ची गरी २३९ वटा भवन रहेका छन्। उपर्युक्त भवनहरूमा ६०४ वटा पक्की कोठा र ११३ वटा कच्ची कोठा रहेका छन् । जसमध्ये सामुदायिक विद्यालयहरूमा ११३ वटा पक्की भवन र ९४ वटा कच्ची भवनमा क्रमश: ४४६ वटा पक्की र २९३ वटा कच्ची कोठाहरू रहेका छन । सबै विद्यालयमा शौचालयको व्यवस्था रहेको छ भने पुस्तकालय रहेका ४७, विज्ञान प्रयोगशाला रहेका १९ र स्वच्छ खानेपानी सुविधा उपलब्ध विद्यालय संख्या ७६ रहेकोछ । कुल १११६२ विद्यार्थीले अध्ययन गर्ने यस क्षेत्रका विद्यालयमा ३४५८२ जना विद्यार्थीका लागि डेस्क तथा वेन्च उपलब्ध रहेको छ । कुल विद्यालय मध्ये १४ वटा विद्यालयमा घेरवार रहेको छैन । विद्यालयको भौतिक पूर्वाधारको अवस्था तथा उपलब्ध सुविधा सम्बन्धी विवरण तल दिइएको छ । भवन तथा कोठाको संख्यालगायत पुस्तकालय, विज्ञान प्रयोगशाला, चर्पी सुविधा, स्वच्छ खानेपानी लगायतका आधारमा विद्यालयको संख्यात्मक विवरण देहायको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका ७: विद्यालय भवन र कक्षा कोठाको अवस्था

		Building Status						Classroom Status				Room Status															
Code	Name	Number		Pakki		Kachhi		Number		Pakki		HT Rooms		Computer Rooms		Staff Rooms		Store Rooms		Sports Rooms		Library Rooms		Science Lab Rooms		Unused Rooms	
		Yes	No	Yes	No	Yes	No	Yes	No	Yes	No	Yes	No	Yes	No	Ye s	No	Yes	No	Yes	No	Yes	No	Yes	No	Yes	No
005	Galkot Nagarpalika	71	4	62	13	0	75	465	435	337	563	29	46	29	46	60	15	41	34	6	69	33	42	13	62	11	64
450260018	Galkot Modonize Ebs	1	0	1	0	0	1	10	2	10	2	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
450260017	Sambuddha Education Academy	1	0	1	0	0	1	10	2	10	2	0	1	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1
450440008	New Ghumte Ebs	1	0	1	0	0	1	4	8	0	12	1	0	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450260014	Ekta Awasiya Bidyalaya	1	0	1	0	0	1	10	2	10	2	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	0	1
450370018	Galkot Ebs	0	1	0	1	0	1	0	12	0	12	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450270016	Nawa Pravat School	1	0	1	0	0	1	10	2	0	12	1	0	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1
450270014	Golden Future Ebs	1	0	1	0	0	1	10	2	10	2	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	0	1
450270001	Bhume Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	5	7	1	0	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	0	1
450320005	Devkota Adharbhut Vidyalaya	1	0	1	0	0	1	8	4	8	4	0	1	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	0	1
450320004	Phulbari Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	5	7	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450320002	Bhanu Pra V	0	1	1	0	0	1	5	7	5	7	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	1	0	0	1	1	0
450500002	Saraswati Pra V	1	0	1	0	0	1	3	9	3	9	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450500009	Kimle Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	5	7	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1

450500001	Devisthan Pra V	1	0	1	0	0	1	3	9	0	12	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450270010	Kot Maidan Pra V	0	1	0	1	0	1	3	9	0	12	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1
450500007	Manewa Adharbhut Vidyalaya	1	0	0	1	0	1	8	4	0	12	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1
450220011	Saraswati Secondary School	1	0	1	0	0	1	12	0	0	12	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	0	1
450270002	Barahathan Pra V	1	0	1	0	0	1	3	9	3	9	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1
450220006	Gaja Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	5	7	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1
450320001	Bal Bikash Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	5	7	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450270003	Jaya Santoshi Ma Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	5	7	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1
450270004	Kalika Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	5	7	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	0	1
450270015	Galkot Bed Bedanga Vidhyashram	1	0	1	0	0	1	3	9	3	9	1	0	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1
450270008	Dhaulagiri Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	5	7	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
450390001	Paiyu Danda Pra V	1	0	1	0	0	1	3	9	3	9	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450370006	Pragati Adharbhut Vidyalaya	1	0	1	0	0	1	5	7	5	7	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450220002	Bhagawati Pra V	1	0	1	0	0	1	0	12	5	7	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1
450270011	Galkot Ma V	1	0	1	0	0	1	12	0	12	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
450260013	New Life Ebs	1	0	1	0	0	1	0	12	12	0	0	1	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
450270005	Chamuwa Adharbhut Vidyalaya	1	0	1	0	0	1	8	4	8	4	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1

450260008	Siddha Basic	1	0	1	0	0	1	5	7	5	7	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1
450370002	Neta Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	5	7	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1
450220009	Dhudilabhati Ebs	1	0	1	0	0	1	8	4	0	12	0	1	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1
450270007	Kharuwa Ma V	1	0	1	0	0	1	10	2	10	2	1	0	0	1	1	0	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1
450260004	Shid Thirbam Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	5	7	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450440002	Pandav Khani Pra V	1	0	0	1	0	1	5	7	0	12	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450260010	Prithvi Secondary School	1	0	1	0	0	1	12	0	12	0	1	0	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1
450390008	Era Mother Land Ebs	1	0	1	0	0	1	8	4	8	4	1	0	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0
450220005	Gaudigau Mukhi Adharbhut Vidyalaya	1	0	1	0	0	1	7	5	7	5	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450260009	Bhujunge Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	5	7	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1
450270006	Dhustang Pra V	1	0	1	0	0	1	3	9	0	12	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450440007	Nawa Jyoti Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	3	9	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450440004	Dhungil Pra V	1	0	0	1	0	1	3	9	0	12	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450440001	Pandavkhani Ma V	1	0	0	1	0	1	12	0	6	6	1	0	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	0	1
450440003	Ramuwa Adharbhut Vidyalaya	1	0	1	0	0	1	8	4	0	12	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450260007	Nawa Jyoti Durga Adharbhut Vidyalaya	1	0	1	0	0	1	8	4	8	4	0	1	1	0	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1

450500006	Sano Righa Adharbhut Vidyalaya	1	0	1	0	0	1	8	4	1	11	1	0	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	0	1
450370012	Janahit Ma V	1	0	1	0	0	1	10	2	4	8	1	0	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	0	1
450370004	Deurali Pra V	1	0	0	1	0	1	5	7	0	12	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450320006	Shiva Ma V	1	0	1	0	0	1	12	0	10	2	1	0	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	0	1
450320003	Thale Pokhara Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	1	11	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1
450320009	Naba Bihani Pra V	1	0	1	0	0	1	4	8	4	8	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	1	0
450260006	Parwati Ma V	1	0	1	0	0	1	10	2	10	2	0	1	1	0	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	1	0
450390002	Sitalpati Adharbhut Vidyalaya	1	0	1	0	0	1	8	4	0	12	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450220004	Dewalya Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	0	12	1	0	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1
450220007	Sirabare Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	0	12	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450220008	Shivalaya Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	5	7	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1
450390005	Nawa Yubak Adharbhut Vidyalaya	1	0	1	0	0	1	8	4	8	4	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	1	0
450390007	Ram Krishna Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	5	7	0	1	1	0	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1
450390004	Mahendra Ma V	1	0	1	0	0	1	12	0	12	0	1	0	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1
450220010	Chauraha Ma Vi	1	0	1	0	0	1	12	0	12	0	1	0	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1
450270013	Bal Prem Pra V	1	0	1	0	0	1	3	9	3	9	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450500005	Chhichimra Pokhari Pra V	1	0	0	1	0	1	5	7	0	12	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1

450260005	Ghumte Pra V	1	0	0	1	0	1	5	7	5	7	1	0	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450370001	Sir Bare Pra V	1	0	0	1	0	1	3	9	0	12	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450370005	Deep Jyoti Adharbhut Vidyalaya	1	0	1	0	0	1	8	4	7	5	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	0	1
450500010	Ratna Laxmi Ma V	1	0	1	0	0	1	12	0	12	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	1	0	1	0
450270009	Jivan Jyoti Adharbhut Vidyalaya	1	0	1	0	0	1	8	4	8	4	1	0	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0
450220001	Janata Pra V	1	0	0	1	0	1	3	9	0	12	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450370010	Bal Kalyan Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	3	9	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1
450370008	Laxmi Narayan Pra V	1	0	1	0	0	1	5	7	4	8	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1
450370011	Bhairab Ma V	1	0	1	0	0	1	10	2	0	12	0	1	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0	1	0	1
450320007	Jana Jagriti Ma Vi	0	1	0	1	0	1	0	12	0	12	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
450220003	Chauraha Pra V	1	0	1	0	0	1	3	9	0	12	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1
450500008	Righa Phedi Pra V	1	0	0	1	0	1	2	10	2	10	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1

स्रोत: गल्कोट नगरपालिका, शिक्षा शाखा

तालिका ८: खानेपानी र शौचालयको अवस्था

		Water Resources Status			Urinal Status				Toilet Status					
Code	Name	None	Tap	Others	Teachers		Boys		Total		Girls		With Water Facility	
					Yes	No	Yes	No	Yes	No	Yes	No	Yes	No
005	Galkot Nagarpalika	4	65	3	38	37	45	30	71	4	64	11	59	59
450260018	Galkot Modonize Ebs		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450260017	Sambuddha Education Academy		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450440008	New Ghumte Ebs		1		0	1	0	1	1	0	0	1	1	1
450260014	Ekta Awasiya Bidyalaya		1		0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450370018	Galkot Ebs				0	1	0	1	0	1	0	1	0	0
450270016	Nawa Pravat School		1		0	1	1	0	1	0	1	0	1	1
450270014	Golden Future Ebs		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450270001	Bhume Pra V		1		0	1	1	0	1	0	1	0	1	1
450320005	Devkota Adharbhut Vidyalaya		1		0	1	1	0	1	0	1	0	1	1
450320004	Phulbari Pra V	1			1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450320002	Bhanu Pra V		1		0	1	0	1	1	0	1	0	0	0
450500002	Saraswati Pra V		1		0	1	1	0	1	0	1	0	1	1
450500009	Kimle Pra V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	0	0
450500001	Devisthan Pra V	1			1	0	0	1	1	0	0	1	0	0
450270010	Kot Maidan Pra V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450500007	Manewa Adharbhut Vidyalaya		1		0	1	1	0	1	0	1	0	0	0
450220011	Saraswati Secondary School		1		0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450270002	Barahathan Pra V		1		0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450220006	Gaja Pra V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450320001	Bal Bikash Pra V		1		0	1	0	1	1	0	1	0	0	0
450270003	Jaya Santoshi Ma Pra V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450270004	Kalika Pra V		1		0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450270015	Galkot Bed Bedanga Vidhyashram		1		1	0	1	0	1	0	0	1	1	1
450270008	Dhaulagiri Pra V		1		0	1	0	1	1	0	1	0	1	1

450390001	Paiyu Danda Pra V		1		0	1	0	1	1	0	1	0	0	0
450370006	Pragati Adharbhut Vidyalaya		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450220002	Bhagawati Pra V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450270011	Galkot Ma V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450260013	New Life Ebs		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450270005	Chamuwa Adharbhut Vidyalaya		1		0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450260008	Siddha Basic		1		0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450370002	Neta Pra V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	0	0
450220009	Dhudilabhati Ebs		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450270007	Kharuwa Ma V			1	0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450260004	Shid Thirbam Pra V	1			0	1	0	1	0	1	1	0	0	0
450440002	Pandav Khani Pra V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450260010	Prithvi Secondary School		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450390008	Era Mother Land Ebs		1		0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450220005	Gaudigau Mukhi Adharbhut Vidyalaya		1		0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450260009	Bhujunge Pra V		1		0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450270006	Dhustang Pra V		1		0	1	0	1	1	0	0	1	0	0
450440007	Nawa Jyoti Pra V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450440004	Dhungil Pra V		1		1	0	1	0	1	0	0	1	0	0
450440001	Pandavkhani Ma V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450440003	Ramuwa Adharbhut Vidyalaya		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450260007	Nawa Jyoti Durga Adharbhut Vidyalaya		1		0	1	1	0	1	0	1	0	1	1
450500006	Sano Righa Adharbhut Vidyalaya		1		0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450370012	Janahit Ma V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450370004	Deurali Pra V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450320006	Shiva Ma V		1		0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450320003	Thale Pokhara Pra V			1	0	1	0	1	1	0	0	1	0	0
450320009	Naba Bihani Pra V			1	0	1	0	1	1	0	0	1	0	0

450260006	Parwati Ma V		1		0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450390002	Sitalpati Adharbhut Vidyalaya		1		1	0	1	0	0	1	0	1	0	0
450220004	Dewalya Pra V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450220007	Sirabare Pra V				0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450220008	Shivalaya Pra V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450390005	Nawa Yubak Adharbhut Vidyalaya		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450390007	Ram Krishna Pra V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450390004	Mahendra Ma V		1		0	1	1	0	1	0	1	0	1	1
450220010	Chauraha Ma Vi		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450270013	Bal Prem Pra V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450500005	Chhichimra Pokhari Pra V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450260005	Ghumte Pra V		1		0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450370001	Sir Bare Pra V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450370005	Deep Jyoti Adharbhut Vidyalaya		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450500010	Ratna Laxmi Ma V		1		0	1	1	0	1	0	1	0	1	1
450270009	Jivan Jyoti Adharbhut Vidyalaya		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450220001	Janata Pra V		1		0	1	0	1	1	0	0	1	1	1
450370010	Bal Kalyan Pra V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450370008	Laxmi Narayan Pra V		1		0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450370011	Bhairab Ma V		1		1	0	1	0	1	0	1	0	1	1
450320007	Jana Jagriti Ma Vi				0	1	0	1	0	1	0	1	0	0
450220003	Chauraha Pra V		1		0	1	0	1	1	0	1	0	1	1
450500008	Righa Phedi Pra V	1			1	0	1	0	1	0	1	0	0	0

स्रोत: गल्कोट नगरपालिका, शिक्षा शाखा

तालिका ९: कम्प्युटर तथा इन्टरनेट सम्बन्धी विवरण

विद्यालयको नाम	वडा नं.	विद्युत सेवा	विद्युतीय हाजिरी	सोलार ब्याकप	विज्ञान प्रयोगशाल	इन्टरनेट सुविधा	कम्प्युटर संख्या	सिकाईमा कम्प्युटरको प्रय
सामुदायिक विद्यालय र मदरसा								
गौदी गौमुखी आवि	1	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	3	नभएको
सिरवारे आवि	1	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	0	नभएको
शिवालय आवि	1	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	2	नभएको
सरस्वती मावि	1	भएको	भएको	नभएको	नभएको	भएको	1	नभएको
जनता आवि	1	नभएको						
गाजा आवि	1	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	0	नभएको
भगवती आवि	1	भएको				नभएको	1	नभएको
चौराहा मावि	1	भएको	भएको	भएको	सन्तोषजनकभएको		13	भएको
देवालय आवि	1	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	0	नभएको
चौराहा आवि	1	नभएको	नभएको					
नवयुवक आवि	2	भएको	नभएको	नभएको	सन्तोषजनकभएको		3	भएको
पैयुडाँडा आवि	2	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	0	नभएको
रामकृष्ण आवि	2	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	3	नभएको
महेन्द्र मावि	2	भएको	भएको	भएको	राम्रो	भएको	11	नभएको
शितलपाटी आवि	2	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	भएको	5	भएको
जय सन्तोषी माँ आवि	3	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	1	नभएको
कोटमैदान आवि	3	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	0	नभएको
बालप्रेम आवि	3	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	1	नभएको
धवलागिरी आवि	3	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	0	नभएको
गल्कोट बेदबेदाङ्ग विद्याश्रम	3	भएको	नभएको			भएको	1	भएको
जीवन ज्योति आवि	3	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	भएको	3	भएको
बराहाथान आवि	3	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	1	नभएको
धुस्तुङ आवि	3	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	0	नभएको
गलकोट मावि	3	भएको	भएको	भएको	सन्तोषजनकभएको		41	भएको
खरुवा मावि	4	भएको	भएको	नभएको	राम्रो	भएको	8	नभएको
भूमे आवि	4	भएको	भएको	नभएको	सन्तोषजनकनभएको		2	नभएको
चमुवा आवि	4	भएको	भएको	नभएको	नभएको	भएको	6	भएको
कालिका आवि	4	भएको	नभएको	नभएको		नभएको	1	नभएको
सिद्ध आवि	5	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	1	नभएको
सहिद थिर बम आवि	5	भएको	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	0	नभएको
नवयुग आवि	5	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	0	नभएको
घम्टे आवि	5	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	भएको	4	भएको
पृथ्वी मावि	5	भएको	भएको	नभएको	सन्तोषजनकभएको		15	नभएको
नव ज्योति(दुर्गा) आवि	6	भएको	नभएको	नभएको	सन्तोषजनकभएको		10	भएको
भुजुङ्गे आवि	6	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	2	भएको
पार्वती मावि	6	भएको	भएको	भएको	नभएको	भएको	5	नभएको
मदरसा बरकाती मदिना	6	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	0	नभएको
प्रगती आवि	7	भएको	भएको	नभएको	नभएको	भएको	12	भएको
सिरवारे आवि	7	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	0	नभएको

जनहित मावि	7	भएको	भएको	नभएको	सन्तोषजनकभएको		8	भएको
देउराली आवि	7	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	0	नभएको
दिपज्योती आवि	7	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	भएको	4	भएको
नेटा आवि	7							
जनजागृति मावि	8	भएको	भएको	नभएको	सन्तोषजनक भएको		27	भएको
थालेपोखरा आवि	8	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	1	नभएको
नव बिहानी आवि	8	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	1	नभएको
बालविकास आवि	8	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	1	नभएको
भानु आवि	8	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	0	नभएको
फुलबारी आवि	8	नभएको	नभएको			नभएको	1	
देवकोटा आवि	8	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	2	
शिव मावि	8	भएको	भएको	भएको	राम्रो	भएको	31	भएको
लक्ष्मीनारायण आवि	9	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	1	नभएको
विष्णु आवि	9	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	भएको	4	नभएको
बालकल्याण आवि	9	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	भएको	2	भएको
लक्ष्मीनारायण आवि	9	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	1	नभएको
पाण्डुकेश्वर आवि	9	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	1	नभएको
नवदिप आवि	9							
भैरव मावि	9	भएको	भएको	भएको	नभएको	भएको	10	भएको
पाण्डवखानी आवि	10							
नवज्योती आवि	10	भएको	भएको	नभएको		नभएको	4	भएको
ढुङगील आवि	10	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	0	नभएको
पाण्डवखानी मावि	10	भएको	भएको	भएको	नराम्रो	भएको	11	भएको
रमुवा आवि	10	भएको	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	5	नभएको
रिघा फँदी आवि	11	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	1	नभएको
मनेवा आवि	11	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	भएको	5	भएको
सानो रिघा आवि	11	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	भएको	4	भएको
बालज्योति आवि	11	भएको	नभएको			भएको	6	भएको
रत्न लक्ष्मी मावि	11	भएको	भएको	भएको	नराम्रो	भएको	14	भएको
छिचिम्रा पोखरी आवि	11	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	भएको	1	भएको
किम्ले आवि	11	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	भएको	1	नभएको
देविस्थानआवि	11	भएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	0	नभएको
सरस्वती आवि	11	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	नभएको	0	नभएको
जम्मा							303	

स्रोतः गल्कोट नगरपालिका शिक्षा शाखा

१.२.९ विद्यार्थी विवरण

गल्कोट नगरपालिका भित्र भएका विद्यालयहरुमा विभिन्न तहमा विभिन्न उमेर समूह, जातजाति, धर्म, लिङ्ग आदि विविधता भएका विद्यार्थीहरु लगायत सिकाइ उपलब्धी स्तर, औसत भर्ना दर, कक्षा छोड्ने दर लगायतका विषयवस्तुहरु तलको तालिकाहरुमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १०: तहगत विद्यार्थी संख्या (शैक्षिक सत्र २०७७)

		G0 Total			G1-5			G6-8			G9-10			G11-12		
Code	Name	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total	Girls	Boys	Total
005	Galkot Nagarpalika	403	508	911	1647	1748	3395	994	1157	2151	617	663	1280	517	434	951
450220001	Janata Pra V	0	0	0	10	11	21	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450220002	Bhagawati Pra V	3	3	6	17	14	31	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450220003	Chauraha Pra V	0	0	0	3	5	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450220004	Dewalya Pra V	4	6	10	10	16	26	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450220005	Gaudigau Mukhi Adharbhut Vidyalaya	2	6	8	15	15	30	13	12	25	0	0	0	0	0	0
450220006	Gaja Pra V	0	0	0	9	11	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450220007	Sirabare Pra V	4	0	4	21	11	32	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450220008	Shivalaya Pra V	8	7	15	19	15	34	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450220009	Dhudilabhati Ebs	11	32	43	34	63	97	23	38	61	8	21	29	0	0	0
450220010	Chauraha Ma Vi	3	5	8	21	21	42	35	13	48	28	11	39	35	27	62
450220011	Saraswati Secondary School	0	0	0	30	16	46	56	45	101	39	35	74	47	35	82
450260004	Shid Thirbam Pra V	4	6	10	9	13	22	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450260005	Ghumte Pra V	0	0	0	31	34	65	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450260006	Parwati Ma V	6	5	11	58	52	110	25	28	53	12	16	28	0	0	0
450260007	Nawa Jyoti Durga Adharbhut Vidyalaya	5	11	16	25	31	56	20	18	38	2	6	8	0	0	0
450260008	Siddha Basic	0	0	0	13	16	29	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450260009	Bhujunge Pra V	0	0	0	14	14	28	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450260010	Prithvi Secondary School	6	12	18	34	38	72	50	43	93	42	51	93	45	32	77
450260013	New Life Ebs	73	71	144	122	172	294	59	108	167	46	63	109	28	42	70
450260014	Ekta Awasiya Bidyalaya	8	21	29	47	69	116	18	37	55	8	15	23	0	0	0
450260017	Sambuddha Education Academy	26	32	58	36	36	72	20	24	44	2	20	22	0	0	0

450260018	Galkot Modonize Ebs	24	30	54	47	72	119	32	48	80	16	13	29	0	0	0
450270001	Bhume Pra V	0	0	0	17	16	33	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450270002	Barahathan Pra V	0	0	0	7	9	16	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450270003	Jaya Santoshi Ma Pra V	0	0	0	10	18	28	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450270004	Kalika Pra V	0	0	0	23	26	49	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450270005	Chamuwa Adharbhut Vidyalaya	9	11	20	47	41	88	21	25	46	0	0	0	0	0	0
450270006	Dhustang Pra V	0	0	0	9	11	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450270007	Kharuwa Ma V	14	12	26	36	34	70	50	50	100	44	42	86	0	0	0
450270008	Dhaulagiri Pra V	0	0	0	22	18	40	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450270009	Jivan Jyoti Adharbhut Vidyalaya	0	1	1	26	25	51	14	18	32	0	0	0	0	0	0
450270010	Kot Maidan Pra V	0	0	0	8	18	26	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450270011	Galkot Ma V	0	0	0	176	140	316	94	85	179	82	56	138	145	135	280
450270013	Bal Prem Pra V	5	1	6	7	3	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450270014	Golden Future Ebs	12	16	28	46	69	115	21	28	49	18	20	38	0	0	0
450270015	Galkot Bed Bedanga Vidhyashram	0	0	0	0	0	0	0	16	16	0	0	0	0	0	0
450270016	Nawa Pravat School	0	0	0	51	54	105	25	47	72	15	17	32	4	11	15
450270017	Madrsa Barkati Madina	0	0	0	17	12	29	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450320001	Bal Bikash Pra V	0	0	0	20	4	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450320002	Bhanu Pra V	2	9	11	12	8	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450320003	Thale Pokhara Pra V	0	0	0	14	17	31	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450320004	Phulbari Pra V	0	0	0	1	3	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450320005	Devkota Adharbhut Vidyalaya	0	0	0	10	12	22	13	19	32	0	0	0	0	0	0
450320006	Shiva Ma V	3	4	7	28	38	66	31	38	69	23	32	55	49	21	70
450320007	Jana Jagriti Ma Vi	13	22	35	42	49	91	59	59	118	43	56	99	48	36	84
450320009	Naba Bihani Pra V	1	1	2	10	10	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450370001	Sir Bare Pra V	0	0	0	9	12	21	0	0	0	0	0	0	0	0	0

450370002	Neta Pra V	0	0	0	2	12	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450370004	Deurali Pra V	0	0	0	14	6	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450370005	Deep Jyoti Adharbhut Vidyalaya	2	8	10	29	36	65	6	7	13	0	0	0	0	0	0
450370006	Pragati Adharbhut Vidyalaya	19	16	35	22	28	50	10	16	26	0	0	0	0	0	0
450370007	Bishnu Pra V	0	0	0	15	16	31	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450370008	Laxmi Narayan Pra V	5	6	11	15	18	33	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450370010	Bal Kalyan Pra V	3	2	5	7	14	21	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450370011	Bhairab Ma V	10	13	23	16	22	38	27	28	55	26	21	47	0	0	0
450370012	Janahit Ma V	6	10	16	36	37	73	27	28	55	23	18	41	8	8	16
450370018	Galkot Ebs	6	13	19	34	39	73	21	29	50	18	19	37	0	0	0
450390001	Paiyu Danda Pra V	0	0	0	3	8	11	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450390002	Sitalpati Adharbhut Vidyalaya	4	2	6	13	20	33	17	7	24	0	0	0	0	0	0
450390004	Mahendra Ma V	0	0	0	60	62	122	47	46	93	36	40	76	38	24	62
450390005	Nawa Yubak Adharbhut Vidyalaya	3	6	9	19	17	36	11	13	24	0	2	2	0	0	0
450390007	Ram Krishna Pra V	5	2	7	29	10	39	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450390008	Era Mother Land Ebs	24	21	45	51	69	120	23	42	65	12	23	35	0	0	0
450440001	Pandavkhani Ma V	12	14	26	36	22	58	47	42	89	38	47	85	31	26	57
450440002	Pandav Khani Pra V	9	8	17	13	8	21	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450440003	Ramuwa Adharbhut Vidyalaya	24	30	54	49	28	77	26	26	52	0	0	0	0	0	0
450440004	Dhungil Pra V	0	1	1	4	1	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450440007	Nawa Jyoti Pra V	4	3	7	18	14	32	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450440008	New Ghumte Ebs	19	25	44	8	11	19	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450500001	Devisthan Pra V	0	0	0	2	3	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450500002	Saraswati Pra V	6	9	15	13	10	23	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450500004	Bal Jyoti Pra V	0	0	0	14	26	40	0	0	0	0	0	0	0	0	0

450500005	Chhichimra Pokhari Pra V	10	7	17	20	25	45	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450500006	Sano Righa Adharbhut Vidyalaya	3	11	14	17	18	35	7	8	15	0	0	0	0	0	0
450500007	Manewa Adharbhut Vidyalaya	5	5	10	24	20	44	17	15	32	0	0	0	0	0	0
450500008	Righa Phedi Pra V	6	4	10	16	6	22	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450500009	Kimle Pra V	0	0	0	15	16	31	0	0	0	0	0	0	0	0	0
450500010	Ratna Laxmi Ma V	0	0	0	49	43	92	29	51	80	36	19	55	39	37	76

स्रोत: गल्कोट नगरपालिका शिक्षा शाखा

#G= Grade (कक्षा)

तालिका ११: तहगत विद्यार्थी विवरण २०७८

तह	जम्मा			संस्थागत			सामुदायिक		
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
ECD/PPC	४४८	५५२	१०००	१८१	२३६	४१७	२६७	३१६	५८३
कक्षा १-५	१९७३	२२१०	४१८३	४८०	६८८	११६८	१४९३	१५२२	३०१५
कक्षा ६-८	९७४	१०५०	२०२४	२५६	३६९	६२५	७१८	६८१	१३९९
कक्षा ९-१०	६२४	६५४	१२७८	१४८	२१४	३६२	४७६	४४०	९१६
कक्षा ११-१२	३२१	२७०	५९१	२२	३८	६०	२९९	२३२	५३१
कक्षा ०-१२	४३४०	४७३६	९०७६	१०८७	१५४५	२६३२	३२५३	३१९१	६४४४

स्रोत: गल्कोट नगरपालिका शिक्षा शाखा

तालिका १२: विद्यार्थी भर्नादर

	२०७७			२०७८		
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
ECD/PPC	४०३	५०८	९११	४४८	५५२	१०००
कक्षा १-५	१६४७	१७४८	३३९५	१९७३	२२१०	४१८३
कक्षा ६-८	९९४	११५७	२१५१	९७४	१०५०	२०२४
कक्षा ९-१०	६१७	६६३	१२८०	६२४	६५४	१२७८
कक्षा ११-१२	५१७	४३४	९५१	३२१	२७०	५९१
कक्षा ०-१२	४१७८	४५१०	८६८८	४३४०	४७३६	९०७६

स्रोत: गल्कोट नगरपालिका शिक्षा शाखा

तालिका १३: कक्षागत कक्षा स्तरोन्नति तालिका (शैक्षिक सत्र २०७७)

Name of School	G1	G2	G3	G4	G5	G6	G7	G8	G9	G10
Galkot Nagarpalika	84.39	90.7	93.35	92.08	90.06	91.36				
Janata Pra V	33.33	75	40	0	0	0	0	0	0	0
Bhagawati Pra V	100	90	83.33	66.67	100	0	0	0	0	0
Chauraha Pra V	0	50	50	0	0	0	0	0	0	0
Dewalya Pra V	100	75	100	100	100	0	0	0	0	0
Gaudigau Mukhi Adharbhut Vidyalaya	71.43	42.86	66.67	80	100	44.44	57.14	30	0	0
Gaja Pra V	22.22	60	100	100	100	0	0	0	0	0
Sirabare Pra V	80	100	100	100	100	0	0	0	0	0
Shivalaya Pra V	100	100	100	100	83.33	0	0	0	0	0
Dhudilabhati Ebs	100	100	100	100	90	100	100	100	100	0
Chauraha Ma Vi	77.78	100	100	62.5	90.91	100	93.33	89.47	95.65	0
Saraswati Secondary School	83.33	100	100	100	91.67	77.78	88.89	64.52	90.38	100
Shid Thirbam Pra V	37.5	50	100	66.67	100	0	0	0	0	0
Ghumte Pra V	20	100	75	100	75	0	0	0	0	0
Parwati Ma V	33.33	100	94.44	92.86	72.73	77.78	80	70.59	84.21	100
Nawa Jyoti Durga Adharbhut Vidyalaya	35	71.43	100	100	83.33	100	87.5	100	0	0
Siddha Basic	62.5	57.14	100	80	100	0	0	0	0	0
Bhujunge Pra V	38.46	100	100	100	100	0	0	0	0	0
Prithvi Secondary School	42.11	88.89	83.33	84.62	94.12	76.47	91.43	89.13	87.04	94.87
New Life Ebs	100	100	100	96.15	96.72	96.15	100	93.94	98.04	96.77
Ekta Awasiya Bidyalaya	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Sambuddha Education Academy	0	0	100	100	100	100	100	92.86	100	0
Galkot Modonize Ebs	84.62	100	100	100	96.43	96.88	85.29	100	100	0
Bhume Pra V	100	100	100	100	0	0	0	0	0	0
Barahathan Pra V	16.67	50	33.33	0	0	0	0	0	0	0
Jaya Santoshi Ma Pra V	14.29	100	75	100	100	0	0	0	0	0
Kalika Pra V	100	100	87.5	100	100	0	0	0	0	0
Dhustang Pra V	80	100	0	0	0	0	0	0	0	0
Jivan Jyoti Adharbhut Vidyalaya	44.44	57.14	100	100	100	66.67	70	55.56	0	0
Kot Maidan Pra V	27.27	83.33	100	0	0	0	0	0	0	0
Galkot Ma V	64.95	100	100	100	100	100	100	100	100	0
Bal Prem Pra V	57.14	50	100	0	0	0	0	0	0	0
Golden Future Ebs	90.91	95.83	96.77	100	93.75	95.65	100	100	100	0
Galkot Bed Bedanga Vidhyashram	0	0	0	0	0	75	100	28.57	0	0
Nawa Pravat School	100	100	100	100	100	100	100	92.31	100	100
Madrsa Barkati Madina	0	0	0	96.67	0	0	0	0	0	0
Bal Bikash Pra V	16.67	100	100	100	100	0	0	0	0	0
Bhanu Pra V	100	100	100	0	100	0	0	0	0	0
Thale Pokhara Pra V	20	66.67	50	33.33	81.82	0	0	0	0	0
Phulbari Pra V	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Devkota Adharbhut Vidyalaya	100	100	100	100	0	100	100	64.29	0	0
Shiva Ma V	90.48	100	87.5	85.71	85.71	91.3	95	82.14	96	0
Jana Jagriti Ma Vi	100	100	100	100	95.45	100	93.94	93.55	89.71	0

Naba Bihani Pra V	42.86	80	50	57.14	0	0	0	0	0	0
Sir Bare Pra V	66.67	66.67	50	0	0	0	0	0	0	0
Neta Pra V	14.29	50	50	100	0	0	0	0	0	0
Deurali Pra V	9.09	100	100	71.43	0	0	0	0	0	0
Deep Jyoti Adharbhut Vidyalaya	32.35	85.71	88.89	90	33.33	100	100	100	0	0
Pragati Adharbhut Vidyalaya	78.57	80	100	66.67	100	100	100	100	0	0
Bishnu Pra V	100	85.71	100	100	85.71	0	0	0	0	0
Laxmi Narayan Pra V	34.78	88.89	60	77.78	100	0	0	0	0	0
Bal Kalyan Pra V	100	100	25	100	100	0	0	0	0	0
Bhairab Ma V	31.25	50	100	100	92.31	100	95	94.74	93.1	100
Janahit Ma V	31.03	100	91.67	100	100	100	100	88.46	85.71	95.65
Galkot Ebs	100	100	100	100	100	95.24	100	100	93.33	100
Paiyu Danda Pra V	33.33	50	66.67	0	0	0	0	0	0	0
Sitalpati Adharbhut Vidyalaya	26.32	42.86	60	100	80	100	100	75	0	0
Mahendra Ma V	34.48	83.33	77.78	0	73.33	67.86	84	75.76	81.82	0
Nawa Yubak Adharbhut Vidyalaya	100	57.14	0	100	100	100	87.5	28.57	0	0
Ram Krishna Pra V	62.5	100	100	100	80	0	0	0	0	0
Era Mother Land Ebs	100	0	100	100	100	100	100	95.45	100	100
Pandavkhani Ma V	47.62	100	85.71	85.71	94.12	77.42	92.59	83.33	74	93.1
Pandav Khani Pra V	85.71	75	75	100	83.33	0	0	0	0	0
Ramuwa Adharbhut Vidyalaya	77.78	100	100	100	85.71	100	94.74	100	0	0
Dhungil Pra V	33.33	100	0	0	0	0	0	0	0	0
Nawa Jyoti Pra V	36.36	66.67	50	100	100	0	0	0	0	0
New Ghumte Ebs	100	100	0	100	0	0	0	0	0	0
Devisthan Pra V	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Saraswati Pra V	47.62	100	100	0	0	0	0	0	0	0
Bal Jyoti Pra V	61.54	41.18	100	100	100	0	0	0	0	0
Chhichimra Pokhari Pra V	15	100	0	0	0	0	0	0	0	0
Sano Righa Adharbhut Vidyalaya	88.89	88.89	66.67	83.33	100	100	81.82	100	0	0
Manewa Adharbhut Vidyalaya	60	75	100	100	100	100	94.12	100	0	0
Righa Phedi Pra V	63.16	100	0	0	0	0	0	0	0	0
Kimle Pra V	57.14	66.67	100	100	100	0	0	0	0	0
Ratna Laxmi Ma V	26.32	55.56	73.68	72.73	92.59	85.71	80.65	93.55	76.92	100

स्रोत: गल्कोट नगरपालिका शिक्षा शाखा

#G= Grade (कक्षा)

परिच्छेद २: नयाँ शिक्षा क्षेत्र योजना

२.१ परिचय, आवश्यकता र औचित्य

कुनै पनि ठाउँको शिक्षालाई जिवन उपयोगी, प्रतिस्पर्धी एवं संस्थागत बनाउँदै गुणस्तरीय शिक्षामा सबै वर्गको समतामुलक पहुँचका लागि निती तथा कार्य योजनाको आवश्यकता पर्दछ। यसका लागि नेपालको संविधानले दिएको तीन तहको शासकीय स्वरुप अनुसार आ–आफ्ना अधिकारभित्र रहेर शिक्षा लगायत सबै प्रकारका क्रियाकलापहरु संचालन गर्नुपर्दछ। जस अनुसार तीनै तहविच समन्वय, सहकार्य र सह अस्तित्वको सिद्धान्त अनुरुप कार्य गर्न संविधानले नै मार्गदर्शन गरेको सन्दर्भमा स्थानीय शिक्षा सम्बन्धी एकल तथा साझा अधिकार लगायतका व्यवस्थालाई प्रभावकारी रुपमा कार्यन्वयन गर्नु स्थानीय सरकारको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी हो ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४, ले प्रारम्भिक बालशिक्षा देखि माध्यमिक सम्मको शिक्षा, अविभावक शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा, खुल्ला शिक्षा, बैकल्पिक सिकाइका तरिकाहरु लगायत सामुदायिक शिक्षा सम्बन्धी निती निर्माण, मापदण्ड योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मुल्यांकन आदि कामहरु स्थानीय तहको क्षेत्राधिकार भित्र रहेको कुरालाई उल्लेख गरेको छ । सामुदायिक, संस्थागत, निजी, गुठी, सहकारीका विद्यालय स्थापना, संचालन अनुमति, व्यवस्थापन र नियमन, प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिमको योजना तर्जुमा, संचालन, अनुमति, अनुगमन मुल्याकंन र नियमन, मातृभाषामा शिक्षा दिने विद्यालयको अनुमति, कार्यान्वयन नियमन लगायतका कार्यहरु पनि स्थानीय तहको अधिकार भित्र पर्दछ। जसलाई योजनबद्ध ढंगबाट संचालन गर्न स्थानीय सरकारको अहम् भूमिका रहेको छ ।

नेपालको संविधानमा निर्दिष्ट गरिएका शिक्षा सम्बन्धी मौलिक हक, राज्यको पुनःसंरचना र अधिकारको बाँडफाँट, मुलुकको आर्थिक-सामाजिक रुपान्तरणका एजेण्डा, दिगो विकास लक्ष्यप्रति नेपालको प्रतिबद्धता, पन्ध्रौं योजनाको आधारपत्र, सन् २०२२ भित्र अति कम विकसितबाट विकासशील राष्ट्र बन्ने लक्ष्य तथा सन् २०३० सम्म मध्यम आय भएको राष्ट्रका रूपमा स्तरोन्नति गर्ने राष्ट्रिय सङ्कल्प नै नयाँ शिक्षा नीति तर्जुमाका मूल आधार हुन् । यसै आधारमा शिक्षा प्राप्त गर्ने प्रत्येक व्यक्तिको आधारभूत मौलिक हकलाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्न, सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रको मान्यता अनुरुप शिक्षामा सबैको सरल, सहज र समतामूलक पहूँच सुनिश्चित गर्न एवं शिक्षालाई सर्वव्यापी, जीवनोपयोगी, प्रतिस्पर्धी एवं गुणस्तरयुक्त बनाउन यो नयाँ शिक्षा योजनाको आवश्यक परेको हो । नेपाल सरकारद्धारा जारी विभिन्न निती नियमहरुले शिक्षा क्षेत्रमा स्थानीय सरकारको जिम्मेवारीलाई उल्लेख गरेको पाइन्छ। जस अनुरुप शिक्षा निती २०७६ ले शिक्षामा स्थानीय सरकारको जिम्मेवारीलाई निम्नानुसार उल्लेख गरेको छ।

१. प्रारम्भिक बाल विकास सम्बन्धी कानून, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन एवं प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रको अनुमति, संचालन र व्यवस्थापन,

२. आधारभूत शिक्षा सम्बन्धी कानून, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन तथा आधारभूत विद्यालय अनुमति, स्वीकृति, व्यवस्थापन र नियमन,

३. अनौपचारीक, वैकल्पिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइसम्बन्धी कानून, योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन,

४. निरन्तर सिकाई तथा सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सम्वन्धी कानून, योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, संचालन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन,

५. अभिभावक शिक्षा सम्बन्धी कानून, योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन,
७. खुला तथा दूर शिक्षा सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन,
८. आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा सम्बन्धी योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन,
९. मातृभाषामा शिक्षा दिने विद्यालयको अनुमति, अनुगमन तथा नियमन,
१०. प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमको योजना तर्जुमा, संचालन, अनुगमन, मूल्याङ्कन र नियमन,
११. गाउँ तथा नगर शिक्षा समिति र विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन तथा व्यवस्थापन,
१२. विद्यालयको नामाकरण, नाम परिवर्तन र स्थानान्तरण,
१३. विद्यालयको चल अचल सम्पत्तिको अभिलेख, सुरक्षा र संरक्षण,
१४. स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्री विकास एवं कार्यान्वयन र संघ तथा प्रदेश स्तरबाट विकास गरिएका पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यसामग्री वितरण एवं कार्यान्वयन सहजीकरण,
१५. विद्यालयको गुणस्तर अभिवृद्धि योजना तथा कार्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन,
१६. राष्ट्रिय मापदण्डका आधारमा सार्वजनिक विद्यालयको शिक्षक दरवन्दी पुनर्वितरण र मिलान,
१७. विद्यालयको नक्शाङ्कन, समायोजन तथा नियमन,
१८. सार्वजनिक विद्यालयको शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण, मर्मत सम्भार, संचालन र व्यवस्थापन,
१९. आधारभूत तहको परीक्षा संचालन, व्यवस्थापन र प्रमाणीकरण,
२०. स्थानीय स्तरमा विद्यार्थी सिकाई उपलब्धीको परीक्षण र व्यवस्थापन,
२१. अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षाको कार्यान्वयन, विद्यार्थी प्रोत्साहन व्यवस्थापन,
२२. स्थानीय स्तरको शैक्षिक ज्ञान, सीप, प्रविधिको संरक्षण, प्रवर्द्धन, र स्तरीकरण,
२३. सार्वजनिक विद्यालयलाई अनुदान प्रदान तथा सोको बजेट व्यवस्थापन,
२४. विद्यालयको आर्थिक अनुशासन, अनुगमन र लेखापरीक्षण,
२५. शिक्षक र कर्मचारीको क्षमता विकास, तालिम, अभिमुखीकरण, गोष्ठी, कार्यशाला, संचालन,
२६. स्थानीय पुस्तकालय र वाचनालयको संचालन तथा व्यवस्थापन,
२७. विद्यालय शिक्षक तथा कर्मचारीको पुरस्कार र प्रोत्साहन व्यवस्थापन,
२८. अतिरिक्त शैक्षिक क्रियाकलाप संचालन तथा व्यवस्थापन

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को दफा ११ को उपदफा ७ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी गल्कोट नगरपालिका क्षेत्रको शिक्षा क्षेत्रको संचालन र व्यवस्थापन गर्न आवश्यक भएकोले गल्कोट नगरपालिकाले आफ्नै शिक्षा क्षेत्र (संचालन र ब्यवस्थापन) कार्यविधि, २०७४ जारी गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । यसका साथै नगरपालिकाले पाएको अधिकारको उपयोग गरी उपलब्ध स्थानीय स्रोत साधनको अधिकतम परिचालन गर्दै प्रदेश तथा संघीय सरकारसँग समेत समन्वय गरी स्रोत जुटाएर सार्वजनिक शिक्षामा गुणस्तर अभिबृद्धि गर्नु, शैक्षिक सुधारका लागि सरोकारवालाहरू बीच अपनत्व सिर्जना गर्न, सबै तहको शिक्षामा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न, शिक्षक तथा शिक्षाक्षेत्रको जनशक्तिमा पेसागत जवाफदेहीता सुनिश्चित गर्न शिक्षा प्रणालीमा शैक्षिक सुशासन कायम गर्न, विद्यालय नेतृत्वको भूमिका सबलीकरण गर्न, शिक्षा र रोजगारीबीच तालमेल कायम गर्न, स्थानीय प्रतिभा पलायन रोक्न,

सार्वजनिक शिक्षामा सबै नागरिकको विश्वास जगाउने वातावरण सिर्जना गर्न र संविधान प्रदत्त मौलिक हकको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नलाई यस योजनाले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने भएकोले गल्कोट नगरपालिकाको लागि यो पाँच वर्षे शिक्षा योजना महत्वपूर्ण रहेको छ ।

२.२ गल्कोट नगरपालिकाको शैक्षिक सूचक

गण्डकी प्रदेश अन्तर्गतका विभिन्न स्थानीय तहहरु मध्ये गल्कोट नगरपालिका पनि एक हो, जुन शैक्षिक गतिविधिमा समेत अव्वल मानिन्छ । गल्कोट नगरपालिकामा साक्षरता दर ९०.१७ प्रतिशत (५ वर्ष माथिको जनसंख्याको) रहेको छ । जसमध्ये पुरुष साक्षरता प्रतिशत ९४.३८ रहेको छ भने महिला साक्षरता ८५.८७ प्रतिशत रहेको छ । वडागत रूपमा वडा नं. ५ मा सबैभन्दा अधिक ९८.१६ प्रतिशत साक्षरता रहेको छ भने सबैभन्दा न्यून वडा नं. १ मा ८०.५४ प्रतिशत साक्षरता रहेको छ । गल्कोट नगरपालिकाको केही महत्वपूर्ण शैक्षिक सूचकहरुलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १४: शैक्षिक सूचक

क्र.स.	सूचक (Indicator)	छात्रा	छात्र	जम्मा
1	Gross Enrollment Ration(GER) in Early Child Education and Development (ECED) with 3-4 year population	91.3	86.4	88.6
2	Net Enrollment Rate (NER) in ECED/Programs in Professional Education(PPE)	83.0	86.0	84.6
3	GER in Grade 1	117.9	121.1	119.5
4	GER in Lower basic	125.9	121.2	123.4
5	GER in Upper basic	106.1	110.2	108.1
6	GER in Basic	118.4	117.4	117.9
7	GER in Secondary (G9-10)	111.6	116.5	113.9
8	GER in Secondary (G11-12)	59.9	45.4	54.0
9	GER in Secondary (G9-12)	82.1	79.8	81.1
10	NIR in Grade 1	98.1	99.1	98.6
11	NER in Lower basic	98.1	99.1	98.6
12	NER in Upper basic	99.0	97.1	98.0
13	NER in Basic level	98.6	98.1	98.3
14	NER in Secondary (G9-10)	85.9	82.7	84.3
15	NER in Secondary (G11-12)	35.1	32.6	33.9
16	NER in Secondary (G9-12)	60.5	57.7	59.1
17	New Enrolment in Grade 1 with ECD Experienced, 2077	428	476	903
18	Number of 4 years children in ECED/PPE, 2077	403	508	911
19	Percentage of New Enrolment in Grade 1 with ECD/PPC Experienced, 2077	96.8	93.6	95.2
20	GER ECD/PPC (with 3-4Years Pop)	91.3	86.4	88.6

स्रोत: गल्कोट नगरपालिका शिक्षा शाखा

२.३ गल्कोट नगरपालिकाको दिर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्यहरु

संघीय तथा प्रदेश सरकारले लिएको दीर्घकालीन सोचको मर्मलाई आत्मसात गरी आफ्नो भौगोलिक, आर्थिक तथा सामाजिक विशेषता तथा मौलिकता, प्राकृतिक सम्पदा तथा सांस्कृतिक विविधता लगायत गल्कोट नगरपालिकाबासीको अपेक्षाको आधारमा गल्कोट नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको दीर्घकालीन सोच निर्धारण गरिएको छ । आगामी १० देखि २० वर्षसम्मको अवधिमा हासिल हुने गल्कोट नगरपालिकाको विकासको अपेक्षित अवस्थाको परिकल्पनालाई स्पष्ट र सरल वाक्यमा प्रस्तुत गरी दीर्घकालीन सोच तयार गरिएको छ। दीर्घकालिन सोच तयारीमा वस्तुस्थिति विवरण, सहभागितामूलक छलफल तथा परामर्शबाट पहिचान भएका सम्भावना, अग्रणी क्षेत्र र गल्कोट नगरपालिकाबासीको अपेक्षालाई मध्यनजर गरिएको छ। गल्कोट नगरपालिकाको विकासको दीर्घकालीन सोच देहायअनुसार रहेको छ

व्यवस्थित, गुणस्तरीय तथा उत्थानशीत पूर्वाधार, रोजगारमूलक तथा व्यवसायिक कृषि, दिगो पर्यटन तथा भू-उपयोग, गुणस्तरीय शिक्षा तथा स्वास्थ्य र औद्योगिकीकरणको अभिवृद्धिमार्फत समृद्धी हासिल गर्न तय गरिएको गल्कोट नगरपालिकाको दीर्घकालिन सोच तथा योजनालाई साकार पार्ने दिशामा उन्मुख हुन देहायअनुसारका विकासका मार्गदर्शक सिद्धान्तहरु तय गरिएका छन् :

- ❖ दिगो तथा योजनाबद्ध विकास
- ❖ समन्वय, साझेदारी र सहकार्य
- ❖ मानव विकास तथा गुणस्तरीय जीवन
- ❖ सामाजिक न्याय, समावेशीकरण तथा समतामूलक शिक्षा विकास
- ❖ विपद् उत्थानशिलता तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन
- ❖ सूचना प्रविधिमा आधारित, गुणस्तरीय तथा जनमुखी सेवा प्रबाह
- ❖ मानव संशाधन तथा स्थानीय सेवा व्यवस्थापन
- ❖ समन्वय, साझेदारी र सहकार्य
- ❖ समावेशीकरण, सुशासन तथा सदाचार
- ❖ नतिजामा आधारित विकास व्यवस्थापन तथा गुणस्तरीय सेवा
- ❖ सकारात्मक उत्प्रेरणा/ पुरस्कार, सम्मान सेवा सुविधा
- ❖ अभिभावक शिक्षा कार्यक्रम टोल टोलमा सञ्चालन
- ❖ सूचना प्रविधिको प्रयोग
- ❖ पुस्तकालय र विज्ञान प्रयोगशालाको व्यवस्था
- ❖ भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था

यस गल्कोट नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रमा लिएको दीर्घकालीन सोचलाई व्यवहारमा उतार्न यस योजनाले देहाय बमोजिमको उद्देश्य लिएको छ :

- ❖ उत्पादन, रोजगारी, आय र आर्थिक विकास समतामूलक, गुणात्मक र दिगो वृद्धि गर्ने
- ❖ सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय सम्पदाहरुको संरक्षण, विकास र प्रवर्द्धन गर्ने,
- ❖ स्वस्थ, शिक्षित, व्यावसायिक मानवश्रोतको विकास र सामाजिक न्यायको प्रत्याभूति गर्ने,
- ❖ सबै शैक्षिक संस्थाहरुमा (विद्यालयहरुमा) शैक्षिक सुसासन प्रवर्धन तथा कायम गरी बालबालिकालाई सिकाइ प्रति उत्तरदायी बनाउने प्रणालीको विकास गर्ने,
- ❖ गल्कोट नगरपालिका भित्रका सबै विद्यालयहरुमा आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा पनि

बैकल्पिक योजनाहरुको कार्यन्वयन गरी बालबालिकाहरुको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिस्चित गर्ने,

- ❖ उपलब्ध स्रोत साधनको समानुपातिक र न्यायोचित वितरण गर्न Bottom up Approach मा आधारित क्रियाकलापको निर्माण गर्ने,
- ❖ सेवा प्रवाह तथा विकास प्रक्रियाई सहज, समावेशी, नतिजामूलक र जवाफदेही बनाउने ।

२.४ अपेक्षित उपलब्धीहरु

गल्कोट नगरपालिकाको यस पाँच वर्षे योजनाको अन्त्य (बि.सं. २०८३ को अन्त्य) सम्ममा निम्नानुसारको उपलब्धीहरु प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

- ❖ गल्कोट नगरपालिकाको साक्षरता दर ९८ प्रतिशत भन्दा माथी पुग्ने,
- ❖ गुणस्तरीय प्रारम्भिक बाल बिकास सहित शिक्षाको अवसर सुनिस्चित हुने,
- ❖ गल्कोट नगरपालिका भित्र बसोबास गर्ने सबै वर्गका विद्यालय जाने उमेरका सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना हुने,
- ❖ पाठ्यक्रमद्धारा निर्दिष्ट तहगत, कक्षागत, कक्षागत र विषयगत सिकाई सिकाई सक्षमतालाई हासिल हुने,
- ❖ आवश्यक शैक्षिक पूर्वाधार तथा सिकाइ वातावरणको निर्माण हुने, प्रभावकारी शिक्षण सिकाई क्रियाकलापबाट बालबालिकाको सिकाईको दायरा फराकिलो हुने,
- ❖ शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित रहेका समूदायका लागि बैकल्पिक तथा निरन्तर सिकाइको अवसर पाउने,
- ❖ विश्व बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने प्राविधिक तथा उच्च क्षमतायुक्त जनशक्तिको उत्पादनमा सहयोग पुग्ने तथा उपलब्ध स्रोत साधनको समानुपातिक र न्यायोचित वितरणमा सहयोग पुग्ने,
- ❖ यस पालिका भित्र बसोबास गर्ने सबै वर्गका समुदायहरुको माध्यमिक तह सम्मको शिक्षामा पहुँच पुग्ने र शैक्षिक गुणस्तर अभिबृद्धि हुने,
- ❖ यस पालिकामा संचालित प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षामा सबै वर्गका बालबालिकाको पहुच सुनिस्चितहुने र सबैका लागि प्राविधिक शिक्षाको सहज अवसर उपलब्ध भई स्थानीय क्षेत्रमा प्राविधिक जनशक्तिको अभावलाई पूर्ति गर्न सहयोग पुग्ने,
- ❖ गल्कोट नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण शैक्षिक संस्थाहरुमा कार्यरत शिक्षक, कर्मचारी तथा अध्ययनरत विद्यार्थीहरु प्रविधीमैत्री तथा व्यवसायिक, गुणस्तरीय र प्रविधियुक्त शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर पाउने,
- ❖ अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुले विशष शिक्षा र समावेशी शिक्षाका माध्यमबाट उपयुक्त शैक्षिक अवसरहरु प्राप्त गर्ने,
- ❖ संस्थागत विद्यालयहरुको प्रभावकारी र न्यायसंगत ढंगले नियमन हुने,

❖ शिक्षामा सबै वर्गको समान अवसर हुने,

❖ स्थानीय क्षेत्रमा नै प्राविधिक तथा दक्ष जनशक्तिको उत्पादन भई रोजगारी तथा आयआर्जनका क्रियाकलापहरु बढ्ने,

❖ शिक्षक तथा शैक्षिक जनशक्तिको पेशागत विकास हुने, शैक्षिक पेशाप्रति सम्मान बढ्ने,

❖ राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले तोके बमोजिम स्थानीय पाठ्यक्रमको कार्यन्वयन मार्फत स्थानीय स्रोत, साधन, मूल्य मान्यता र प्रविधि समेतको अधिकतम प्रवर्धन हुने,

❖ सबै शैक्षिक संस्थाहरुमा (विद्यालयहरुमा) शैक्षिक सुसासन प्रवर्धन तथा कायम भई बालबालिकालाई सिकाइ प्रति उत्तरदायी बनाउने प्रणालीको विकास हुने,

❖ गल्कोट नगरपालिका भित्रका सबै विद्यालयहरुमा आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा पनि बैकल्पिक योजनाहरुको कार्यन्वयन गरी बालबालिकाहरुको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिस्चित हुने,

❖ उपलब्ध स्रोत साधनको समानुपातिक र न्यायोचित वितरण हुने,

❖ सबै शिक्षक, कर्मचारीलाई चरणबद्ध रुपमा तालिमको व्यवस्था हुने,

❖ शिक्षकहरूमा एकरुपता, विभेदको अन्त्य, उचित पारिश्रमिकको व्यवस्था र गलत गरेको खण्डमा दण्ड, सजाय समेत हुने,

❖ गल्कोट नगरपालिकाको समग्र सामाजिक, शैक्षिक, आर्थिक, वातावरणीय अवस्थाको स्तरोन्नति हुने ।

२.५ शैक्षिक समस्या तथा चुनौतिहरु

गल्कोट नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रमा पनि अन्य क्षेत्रहरुमा जस्तै विभिन्न समस्या र चुनौतिहरु रहेका छन् । यो गल्कोट नगरपालिका गण्डकी प्रदेशको राजधानी पोखराबाट नजिकैको दुरीमा रहेर पनि विभिन्न समस्याहरुका कारण शिक्षामा ठूलो फड्को मार्न नसकिरहेको अवस्था छ। कतिपय समस्याहरु हेर्दा, सुन्दा सामान्य जस्तो लागेतापनि ती समस्याहरुले शिक्षा क्षेत्रको बिकासमा दुरगामी असर पारिरहेका हुन्छन् । त्यसकारण योजना निर्माणका क्रममा सबै प्रकारका समस्याहरुलाई खोजी गरी प्रस्तुत गरिएको छ ।

विद्यालय शिक्षामा सहज पहुँचस्थापित हुँदै गइ रहेको यस क्षेत्रमा गुणस्तरीय शिक्षाको क्षेत्रमा प्रयाप्त अवसरहरु सृजना हुन सकेको छैन। कोभिड १९ को प्रकोपका कारण समग्र शैक्षिक गतिबिधि अस्तव्यस्त भएको छ । सामुदायिक विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धी तथा नीजि विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धीमा समानता हुन सकेको छैन। कुल जनसंख्याको करीव १० प्रतिशत निरक्षरता रहेको छ। केही विद्यालयमा शिक्षक दरवन्दी कम रहेको छ । धेरैजसो विद्यालयहरुमा सुविधायुक्त पुस्तकालय तथा विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशालाको कमी रहेको छ। विद्यार्थी निरन्तरता दर, विषयगत शिक्षक, निमावि तथा मावि तहमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात, बालमैत्री तथा अपांगमैत्री सुविधायुक्त कक्षा कोठा, खेलमैदान, व्यवस्थित खानेपानी र सुरक्षित खेल मैदान तथा घेरावारको कमी रहेको छ । करिव १० प्रतिशत विद्यालयमा स्वच्छ खानेपानी तथा सुविधायुक्त शौचालय सुबिधाको कमी रहेको छ ।

विद्यालय तथा बाल विकास केन्द्रमा कक्षा कोठा व्यवस्थापन, सिकाइ सामाग्री र शिक्षक तथा बाल विकास सहजकर्ताका लागि तालिमको कमी रहेको छ । विद्यालय नक्शाकंनमा कठिनाइ रहेको यस क्षेत्रमा प्राविधिक विद्यालयमा गुरु योजना कार्यान्वयन गर्न श्रोत तथा शिक्षा शाखामा जनशक्तिको कमी रहेको छ । विद्यालय अनुगमन नियमित तथा प्रभाबकारी हुन सकेको छैन । अविभावक शिक्षा, विद्यार्थी टिकाउ दर, शिक्षक नियमितता र विद्यालयमा संगित र खेल शिक्षकको कमी रहेको छ । विद्यालय व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक समितिको बैठकको निरन्तरता तथा सक्रियता अर्को प्रमुख समस्याको रुपमा रहेको छ ।

यसका साथै अन्य मुख्य समस्याहरुलाई बुँदागत रुपमा लत प्रस्तुत गरिएको छ :

- ❖ समग्र शिक्षा क्षेको पूर्वाधारको अभाव,
- ❖ खोज, अनुसन्धानकर्ताको कमी,
- ❖ शिक्षामा बजेटको अभाव,
- ❖ अभिभावक शिक्षाको कमी,
- ❖ वैदेशिक रोजगारीको प्रभाव,
- ❖ पाठ्यक्रम समयमा अद्यावधिक नहुनु,
- ❖ शिक्षक तालिम, बृत्ति बिकास तालिम र प्रविधिकरणको कमी,
- ❖ प्रशासनिक जवाफदेहिताको कमी,
- ❖ दण्ड र पुरस्कारको व्यवस्था कडाइका साथ लागू नहुनु,
- ❖ शैक्षिक गतिविधिमा राजनैतिक हस्तक्षेप हुनु,
- ❖ प्रशासनिक दक्षता एवम् शिक्षक उत्प्रेरणामा कमी,
- ❖ शैक्षिक जनशक्तिमा प्राविधिक ज्ञान नहुनु,
- ❖ नगरपालिकाको शिक्षा ऐन, नियमावली कार्यान्वयन कडाईका साथ नहुनु,
- ❖ वि.व्य.स., शि.अ.सं. र सरोकारवालाहरूको जवाफदेहिता र उत्तरदायित्व बहनमा कमी हुनु,
- ❖ नगर शिक्षाबाट निरन्तर अनुगमन र मुल्यांकन नहुनु,
- ❖ विद्यार्थी निरन्तरता दर कम हुनु
- ❖ विषयगत शिक्षकको कमी हुनु
- ❖ विद्यालयमा बालमैत्री तथा अपांगमैत्री सुविधायुक्त कक्षा कोठा कमी हुनु
- ❖ विद्यालयमा खेलमैदानको कमी हुनु
- ❖ बाल विकास केन्द्रमा कक्षा कोठा व्यवस्थापनको कमी हुनु
- ❖ बाल विकासमा सिकाइ सामग्री तथा सहजकर्तामा उपयुक्त तालिमको कमी हुनु
- ❖ प्राविधिक विद्यालयमा गुरु योजना कार्यान्वयन गर्न श्रोतको कमी हुनु
- ❖ अविभावक शिक्षाको अभ्यासमा कमी हुनु
- ❖ छुट्टै प्रधानअध्यापकको अभ्यास नहुनु, जस्ले पढाउने र व्यवस्थापिकय काम दुवै गर्नुपर्ने बाध्यता हुनु
- ❖ विद्यालयमा व्यवस्थित घेरावारको कमी हुनु
- ❖ विद्यालयमा खेलकुद तथा सिकाइ सामग्रीको कमी हुनु
- ❖ विद्युतिय सूचना प्रबिधिमा आधारित वैकल्पिक सिकाइ अभ्यासको कमी हुनु
- ❖ कोभिड १९ लगायत विभिन्न समयमा देखा पर्ने रोग माहामारीको प्रकोपले शिक्षण सिकाइ प्रभावित हुनु,

- ❖ विद्यालयमा संगित र खेल शिक्षकको अभाव हुनु
- ❖ व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अविभावक समितिको बैठकमा नियमिता तथा शैक्षिक एजेण्डाको कमी हुनु
- ❖ माध्यमिक तहको शिक्षा पूर्ण रुपमा निशुल्क नहुनु
- ❖ माध्यमिक तथा उच्च शिक्षा उत्पादनमुखी, अनुसन्धानमुलक र व्यवहारिक हुन नसक्नु
- ❖ सार्वजनिक शिक्षामा स्थानीय समुदायको अपनत्वको कमी हुनु
- ❖ स्थानीय समुदायको निजी विद्यालय प्रति मोह बढ्नु र निजी शैक्षिक संस्थाहरु नाफामुखी कार्यमा बढी लाग्नु
- ❖ शिक्षण पेशामा आवद्ध जनशिक्तलाई अन्य सरकारी पेशामा आवद्ध सरह सेवा सुविधा तथा मान नदिनु आदि ।

२.६ गल्कोट नगरपालिका भित्र शिक्षामा संभावना

गल्कोट नगरपालिका शिक्षामा प्रचुर मात्रामा सम्भावना बोकेको नगरपालिका हो । जनसंख्याको हिसावले धेरै जनघनत्व नभएता पनि धेरैवटा विद्यालयहरु भएको, जातिगत रुपमा धेरै जातजातिहरुको बसोबास भएको र मिश्रित विद्यार्थी भएको यो एक महत्वपूर्ण नगरपालिका हो । यस गल्कोट नगरपालिकाको शिक्षाको समग्र संभावनालाई बुँदागत रुपमा लत प्रस्तुत गरिएको छः

- साक्षरता दर ९०.१७ रहेको
- बाल विकास सहित ७८ वटा विद्यालय र उच्च शिक्षाका लागि १ क्याम्पस समेत भएको
- स्थायी, अस्थायी, राहत आदि गरी ३०० भन्दा बढी शिक्षक कार्यरत रहेका
- प्राविधिक धारतर्फका विद्यालयहरु समेत संचालनमा रहेका
- विद्यालयमा कुल १०००० जना भन्दा बढी विद्यार्थी अध्ययनरत रहेको
- विद्यालय बाहिर रहेका विद्यालय उमेर समूहका बालबालिका नरहेको
- करीव ९० प्रतिशत विद्यालयमा आधारभूत तहको खानेपानी तथा शौचालय सुविधा रहेको
- २० वटा विद्यालयमा इन्टरनेट सुविधा रहेको
- स्थानीय पाठ्यक्रम तयारी भएको
- सबै विद्यालयमा वि.व्य.स. गठन भएको
- केही विद्यालयमा स्कुल वस सुविधा रहेको
- विद्यालयमा विद्यालय सुधार योजना अद्यावधिक भएको
- सबै विद्यालयमा बाल क्लब गठन भएको
- १ वटा स्नातक तहको क्याम्पस भएको
- विद्यार्थीका लागि छात्रवृत्ति सुबिधा उपलब्ध रहेको
- विद्यालयमा बालमैत्री शिक्षण विधिको प्रयोग हुने गरेको
- सिकाइ उपलब्धी स्तर सन्तोसजनक रहेको ।

२.७ शैक्षिक स्तर बढाउन गल्कोट नगरपालिकाले अपनाएका/अपनाउने रणनितीहरु

गल्कोट नगरपालिका शिक्षामा सम्भावना बोकेको नगरपालिका भएतापनि यसभित्र विभिन्न चुनौतिहरु रहेका छन् । यी चुनौतिहरुलाई संभावनासँग जोडेर नगरपालिकाले विभिन्न क्रियाकलापहरु संचालन गर्दै आएको छ । यसका लागि गल्कोट नगरपालिकाले शिक्षा तथा सामाजिक क्षेत्रको स्तर बढाई देश र माटो सुहाउँदो शिक्षा बिकासमा जोड दिँदै आएको छ । नगरपालिकालाई एउटा पूर्ण साक्षर, सीपयुक्त विद्यार्थीहरु उत्पादन गर्ने तथा समग्र शैक्षिक गुणस्तर उकास्नका लागि विभिन्न रणनितीहरु अपनाएर

अल्पकालिन तथा दिर्घकालिन कार्यक्रमहरु संचालन गर्दै आईरहेको छ । यसका लागि गल्कोट नगरपालिकाले अपनाएका आधारभूत रणनिती तथा कार्यक्रमहरुलाई निम्न बुँदाहरुमा समेटिएको छ ।

- ❖ गल्कोट नगरपालिका भित्रका विद्यालयहरुको नक्शाङ्कन, शिक्षक विद्यार्थी अनुपात, शैक्षिक गुणस्तर समेतको अध्ययन गरी विद्यालय समायोजन एवं एकिकरण, कक्षा घटुवा तथा शिक्षक दरवन्दी मिलान गरिनेछ ।
- ❖ नगर शिक्षा योजना तर्जुमा गरी गुणस्तरीय शिक्षाका लागि निदृष्ट लक्ष्य तर्फ शैक्षिक गतिबिधि केन्द्रित गरी आधुनिक विद्युतीय सूचना प्रविधिको पहुँच तथा शिक्षण सिकाई प्रकृया यथोचित उपयोगलाई प्रभावकारी गरिनेछ ।
- ❖ विद्यालय सुधारका लागि स्वमुल्याकन विधि अवलम्बन तथा स्थानीय आवश्यकता अनुसारको शैक्षिक क्यालेन्डर गल्कोट नगरपालिकाबाट तयार गरी लागु गर्ने परिपाटीको थालनी गरिनेछ ।
- ❖ बाल क्लव, विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षक अभिभावक संघको गठनलाई नियमित गरी विद्यालयमा शैक्षिक व्यवस्थापनको वातावरण तयार गरिनेछ ।
- ❖ बालक्लवहरुको व्यक्तित्व विकासका लागि वालसहभागिता तथा विभिन्न श्रृजनात्मक गतिविधिहरुमा उनीहरुको पहुँच स्थापित गरिनेछ ।
- ❖ माध्यमिक तथा आधारभूत तहका विद्यालयहरुमा सवारी साधनको क्रमशः व्यवस्था गर्दै लगिनेछ ।
- ❖ विद्यालयमा स्वास्थ्य सेवा एवं स्वास्थ्य शिक्षाका लागि १ विद्यालय १ नर्स कार्यक्रमलाई कार्यान्वयन गर्दै लगिनेछ ।
- ❖ शिक्षण सिकाईलाई प्रभावकारी डिजिटल पाठ्य सामाग्रीको व्यवस्था, शैक्षिक सामाग्री, विद्युतीय पुस्तकालय तथा विज्ञान प्रयोगशालाको स्थापना तथा संचालनलाई विस्तार गर्दै लगिनेछ ।
- ❖ विद्यालय शिक्षक तथा प्रारम्भिक बाल विकास सहजकर्ताको पदपुर्ती, क्षमता विकास तथा प्रोत्साहनलाई पारदर्शी, वैज्ञानिक र बिधि संगत गरिनेछ ।
- ❖ भौगोलिक दुरी टाढा भएका बस्तीका बालबालिका सहित अनाथ तथा अति विपन्न बालबालवालिकाका लागि आवासिय विद्यालय संचालन गरिनेछ ।
- ❖ सामुदायिक शिक्षामा अभिभावकको सहभागिता बढाउन अभिभावक शिक्षा संचालन गरिनेछ ।
- ❖ विद्यालयका शैक्षिक गतिविधि अनुगमन गरी समयमै सुधार गर्न शिक्षा शाखा, विद्यालय व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षक अभिभावक समिति सहितको स्थानीय विद्यालय अनुगमन संयन्त्र तयार गरी शिक्षाको गुणस्तर सुधारको लागि पृष्ठपोषण र सहजिकरण गरिनेछ ।
- ❖ सीमान्तकृत अल्पसंख्यक समुदायका बालवालिकाहरुलाई माध्यमिक तहसम्मको विद्यालय शिक्षालाई सुनिश्चित गर्ने नीति अवलम्वन गरिनेछ ।
- ❖ विद्यालयमा खेलकुदलाई प्रवर्द्धन गर्न पर्याप्त मात्रामा खेलकुदका सामाग्री व्यवस्था गरिनुका साथै बालबालिकाहरुको प्रतिभा पहिचान र प्रोत्साहनका लागि अतिरिक्त क्रियाकलाप संचालन र पुरस्कारको प्रवन्ध गरिनेछ ।
- ❖ प्राविधिक विद्यालय संचालनका लागि आवश्यक पूर्वाधार, जनशक्ति तथा सामागीको यथोचित व्यवस्था गरी आवश्यकता अनुसार अन्य विषयमा प्राविधिक धारको कक्षा संचालन गरिनेछ ।

- विद्यार्थीलाई कृषि, प्राविधिक ज्ञान, विशिष्ट सीप सम्बन्धमा जानकारी प्रदान गरी प्रयोगात्मक अभ्यास लगायत रचनात्मक कार्यहरु संचालनको व्यवस्था गरिनेछ ।
- हरेक विद्यालयमा वगैचा स्थापना र वृक्षारोपण तथा संरक्षणको अभ्यास संस्थागत गरिनेछ ।
- विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी आधारभूत जानकारी र व्यवस्थापन सम्बन्धी अभ्यास तथा सामाग्री वितरण गरिनेछ ।
- बजारमा माग अनुसारको विषयवस्तुलाई स्थानीय पाठ्यक्रम र पठनपाठनमा समावेश गर्दै लगिनेछ ।
- विद्यालयमा गुणस्तरीय वैकल्पिक उर्जा, इन्टरनेट सुविधा तथा शिक्षण सिकाईका लागि कम्प्युटर, डिजिटल पाठ्यसामग्री र मल्टिमिडियाको व्यवस्था तथा शिक्षकको आवश्यक क्षमता विकासको वातावरण मिलाइनेछ ।
- विद्यालयहरुको अनुगमनमा ई-हाजिरी र सिसि क्यामेरा जडान गरी दैनिक हाजिरी, सूचना प्रवाह र अभिलेख व्यवस्थापनमा सूचना तथा संचार प्रविधि प्रयोग गरिनेछ ।
- शिक्षक तथा विद्यार्थीलाई इन्टरनेटको माध्यमबाट अध्ययन, खोज तथा क्षमता विकासका लागि सुशिक्षित तथा अभ्यस्त गराइने छ ।
- विद्यालयहरुमा सुविधा सम्पन्न सूचना संचार प्रविधिको उपयोग (ICT) ल्याव तथा विद्युतीय पुस्तकालय स्थापना गर्दै लगिनेछ ।
- वैकल्पिक शिक्षा तथा समावेशी शिक्षाको लागि शिक्षक, शैक्षिक सामाग्री, प्रशिक्षण, अनुगमन र मूल्याकंनको व्यवस्था गरिनेछ ।
- शिक्षामा पुरस्कार, दण्ड, सजायलाइ् समेत लागू गर्दै लगिनेछ ।
- विद्यालयहरुमा अपांगतामैत्री भौतिक संरचना, ह्विल चियर लगायत सहयोगी सामाग्रीको व्यवस्था गरिनेछ ।
- निरक्षरता उन्मुलन गर्न अनौपचारिक शिक्षालाई नतिजामुखी वनाइने छ ।
- स्नातक तहको शिक्षाको गुणस्तर सुधार गर्न व्यवस्थापकीय सहयोग तथा पूर्वाधार निमार्णमा आवश्यक पहल गरिनेछ ।
- स्नातक तहमा कक्षा संचालन भएका क्याम्पसमा माग अनुसार अन्य संकाय तथा विषयमा पठन पाठनका अवसर तयार गर्न आवश्यक पैरवी गरिनेछ ।
- प्राविधिक विषयमा उच्च शिक्षा अध्ययन गर्ने जेहन्दार तथा विपन्न विद्यार्थीलाई गल्कोट नगरपालिकाबाट सहयोगको व्यवस्था गरिनेछ ।
- आपतकालिन तथा संकटकालिन अवस्थामा समेत शैक्षिक गतिविधि संचालन गर्न कार्यविधि बनाई अगाडी बढाइनेछ ।

परिच्छेद ३ : विद्यालय क्षेत्रका मुख्य उपक्षेत्रहरु

अवधारणा

गण्डकी प्रदेश स्थित गल्कोट नगरपालिकाले शैक्षिक सुधारका लागि निर्माण गरेको यो ५ वर्षे शैक्षिक योजना हो । यस योजनामा विभिन्न उपक्षेत्रहरु निर्माण गरी योजनालाई व्यवस्थित गरिएको छ । प्रत्येक क्षेत्रको बर्तमान अवस्थाको समीक्षा र पहिचान गरिएका चुनौतिहरुलाई दृष्टिगत गरी योजनाको उद्देश्य, चुनौतिहरुको सामना गरी उद्देश्य प्राप्तिका लागि उपक्षेत्रगत रुपमा रणनितीहरु प्रमुख क्रियाकलापहरु तथा लक्ष्यहरु निर्धारण गरिएको छ । यस खण्डमा नेपालको संविधानले निर्देशित गरेका दृष्टिकोण, मौलिक अधिकार, निजी संरचना, शिक्षा सम्बन्धी निती, दिगो विकासको लक्ष्य, अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा शिक्षा सम्बन्धी प्रतिवद्धता, पन्धौं योजनालाई समेत आधार लिने र विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६ को संरचनालाई समेत महत्वपूर्ण आधार मानिएको छ । त्यसैगरी गल्कोट नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्र (संचालन र व्यवस्थापन) कार्यविधि, २०७४ लगायतका आधारमा यस उपक्षेत्रहरुमा बर्तमान अवस्थाको समीक्षा गरी चुनौति पहिचान गर्नुका साथै योजनाका लागि उद्देश्य, रणनितीहरु, नतिजा आँकलन, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरु तहगत रुपमा नै समावेश गरिएको छ । जस्को योजनालाई मूर्तरुप दिन महत्वपूर्ण योगदान रहन्छ ।

३.१ बालविकास र शिक्षा

३.१.१ परिचय

प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा बालबालिकाहरूलाई आधारभूत शिक्षाको लागि तयार गराउने आधारभूत कार्यक्रम हो । यस कार्यक्रमले विद्यालय जाने उमेर पूर्वका बालबालिकाहरूको शारीरिक, मानसिक तथा बौद्धिक, सामाजिक संवेगात्मक जस्ता सर्वाङ्गीण विकासमा सहयोग गर्दछ । नेपालको निःशुल्क तथा अनिवार्य शिक्षा ऐन २०७५ तथा राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ मा चार वर्ष उमेर पुगेका बालबालिकाको लागि एक वर्षको प्रारम्भिक बाल विकास तथा शिक्षा कार्यक्रम संचालन गरिने कुरा उल्लेख छ । नेपालको पन्धौं योजनामा पनि प्रारम्भिक बालविकास र शिक्षा कार्यक्रमलाई जोड दिइएको सन्दर्भमा गल्कोट नगरपालिका नगर शिक्षा योजनामा पनि सो कार्यक्रमलाई समावेश गरिएको छ । यस कार्यक्रमलाई सबै बालबालिकाहरुको पहुँचमा पुर्याउनको लागि सरकारी तथा गैह्र सरकारी संस्था, स्थानीय सरकार, सामुदाय, विद्यालयहरू तथा आम सरोकारवालाहरूले हातेमालो वा सहयोग हुन आवश्यक छ । यस योजना अवधिका लागि प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमका उद्देश्य, नीतिहरू, कार्यक्रम कार्यान्वयनका प्रमुख नतिजा र योजना प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू निम्नानुसार उल्लेख गरिएको छ ।

३.१.२ वर्तमान अवस्था

गल्कोट नगरपालिका अन्तर्गत कुल ४३ वटा बालविकास केन्द्रहरू रहेका छन् । यी मध्ये १९ ओटा बालविकास केन्द्र समुदायद्वारा सञ्चालित छन् भने २७ बालविकास केन्द्रहरू विद्यालयमा सञ्चालित छन् । शैक्षि सत्र २०७७ मा गल्कोट नगरपालिका भित्र ४ र ५ वर्ष उमेर समूहका ९११ जना बालबालिकाहरू रहेका छन् । उमेर नपुगेका बालबालिका समेत बालविकास केन्द्रमा जाने गरेको

पाइन्छ । बालविकास केन्द्रमा जम्मा ६५ बाल विकास सहजकर्ताहरू कार्यरत रहेका छन् । विद्यालयहरुमा बालविकास केन्द्र संचालनका लागि छुटै भवन तथा कक्षा कोठा व्यवस्थापन गर्न कठिनाइ रहेको छ । विद्यालयमा सञ्चालित बालविकास केन्द्रको अवस्था सन्तोषजनक देखिए पनि समुदायमा आधारित बालविकास केन्द्रहरूको व्यवस्थापन तुलनात्मक रुपमा कमजोर रहेको छ । बालविकास केन्द्रका सहयोगी कार्यकर्ताहरूको सेवा, सुविधा हाल अलि राम्रो भएतापनि शिक्षक सरहको सेवा सुविधा भने छैन् ।

३.१.३. उद्देश्य

गल्कोट नगरपालिकाको यस बाल विकास र शिक्षा कार्यक्रमको मुख्य लक्ष्य सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय बालविकास शिक्षाको अवसर सुनिश्चित गर्नु रहेको छ । असका अलवा निम्न लिखित विशिष्ट उद्देश्यहरू तय गरिएको छ ।

१. उमेर समूहका बालबालिकाहरूलाई सर्वाङ्गीण विकास सहित आधारभूत शिक्षाको तयारीमा पहूँच बढाउनु,
२. तीन वर्ष भन्दा माथी उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई बालविकास शिक्षामा पहूँच बनाउनु,
३. बालविकास तथा शिक्षाका सेवाहरूमा गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु,
४. सबै बालिबालिकाहरूलाई बालशिक्षाको अनुभव सहित कक्षा १ मा भर्ना गराउनु ।

३.१.४ रणनीति

योजना उद्देश्यहरू प्राप्त गर्न निम्न लिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ :

१. प्रदेश सरकारको सहयोगमा क्षमता विकास समन्वय तथा सहजीकरणका माध्यमबाट स्थानीय सरकारलाई सहयोग गर्ने, गरिने छ,
२. संघिय सरकार र प्रदेश सरकारले अवलम्बन गरिएको मापदण्ड र ढाँचा अनुसार अनुदानका आधारमा बालविकास तथा शिक्षाको संचालन तथा व्यवस्थापन गरिनेछ,
३. बालविकास तथा शिक्षामा लगानी सुनिश्चित गर्न केन्द्रको मापदण्ड अनुसार कार्यान्वयन,
४. बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको नक्साङ्कन पुनर्वितरण र नयाँ स्थापनाको व्यवस्था गरिने छ,
५. भौगोलिक जटिलता र लक्षित समुदायका बालबालिकाका लागि नमूना विकास गरी पहुँच सुनिश्चित गरिने छ,
६. गुणस्तर सुनिश्चित गर्न सिकाइको आवश्कता सम्बोधन गर्न पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गरिने छ,

७. बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको प्रभावकारीताका लागि परिवार, समुदाय, सङ्घसंस्था निजी क्षेत्र र विद्यालयलाई जिम्मेवारी गराईने छ ।

८. बालविकास सहजकर्ताहरुको बृति विकास तथा सेवा सुविधामा बृद्धि गर्दै लगिनेछ ।

३.१.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

माथी उल्लेखित रणनिती अपनाए पश्चात सबै बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय बालविकास तथा शिक्षाको अवसर सुनिश्चित हुने

ख) प्रमुख नतिजाहरू

गल्कोट नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रको विकासको लागि संचालन गर्ने कार्यहरुबाट निम्न नतिजाहरुको अपेक्षा गरिएको छ :

१. बालविकासको अनुभव सहित कक्षा १ मा प्रवेश गर्ने अवसर हुने,

२. तीन वर्ष भन्दा माथी उेमर समूहका सबै बालबालिकाहरूलाई एक वर्षको शिक्षा कार्यक्रममा सहज पहुँच हुने,

३. मन्टेश्वरी तालिम प्राप्त शिक्षक र बालबालिकाको हरचाहका लागि सहायक कर्मचारी सहितको बालविकास केन्द्र रहने,

४. समयअनुसारको पाठ्यक्रम परिमार्जन गरी उनीहरूको विकासात्मक र सिकाइ आवश्यकता सम्बोधन हुने गरी गुणस्तरीय सेवा सुनिश्चित हुने,

५. बालविकास तथा शिक्षाको कार्यान्वयनमा सबै तहका सरकार, परिवार, समुदाय, सङ्घसंस्था र विद्यालय जिम्मेवार हुने,

६. बालबालिको आवश्यकता अनुसार घर, समुदाय, कार्यक्षेत्र र घुम्ती बालविकास केन्द्रको नमूनाहरू विकास हुने,

ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

मुख्य कियाकलापहरु	**इकाइ**	**भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)**						**कैफियत**
		१	**२**	**३**	**४**	**५**	**जम्मा**	
दुर्गम लक्षित वर्गका वालबालिकालाई बैकल्पिक बाल विकास केन्द्रहरु संचालन गर्ने	संख्या	१		१			२	आवश्यकता पहिचान गरी त्यसका आधारमा

प्रारम्भिक बालबिकास शिक्षाका मापदण्ड सम्बन्धी प्रबोधिकरण गर्ने	बाबिके संख्या	२०	४०		४३		१०३	
बालविकास शिक्षा पाठ्यक्रमको प्रबोधिकरण गर्ने	पटक	१	१	१	१	१	५	प्रत्येक वर्ष
बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री शौचालय सहित बाल शिक्षा भवन निर्माण	वटा	१	१	२	१	१	६	स्रोतको खोजी गरी निर्माण गर्ने
बाल उद्यान तथा शैक्षिक, खेलकुद समग्री निर्माण	बाविके संख्या	१०	१०	१०	१०	३	४३	
बाल शिक्षा सहजकर्तालाई तालिम	जना		४०	२०	२०	४०	१२०	
स्वास्थ्य परीक्षण, खोप अभिलेख, कुपोषित बालबाबलिकालाई आवश्यक प्रवन्ध	बकिके का सबै विद्यार्थी	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	
सूचना प्रविधिका सामग्रीको व्यवस्था	बाविके संख्या	१०	१०	३०	२०	१०	८०	आवश्यकता र बजेट अनुसार सामग्रीहरु खरीद गर्ने
अनुगमन, समन्वय, सुपरीवेक्षण र सहयोग	बाविके संख्या	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	आवश्यकता अनुसार

३.२ आधारभूत शिक्षा

३.२.१ परिचय

कुनैपनि व्यक्तिलाई जीवनपर्यन्त सिकाइको मार्ग प्रशस्त गरी मुलुकको सामाजिक र आर्थिक रुपान्तरणमा सहभागी हुने अवसर प्रदान गर्नका लागि शिक्षा महत्वपूर्ण हुन्छ । आधारभूत शिक्षाले बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकास गुणस्तरीय जीवनयापन र सामाजिक समायोजन सहयोग गर्दछ । सामान्यतया आधारभूत शिक्षा भन्नाले सामान्यतया कक्षा १ देखि ८ सम्मको शिक्षालाई बुझाउँछ । यसले नेपालको संविधानले आधारभूत शिक्षालाई व्यक्तिको मौलिक अधिकारको रुपमा लिएको हुनाले यस तहलाई समतामूलक पहूँच पुऱ्याई व्यक्तिको मौलिक अधिकारको रुपमा लिइएको छ । यस तहको शिक्षामा समता र गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने दायित्व सरकारको हो । नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा पहुँच हुने, अनिवार्य र निःशुल्क पाउने हक हुनेछ भनी व्यवस्था गरेको छ । अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन २०७५ ले यस तहको शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको हुने र आधारभूत तहको सबै बालबालिकालाई विद्यालय पठाउन प्रत्येक नागरिकको कर्तव्य हुनेछ । यस तहको शिक्षालाई स्थानीय तहको एक अधिकार र सङ्घ र प्रदेशको पनि दायित्व रहेको छ । आधारभूत शिक्षा अन्तरगत कक्षा १ देखि ८ सम्मको शिक्षा पहुँच गुणस्तर तथा समता र व्यवस्थापकीय प्रबन्धको वर्तमान अवस्थाको समीक्षाका आधारमा चुनौतिहरू पहिचान गरी आगामी ५ वर्षको लागि यस तहको शिक्षा विकासको उद्देश्य, रणनीति, नतिजा र प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य उल्लेख गरिएको छ ।

३.२.२ वर्तमान अवस्था

यस गल्कोट नगरपालिकामा ५९ वटा विद्यालयहरू आधारभूत तह सञ्चालित छन् । जसमा १२ ओटा कक्षा ३ सम्म पठनपाठन हुन्छ । ३३ ओटामा कक्षा ५ सम्म रहेका छन् र १४ ओटामा कक्षा ८ सम्म पठनपाठन हुन्छ । शैक्षिक सत्र २०७८ मा कक्षा १–५ मा ४१८३ जना विद्यार्थीहरु आधारभूत तहमा अध्ययनरत छन् । जसमा छात्रा १९७३ र छात्र २२१० रहेका छन् । त्यसैगरी कक्षा ६–८ मा २०२४ विद्यार्थी अध्ययनरत छन् । संस्थागत विद्यालयहरुमा १७९३ जना विद्यार्थी अध्ययनरत छन् । कतिपय ठाउँहरुमा अझै पनि विद्यालय उमेर समूहका बालबालिका विभिन्न कारणले विद्यालय बाहिर रहेका छन् । यस तहको शिक्षाको पहुँचमा आर्थिक तथा सामाजिक अवस्था तथा भौगोलिक अवस्थितिका कारणले असमानता रहेको तथा दलित छात्राहरूको अति गरिबी विद्यालयको पहुँच पुऱ्याउन कठिन छ । विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री र सुरक्षित बनाउन थप प्रयास आवश्यक छ ।

गल्कोट नगरपालिका भित्र अध्ययन गर्ने बालबालिकाको विकास तथा सिकाइलाई प्रभावित पार्ने पोषण स्वास्थ्य सरसफाइ दिवा खाजा जस्ता सेवालाई सुधार गर्दै अगाडी बढ्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ । पेशागत रुपमा सक्षम योग्य शिक्षकको अपर्याप्तता, विद्यालय नेतृत्व र व्यवस्थापनमा भएको समस्याले पनि आधारभूत शिक्षाको पहुँच र गुणस्तर व्यवस्थापनमा असर परेको देखिन्छ । यस तहमा विद्यालय कक्षा, दोहोऱ्याउने करीव २.५ प्रतिशत रहेको छ भने छाड्ने दर करीव ४ प्रतिशत रहेको छ । यो

कारणले पनि आधारभूत तह पूरा गर्ने दरमा अपेक्षित सुधार हुन नसकिरहेको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै यस तहको आन्तरिक सक्षमतामा सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ । सबै बालबालिकालाई सामुदायिकमा ल्याउन सामुदायिक विद्यालयको गुणस्तर सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

यस गल्कोट नगरपालिकामा आधारभूत शिक्षामा निम्नलिखित चुनौतीहरू देखिएका छन्:

१. आधारभूत तहमा सिकाइको गुणस्तर सुधार गरी विद्यार्थीको सिकाइ बृद्धि गरी शत प्रतिसत पुऱ्याउने,
२. आधारभूत शिक्षामा सबै बालबालिकाको पहुँच तथा सहभागिता सुनिश्चित गर्ने,
३. अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने,
४. आधारभूत विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरणमा सुधार ल्याई विद्यालयलाई बालमैत्री बनाउने,
५. सूचना तथा सञ्चार लगायतका प्रविधिमा शिक्षक तथा विद्यार्थीको पहुँच विस्तार तथा शिक्षकको दक्षतामा बृद्धि गरी सिकाइमा प्रभावकारी ढङ्गले प्रयोग गर्ने,
६. विद्यालयहरूलाई पुनर्वितरण, समायोजन र वैकल्पिक प्रबन्धसमेत गरी पहुँच र सहभागिता सनिश्चित गर्ने,
७. आवश्यक शिक्षक दरवन्दीको व्यवस्था गरी विद्यालयमा सक्षम र योग्य विद्यालय जनशक्ति (शिक्षक तथा प्र.अ. तथा कर्मचारी समेत) व्यवस्थापन गर्ने,
८. पोषण, स्वास्थ्य, दिवा खाजा लगायत विद्यार्थी सहायता प्रणालीको उचित व्यवस्था गर्ने,
९. विद्यालय शिक्षालाई विविधताअनुकूल, समावेशी र समतामूलक बनाउने,
१०. विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारीलगायतका परिस्थिति प्रति उत्थानशील (Resilient) बनाउने,
११. शिक्षक तथा विद्यार्थीलाई प्रविधिको पहुँच बृद्धि गर्ने,
१२. विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा विकास गर्ने,
१३. विद्यालय शिक्षा पद्धतिलाई विद्यार्थीको सिकाइ प्रति उत्तरदायी बनाउने ।

३.२.३. उद्देश्य

यस योजनाको मुख्य उद्देश्य अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षा कार्यक्रम मार्फत आधारभूत शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्दै गुणस्तर अभिबृद्धि गर्नु रहेको छ । यस योजनाले आधारभूत शिक्षा सम्बन्धी निम्नलिखित दिर्घकालिन उद्देश्य राखेको छ :

१. आधारभूत विद्यालय उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई आधारभूत तहको शिक्षा पुरा गर्ने अवस्था सुनिश्चित गर्नु,

२. अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी यस तहको शिक्षामा सबैको समतामूलक पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गर्नु,

३. विद्यालय शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापकीय प्रबन्धमा सुधार गरी विद्यालय पद्धतिलाई विविधता अनुकूल, उत्थानशील (Resilient) र जवाफदेही बनाउनु,

४. आधारभूत तहको सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराउने र अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरी सिकाइ क्रियाकलाप संचालन गर्नु,

५. आधारभूत विद्यालयहरूको भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउनु,

६. आधारभूत शिक्षा पुरा गरेका सबै बालबालिकाहरूमा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल हुने अवस्था सुनिश्चित गर्नु ।

३.२.४ रणनीतिहरू

गल्कोट नगरपालिकाले आधारभूत शिक्षा बिकासमा बनाएका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गर्नेछः

१. संघीय मापदण्ड अनुसार स्थानीय तहले आवश्यक समन्वय गरी विद्यालय नक्साङ्कन मार्फत् सबै बालबालिकाको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालयहरूलाई पुनर्वितरण तथा समायोजन गरिनेछ ।

२. स्थानीय सरकारले अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षाको कार्यान्वयन गर्न स्थानीय तहले थप आवश्यक कानुन तर्जुमा तथा आवश्यक स्रोतको व्यवस्था मिलाइने छ ।

३. आधारभूत तहमा न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउन आवधिक रूपमा सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइका लागि शिक्षकलाई प्रधानाध्यापक र प्रधानाध्यापकलाई स्थानीय तहप्रति जवाफदेही हुन प्रणाली विकास गरिने छ ।

४. स्थानीय तहले आफ्नो क्षेत्रभित्र विद्यालय बाहिर रहेका सबै बालबालिकाहरूको यथार्थ विवरण सङ्कलन गरी उनीहरूको पहुँच सुनिश्चित गर्न आवश्यक व्यवस्था (वैकल्पिक अनौपचारिक खुला परम्परागत शिक्षा तथा सिकाइ, लक्षित कार्यक्रम, प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रम आवासीय सुविधा आदि) मिलाइने छ ।

५. सबै आधारभूत विद्यालयहरूमा खानेपानी, शौचालय तथा सरसफाइको उचित प्रबन्धसहित न्यूनतम भौतिक सुविधा सुनिश्चित गरी बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित सिकाइ वातावरण तयार गरिनेछ ।

६. न्यूनतम सक्षमता पूरा गराउन गराउँपालिकाले संघीय र प्रदेश सरकारसँग समन्वय गर्ने छ ।

७. शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकहरूको क्षमता विकास, उत्प्रेरणा र व्यवस्थापन तथा सूचना सञ्चार प्रविधिसँग परिचित गराई शैक्षिक गुणस्तर अभिबृद्धि गरिनेछ ।

८. विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक सङ्घका पदाधिकारीको क्षमता विकास र अभिभावक अभिमुखीकरण गरिने छ ।

९. विद्यार्थीको पोषण तथा स्वास्थ्यमा सुधार गर्न स्थानीय स्वास्थ्य एकाइ तथा सङ्घसंस्थाको सहकार्यमा स्थानीय तहले विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम संचालन गर्नेछ ।

१०. विद्यार्थीलाई विद्यालयमा आधारित शैक्षिक तथा मनोसामाजिक परामर्श उपलब्ध गराइने छ ।

११. स्थानीय उत्पादनमा आधारित पौष्टिक तथा स्वस्थकरण दिवाखाजाको प्रबन्धलाई थप व्यवस्थित गर्न तीनै तहका सरकारले सहकार्य गर्नेछन् र विद्यालयले दिवाखाजा व्यवस्थापन गरिनेछ ।

१२. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ अनुसार स्थानीय पाठ्यक्रमलाई कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।

१३. यस गल्कोट नगरपालिकाले आवश्यक सहकार्य गरी विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संकट तथा महामारीलगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील (Resilient) बनाउने योजना तयार गरी कार्यान्वयनमा लैजाने छ ।

१४. विद्यालय शिक्षालाई सूचना तथा सञ्चार प्रविधि लगायतका प्रविधिको प्रयोग गरी सहज र उपयोगी बनाउने कार्यलाई व्यवस्थित रूपमा विस्तार गरिने छ ,

१५. संघीय सरकारले शिक्षको न्यूनतम योगयता र तयारीको मापदण्ड तथा विद्यार्थी शिक्षक अनुपात लगायत शिक्षक दरवन्दीका आधारहरूको पुनरावलोकन गरी स्थानीय तहका लागि दरवन्दी निर्धारण गर्नेछन् र स्थानीय तहले आवश्कताअनुसार शिक्षक दरबन्दी पुनर्वितरण तथा समायोजन गरिने छ ।

१६. निश्चित अन्तरालमा विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण तथा विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गरी जवाफदेहिता सुनिश्चित तथा सुधारमा क्षेत्र पहिचान गरिने छ,

१७. शिक्षक पेशागत विकास र सहायत प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्दै लगिने छ ।

१८. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ अनुरूप सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराउनका लागि व्यवहारकुशल सिपहरूलाई सिकाइ क्रियाकलापमा एकीकृत गर्नुका साथै अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तुलाई एकीकृत गरी सिकाइ क्रियाकलाप संचालन गर्ने गरी सिकाइ सामग्री, विधि तथा क्रियाकलापमा परिमार्जन तथा सुधार गर्दै लगिने छ ।

१९. गल्कोट नगरपालिकाको शिक्षा कार्यविधि, २०७४ को कार्यन्वयन गरिनेछ ।

३.२.५ उपलब्धि नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

गल्कोट नगरपालिकाको योजना अनुरुप अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा सबै वर्गको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित भई सार्वजनिक शैक्षिक गुणस्तर अभिबृद्धि हुनेछ ।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

१. सबै बालबालिका आधारभूत शिक्षाको पहुँचमा भई सहभागी हुने,

२. न्यूनतम भौतिक पूर्वाधार तथा सिकाइ सामग्रीको उपलब्धता र आवश्यक सङ्ख्यामा योग्य, सक्रिय तथा उत्प्रेरित शिक्षकको व्यवस्था भई बालमैत्री र समावेशी वातावरणमा सिकाइ हुने,

३. आधारभूत शिक्षा पूरा गर्ने बालबालिकाले न्यूनतम सिकाई उपलब्धि हासिल गरेको हुने,

४. विद्यालय पोषण तथा स्वास्थ्य कार्यक्रम संचालन र पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवा खाजाको प्रबन्धबाट बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषणको अवस्थामा सुधार हुने,

५. आधारभूत शिक्षाको भर्ना सहभागिता तथा सिकाइ उपलब्धिमा लैङ्गिक समता सूचनामा सुधार हुने ,

७. विद्यालय शिक्षा प्रणाली प्रकोप, संकट तथा महामारी लगायतका परिस्थितिप्रति उत्थानशील हुने,

८. शैक्षिक निकायमा कार्यरत जनशक्तिको क्षमता विकास भई आधारभूत तहमा गुणस्तरीय शिक्षा प्रवाह तथा शैक्षिक सुशासन कायम हुने,

९. विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलगायतका प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार तथा सहज उपयोग भई सिकालाई सहयोग हुने ।

ग) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य (Major activities and target)

तालिकाः आधारभूत शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पहिलो लक्ष्य ५ वर्ष)						कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	
१.	विद्यालय नक्सांकन, पुर्नवितरण र समायोजन	पटक		१		१		२	
२.	कक्षागत तथा विषयगत शिक्षकको व्यवस्था	संख्या	आ. अनुसार	आ. अनुसार	आ. अनुसार	आ. अनुसार	आ. अनुसार	आ. अनुसार	आवश्यकता अनुसार र गल्कोट नगरपालिका को स्रोत स्थानीय सरकारले व्यवस्था गर्ने, नपुग कोटा प्रदेश सरकार तथा संघीय सरकारसँग माग गर्ने
३.	विद्यालय कर्मचारीको व्यवस्थापन	संख्या	आ. अनुसार	आ. अनुसार	आ. अनुसार	आ. अनुसार	आ. अनुसार	आ. अनुसार	आवश्यकता अनुसार र गल्कोट नगरपालिकाको स्रोत स्थानीय सरकारले व्यवस्था गर्ने, नपुग कोटा प्रदेश सरकार तथा संघीय

										सरकारसँग माग गर्ने
४.	शिक्षक कर्मचारीलाई आइसिटी तालिम तथा ल्यापटपको व्यवस्था	संख्या	२५	२५	३०	३०	३०	१४०		प्रत्येक वर्ष १ पटक तालिम
५.	आधारभूत तहमा भर्ना अभियान	पटक	१	१	१	१	१	५		
६.	विद्यालयमा भौतिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	विद्यालय	५	५	५	५	५	२५		
७.	प्र. अ. प्रबोधिकरण तथा शिक्षक पेशागत तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५		सबै विद्यालयहरुका लागि
८.	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५		सबै विद्यालयहरुका लागि
९.	विद्यार्थी सिकाई उपलब्धी लेखाजोखा	पटक	१	१	१	१	१	५		सबै विद्यालयहरुका लागि
१०.	स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण, प्रबोधिकरण र कार्यान्वयन	पटक	१	१				२		सबै विद्यालयहरुका लागि
११.	सूचना प्रविधिको उपयोग सम्बन्धी तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५		सबै विद्यालयहरुका लागि
१२.	प्रकोप, संकट, माहमारी आदिबाट बच्ने उपायहरु सम्बन्धी तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५		सबै विद्यालयहरुका लागि
१३.	विद्यालयमा पोषण, स्वास्थ्य, तथा दिवा खाजाको प्रवन्ध	विद्यालय	१०	१५	२५	१०		६०		

१४.	छात्रबृत्ति, निशुल्क पाठ्यपुस्तक वितरण र शैक्षिक सामग्री वितरण	पटक	१	१	१	१	१	५	वर्षिक रुपमा सबै विद्यालयहरुका लागि १ पटक
१५.	आधारभूत तहमा स्तरीकृत परीक्षा संचालन र व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	५	वर्षिक रुपमा सबै विद्यालयहरुका लागि १ पटक
१६.	वि.व्य. स., शि. अ.क. लगायतको क्षमता अभिबृद्धि कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	वर्षिक रुपमा सबै विद्यालयहरुका लागि १ पटक
१७.	विद्यार्थीहरुको EGRA सम्बन्धी कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	वर्षिक रुपमा सबै विद्यालयहरुका लागि १ पटक
१८.	दुगर्म क्षेत्रका विद्यालयहरुमा विद्यार्थी तथा शिक्षक, कर्मचारी आवास व्यवस्थापन	विद्यालय		२	५	३	४	१४	

३.३ माध्यमिक शिक्षा

३.३.१ परिचय

नेपालको संविधानले माध्यमिक विद्यालय तहको शिक्षालाई स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र रहने व्यवस्था गरेको छ। यसका साथै संविधानले माध्यमिक शिक्षा निःशुल्क प्राप्त गर्ने हक प्रत्याभूत गरेको छ । माध्यमिक तहको शिक्षाको काम कामको संसारमा प्रवेश गर्न सक्ने सिप सहितको नागरिक विकास तथा उच्च शिक्षाको लागि तयारीको आधार हो। राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले विद्यालय शिक्षालाई आधारभूत तह र माध्यमिक तह गरी विभाजन गरेको छ। यसले कक्षा १-८ लाई आधारभूत शिक्षा र ९-१२ लाई माध्यमिक शिक्षा हुने गरी पाठ्यक्रम तयार गरेको छ। राष्ट्रिय शिक्षा निती २०७६ ले गुणस्तरीय माध्यमिक शिक्षामा सबैका पहूँच निःशुल्क हुने व्यवस्था उल्लेख गरेको छ । विज्ञान प्रविधि तथा नवप्रर्वतन नीति २०७६ ले विद्यालय तहदेखि नै परम्परागत मौलिक ज्ञान प्रविधि तथा सीपका बारेमा अध्ययन गरी वैज्ञानिक चिन्तन तथा सिर्जनशील अभिबृद्धि गर्ने रणनीति लिएको छ।

वर्तमान व्यवस्था अनुसार माध्यमिक तहमा साधारण र प्राविधिक गरी २ धारमा शिक्षालाई व्यवस्थापन गरेको छ। प्राविधिक धारका विद्यालयहरू कक्षा ९ देखि संचालन हुने नीतिगत व्यवस्था छ। संविधानले प्रदत्त गरेका शिक्षाका अधिकारलाई सुनिश्चित गर्न स्थानीय तहले शैक्षिक नीति तथा योजना निर्माण गर्न अपरिहार्य भएको छ ।

३.३.२ वर्तमान अवस्था

गल्कोट नगरपालिकाभित्र जम्मा २२ वटा माध्यमिक विद्यालयहरू संचालनमा रहेको छन्। यी मध्ये ४ वटा कक्षा १० सम्म पठनपाठन हुने सामुदायिक विद्यालय रहेका छन् भने बाँकी ९ वटामा कक्षा १२ सम्म पठनपनठन हुन्छ। यसैगरी ९ वटा संस्थागत विद्यालय रहेका छन्। गल्कोट नगरपालिका भित्रका तथा आसपासका गल्कोट नगरपालिकाका विद्यार्थीहरु पठनपाठनका लागि यहाँका विद्यालयहरुमा आउने गर्दछन्। शैक्षिक सत्र २०७८ को विवरण अनुसार जम्मा विद्यालयहरु मध्ये कक्षा ९ र १० मा १२७८ जना विद्यार्थी रहेका छन् भने कक्षा ११ र १२ मा जम्मा ५९१ जना विद्यार्थीहरु अध्ययनरत रहेका छन् ।

३.३.३ उद्देश्यहरू

यस योजनाले माध्यमिक शिक्षा सम्बन्धी निम्नलिखित विशिष्ट उद्देश्य राखेको छ :

१. माध्यमिक तहमा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नु,
२. माध्यमिक तहको विषयगत सिकाइ उपलब्धि बृद्धि गर्नु,
३. माध्यमिक शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार गर्नु,
४. खुद भर्ना दर बढाउनु,
५. विद्यालयलाई बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाउनु,
६. विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापनलाई सुधार गरी जवाफदेही बनाउनु,

७. शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप समय सापेक्ष बनाउँदै सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गर्नु,

८. आपतकालीन अवस्थामा समेत शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई निरन्तरता दिन सकिने अवस्था निर्माण गर्नु,

९. माध्यमिक तहमा विषयगत शिक्षकको दरबन्दी व्यवस्था र बृत्ति विकास जोड दिनु,

१०. नक्साङ्कनका आधारमा विद्यालयका स्थापना तथा व्यवस्थापन गर्नु,

११. विद्यार्थीहरूलाई भुकम्प, बाढी पहिरो, आगलागी जस्ता प्राकृति प्रकोप, महामारी, दुर्घटना इत्यादि विपदमा सुरक्षित हुँदै एक अर्कामा सहयोगी भावनाको विकास गर्नु,

१२. आवश्यकतानुसार प्राविधिक धारका विद्यालयहरूको स्थापना र व्यवस्थापन गर्नु,

१३. विद्यार्थीहरूमा पोषण तथा स्वास्थ्यमा गुणात्मक सुधार गरी व्यवहारमा परिवर्तन गर्नु,

१४. आवासीय विद्यालयका साथै यातायातको सुविधा विस्तार गर्नु ।

३.३.४ रणनीतिहरू

गल्कोट नगरपालिकाले माध्यमिक शिक्षा बिकासमा बनाएका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गर्नेछः

१. निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा सुनिश्चित गरिने छ,

२. अति गरिब र समावेशीता आधारमा समायानुकूल छात्रबृत्तिको व्यवस्था गरिने छ,

३. संघीय र प्रादेशिक सरकारसँग सहयोग, समन्वय र सहकार्य गरी माध्यमिक विद्यालयको क्षमता विकास गरिने छ,

४. विद्यालयहरूको वास्तविक अवस्था र नक्साङ्कन गरी सबै बालबालिको पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालयको पुनर्वितरण तथा समायोजन गरिनेछ,

५. संघीय र प्रादेशिक सरकारसँग सहयोग, समन्वय र सहकार्य गरी शिक्षकहरूलाई पेशागत र पुनर्ताजगी तालिमको व्यवस्था गरिने छ,

६. विद्यालयहरूको सूचना प्रविधिको विस्तार गरी शिक्षणलाई सहयोग गरिनेछ,

७. सिकाइ उपलब्धि कम भएका विद्यार्थी पहिचान गरी अतिरिक्त कक्षा संचालन गरिने छ,

८. जीवनपयोगी सिकाइसँग जोडेर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको व्यवस्थापन गरिनेछ,

९. गरेर सिक्ने (learning by doing) को मान्यतालाई प्रयोगमा ल्याउने छ,

१०. विद्यालय व्यवस्थापन र प्रशासनिक कार्य चुस्त दुरुस्त राख्न यातायातका साधनको व्यवस्था गरिने छ,

११. गणित, विज्ञान र अङ्ग्रेजी विषयहरूलाई दैनिक जीवनसँग जोडेर विद्यार्थी, अभिभावक र शिक्षकमा सहज अनुभूति हुने गरी वातावरण तयार गरिने छ,

१२. सूचना प्रविधिका अधिकतम् उपयोग गर्दै स्टिम (STEM) को अवधारण अनुसार शिक्षण क्रियाकलाप संचालन गरिने छ,

१३. छुट्टै प्रशासनिक नेतृत्वमा थप सुविधा सहित विद्यालयको दैनिक कामकाज संचालनमा जोड दिइने छ,

१४. विद्यालयमा सुरक्षा गार्डको व्यवस्थापनमा जोड दिइने छ,

१५. शिक्षकको निरन्तर अध्यावधिक हुन अभिप्रेरणा बढाउने कार्यक्रम संचालन गरी दक्ष विषय शिक्षाको व्यवस्था गरिने छ,

१६. संघीय र प्रादेशिक सरकारको सहयोगमा विद्यालय कर्मचारीको दरबन्दी सिर्जना गरिने छ,

१७. विद्यार्थीको अतिरिक्त तथा सहक्रियाकलाप (संगीत, नृत्य, गायन, खेलकुद आदि) को स्तरन्नोति गर्न शिक्षकको व्यवस्थापन गरिने छ,

१८. सुविधा सम्पन्न बालमैत्री भौतिक संरचना र कक्षाकोठाको व्यवस्थापन गरिने छ,

१९. घेराबार, स्वच्छ खानेपानी, शौचालय, खेलमैदान र हरित विद्यालय व्यवस्थापनमा जोड दिइने छ,

२०. विद्यालय अनुगमन, कक्षा अवलोकन, सुपरीवेक्षण र शिक्षक सहायता जस्ता कार्यलाई प्रभावकारी बनाईने छ,

२१. विद्यालय सुधार योजना, शैक्षणिक योजना, वार्षिक कार्यतालिका निर्माण र प्रयोग जस्ता विषयमा क्षमता अभिबृद्धि गरी शिक्षकको कार्य सम्पादन, कार्य सम्पादन, कार्य प्रभावकारिता र जवाफदेहितामा बृद्धि गरिने छ,

२२. हाल संचालनमा रहेका प्राविधिक धारका विद्यालयहरूको उचित व्यवस्थापन गर्दै आवश्यकता आधारमा स्थान अनुसार थप विद्यालय स्थापनामा जोड दिइने छ,

२३. विद्यालयमा विद्यार्थीको नियमित स्वास्थ्य परीक्षणका साथै जङ्क फुड (पत्रु खाना) को प्रयोगलाई निषेध गरी स्थानीय अर्गानिक खाद्य पदार्थको प्रयोग गरी विद्यार्थीको पोषण तथा स्वास्थ्यमा गुणात्मक सुधार गरी व्यवहारमा परिवर्तन गरिनेछ

२४. आपतकालीन परिस्थितिमा शिक्षण कार्य संचालनका लागि विद्यार्थी, शिक्षक र अभिभावकको क्षमताको विकास गरिने छ,

२५. प्राकृतिक प्रकोप तथा विपद व्यवस्थापनमा विद्यार्थी तथा शिक्षकलाई पूर्व तयारी भई विपदमा सहयोगका लागि तयारी हुन जोड दिइने छ,

२६. विद्यार्थी तथा शिक्षक कर्मचारीहरुका लागि यातायातको सुविधा बढाउन बसको व्यवस्था गर्दै लगिने छ ।

३.३.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

यस योजनाको लागू भए पश्चात माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच भई गुणस्तरमा सुधार हुने र नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्था बढ्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

ख) नतिजा

१. माध्यमिक तहमा गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता हुने,
२. माध्यमिक विद्यालय तह पार गर्ने विद्यार्थीहरूले न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि पूरा गरेको हुने,
३. सबै माध्यमिक विद्यालयहरूमा विषय शिक्षकको व्यवस्था भएको हुने
४. सबै बालबालिकाहरूलाई निःशुल्क माध्यमिक तहको शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित भई खुद भर्ना तथा टिकाउ दर बृद्धि हुने,
५. विद्यालयहरू बालमैत्री समावेशी र सुरक्षित हुने,
६. विद्यार्थी, शिक्षक, प्रशासक, सरोकारवालाहरू जवाफदेही हुने,
७. विद्यालय शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि लगायत अन्य प्रविधिको प्रयोगमा विस्तार तथा सहज उपयोग भई सिकाइमा सहयोग हुने,
८. विद्यार्थीहरू विभिन्न सामाजिक कार्यहरू (जु.रे.स., बालक्लब, स्काउट आदि) मा संलग्न भई प्राकृतिक प्रकोप तथा विपदमा सहयोगीका रूपमा सहभागी हुने,
९. कम्तीमा तीन माध्यमिक विद्यालय आवासीय विद्यालयको रुपमा स्थापना हुने,
१०. शैक्षिक निवटाकायमा कार्यरत जनशक्तिको क्षमता तथा वृत्ति विकास भई पेश प्रति उत्प्रेरित हुने,
११. प्रत्येक माध्यमिक विद्यालयमा विषयगत ल्याबको व्यवस्था हुने,
१२. सबै माध्यमिक विद्यालयका एक शिक्षक एक ल्यापटपको व्यवस्था भएको हुने,
१३. शिक्षक र विद्यार्थी सिकाइप्रति अभिप्रेरित भई शैक्षिक सामाग्री निर्माण र प्रयोगमा क्रियाशील रहने,
१४. क्रमबद्ध रुपमा विद्यालयहरुको आफ्नै यातायातको व्यवस्था हुने ।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

तालिकाः माध्यमिक शिक्षाका प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पहिलो लक्ष्य ५ वर्ष)						कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	
१.	विद्यालय नक्सांकन, पुर्नवितरण र समायोजन	पटक		२				१	
२.	कक्षागत तथा विषयगत शिक्षकको व्यवस्था	संख्या							आवश्यकता अनुसार र गल्कोट नगरपालिका को स्रोत स्थानीय सरकारले व्यवस्था गर्ने, नपुग कोटा प्रदेश सरकार तथा संघीय सरकारसँग माग गर्ने
३.	विद्यालय कर्मचारीको व्यवस्थापन	संख्या							आवश्यकता अनुसार र गल्कोट नगरपालिकाको स्रोत स्थानीय सरकारले व्यवस्था गर्ने, नपुग कोटा प्रदेश सरकार तथा संघीय सरकारसँग माग गर्ने
४.	शिक्षक कर्मचारीलाई आइसिटी तालिम तथा ल्यापटपको व्यवस्था	संख्या	१०	१५	२०	२५	३०	१००	प्रत्येक वर्ष १ पटक तालिम

५.	माध्यमिक तहमा भर्ना अभियान	पटक	१	१	१	१	१	५	
६.	विद्यालयमा भौतिक पूर्वाधार विकास कार्यक्रम	विद्यालय	५	५	५	५	५	२५	
७.	प्र. अ. प्रबोधिकरण तथा शिक्षक पेशागत तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	सबै विद्यालयहरुका लागि
८.	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	सबै विद्यालयहरुका लागि
९.	विद्यार्थी सिकाई उपलब्धी लेखाजोखा	पटक	१	१	१	१	१	५	सबै विद्यालयहरुका लागि
१०.	वाल क्लव, जु.रे.स, स्काउट आदिको गठन र कार्यान्वयन	पटक	१	१	१	१	१	५	सबै विद्यालयहरुका लागि
११.	सूचना प्रविधिको उपयोग सम्बन्धी तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	सबै विद्यालयहरुका लागि
१२.	प्रकोप, संकट, माहमारी आदिबाट बच्ने उपायहरु सम्बन्धी तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	सबै विद्यालयहरुका लागि
१३.	विद्यालयमा पोषण, स्वास्थ्य, तथा दिवा खाजाको प्रवन्ध	विद्यालय	१०	१५	२५	९		५९	
१४.	छात्रबृत्ति, निशुल्क पाठ्यपुस्तक वितरण र शैक्षिक सामग्री वितरण	पटक	१	१	१	१	१	५	वर्षिक रुपमा सबै विद्यालयहरुका लागि १ पटक
१५.	माध्यमिक तहमा परीक्षा संचालन र एस इइ र कक्षा १२ व्यवस्थापन	पटक	१	१	१	१	१	५	वर्षिक रुपमा सबै

									विद्यालयहरुका लागि १ पटक
१६.	वि.व्य. स., शि. अ.क. लगायतको क्षमता अभिबृद्धि कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	वर्षिक रुपमा सबै विद्यालयहरुका लागि १ पटक
१७.	विद्यार्थीहरुको लागि छात्रबृत्तिको व्यवस्था	पटक	१	१	१	१	१	५	वर्षिक रुपमा सबै विद्यालयहरुका लागि १ पटक विद्यालयको सिफारिसका आधारमा
१८.	दुगर्म क्षेत्रका विद्यालयहरुमा विद्यार्थी तथा शिक्षक, कर्मचारी आवास व्यवस्थापन	विद्यालय		२	२		२	६	
१९.	स्वास्थ्य परीक्षण तथा स्वास्थ्य सचेतना कार्यक्रम	पटक	१	१	१	१	१	५	वर्षिक रुपमा सबै विद्यालयहरुका लागि १ पटक
२०.	माध्यमिक परीक्षा संचालन सम्बन्धी अभिमुखीकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	
२१.	विद्यालयमा यातायातको व्यवस्था	वस संख्या		२	३	४	५	१४	

३.४ उच्च शिक्षा

३.४.१ परिचय

उच्च शिक्षा भन्नाले माध्यमिक तह भन्दा माथीको तहको शिक्षा हो। नेपालको संविधानले उच्च शिक्षा प्राप्त गरिसकेपछि न्युन, मध्यम, दक्ष र उच्च दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने लक्ष्य राखेको छ। स्नातक उत्तीर्णपछि मध्यम जनशक्ति उत्पादन गर्ने लक्ष्य राखेको छ भने स्नातकोत्तर र सोभन्दा माथि उत्तीर्णपछि उच्च दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने लक्ष्य राखेको छ। गल्कोट नगरपालिकाभित्र बालविकास आधारभूत तह, माध्यमिक तह र समग्र गल्कोट नगरपालिकाभित्र एक स्नातक तह सञ्चालित भएको क्याम्पस रहेको छ। उच्च शिक्षाका लागि यस गल्कोट नगरपालिकामा रहेको सो क्याम्पसबाट मध्यम दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने लक्ष्य राखेको छ । यस क्याम्पसमा नगरपालिका क्षेत्र तथा वरपरका विद्यार्थीहरु अध्ययनरत रहेका छन् ।

३.४.२ गल्कोट नगरपालिकाको उच्च शिक्षाको वर्तमान अवस्था

गल्कोट नगरपालिकामा बसोबास गर्ने क्याम्पस पढ्ने उमेरका धेरै जसो बालबालिकाहरू गल्कोट नगरपालिकाभन्दा बाहिर अध्ययन गर्न गएको पाइन्छ। गुणस्तरीय शिक्षा, सुविधा, आदि कारण देखाई बजार क्षेत्रमा जाने विद्यार्थीहरूको ठूलो समूह रहेको छ । तथापि गाउँ ठाउँमा पढ्ने इच्छा राख्ने, आफ्नो घरको खाना खाएर पढ्छु भन्ने उद्देश्य राख्ने र न्युन आम्दानी हुने बालबालिकाको लागि भने यो क्याम्पस वरदान सावित भएको छ । शिक्षा जस्तो विषय ठाउँ विशेष, संस्था विशेष गरेर लिनु आफैंमा विडम्बनापूर्ण हो तर गल्कोट नगरपालिकामा रहेको एकमात्र उच्च शिक्षा दिने शैक्षिक संस्थाले दिएको योगदान महत्वपर्ण रहेको छ ।

क्याम्पसको आर्थिक भौतिक अवस्था भनेजस्तो सबल र सक्षम नभएतापनि भएको स्रोत सामाग्री स्थानीय व्यक्ति सङ्घसंस्था र गल्कोट नगरपालिकाको सहयोग क्याम्पसले विस्तारै विस्तारै आफ्नो पाइलाहरू लम्काउँदै गरेको पाइन्छ। उक्त क्याम्पस संचालन गरेका मनकारी व्यक्तिहरूको सहयोग, चन्दा, नगरपालिकाबाट दिने अनुदान तथा विद्यार्थीको शुल्कबाट क्याम्पस संचालन हुँदै आइरहेको छ । गल्कोट नगरपालिका भित्र र बाहिर रहनु हुने महानुभावहरू, आर्थिक, भौतिक, नैतिक सहयोगको गल्कोट नगरपालिकाबाट आफ्नै गाउँ ठाउँमा रहेको उच्च शिक्षा प्रदायक संस्थालाई वर्षेनी सहयोग समेत दिंदै आइरहेको छ। यसबाट स्थानीय क्षेत्रमा नै उच्च शिक्षा हासिल गर्न चाहाने विद्यार्थीहरुको लागि अतुलनिय योगदान रहेको छ।

३.४.३ उच्च शिक्षाका समस्या तथा चुनौतिहरू

नेपालको संविधानले उच्च शिक्षालाई प्रदेश तथा सङ्घीय सरकारको जिम्मेवारीको रूपमा व्याख्या गरेको छ । एकातिर उच्च शिक्षालाई आफ्नो जिम्मेवारीमा नराख्नु, अर्कातर्फ प्रदेश तथा सङ्घीय स्तरबाट उच्च शिक्षालाई आफ्नो प्राथमिकतामा नराख्नुले स्थानीय तहलाई आर्थिक भार पर्न गएको छ। तर पनि आफ्नो पालिकाभित्र सञ्चालित उच्च शिक्षा प्रदायक संसथालाई हेर्नु स्थानीय सरकारको

कर्तव्य हुन आउँछ । उच्च शिक्षा सम्बन्धित नीतिगत समस्या नै सबैभन्दा ठूलो समस्या रहेको सहजै देख्न सकिन्छ । स्थानीइ क्षेत्रमा उच्च शिक्षामा देखिएका समस्या तथा चुनौतिहरूलाई निम्न अनुसार उल्लेख गरिएको छ ।

१. सुविधा सम्पन्न भौतिक पूर्वाधार अभाव रहेको,
२. विषयगत तथा पूर्णकालिन शिक्षक व्यवस्थापन कठिन रहेको,
३. क्याम्पसका नियमित आय श्रोतको अभाव रहेको,
४. गुणस्तरीय र जीवनोपयोगी शिक्षा प्रदानमा चुनौति रहेको,
५. शिक्षामा सूचना तथा संचार प्रविधिको उच्चतम उपयोग हुन नसकिरहेको,
६. प्राविधिक र व्यवसायिक विषयहरुको पठनपाठन हुन नसक्नु,
७. अविभावक तथा विद्यार्थीहरु सहर केन्द्रीत हुनु,

३.४.४ गल्कोट नगरपालिकामा उच्च शिक्षाको उद्देश्य

गल्कोट नगरपालिकामा उच्च शिक्षा स्थापना गर्नुको मुख्य उद्देश्यहरू निम्न अनुसार रहेका छन्

१. राज्यको बदलिँदो शासकीय स्वरुप अनुरुप स्थानीय तहमा सबै बालबालिकाहरू उच्च शिक्षाको पहुँचमा ल्याउने,
२. उच्च हासिल गर्ने अवसरबाट बञ्चित बालबालिकाहरूका लागि न्युनतम् खर्चमा गाउँ ठाउँमा उच्च शिक्षा हासिल गराउने,
३. समावेशीसहितको गुणस्तरीय शिक्षाको माध्यमबाट मर्यादित जीवनयापन गर्न सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार गर्ने,
४. गल्कोट नगरपालिकाका नागरिकलाई शिक्षासँग आयआर्जन र जीवनपद्धतिसँग जोड्न,
५. शिक्षालाई प्रविधिमैत्री बनाउन ।

३.४.५ रणनीतिहरू

१. गल्कोट नगरपालिकाले सङ्घीय सरकार, प्रदेश सरकार र विश्वविद्यालय अनुदान आयोगसँग आवश्यक समन्वय गरी क्याम्पसलाई आर्थिक रूपमा सक्षम बनाउने,
२. क्याम्पसका भौतिक पूर्वाधार निर्माणमा आवश्यक सहयोग गर्ने,
३. पूर्णकालीन शिक्षक भर्ना गर्न ब्यवस्थापन समितिलाई अनुदान उपलब्ध गराउने,
४. पहुँच र गुणस्तरमा अभिबृद्धि गर्न विद्यार्थीलाई छात्रबृत्तिको व्यवस्था गर्ने ।
५. रोजगारी सीप विकासलाई जोड दिने बृत्तिमा आधारित कार्यक्रमको विकास र कार्यान्वयन गर्न स्थानीय सरकारलाई सशक्तिकरण गर्ने,

६. शिक्षामा सूचना तथा संचार प्रविधिको प्रयोग बढाउन विभिन्न स्रोतको खोजी गर्ने,

७. प्राविधिक धारका विषयहरु पठनपाठन गर्न पहल गर्ने ।

३.४.६ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

उच्च शिक्षा हासील गर्ने उमेरका सबै युवाहरू उच्चलाई गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चितता हुने र गल्कोट नगरपालिका सबै विद्यालय र विश्वविद्यालयबाट बाहिर रहेको व्यक्तिहरूका लागि समयको माग बमोजिम उत्पादनशील र प्रतिस्पर्धा, सूचना प्रविधिसँग परिचित मानवस्रोतको विकास हुने

ख) नतिजा

१. उच्च शिक्षा हासिल गर्ने उमेरका सबै जनसंख्या क्याम्पस भर्ना भएको हुने,
२. पूर्णकालीन शिक्षकको व्यवस्थापन भएको हुने,
३. भवन, कक्षा कोठा भौतिक पुस्तकालय वाचनालय, शौचालय सभाहल लगायतका पूर्वाधारको विकास भएको हुने
४. शिक्षणमा सूचना तथा संचार प्रविधिको प्रयोग भएको हुने,
५. प्राविधिक धारका व्यवसायिक विषयहरुको पढाई सुरु हुने ।

ग) प्रमुख क्रियाकलापहरू

क.सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	
१.	भैतिक पूर्वाधार निर्माण	भवन		१		१		२	
२.	शिक्षक व्यवस्थापनका लागि अनुदान	शिक्षक	१	१	१	१	२	५	अन्य निकायसँग समन्वय गर्ने
३.	प्राविधिक र व्यवसायिक विषयहरुको पठनपाठनको व्यस्था				३				विश्व विद्यालय र अन्य निकाहरुसँग समन्वय गरी संचालन गर्ने
४.	उच्च शिक्षामा छात्रबृत्तिको व्यवस्था	संख्या	२	३	३	५	८	२१	

३.५ प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा

३.५.१ परिचय

विश्वको बदलिँदो परिवेशसँगै शिक्षाको प्रणाली पनि परिवर्तन हुँदै आएको छ । अहिलेको समयमा प्राविधिक शिक्षालाई स्थापना नगरी दिईने शिक्षाबाट केवल शिक्षित बेरोजगार मात्र उत्पादन हुनेछन् । त्यसकारण कामसँग शिक्षालाई जोड्नुर दक्ष जनशक्तिलाई राष्ट्र निर्माणमा प्रयोग गर्न प्राविधिक शिक्षा आवश्यक छ । शिक्षाले विकासलाई निकास दिन सक्नुपर्छ । त्यस्तो परिकल्पना प्राविधिक शिक्षाबाट मात्र सम्भव छ। हाम्रो शिक्षा प्रणालीलाई संरचना रुपमा बदल्न र शिक्षाबाट जीवन यापनमा सहयोग पुऱ्याउन प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाको महत्व झन बढेको पाइन्छ । हाम्रो गल्कोट नगरपालिकालाई समृद्ध गल्कोट नगरपालिका बनाउन गल्कोट नगरपालिकामा उपलब्ध स्रोत साधनलाई अधिकतम् उपयोग गर्न सक्ने जनशक्ति उत्पादन गर्न अपरिहार्य हुन्छ । प्राविधिक तथा व्यवसायिक सीप विकास गरी नगरपालिकाको हरेक प्राविधिक क्षेत्रमा सु-निश्चित हुने जनशक्ति उत्पादन हुन सकेमा नगरपालिका समृद्ध बन्ने कुरामा कुनै दुई मत छैन् ।

शिक्षालाई सीप, सीपलाई रोजगार र रोजगारलाई उत्पादन र उत्पादनलाई बजारसँग जोड्न सक्ने शिक्षा प्रणालीको विकास र विस्तार गर्न सकिन्छ भने राज्यलाई शैक्षिक बेरोजगार भीड थेग्न थप चुनौति हुने देखिन्छ । नेपालमा सीप र व्यवसायको विकास, हस्तकला, मूर्तिकल र वास्तुकलाको वस्तुहरूको उत्पादन लिच्छवीकालदेखि नै भएको पाइन्छ । औपचारिक रुपमा प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाको सुरुवात वि.सं. १९९९ सालमा स्थापित प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाको विस्तार गर्न वि.सं. २०६८/०६९ देखि भएको हो । सघन रुपमा प्राविधिक तथा व्यवसायिक तालिम परिषद् (CTEVT) ले प्राविधिक तथा व्यवसायिक धारका विद्यालयहरू संचालन गरिरहेका छन् । नेपाल सरकारको एक स्थानीय तह एक प्राविधिक विद्यालय नीति समेत रहेको छ । यसैका आधारमा समेत प्राविधिक शिक्षालाई स्थानीय सरकारले समेत महत्वकासाथ अगाडी बढाउनुपर्दछ ।

३.५.२ वर्तमान अवस्था

गण्डकी प्रदेश बाग्लुङ्ग जिल्ला अन्तर्गत गल्कोट नगरपालिका कृषि, फलफुल तथा पशु पालनको क्षेत्रमा उपयुक्त मानिन्छ । यस क्षेत्रमा कृषि वा भेटेनरी अन्तर्गत प्राविधिक शिक्षालय स्थापना गर्न यहाँका जनताहरूको उच्च आकाङ्क्षा रहेको छ । यसैगरी विद्यालयमा सिभिल इन्जिनियरिङ विषय अन्तर्गत प्राविधिक तथा व्यवसायिक विद्यालय संचालनमा ल्याउन समेत आवश्यक देखिएको छ । हस्तकला, काष्ठ कला, वायरिङ्ग, पाकशिक्षा लगायतका केही छोटा तालिमहरु बेलाबेलामा स्थानीय सरकारले आयोजना गर्दै आएको भएता पनि यो पर्याप्त रहेको छैन् । त्यसकारण औपचारिक शिक्षा प्रणाली भित्र नै यस धारको शिक्षालाई समावेश गरी विद्यालय शिक्षामा समावेश गर्नु स्थानीय सरकारको कर्तव्य समेत हो । स्थानीय स्तरमा स्रोत साधानमा आधारित व्यवसायिक सीप र उद्यमशीलतामा आधारित आय आर्जनमा संलग्न भई आत्मनिर्भर स्वालम्बन हुन सिक्नु पर्छ । प्राविधिक तथा व्यवसायिक

विद्यालयको बिकासका लागि आम सरोकारवाला स्थानीय सरकार, प्रदेश र सङ्घीय सरकारसमेतको उच्च अपनत्व विकास हुन जरुरी छ ।

३.५.३ चुनौति तथा अवसरहरू

गण्डकी प्रदेश अन्तर्गत गल्कोट नगरपालिकाको भौगोलिक बनावट विशेषता, मानव बस्तीको अवस्था, हावापानी उपलब्ध प्राकृतिक स्रोत साधन सबैको सूक्ष्म विश्लेषण गर्दा यस क्षेत्रमा कृषि तथा पशु प्राविधिक विद्यालय नै उपयुक्त रहेको र उक्त प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाको माध्यमबाट यस क्षेत्रका गरी विपन्न पिछडिएको वर्ग र सीमान्तकृत समुदायको उक्त शिक्षाको पहुँचमा विस्तार गर्नु, शिक्षालाई सीप, सीपलाई रोजगारी, रोजगारीलाई उत्पादन र उत्पादनलाई बजार प्रणालीसम्म आवद्ध गर्ने दीर्घकालीन नीतिको आवश्यक छ । व्यवसायिक तथा प्राविधिक शिक्षाको प्रणालीगत विकास, विस्तार, उद्यमशीलताको विकास गर्नका लागि व्यवसायिक शिक्षाको भौतिक पूर्वाधार ल्याव लगायतका कार्यक्रमको लागि जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु, प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाको अध्ययन अनुसन्धान गर्नु, आवश्यक बजेटको व्यवस्था गर्नु, प्राविधिक शिक्षाको नाममा संचालनमा रहेका परम्परागत प्राविधिक शिक्षाको सट्टा वैज्ञानिक र स्रोत साधनमा आधारित उद्यम र व्यवसायी उत्पादन गरी आर्थिक उपार्जन सहित शैक्षिक समृद्धि हासिल गर्नु प्राविधिक शिक्षाको योजना र नीति कार्यान्वयन गर्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौति हुन् ।

यस गल्कोट नगरपालिकामा प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा प्रति सरोकारवालाहरूको चासो बढ्दै जानु, प्रदेश सरकारसमेतको नीति तथा कार्यक्रममा प्राविधिक शिक्षा उच्च प्राथमिकतामा पर्नु, गल्कोट नगरपालिकाभित्र उपलब्ध प्राकृतिक स्रोत साधनहरू उर्वरायुक्त जमिन, जैविक विविधता, पर्यटकीय क्षेत्रहरूका आधारमा यस क्षेत्रको प्राविधिक शिक्षासँग उचित मेल खाने गल्कोट नगरपालिका जिल्लाकै यातायात, विद्युत, सुगमताको हिसाबले केन्द्रविन्दुमा रहेकाले अन्य क्षेत्रहरूबाट समेत अध्ययनका लागि सहज गन्तव्य बन्न सक्नु, शैक्षिक विकासका हिसाबले गुणस्तरीय शिक्षा र प्राविधिक शिक्षाका हिसाबले शैक्षिक हवका रुपमा विकास गर्ने सम्भावना हुनु, कृषि, पशु र फलफूल उत्पादनको हिसाबले बाग्लुङ्ग जिल्लाकै सम्भावना बोकेको ठाउँको रुपमा रहनु, प्राविधिक शिक्षामार्फत विद्यालय तहबाटै सिकाइसँगै कमाई गर्ने कार्यक्रम सीपमूलक र उद्यमशीलतामा आधारित व्यवसायिक र रोजगारमूलक प्रकृतिका बहुप्राविधिक विषय र कार्यक्रमलाई व्यवस्थित बनाउन सकिने आधार हुनु, प्राविधिक क्याम्पस समेतको स्थापना गर्न सकिने सम्भावना हुनु यस क्षेत्रका प्रमुख अवसरका रुपमा रहेका छन् । यसका साथै इन्जिनियरिङ्ग धारका विषयहरु इस क्षेका लागि महत्वपूर्ण विषयहरु हुन सक्छन् । यी अवसरहरुलाई स्थानीय सरकारले तत्कालै फाईदा लिनका लागि समेत ठोस कदम चाल्नुपर्दछ ।

३.५.४ उद्देश्य

१. गल्कोट नगरपालिकाभित्र प्राविधिक धारका विषयहरु पढाई हुने विद्यालयहरुको संख्यामा बृद्धि गर्नु,
२. प्राविधिक, व्यवसायिक र सीपमूलक शिक्षामार्फत, शैक्षिक बेरोजगारी न्युनीकरण गर्नु,

३.	गल्कोट नगरपालिका लगायत यस क्षेत्रमा प्राविधिक र व्यवसायिक शिक्षा मार्फत सीपयुक्त, स्वरोजगार र आत्मनिर्भर जनशक्ति उत्पादन गर्नु,
४.	गल्कोट नगरपालिका र यस क्षेत्रभित्र उपलब्ध स्रोत साधानमा आधारित रोजगार, व्यवसाय, उद्योगमार्फत आर्थिक विकास र समृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने,
५.	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाको अवसरलाई थप सहज र व्यापक विस्तार गरी समावेशी, समतामूलक पहुँचका आधारमा विकासका लागि उद्यमशील, सक्षम, सीपयुक्त जनशक्ति तयार गर्ने ।

३.५.५ रणनीतिहरू

गल्कोट नगरपालिकाले प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा बिकासमा बनाएका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्नलिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गर्नेछः

१.	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाका लागि सरोकारवालाहरूको सहभागिता र स्थानीय सरकारको अपनत्व र लगानीमा बृद्धि गर्ने,
२.	कृषि क्षेत्र उद्योग, बजारको आवश्यकताको आधारमा योग्यता र क्षमता अनुसार सान्दर्भिक, उपयोगी, गुणस्तर, प्राविधिक जनशक्ति विकास गर्न इच्छुक सबैलाई अवसर प्रदान गर्ने,
३.	शिक्षामा पिछडिएको वर्ग क्षेत्र र समुदायलाई समेट्न विशेष सहुलियत दिने नीति अवलम्बन गर्ने,
४.	प्रयोगात्मकतर्फ विशेष प्राथमिक दिन प्रयोगात्मक फिल्डका लागि जग्गा खरिद एवम् व्यवस्थापन गर्ने,
५.	घर अपायक पर्ने क्षेत्रका विद्यार्थीहरूलाई प्राविधिक शिक्षामा पहुँच विस्तार गर्न आवासीय सुविधा दिने कार्यका लागि छात्रावास व्यवस्थापन गर्ने,
६.	प्राविधिक विद्यालय, स्थानीय सरकार र समुदायबीच खेती प्रणालीको सम्भाव्यता र अनुसन्धान कार्यका लागि समवन्यात्मक कार्यक्रम तय गरी अगाडि बढाउने,
७.	प्राविधिक विद्यालयमा अध्ययन गर्न इच्छुक लक्षित वर्गका बालबालिकाहरूलाई वडा कार्यालयमार्फत स्तर पहिचान गरी आर्थिक सुविधासहित अध्ययनका लाागि सिफारिस गर्ने,
८.	प्राविधिक धारमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि (On the job Training) र शैक्षिक सहुलियतका लागि छात्रवृत्ति लगायत अनुदान उपलब्ध गराउने,
९.	प्राविधि शिक्षाको विकासको लागि उक्त धारमा कार्यरत शिक्षकहरूको क्षमता अभिबृति र प्रविधि सम्बन्धी तालिम संचालन गर्नुका साथै आइसिटी कम्प्युटर ल्याबको स्थापना गर्ने,

१०. गल्कोट नगरपालिकाको सहयोगमा प्राविधिक तथा व्यवसायिक धारको विद्यालयमा व्यवसायिक तथा सीपमूलक विषयगत प्रयोगशाला स्थापना गरी अनुसन्धान कार्य अगाडि बढाउने,

११. प्राविधिक शिक्षामा अध्ययरत विद्यार्थीहरूको श्रमबजार खोजीका लागि सो विषयसँग सम्बन्धित सरकारी तथा गैर सरकारी सङ्घसंस्था उद्योग, व्यापार, व्यवसायमा संलग्न व्यक्तिहरूसँग अन्तरक्रिया र आवश्यक अनुसार श्रम सम्झौता गर्ने ।

३.५.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

उपलब्ध प्राकृतिक स्रोत र साधनहरूको प्रयोग र परिचालन गर्दै, आर्थिक उपार्जन र समृद्धिमा योगदान गर्न सक्ने निम्न र मध्यम स्तरको प्राविधिक, व्यवसायिक र उद्यमी जनशक्ति उत्पादन हुने

ख) नतिजा

१) प्राविधिक तथा व्यवसायिक विद्यालयबाट शिक्षा प्राप्त गरेका विद्यार्थीहरू गल्कोट नगरपालिका लगायत यस क्षेत्रको स्थानीय स्रोत साधन उपयोग गी समृद्ध गल्कोट नगरपालिका निर्माणमा योगदान दिन सक्ने जनशक्ति हुनेछन् ।

२) गल्कोट नगरपालिकामा स्थापित प्राविधिक तथा व्यवसायिक विद्यालय धारतर्फको उत्कृष्ट विद्यालय भएको हुनेछ। यस धारमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरू स्वरोजगारमूलक, स्वउत्प्रेरित, व्यवसायिक, उद्योगी र रोजगार प्राप्त भएको हुनेछ ।

३) प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षामा पिछडिएको वर्ग, क्षेत्र र समुदायका सहभागिता अभिबृद्धि हुनेछ। प्रयोगात्मक सिकाइका लागि उपयुक्त फिल्ड व्यवस्था हुनेछ। प्राविधिक शिक्षाप्रति सरोकारवाला, स्थानीय सरकार, प्रदेश र सङ्घीय सरकारको अपनत्व बृद्धि भई थप लगानीमैत्री वातावरण निर्माण हुनेछ ।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र. सं.	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (पहिलो लक्ष्य ५ वर्ष)						कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	
१.	व्यवसायिक धारको विद्यालय थप गर्ने	विद्यालय			१	१	१	३	
२.	छात्रबृत्तिको व्यवस्था	संख्या		१०	१०	२०	२०	६०	कक्षा ९–१२ पढ्नलाई

३.	भवनको व्यवस्था (छात्राबास सहित)	संख्या		२			१	३	
४.	विद्यालय कर्मचारीको व्यवस्थापन	संख्या							प्रदेश सरकार तथा संघीय सरकारसँग माग गर्ने
५.	शिक्षक कर्मचारीलाई आइसिटी तालिम तथा ल्यापटपको व्यवस्था	संख्या	२	२	२	२	२	१०	प्रत्येक वर्ष १ पटक तालिम
६.	प्रयोगात्मक अभ्यासका लागि फिल्डको वयवस्था	विद्यालय		१		२		३	
७.	प्रयोगशालाका सामानको व्यवस्था	पटक	१	१	१	१	१	५	सबै विद्यालयहरुका लागि
८.	विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण	पटक	१	१	१	१	१	५	सबै प्राविधिक विद्यालयहरुका लागि
९.	विद्यार्थी सिकाई उपलब्धी लेखाजोखा	पटक	१	१	१	१	१	५	सबै प्राविधिक विद्यालयहरुका लागि
१०.	ओजेटीको लागि व्यवस्थापन र अन्य संस्थासँग समन्वय	पटक	१	१	१	१	१	५	
११.	पास आउट विद्यार्थीहरुका लागि इर्न्टनसीप, रोजगारीको व्यवस्था	संख्या							निरन्तर ठाउँ खोजी गर्ने

३.६ पाठ्यक्रम, पाठ्यसामग्री र मूल्याङ्कन

३.६.१ परिचय

प्राथमिकतापूर्ण विषयवस्तुहरूलाई समेटेर तिनीहरूलाई विद्यालयको नियमित कार्यक्रम अनुरूप कक्षाकोठासम्म पुऱ्याउने विषयवस्तुहरु नै सामान्यतया पाठ्यक्रम हुन् । यसमा विभिन्न आवश्यकताका विषयवस्तुहरू समावेश गरी विद्यालयमा नियमित पठनपाठन गर्ने उद्देश्यका साथ तयार गरिएको योजनावद्ध शैक्षणिक सामग्री तयार पारिन्छ । शिक्षा पद्धतिलाई मार्गदर्शन गर्ने महत्वपूर्ण आधार पाठ्यक्रम हो । यो एउटा गतिशीत र लचिलो प्रक्रिया हो । पाठ्यक्रमको माध्यमबाट प्राप्त हुने ज्ञान, सीप तथा अभिबृत्तिबाट व्यक्तिलाई समाज तथा विश्वपरिवेश अनुकुल समायोजन हुन, रोजगारी प्राप्त गर्न, पेसाव्यवसाय छनौट तथा संचालन गर्न र आर्थिक कृयाकलापमा संलग्न हुन सहयोग पुग्दछ र पुग्नुपर्दछ । पाठ्यक्रम सान्दर्भिक, विभेदरहित, समतामूलक, समावेशी, प्रविधिमैत्री, सिकारु केन्द्रित सिक्नु र तथ्यपरक हुनुपर्दछ । वास्तवमा मानवीय आवश्यकता, बालबालिकाको रुचि, सामाजिक मूल्य मान्यता र समाज तथा विश्व परिवेशमा विकास भएका ज्ञान, सीप तथा परिबेश अनुकूल पाठ्यक्रम एउटा गतिशील र लचिलो प्रक्रिया हो ।

नेपालमा विद्यालय स्तरको पाठ्यक्रमको लिखित रुपमा तयार पारी दस्तावेजकै रुपमा तयार पार्ने कार्यको विकास वि.सं. २०२८ को राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजना देखि प्रारम्भ भएको पाइन्छ । विद्यालय तहको शिक्षाको मार्गदर्शक दस्तावेजको रूपमा वि.सं. २०४९ तथा वि.स. २०६३ मा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप तयार गरी सोहीअनुसार पाठ्यक्रम विकास र कार्यान्वयन गर्ने परिपाटी सुरु गरिएको छ । समयको परिवर्तनसँगै विश्व परिवेश लगायत स्थानीय परिवेशमा समेत शिक्षाको दयरा फराकिलो हुँदै गईरहेको छ र आवश्यकताका आधारमा विभिन्न समयमा नेपाल सरकार, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट पाठ्यक्रम तयार भई विद्यालयहरुमा लागू हुँदै आईरहेको छ । यसै क्रममा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६ लागू भई हाल चरणवद्ध रुपमा विद्यालयमा पाठ्यक्रमहरु लगू भइरहेका छन् । आधारभूत तह १-३, ४-५ र ६-८ का लागि अलगअलग पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वियनमा ल्याइएको छ । यसैगरी माध्यमिक तह कक्षा ९-१० र कक्षा ११-१२ मा पनि छुट्टाछुट्टै पाठ्यक्रम तयार गरी कार्यान्वयनको प्रक्रिया अगाडि बनाइएको छ । विद्यालयको पाठ्यक्रमलाई सान्दर्भिक बनाउन कक्षा १-३ मा अन्तरसम्बन्धित विषयवस्तुलाई स्वीकृत गरिएको, व्यवहारभूत तहमा स्थानीय कला, संस्कृति, भाषा, इतिहास, परम्परा, सीप तथा ज्ञानमा आधारित स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय तहले विकास गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने र सबै कक्षाका विषयलाई यथासम्भव स्थानीय परिवेश तथा दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराई सिका क्रियाकलाप संचालन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । पाठ्क्रममा सान्दर्भिक र व्यवहारिक बनाउन प्रयोगात्मक कार्य, परियोजना कार्य वा सामुदायिक लगायतका व्यवहारिक अभ्यासमा यथेष्ट जोड दिइएको छ । पाठ्यक्रमको गहन उद्देश्यलाई पुरा गर्न तथा सैद्धान्तिक ज्ञानलाई व्यवहारिक र प्रयोगात्मक सीपमा रुपान्तरण गर्न सह क्रियाकलाप/अतिरिक्त क्रियाकलापमा जोढड इिएको छ । आदर्श मनुष्य तया पार्ने उद्देश्यले पूर्वी दर्शनका वेद, योग, संस्कृत भाषा, संस्कृत व्याकरण जस्ता विषयहरू समावेश गरिएका छन् भने स्थानीय परिवेश अनुसार आयुर्वेद, जडिबुटी जस्ता

विषयहरू स्थानीय पाठ्क्रममा समावेश गर्नु पर्ने देखिन्छ । व्यवसायिक शिक्षा, स्वास्थ्य शारीरिक र वातावरण शिक्षा, सिर्जनसिल तथा अभिव्यक्तशील कला जस्ता परम्परागत विषयलाई निरन्तरता दिँदै हस्तकला, वास्तुकला, चित्रकला, नृत्य, संगीत, धर्म तथा संस्कृति जस्ता मौलिक विषयहरू संलग्न गरी पाठ्यक्रमलाई सान्दर्भिक र व्यावहारिक बनाउनु न्यायोचित देखिन्छ । विद्यालय तहको पाठ्क्रमलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यकता अनुसार मातृभाषा स्थानीय भाषा वा बहुभाषा प्रयोग गरी सिकाइ सहजीकरण गर्ने, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई जीवन उपयोगी तथा व्यवहारकुशल सिपका रूपमा एकीकृत गर्ने प्रयास भएको छ ।

पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले तयार पारेको पाठ्यक्रममा आधारित भएर विषयगत, कक्षागत तथा तहगत रुपमा विद्यार्थीहरुलाई पठनपाठन गर्न सहज हुने गरी पाठ्यसामग्रीहरु समेत प्रकाशन हुने गरेको छ । जुन पाठ्यपुस्तकहरु नेपाल सरकारले जनक शिक्षा सामग्री लिमिटेड मार्फत देशभर पुऱ्याउने गरेको छ । यसका अलवा प्राइभेट प्रकाशकहरुले पनि विभिन्न विषयगत, कक्षागत तथा भाषागत विषयका पाठ्यपुस्तकहरु प्रकाशन गर्ने गरेका छन् । जसबाट विद्यार्थीहरुलाई दैनिक पठनपाठन गर्न भने सहज भएको छ ।

हालको पाठ्यक्रमले विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई शिक्षण सिकाई क्रियाकलापको अभिन्न अंगको रूपमा लिएको छ । जसले गर्दा निस्चित मापदण्ड तयार गरी विषयवस्तुमा आधारित मूल्याङ्कन हुने गरेको छ । यस मूल्याङ्कनले पाठ्यक्रमले परिकल्पना गरे अनुरुप विद्यार्थीहरुको सिकाइ उपलब्धी स्तर मापन गर्न महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ । माध्यमिक तहको पाठ्यक्रममा प्राविधिक धारको पनि व्यवस्था गरिएको छ । पाठ्यक्रमका विषयवस्तुहरू सहज ठंगले शिक्षण गर्न विभिन्न सम्दर्भ सामग्रीहरू तथा शिक्षक निर्देशिका तयार गरिएका छन् । मातृभाषाका पाठ्य सामग्रीहरू पनि तयार गरिएका छन् । पछिल्लो चरणमा सिकाइलाई कामको संसारसँग जोड्न स्टिम शिक्षाको अवधारणालाई पाठ्यक्रममा समावेश गरिएको छ । स्टीम भनेको विज्ञान, प्रविधि, इन्जिनियरिङ र गणित विषयका ४ विशिष्ट विद्यामा विद्यार्थीहरूलाई शिक्षा प्रदान गर्ने अवधारणामा आधारित एउटा पाठ्यक्रम हो । जसले विद्यार्थीलाई अनुसन्धानमुखी बनाई विविध प्रकारका समस्याहरू समाधान गर्न सहयोग पुऱ्याउँदछ । साथै उनीहरूमा रचनात्मकता, तार्किक सोच, विश्लेषणात्मक सिप, नवप्रवर्तन गर्ने क्षमता र समस्या समाधान गर्ने क्षमताको विकास हुन जान्छ । तसर्थ विद्यालय तहको पाठ्यक्रममा विज्ञान प्रविधि, इन्जिनियरिङ र गणित जस्ता विषयहरूलाई एकीकृत रूपमा अगाडि बनाइएको छ । स्टीमले मूलतः अनुसन्धानमा आधारित मानिसको दैनिक जीवनसँग जोडिएको विषय सिकाउँछ । जसले गर्दा सिकारु कामको वास्तविक संसारसँग जोडिन्छ र प्रतिस्पर्धात्मक बजारमा खरो रुपमा उत्रिन सक्दछ । विद्यालय तहको नयाँ पाठ्यक्रममा थुप्रै कुराहरू सकारात्मक हुँदाहुँदै पनि कार्यान्यवनको पाटोमा थुप्रै चुनौतीहरू रहेका छन् । नयाँ पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वियनका लागि शिक्षक तयारी, विकास र विषयगत शिक्षकको व्यवस्था र विद्यालयमा आधारित पेशागत सहयोग पद्धति स्थापना र संचालन, स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यसामाग्री विकासका लागि क्षमता विकास, पाठ्यक्रम विकास र परिमार्जनमा सरोकारवालाको अर्थपूर्ण सहभागिताको सुनिश्चितता, पाठ्यक्रम विकास तथा अध्यावधिक कार्यलाई

अनसन्धानमा आधारित बनाउने, प्रारम्भिक कक्षाहरूमा आवशयकताअनुसार मातृभाषा स्थानीय भाषा, बहुभाषा प्रयोग, विद्यालय तहको प्राविधिक धारको पाठ्यक्रममा सुधार, परिमार्जन र समायोजन, अपाङ्गताको प्रकृतिअनुसार पाठ्यक्रममा लचकता प्रदान गर्ने, पाठ्यपुस्तकको गुणस्तर सुधार र बहुपाठ्यपुस्तक नीतिको कार्यान्वयन, मूल्याङ्कन पद्धतिलाई शिक्षण सिकाइसँग जोड्ने, सिकाइ सहजीकरण र मूल्यांकनमा सूचना प्रविधिको उपयोग सहितको वैकल्पिक विधिको प्रयोग वर्तमान नयाँ पाठ्यक्रममा रहेका चुनौतीहरू हुन् ।

३.६.२ वर्तमान अवस्था

कुनैपनि पद्धतिलाई मार्गदर्शन गर्ने महत्वपूर्ण आधार पाठ्यक्रम हो । नेपालमा वि.स. २०२८ को राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजनामा पहिलोपटक पाठ्यक्रमलाई दस्तावेजीकरण गरिएको थियो । विद्यालय तहको शिक्षाको मार्गदर्शक दस्तावेजका रूपमा वि.सं. २०६३ मा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप तयार गरी सोही अनुसार पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन कारण गर्ने परिपाटी सुरु भएको थियो । समयको मागसँगै वि.सं. २०७६ सालमा विद्यालय शिक्षाको नयाँ पाठ्यक्रम प्रारूप तयार गरी सोही वर्ष लागु गरियो वि.सं. २०७८ मा कक्षा २, ३, ६ र १२ मा पाठ्यक्रम कार्यान्वयन भएको भने अन्य कक्षाहरूमा राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०६३ अनुसार निर्माण गरिएका पाठ्यक्रमहरू कार्यान्वयनमा रहेका छन् । वि.सं. २०८० सम्म विद्यालय तहका सबै कक्षाहरूमा नयाँ पाठ्यक्रम लागु भइसक्ने छ ।

विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ अनुरूपको पाठ्यक्रममा कक्षा १-३ सम्म अन्तरसम्बन्धित विषयहरूलाई एकीकृत गरिएको छ । विद्यालय तहको पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने जिम्मेवारी राष्ट्रिय पाठ्यक्रम विकास तथा मूल्याङ्कन परिषद्लाई प्रदान गरिएतापनि कक्षा १-३ सम्म ५ कार्य घण्टा र ४८ कार्यघण्टा बराबरको मातृभाषा स्थानीय विषय वा संस्कृत विषयका पाठ्यक्रम विद्यालय वा स्थानीय तहले निर्माण गरी कारण गर्ने व्यवस्था गरिएकोछ ।

मूल्याङ्कन सम्बन्धि नीतिगत व्यवस्थालाई हेर्दा कक्षा १-३ सम्म सबै निरन्तर मूल्याङ्कनका आधारमा कक्षोन्नति गर्ने व्यवस्था रहेको छ । कक्षा ४-५ मा ५०% निरन्तर र ५०% आवधिक परीक्षाबाट हुने र कक्षा ६-८ मा ४० प्रतिशत निरन्तर मूल्याङ्कन र ६० प्रतिशत आवधिक परीक्षा गर्ने व्यवस्था छ । कक्षा ८ मा आवधिक परीक्षामार्फत विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । आधारभूत तह तथा कक्षा ९ को मूल्याङ्कन स्थानीय तहबाट नै हुने व्यवस्था गरिएको छ भने कक्षा १० को एसइइ र कक्षा ११, १२ को आवधिक मूल्याङ्कन भने राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड मार्फत हुने गरेको छ ।

पाठ्यक्रममा आधारित पाठ्यपुस्तकहरुको उपलब्धतालाई अध्ययन गर्दा तत्काल नयाँ पाठ्यक्रम लागू भएका विषयहरुको पाठ्यपूस्तक पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले तयार पारेको र केन्द्रले सुचीकृत गरेका प्रकाशन गृह वा लेखकहरुको पाठ्यपुस्तक पाईन्छन् ।

३.६.३ उद्देश्य

गल्कोट नगरपालिकाको यस शैक्षिक योजनाले पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री सम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छ

१. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ बमोजिमको संशोधित पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गर्नु,
२. सिकाइ दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गराउने र विषयवस्तुलाई अन्तर सम्बन्धित गराई सिकाइ क्रियाकलाप संचालन गर्नु,
३. कक्षा १ देखि ८ सम्मको स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्य सामग्री निर्माण गरी समय सापेक्ष सान्दर्भिक, गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाई कार्यान्वयन गर्नु,
४. पाठ्यक्रममा आधारित शिक्षण सिकाइद्वारा स्थानीय र आधुनिक परिवेश अनुसार सिकारूमा ज्ञान सिप र व्यवहार विकासमा सहजीकण गर्नु,
५. सिकारूको सिकाइलाई निरन्तर, आवधिक तथा स्तरीकृत साथै प्रमाणमा आधारित मूल्याङ्नको व्यवस्था गर्नु,
६. सामुदायिक विद्यालयहरूमा विज्ञान तथा प्राविधिक शिक्षाको समयानुकुल विकासको लागि आवश्यक पूर्वाधारजन्य क्षमताको विकास गर्नु,
७. सामुदायिक विद्यालयहरूमा स्टेमका माध्यमिबाट गणित तथा विज्ञान विषयको नतिजा सुधार गर्ने,
८. पूर्वीय दर्शनमा आधारित योगा, ध्यान, व्यायाम, प्राकृतिक चिकित्सा, बुद्ध उपदेशका विषयमा विद्यार्थीहरूलाई अभ्यस्त गराउनु,
९. विद्यार्थीहरूलाई अतिरिक्त तथा सहक्रियाकलापमा संलग्न गराइ थप क्षमता अभिबृद्धि गर्नु,
१०. जिवन उपयोगी तथा व्यवहारिक शिक्षामा जोड दिई उच्च स्तरको पाठ्यक्रमको कार्यन्वयन गर्नु ।

३.६.४ रणनीति

गल्कोट नगरपालिकाको शैक्षिक सुधारका निम्ति माथी उल्लेखित उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्न लिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ :

१. प्रत्येक विद्यालयका शिक्षकहरूलाई राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ बमोजिम निर्माण र संशोधन भएका नयाँ पाठ्यक्रम विद्यालय स्तरमा प्रवोधिकरण गरी सोही अनुसार शिक्षण क्रियाकलाप गरिने छ,
२. स्थानीय सरोकारवालामा अपनत्व विकास गरी स्थानीय तहले पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक निर्माण तथा परिमार्जन गराई सोको कार्यान्वयनको लागि विद्यालयलाई जवाफदेही बनाइने छ,

३. स्थानीय पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीको विकास तथा प्रयोगको लागि विद्यालयलाई सक्षम बनाइने छ। सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गरिने छ,

४. विषयवस्तुलाइ अन्तर सम्बन्धित गराई सिकाइ क्रियाकलाप संचालन गरिने छ,

५. विकास गरिएका पाठ्यक्रम तथा पाठ्यसामग्रीलाई सम्बन्धित शिक्षक तथा सरोकारवालालाई प्रभावकारी ढङ्गले प्रवोधीकरण गरिने छ,

६. विपत, महामारी तथा सङ्टको अवस्थामा सिकाइलाई निरन्तरता दिन सामुदायिक विद्यालयको संरचनागत सुधार गर्ने र शिक्षकको क्षमता अभिबृद्धि गरिने छ,

७. शिक्षक निर्देशिका, पाठ्क्रम, पाठ्यपुस्तक, सन्दर्भ सामग्रीहरू सर्वसुलभ हुने गरी व्यवस्थापन गरिनेछ।

८. पाठ्यक्रममा आधारित सिकाइलाई सुनिश्चित गर्न शिक्षकको पेशागत सक्षमता विकासलाई निरन्तरता दिइने छ,

९. शिक्षण सिकाइलाई बालकेन्द्रित, लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री बनाइ सूचना, सञ्चारको उचित प्रयोगद्वारा सिकाइलाई प्रभावकारी बनाइने छ,

१०. विद्यालयहरूलाई वैकल्पिक शिक्षण सिकाइ अनुरुपका शैक्षिक क्रियाकलापमा सक्षम बनाइदै लगिने छ,

११. सहपाठी सिकाइ समूह गठन गरी कमजोर क्षमता भएका बालबालिकालाई सहयोग गर्ने व्यवस्थालाई कार्यान्वयनमा ल्याइने,

१२. सूचना, सञ्चार तथा प्रविधिमा आधारित अत्यावश्यक पूर्वाधार विकास उचित प्रयोग गर्ने क्षमताको विकास गरी कक्षागत वा तहगत रुपमा प्रविधिमा शिक्षण सिकाइलाई प्रयोगमा ल्याइने छ,

१३. हरेक सामुदायिक विद्यालयमा सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि ल्याब र सिकाइ सामग्रीयुक्त पूस्तकालयको स्थापना सुनिश्चित गरिने छ,

१४. विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिलाई शिक्षाको वृत्ति विकाससँग आवद्ध गर्दै लगिने छ,

१५. आधारभूत तहमा हुने स्तरकृत परीक्षालाई सुधार गरिने छ,

१६. स्टिमको अवधारण अनुसार गणित र विज्ञान विषयको उपलब्धि बृद्धि गर्न शिक्षकहरूको क्षमता विकास गरिने छ,

१७. विज्ञान तथा गणित विषयमा सृजनात्मक सामग्री प्रदर्शन गर्ने व्यवस्था गरिने छ।

१८. पूर्वीय दर्शनमा आधारित योगा, ध्यान, व्यायाम, प्राकृतिक चिकित्सा, बुद्ध उपदेश इत्यादि विषयमा प्रयोगात्मक कार्यसँगै छलफल गराइने छ।

१९. पाठ्यक्रमसँग जोडेर विद्यार्थीहरुलाई अरिक्ति वा सह क्रियाकलापहरु गराईने छ।

३.६.५. उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

यस योजनाको लागू पश्चात पाठ्यक्रम समय सान्दर्भिक र व्यवस्थित भइ दैनिक जीवनमा आवश्यक आधारभूत सक्षमता सहित, सृजनशील, सकारात्मक सोच भएका सिकाइ प्रति प्रतिवद्ध नागरिक तयार गर्न सहयोग हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

ख) नतिजा

१. कक्षा १-३ को एकीकृत पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका व्यवहारकुशल सीपहरू कार्यान्वयन हुने,
२. बाल विकासदेखि कक्षा १२ सम्मका पाठ्यक्रमहरू परिणाम तरिकाले कार्यान्वयन हुने,
३. स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र प्रयोगले स्थानीय परिवेशको पहिचान र अवनत्वलाई स्पष्टता दिलाउने,
४. स्टिम अवधारणा अनुसार शिक्षण प्रकृयाले गणित र विज्ञान विषयको उपलब्धिमा सुधार हुने,
५. सिकाइ क्रियाकलाप बालमैत्री र स्थानीय परिवेश तथा आवश्यकता अनुसार हुने,
६. सूचना, सञ्चार तथा प्रविधिमा आधारित शिक्षणले कक्षागत वा तहगत सिकाइ उपलब्धि बृद्धि हुने,
७. कक्षाकोठा बाहिर वा विद्यालय समय बाहिर संचालन हुने क्रियाकलापहरुलाई समेत पाठ्यक्रममा जोडिने भएकाले व्यवहारकुशल सीपमा बृद्धि हुने ।

ग) प्रमुख क्रियाकलापहरू तथा लक्ष्यहरू

क.सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	
१.	पाठ्यक्रमको प्रबोधीकरण र पाठ्यसामग्री वितरण	पटक	१	१	१	१	१	५	सबै विद्यालयहरुका लागि शैक्षिक सत्रको सुरुवातमा
२.	स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यसामग्री निर्माण	पटक	१	१				२	आधारभूत तहका लागि

३.	विद्यार्थी मूल्याङ्कन सम्बन्धी शिक्षक क्षमता विकास तालिम	संख्या	५०	५०	५०	५०	५०	२५०	
४.	स्टीम शिक्षा सम्बन्धी शिक्षक तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	माग र आवश्यकताका आधारमा
५.	योग ध्यान, प्रणायाम लगायतका पूर्वीय दर्शन सम्बन्धी समावेश पाठ्यक्रमको तालिम तथा प्रयोगात्मक अभ्यास	पटक	१	१	१	१	१	५	माग र आवश्यकताका आधारमा
६.	पाठ्य सामग्रीको उपलब्धता, सिकाई उपलब्धी तथा पाठ्यक्रमको प्रभावकारिता सम्बन्धी सरोकारवाल अन्तरक्रिया	पटक	१	१	१	१	१	५	प्रत्येक शैक्षिक योजनाको अन्तिममा
७.	अतिरिक्त क्रियाकलाप संचालन	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	प्रत्येक विद्यालयले आफ्नो क्यालेण्डर अनुसार संचालन गर्ने

३.७ शिक्षक, कर्मचारी व्यवस्थापन र वृत्ति विकास

३.७.१ परिचय

सेवा प्रवाहमा प्रभावकारीता दक्षता समता, समानता वातावरण मैत्री बनाउन शिक्षक, कर्मचारी व्यवस्थापन अनिवार्य रहेको हुन्छ। यसको लागि जनशक्ति योजना, दरबन्दी सिर्जना तथा भर्ना उपयोग विकास सेवा सुविधा, सामाजिक सुरक्षा (तलब भत्ता पोशाक, बिमा, औषधि उपचार आदी) पेशागत विकास पर्दछन् । शिक्षकको व्यवस्थापन अन्तर्गत दरबन्दी सिर्जना रिक्त स्थानको पहिचान पदपुर्ति माग प्रतिशत निर्धारण दरखास्त आव्हान तथा संकलन जाँच तथा स्वीकृति लिने परीक्षा संचालन (लिखित मौखिक प्रयोगात्मक) उम्मेदवारहरूको मूल्याङ्कन तथा छनौट नतिजा प्रकाशन सूचना प्रकाशन नियुक्तिका लागि सिफारिस नियुक्ति पदस्थापन कार्य विवरण तयार गर्ने सम्मका कार्यहरू पर्दछन् । यसका अतिरिक्त का. स. मू. जिम्मेवारी बृत्ति विकास सरुवा बढुवा आदि गरिने गर्दछ । शिक्षकहरूको तालिम अवलोकन भ्रमण अनुसन्धान र विकास तथा जिम्मेवारी बढुवा तह बृद्धि उनको सेवा सुविधा सामाजिक सुरक्षा जस्ता कार्यहरू पनि पर्दछन् । व्यवस्थापनकै क्रममा शिक्षक सेवा र सुशासन शिक्षा सेवा र संघीय शासन प्रणालीको अन्त्य गरी संवैधानिक प्रावधान अनुकूल विद्युतीय सेवा प्रवाह र विश्वव्यापिकरण विविधता व्यवस्थापन समतामूलक (समानतामूलक न्याय वितरणकारी पुनर्वितरण कारी न्याय जस्ता विषयवस्तुहररु अहिले उठेका सवालहरू हुन् ।

शैक्षिक प्रशासन विकास र सेवा प्रवाहको व्यवस्था अवस्था र अनुभूतिको समग्र कार्यप्रक्रिया र पद्धतिको समष्टि नै व्यवस्थापन हो। सामान्यतया शिक्षक तथा कर्मचारी व्यवस्थापन भित्र पद स्वीकृति शिक्षक भर्ना, छनोट, सरुवा, बढुवा बृत्ति विकास शिक्षकको सेवा सर्त सम्बन्धि सम्पूर्ण व्यवस्थापकिय कार्य पर्दछन् । अझै स्पष्ट रुपमा भन्नुपर्दा यससँग सम्बन्धित कानुनी व्यवस्था संरचनागत व्यवस्था स्रोतसाधन आर्थिक पर्यावरणीय व्यवस्थाको समग्रता नै शिक्षक व्यवस्थापन हो । यो आफैंमा बुहआयामिक विषय हो। निरन्तर प्रक्रिया हो। अन्तरनिहित यात्रा हो। आफैंमा एउटा प्रणाली हो। शिक्षकको स्तर माथि नउठे सम्म कुनै पनि देशको शिक्षाको स्तर माथी उठ्न सक्दैन। शिक्षा क्षेत्रका जीवित मस्तिष्क भनेका शिक्षकहरू नै हुन् ।

विद्यालयमा शिक्षकको व्यावसायितकता बढोत्तरीको लागि तालिम चाहिन्छ । शैक्षिक व्यवस्थापनले समग्र शैक्षिक शासन विकासका सेवा प्रवाह सुशासन समृद्धि रोजगार र अवसर प्रदान गर्न व्यवस्था गर्दछ यसले अनुभूति दिलाउँछ । शैक्षिक क्षेत्रका समग्र ज्ञानेन्द्रीय तथा कर्मेन्द्रिय आधार नै शिक्षक व्यवस्थापन हो। सरकार सिकारु र शिक्षक बीचको सम्बन्धनै शिक्षक व्यवस्थापन तथा तालिम नै हो । बदलिंदो परिवेश अनुसार आवश्यक शिक्षाको लागि योग्य व्यावसायिक रूपमा दक्ष पेशा प्रति उत्प्रेरित समर्पित प्रतिबद्ध र विद्यार्थीको सिकाई प्रति जवाफदेही शिक्षक हुनु आवश्यक छ। शिक्षकमा भएको ज्ञान शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप संचालन पर्दछ। योग्य र कुशल शिक्षकले नै विद्यार्थीहरूको सिकाइमा सकारात्मक प्रभाव पार्दछ। यसका लागि शिक्षक व्यवस्थापन र विकास प्रभावकारी हुन आवश्यक छ । भनिन्छ जस्ता माटो त्यस्तै कमिला। त्यसै गरी जस्ता शिक्षक त्यस्तै विद्यार्थी। शिक्षा क्षेत्रका जीवीत

मस्तिष्क भनेर शिक्षक नै हुन् । भनाइ छ एउटा डाक्टर एउटा बिरामीका लागि घातक हुन्छ भने एउटा अयोग्य शिक्षक लाखौं बालबालिकाको लागि घातक हुन्छ । शिक्षा नीति ऐन नियम योजनामा सरोकारवालाहरूलाई अनदेखा गर्यो भने त्यो कागजको रुप मात्र हुन्छ । फल दिँदैन । तसर्थ शिक्षक व्यवस्थापन महत्वपूर्ण हुन्छ । योग्य सक्षम कुशल र उत्प्रेरित शिक्षकले नै गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्न सक्छ । शिक्षणलाई पुनर्ताजगी गराउन तालिम आवश्यक छ । नयाँ प्रणालिसँग परिचित हुनलाई समेत तालिमको आवश्यकता पर्दछ ।

गल्कोट नगरपालिकाको यस योजनामा शिक्षक पेशालाई रोजाइको पेशाको रुपमा विकास गर्ने शिक्षक तयारी गर्ने कक्षा कोठाको शिक्षण सिकाइलाई गुणस्तरीय बनाउने शिक्षक सहयोग प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने अभिप्राय रहेको छ । शिक्षक पेशागत विकासलाई प्रभावकारी बनाउने विद्यार्थीको सिकाइ प्रति शिक्षकलाई जिम्मेवार बनाउने र औचित्यपूर्ण शिक्षक आपूर्ति र वितरण गर्ने कार्यलाई प्राथमिकता दिइनेछ । वर्तमान आवस्थाको समीक्षा तथा पहिचान गरिएका चुनौतीहरूको सामना गरी क्षिक व्यवस्थाप तथा विकासलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन उद्देश्य पुरा गर्नको लागि अपनाइने रणनीतिहरू कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट हासिल हुने अपेक्षित नतिजा तथा मुख्य मुख्य क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू समावेश गरिएको छ ।

३.७.२ शिक्षक तयारी

हाम्रो देश नेपालमा विद्यालय तथा विश्वविद्यालयहरूले संचालन गर्दै आएका प्राज्ञिक सरहका योग्यतालाई व्यवसायिक योग्यता र शिक्षक तालिम दुबै मानिएको छ । यस्ता पूर्व सेवाकालिन शिक्षक शिक्षा कार्यक्रमहरू विभिन्न विश्वविद्यालयहरूले संचालन गर्दै आएका छन् । प्राज्ञिक योग्यता बी.एड वा एम.एड प्राप्त गरेपछि अध्यापन अनुमतिपत्रका लागि योग्य मानिन्छ । अध्यापन अनुमतिपत्र प्राप्त गरेको व्यक्ति मा शिक्षकका लागि योग्य हुन्छ । विभिन्न मुलकहरूमा मूल विषयमा योग्यता प्राप्त भएपछि शिक्षक तयारी छुट्टै कार्यक्रममा संचालन हुन्छन् । पन्धौं योजनाले शिक्षको न्यनूतम शैक्षिक योग्यतामा पुनरावलोकन तथा आवधिक रुपमा योग्यता परीक्षण गर्ने प्रणाली स्थापना गरिने उल्लेख गरेको छ । राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ बमोजिम सबै प्रकारका विद्यालयमा अध्यापन गर्ने शिक्षकका लागि राष्ट्रिय शिक्षक सक्षमताको मापदण्ड निर्धारण गरी सोको आधारमा शिक्षक तयार गर्ने र शिक्षकलाई सक्षमताका आधारमा सक्षमताको मापदण्ड निर्धारण गरी सोको आधारमा शिक्षक तयार गर्ने र शिक्षकलाई सक्षमताका आधारमा निरन्तर पेसागत सहयोग संचालन गरिने उल्लेख छ । विश्व विद्यालयका शिक्षक शिक्षा कार्यक्रमहरू एकातिर अनुसन्धान र विकास शिक्षणमा आधारित हुन नसक्नाले शिक्षण सम्बन्धी व्यवहारिक कुशलताको कमी देखिएको छ भने अर्कोतिर सीमित अवधिमा विषयवस्तु र शिक्षण सम्बन्धि विशेष अध्ययन गर्न पर्ने भएकाले दुवै पक्षमा पर्याप्त सिकाइ हुन नसक्ने अवस्था छ परिवर्तित कक्षा ११ र १२ को पाठ्यक्रममा संकाय गत संरचना नभएकाले अब कक्षा १२ उत्तीर्ण शिक्षिक हुनेका लागि निश्चित समयको कोर्ष व्यवस्था गरी सो पूरा गर्नुपर्ने व्यवस्था आवश्यक छ । तर दिर्घकालिन रुपमा भने आधारभूत तह र माध्यमिक तहको शिक्षक बन्नका लागि क्रमशः

न्यूनतम शैक्षिक योग्यता स्नातक तह र स्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण भई एकवर्षे शिक्षक तयारी कोर्ष पूरा गरेको हुनुपर्ने कानुनी व्यवस्था गर्नु उपयुक्त हुनेछ ।

अस्थायी वा विद्यालयको निजी स्रोतमा शिक्षक नियुक्त गर्ने शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गर्ने कार्य स्थानीय तहले गरिरहेको अवस्था छ । शिक्षक अध्यापन अनुमतिपत्रका लागि परीक्षा संचालन गर्ने रिक्त दरबन्दीमा शिक्षक पदपुर्तिका लागि परीक्षा संचालन गरी नियुक्तिका लागि सिफारिस गर्ने र शिक्षक बढुवा सम्बन्धी कार्य शिक्षक सेवा आयोगले गर्दै आएको छ । आयोगबाट सिफारिस भइ आएको शिक्षकहरूलाई नियुक्ति गरी पदस्थापन गर्ने कार्य स्थानीय तहहरूले गर्दै आएका छन् । यसैगरी शिक्षकको पेशागत विकासका लागि नीति निर्माण गर्ने काम सङ्घले प्रमाणीकरण तथा customized तालिम पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने र प्रशिक्षक तयार गर्ने कार्य संघीय सरकारबाट भइरहेको छ । शिक्षकको क्षमता अभिबृद्धिका लागि तालिम संचालन गर्ने कार्य प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्रहरूबाट हुँदै आएका छन् । शिक्षक तयारी कार्यलाई वास्तविक आवश्यकता र अनुसन्धानमा आधारित बनाउनुपर्ने हो । सो कार्य गर्न सकिएको छैन । सरकार विश्वविद्यालयहरू शिक्षक तयारी गर्ने कार्यमा प्रभावकारी समन्वय र सहकार्य गर्न सकिरहेका छैनन् । विद्यालयमा विभिन्न किसिमका शिक्षकहरू रहेका छन् । सेवा शर्त र सुविधा फरक फरक छन् । शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन बढुवा प्रयाजनको लागि मात्र भएको र यसलाई विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिसँग जोडी शिक्षकलाई विद्यार्थीको सिकाइमा जिम्मेवार बनाउने काम जुन उद्देश्य अनुरुप संचालन भईरहेको छ त्यस अनुरुपको प्रगति भने हुन नसकिरहेको अवस्था छ ।

३.७.३ शिक्षण पेशाप्रति आकर्षण र नियुक्ति

शिक्षण पेशा एक महत्वपूर्ण तथा प्राज्ञिक पेशा हो । जसले गर्दा शिक्षण पेशालाई समाजमा प्रतिष्ठित पेशाका रूपमा लिइने अवस्था सुधार हुँदै गएको छ । नियमितरूपमा स्थायी नियुक्ति गर्ने कार्यको थालनी शिक्षण पेशामा थप आकर्षण बढेको अवस्था छ । आगामी दिनहरूमा शिक्षक पेसागत विकास तथा सहयोग पूर्वानुमान योग्य सरुवा र बढुवा प्रणाली कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन तथा सुविधा दण्ड र पुरस्कार सम्बन्धी स्वच्छ र पारदर्शी प्रणाली विश्वविद्यालयमा सर्वोत्कृष्ट स्थान ल्याउन सफल मिहिनेती मेधावी तथा प्रतिभावान व्यक्तिहरूलाई शिक्षक पदमा कुल रिक्त पदको निश्चित प्रतिशत छुट्टै सोझै प्रवेश गराउन सकिने गरी सङ्घको सरकाले कानूनी तथा प्रक्रियागत व्यवस्था गरी शिक्षण पेशालाई रोजाइको पेशाका रुपमा विकासा गराउन आवश्यक देखिएको छ । शिक्षकहरूको पदपूर्ति हालसम्म संघीय शिक्षक सेवा आयोगबाट गर्ने गरिएकोमा त्यसलाई प्रदेशी स्तरसम्म विस्तार गर्न आवश्यक छ । यस नगरपालिका क्षेत्रका विद्यालयहरुमा ६६६ जना शिक्षकहरु कार्यरत रहेका छन् भने ११९ जना विभिन्न पदमा कार्यरत शिक्षक बाहेकका कर्मचारी कार्यरत रहेका छन् ।

३.७.४ शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप

बालबालिकाको सिकाइ उपलब्धि मूलत कक्षाकोठामा संचालन गरिने शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा भरपर्छ । शिक्षण सिकाइलाई विद्यार्थी केन्द्रीत प्रविधिमैत्री परियोजनामा आधारित समूह कार्यमा

आधारित सामुदायिक क्रियाकलमपमा आधारित बनान आवश्यक छ। १५औं योजनाले शिक्षण सिकाई क्रियाकलापलाई प्रभावकारी बनाउन विद्यार्थी सङ्ख्या कम भएका विद्यालयमा बहुकक्षा शिक्षणको व्यवस्था कक्षा शिक्षण पद्धति मार्फत पढाइ सीप विकास गर्न उपयुक्त पाठ्यसामग्री सन्दर्भसामग्री स्रोत सामग्री प्रयोगात्मक सामग्री उपयुक्त कक्षाकोठा व्यवस्थापन लगायतको व्यवस्थामा जोड दिएको छ। यस योजनाले बालकेन्द्रित तथा अन्तरक्रियात्मक शिक्षण विधिका साथै सक्रिय सिकाइका तरिकाहरूको प्रयोगमा जोड दिएको पाइन्छ यसमा बालकेन्द्रित शिक्षण विधिलाई छुट्टै पद्धतिका रूपमा नभई गुणस्तरीय शिक्षाका लागि गरिने सबै खाले प्रयन्तको अभिन्न अङ्ग बनाइने उल्लेख छ।

कक्षा कोठाको शिक्षण सिकाइमा सुधार ल्याउन कमजोर सिकाइ स्तर भएका विद्यार्थीका लागि विशेष सहयोग अपाङ्गता भएका बालबालिकाको सिकाइको सुनिश्चितता शिक्षण सिकाइमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्यमा जोड उपचारात्मक शिक्षण पद्धति परीक्षाको नतिजा विश्लेषण र त्यसबाट प्राप्त पृष्ठपोषण लि शिक्षण सिकाइमा सुधार गर्ने जस्ता कार्यहरू शिक्षकबाट अपेक्षित रूपमा हुन नसकेको विभिन्न अध्ययन प्रतिवेदनहरूले औंल्याएका छन्। कतिपय विद्यालयको कमजोर भौतिक पूर्वाधार उच्च गतिको इन्टरनेट सुविधाका कमी स्रोतको कमी विषयगत, दक्ष, योग्य, उत्प्रेरित, शिक्षकको कमी, शैक्षणिक सामग्रीको कमी, कार्य वातावरण कमी, आदिका कारणले कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइमा अपेक्षित सुधार हुन नसकेको अवस्था छ।

३.७.५ शिक्षकको उत्तरदायित्व

शिक्षक, कर्मचारी, विद्यार्थी, अभिभावक, समुदाय तथा विद्यालय प्रशासन प्रधानाध्यापक प्रति उत्तरदायी हुनुपर्छ। शिक्षक विद्यार्थी प्रति उत्तरदायी हुनु भनेको आफुले पढाउने विधि विषय विद्यार्थीको सिकाइ तथा कार्यसम्पादन प्रति जवाफदेही हुनु पाठ्यक्रमले तोकेका सिकाइ उपलब्धिमा भएको प्रगति र विकासमा जवाफ दिनु विद्यार्थीको गुणस्तरीय जीवनका विषयमा जवाफ देही हुनुभन्ने बुझिन्छ। यसैगरी शिक्षकले विद्यार्थीको सिकाइ तथा विकासका बारेमा अभिभावकलाई समेत प्रतिवेदन गर्नु पर्दछ विद्यालयको आचारसंहिता पालन गर्दै दैनिक कार्यतालिका अनुसार अध्यापन गर्ने विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा तथा मूल्यांकन गर्ने त्यसको प्रतिवेदन प्रधानाध्यापकलाई गर्ने जस्ता कार्य जिम्मेवार शिक्षकले गर्नु पर्ने हुँदा शिक्षक प्रधानाध्यापक प्रति उत्तरदायी हुनु पर्दछ।

पन्धौं योजनाले शिक्षकले कक्षा कोठामा बिताउने समयलाई नियमित पठनपाठनसँग आबद्ध गर्दै शिक्षकहरूलाई पेशा प्रति समर्पित बनाई शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि स्थानीय तहका उत्प्रेरणा कार्यक्रम संचालन गरिने व्यवस्था गरेको छ। राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ अनुसार शिक्षकलाई प्रशासनिक रुपमा प्रधानाध्यापक प्रति र सिकाइ उपलब्धिका लागि विद्यार्थी र अभिभावक प्रति जवाफदेही बनाउने र प्रधानाध्यापकलाई सिकाइ र विद्यालय व्यवस्थापनका लागि विद्यार्थी अभिभावक र स्थानीय तह प्रति जवाफदेही बनाइने उल्लेख गरेको छ। विद्यार्थीहरूले परीक्षामा हासिल गरेको परीणाम समेतको आधारमा शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गरी शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा

सुधारका लागि शिक्षकहरूलाई जिम्मेवार र जवाफदेही बनाउने व्यवस्था उक्त नीतिले गरेको छ । विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि कमजोर हुनुमा अर्को समस्या भनेको शिक्षक सरुवा र विद्यालयमा अनुपस्थिति हो विभिन्न जिल्लाको कोटामा गएर परीक्षा उत्तीर्ण गर्ने र नियुक्त पाएपछि तुरुन्तै सरुवाको पहलमा लाग्ने प्रवृत्तिले विद्यालयको दैनिक पठनपाठनमा निकै बाधा परेको छ । अझ सरुवा भएपनि लामो समयसम्म पदपुर्ति नहुँदा विद्यालयमा बालबालिकाहरू पढाईबाट लामोसमयसम्म वञ्चित हुनुपरेको अवस्था समेत छ । सरुवा प्रणाली व्यवस्थित नहुँदा दुर्गम र पहुँच कमजोर भएका ठाउँमा शिक्षक अपुग हुने तर सहर र सदुरमुकामहरूमा थुप्रै अवस्था रहेको छ जुन सामाजिक न्यायको सिद्धान्त विपरीत देखिन्छ यस्तो प्रावधानले गर्दा शिक्षकलाई विद्यार्थीको सिकाइ प्रति उत्तरदायी बनाउन कठिन बनाएको छ ।

३.७.६ शिक्षकको पेसागत सहयोग पद्धति

नेपालमा शिक्षक पेशागत सहयोगका विभिन्न उपागमहरू प्रचलनमा छन् जस्तै कक्षा अवलोकन र छलफल नियमित अनुगमन तथा पृष्ठपोषण आदानप्रदान शिक्षकहरूको सिकाइ र संचालन अयलाभचभलअभ सहपाठी संगको अन्तरक्रिया प्रतिबिम्बन अभ्यास आदि । नेपालमा राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजनाले लिडर र फिडर विद्यालयको अवधारणा अगाडि सारेको थियो । यसै गरी विद्यालय सुपरिवेक्षणबाट शिक्षक सहायता उपलब्ध गराउन प्राथमिक विद्यालय निरीक्षक, माध्यमिक विद्यालय निरीक्षकहरूको व्यवस्था गरिएको थियो । प्राथमिक शिक्षा परियोजना, विज्ञान शिक्षा विकास परियोजना आदिले शिक्षकको पोगत सहयोगलाई महत्व दिई विभिन्न तालिम तथा क्षमता विकास कार्यक्रम संचालन भएको देखिन्छ । शिक्षक पेशागत सहयोगका लागि १०५३ वटा स्रोतकेन्द्रहरू स्थापना भई ती स्रोतकेन्द्रहरू मार्फत शिक्षकको पेसागत सहयोग प्रदान गर्दै आइरहेकोमा संघीय संरचनाको कार्यान्वयनसँगै स्रोतकेन्द्र पद्धति विघटन भएको छ । यसलाई हटाउने स्थानीयस्तरमा शिक्षामा शाखा अर्थात शाखा रहेका छन् स्थानीय स्तरमा रहेका शिक्षा शाखाहरूले शिक्षक सहायता भन्दापनि शिक्षा प्रशासनमा समय लगाउनु परेको अवस्था छ विद्यालय निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षणको कार्य स्थानीय शिक्षा शाखाबाट अत्यन्त न्युन रुपमा भएको पाइन्छ । समग्रमा भन्नुपर्दा शिक्षक सहायताको कार्यक्रम पहिलेको तुलनामा कम भएको पाईन्छ ।

३.७.७ शिक्षक क्षमता विकास कार्यक्रम

समय अनुसार शिक्षकहरूका क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू संचालन हुनु आवश्यक छ । यसको विकासका अवसरहरू उपलब्ध हुनु आवश्यक छ । शिक्षकको पेशागत विकासका विभिन्न तरिकाहरू छन् । शिक्षक तालिम कार्य, क्रियात्मक अनुसन्धान शिक्षकहरूको सिकाइ सञ्जाल अवलोकन भ्रमण mentoring कार्यशाला सेमिनार आदि । शिक्षकको पेसागत विकास यिनै कार्यहरूबाट सम्भव हुन्छ । नेपालमा शिक्षकको पेशागत क्षमता अभिबृद्धि गर्ने धेरै योजना तथा कार्यक्रमहरू संचालनमा भए । विगतमा शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र अन्तर्गतका शिक्षक तालिम केन्द्रहरू २९ वटा र अगुवा स्रोतकेन्द्रहरू र स्रोतकेन्द्रहरू मार्फत लामो तथा छोटो अवधिका शिक्षक तालिम कार्यक्रमहरु संचालन

हुँदै आएको छ । शिक्षक पेशागत विकासका कार्यक्रमहरू संचालनका लागि मापदण्ड बनाउने प्रारूप बनाउने तालिम पाठ्यक्रम विकास गर्ने र प्रशिक्षक प्रशिक्षण संचालन गर्ने कार्य यस केन्द्रबाट हुँदै आउको छ । शिक्षकको पेशागत विकासका लागि सातवटा परदेशी स्तरीय शिक्षा तालिम केन्द्रहरूले अनलाईन तथा अफलाईन विधिबाट एकमहिने प्रमाणीकरण शिक्षक तालिम र कस्टमाइजड शिक्षक तालिम संचालन गर्दै आएको अवस्था छ । विद्यमान सातवटा शिक्षा तालिम केन्द्रबाट मात्र ठूलो संख्यामा शिक्षकहरूलाई प्रमाणीकरण तालिम प्रदान गर्न कठिन भएको अवस्था छ। यसैगरी शिक्षकलाई तालिम वास्तविक आवश्यकतामा आधारित बनाउन र तालिममा सिकेका ज्ञान तथा सीपको कक्षाकोठामा प्रयोगमा ल्याउन देखिएको विभिन्न अध्ययन प्रतिवेदनहरूले उल्लेख गरेका छन् ।

३.७.८ शिक्षकको आपूर्ति र वितरण

शिक्षा नियमावलीले विद्यालयमा रहने शिक्षक दरबन्दीको व्यवस्था गरेकोमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात हिमाली भेगमा ९:४० पहाडी भेगमा १:४५ र तराई तथा काठमाडौं उपत्यकामा १:५० रहेको छ । यसलाई आधार मानेर शिक्षक संख्या कम भएका विद्यालयमा स्थानीय तहबाट नियुक्ति भएका शिक्षक र सहयोगी कर्मचारीहरूको तथा विद्यालयको निजी स्रोतमा नियुक्त शिक्षकहरूको पनि रहेका छन् । जिल्ला र विद्यालयबीच शिक्षक विद्यार्थी अनुपात फरक फरक छ। आधारभूत र माध्यमिक तहमा सबै विद्यालयमा विषयगत शिक्षकको व्यवस्था गर्ने कार्य पनि उत्तिकै चुनौतीपूर्ण छ । मुलुक संघीय संरचनामा गएसँगै नियुक्ति सरुवा कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन जस्ता कार्यको जिम्मेवारी स्थानीय तहमा रहेकाले स्थानीय तहले स्थानीय स्रोतमा शिक्षक नियुक्ति गर्ने कार्य गर्ने गरेका छन् ।

तालिका १५: गल्कोट नगरपालिकाको शिक्षक दरबन्दी तालिका

सि.नं.	विद्यालयको नाम	सञ्चालित कक्षा	प्राथमिक तह							निम्नमाध्यमिक					माध्यमिक					उच्च माध्यमिक		प्राविधिक		शिक्षण सहयोग अनुदान	कैफियत
			दरवन्दी	राहत	जम्मा	स्थायी			अस्थायी	दरवन्दी	राहत	स्थायी		अस्थायी	दरवन्दी	राहत	स्थायी		अस्थायी	दरवन्दी	अनुदान	प्रशिक्षक	सहायक प्र.		
						प्रथम	द्वितीय	तृतीय				द्वितीय	तृतीय				द्वितीय	तृतीय							
१	सरस्वती मावि, दुदिलाभाटी	1-12	५		५		२	२	१	३	१	१	१	१	१	४		१	०		२				
२	चौराह मावि, दुदिलाभाटी	1-12	५		५			४	१	३			३	०	१	४		१	०		२				
३	गौदीगौमुखी आवि, दुदिलाभाटी	1–8	५		५		१	१	३					०					०						१ काज चौराह प्राविबाट समेत
४	शिवालय प्रा.वि., दुदिलाभाटी	1-5	३		३		२		१					०					०						
५	भगवती प्रा.वि., दुदिलाभाटी	1-5	२	१	३		१		१					०					०						
६	चौराह प्रा.वि., दुदिलाभाटी	1-3	१		१		१		०					०					०						गौदीगौमूखीमा १ काज
७	गाजा प्रा.वि., दुदिलाभाटी	1-5	१	१	२		१		०					०					०						

८	सिरवारे प्रा.वि. दुदिलाभाटी	1-5	१	२	३			१	०					०					०						
९	देवालय प्रा.वि., दुदिलाभाटी	1-5	२	१	३				२					०					०						
१०	जनता प्रा.वि., दुदिलाभाटी	1-3	१	१	२			१	०					०					०						
११	पृथ्वी मावि, हरिचौर	1-12	४		४			३	१	४			२	२	४	१	१	३	०	०	२				
१२	घुम्टे प्रा.वि., हरिचौर	1-5	३		३			२	१					०					०						
१३	भुजुङे प्रा.वि., हरिचौर	1-5	३		३		१	१	१					०					०						
१४	पार्वती मा.वि., हरिचौर	1-10	५	१	६			३	२		३			०		३			०						
१५	सिद्ध प्रा.वि., हरिचौर	1-5	३		३			२	१					०					०						
१६	नवज्योति दुर्गा आवि., हरिचौर	1-8	२	३	५				२		१			०					०						
१७	नवयुग प्रावि, हरिचौर	1-5		३	३				०					०					०						
१८	शहिद थीरवम प्रा.वि., हरिचौर	1-5	२	१	३			१	१					०					०						
१९	धवलागिरी प्रा.वि., हटिया	1-5	३	१	४		१	१	१					०					०						
२०	जीवनज्योती आवि, हटिया	1-8	२	१	३				२		४			०					०						
२१	खरुवा मा.वि., हटिया	1-10	५		५	१		४	०	२	२		२	०	१				१						

२२	कालिका प्रा.वि., हटिया	1-5	३		३		२	१	०					०					०						
२३	गलकोट मावि, हटिया	1-12	७	१	८		३	४	०	४			३	१	७		१	६	०	३	१	५	२		प्रशिक्षकमध्ये २ जना मावि तह र ३ जना उमावि तहका
२४	चमुवा आवि, हटिया	1-8	६		६		३	२	१		१			०					०						
२५	जयसन्तोषी माँ प्रा.वि., हटिया	1-5	३		३		१	१	१					०					०						
२६	धुस्तुङ प्रा.वि., हटिया	1-3	१	१	२				१					०					०						
२७	भूमे प्रा.वि., हटिया	1-5	१	३	४		१		०					०					०						
२८	बराहस्थान प्रा.वि., हटिया	1-3	२		२			१	१					०					०						
२९	कोटमैदान प्रा.वि., हटिया	1-3	१	१	२				१					०					०						
३०	बालप्रेम प्रा.वि., हटिया	1-3		२	२				०					०					०						
३१	गलकोट बेद बेदांग विद्याश्रम	6-8	१		१		१		०					०					०						
३२	महेन्द्र मावि, नरेठाँटी	1-12	६		६		१	३	२	४	१	१	२	१	४	१	१	२	१	०	२				१ काज चमूवा आविमा गएको
३३	शितलपाटी आवि, नरेठाँटी	1-8	४		४		१		३		१			०					०						

३४	नवयुवक आवि, नरेठाँटी	1-8	५	१	६		१	२	२					०					०						
३५	रामकृष्ण प्रा.वि., नरेठाँटी	1-5	३		३				३					०					०						
३६	पैयुंडाडा प्रा.वि., नरेठाँटी	1-3	२		२				२					०					०						
३७	जनजागृति मावि, काँडेवास	1-12	५		५		१	४	०	४		१	३	०	४	१		२	२	२	०				
३८	बालविकास प्रा.वि., काँडेवास	1-5	३		३		१	२	०					०					०						
३९	देवकोटा आवि, काँडेवास	1-8	३		३		१		२		४			०					०						
४०	थालेपोखरा प्रा.वि., काँडेवास	1-5	३		३			१	२					०					०						
४१	शिव मावि, काँडेवास	1-12	४		४		१	२	१	३			३	०		४			०	०	२				
४२	भानु प्रा.वि., काँडेवास	1-5	३		३		१	२	०					०					०						
४३	फूलवारी प्रा.वि., काँडेवास	1-5	१		१				१					०					०						
४४	नवविहानी प्रा.वि., काँडेवास	1-4	१	१	२				१					०					०						
४५	जनहित मा.वि., मल्म	1-10	५		५		४	१	०	३			२	१	१	३		१	०						
४६	भैरव मा.वि., मल्म	1-10	७		७		१	५	१	१	१		१	०		२			०						
४७	नेटा प्रा.वि., मल्म	1-5	२		२			२	०					०					०						दीपज्योति १ थप काज

४८	लक्ष्मीनारायण प्रा.वि., मल्म	1-5	३		३		२	१	०					०					०						
४९	बालकल्याण प्रा.वि., मल्म	1-5	३		३		१	२	०					०					०						
५०	देउराली प्रा.वि., मल्म	1-5	२		२		१	१	०					०					०						१ राहत प्रगति काज
५१	दीपज्योति आवि, मल्म	1-8	३	१	४		२		१		१			०					०						१ नेटा प्राविको
५२	पाण्डुकेशर प्रा.वि., मल्म	1-4	२		२		१	१	०					०					०						१ दरवन्दी प्रगति काज
५३	प्रगति आ.वि., मल्म	1-8	३	१	४			३	०					०					०					१ (निमा)	२ जना पाण्डूकेसर र देउरालीबाट काज समेत
५४	विष्णु प्रा.वि., मल्म	1-5	१	२	३		१		०					०					०						
५५	सिरवारे प्रा.वि., मल्म	1-3	१	१	२			१	०					०					०						
५६	नवदीप प्रा.वि., मल्म	1-2	१		१				१					०					०						
५७	पाण्डवखानी मावि, पाण्डवखानी	1-12	५		५		३	२	०	४			४	०	४	१		१	३	०	२				
५८	रमुवा आवि, पाण्डवखानी	1-8	४	१	५		१	३	०		२			०					०						
५९	ढुंगिल प्रा.वि., पाण्डवखानी	1-3	१		१				१					०					०						१ काजमा नवज्योति दूर्गा
६०	पाण्डवखानी प्रा.वि., पाण्डवखानी	1-5	३		३				३					०					०						

६१	नवज्योति प्रा.वि., पाण्डवखानी	1-5	२	१	३			२	०					०					०						
६२	रत्नलक्ष्मी मावि, रिघा	1-12	६		६		१	४	१	३			२	१	४	१	१	३	०	०	२				
६३	सानोरिघा आवि, रिघा	1-8	३		३			३	०		४			०					०						
६४	मनेवा आवि, रिघा	1-8	५		५		१	३	१		१			०					०						
६५	रिघाफेदी प्रा.वि., रिघा	1-3	२		२			१	१					०					०						
६६	किम्ले प्रा.वि., रिघा	1-5	३		३				३					०					०						
६७	छिचिम्रा पोखरी प्रा.वि., रिघा	1-5	२		२			१	१					०					०						१ बालज्योति काज
६८	देविस्थान प्रा.वि., रिघा	1-3	१		१		१		०					०					०						
६९	सरस्वती प्रा.वि., रिघा	1-3	१		१			१	०					०					०						
७०	बालज्योति प्रा.वि., रिघा	1-5	२	१	३			१	१					०					०						१ दरवन्दी छिचिम्राको काज
७१	नवज्योति प्रा.वि., रिघा	1-3		१	१				०					०					०						
	जम्मा		**१९९**	**३५**	**२३४**	**१**	**४९**	**८९**	**६०**	**३८**	**२७**	**३**	**२८**	**७**	**३१**	**२५**	**४**	**२०**	**७**	**५**	**१५**	**५**	**२**		

स्रोतः गल्कोट नगरपालिका, शिक्षा शाखा

नोटः यसमा संस्थागत विद्यालयका शिक्षक समावेश गरिएको छैन्।

तालिका १६: जम्मा शिक्षक संख्या तालिका

	महिला	पुरुष	जम्मा
वालविकास सहजकर्ता	६३	२	६५
स्थायी	६५	५३	८०
अस्थायी	९१	४३	१३४
राहत	३५	३५	७०
पीसीएफ अनुदान	१	१	२
निजीश्रोत	१३१	१२८	२५९
लियन पद	१	१	२
जम्मा	३७६	२९०	६६६

स्रोत: गल्कोट नगरपालिका, शिक्षा शाखा

नोट: यसमा संस्थागत विद्यालयको समेत तथ्याङ्क समावेश गरिएको छ।

तलिका १७: विद्यालयहरुमा कार्यरत कर्मचारीहरुको विवरण

कर्मचारीको प्रकार	संख्या
एकाउन्टेन्ट	१०
लाईब्रेरियन	४
माली	१
कार्यालय सहयोगी	६९
प्रशासन सहायक	१
चौकीदार	४
किचेन कर्मचारी	१८
ड्राइभर	३
अन्य	९
जम्मा	**११९**

स्रोत: गल्कोट नगरपालिका, शिक्षा शाखा

३.७.९ प्रमुख समस्या तथा चुनौतिहरू

माथि उल्लेखित विश्लेषणका आधारमा गल्कोट नगरपालिकामा शिक्षक व्यवस्थापन र विकासका सन्दर्भमा निम्न लिखित समस्या र चुनौतीहरू रहेका छन् :

क) समस्या

१. कक्षागत र विषयगत शिक्षक पूर्ण रुपमा पूर्ति हुन नसक्नु,

२. उत्तरदायित्व र जवाफदेहितामा कमी दण्डहिनताले प्रश्रय पाउनु,

३. शिक्षकमा उत्प्रेरणाको कमी,

४. आवश्यकता अनुसारको शिक्षक दरबन्दी अभाव,

५. शिक्षक नियुक्ति सरुवा बढुवा बारे परिवर्तित सन्दर्भ अनुसार ऐन नियम नहुनु,

६. शिक्षक नियुक्ति सरुवा बढुवा बारे परिवर्तित सन्दर्भ अनुसार ऐन नियम नहुनु,

७. शिक्षण पेशालाई रोजाइको पेशाका रुपमा विकास गर्नु नसकिनु,

८. विद्यालय तहको पाठ्यक्रम र शिक्षण आवश्यकतालाई सम्बोधन हुने गरी शिक्षक तयारी कोर्ष व्यवस्था नुहुनु,

९. सबै विद्यालयहरुमा शिक्षक बाहेक अन्य व्यस्थापकीय कार्य गर्न कर्मचारीहरुको अपुग हुनु ।

ख) चुनौतिहरू

१. सबै विद्यालयहरुमा पूर्ण संख्यामा शिक्षक कर्मचारी व्यवस्थापन गर्न,

२. शिक्षकको मनोबृत्तिमा परिवर्तन गर्न (घर पायक मात्र खोज्ने जिम्मेवारी बोध कम),

३. विपत र सङ्कटपूर्ण अवस्थामा शिक्षण सिकाइ संचालन गर्न,

४. पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका सिकाइ उपलब्धि सुनिश्चित गर्न,

५. पेशागत विकास कोष अवसर विस्तार र प्रभावकारितामा सुधार गर्ने गरी संस्थागत प्रबन्ध गर्न,

६. विद्यार्थी सिकाइ उपब्धिलाई शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनसँग आवद्ध गर्ने आवश्यक शिक्षक दरबन्दी सुनिश्चित गर्न ।

३.७.१० उद्देश्य

गल्कोट नगरपालिकाको शिक्षाक्षेत्र योजनामा शिक्षक कर्मचारी व्यवस्थापन र विकासका उद्देश्यहरू निम्नानुसार निर्धारण गरिएका छन् :

१. शिक्षकको छनौट नियुक्ति र पुनर्वितरलाई सुदृढ बनाउनु,

२. विद्यालयमा आवश्यक कर्मचारीहरुको व्यवस्थापनमा जोड दिनु,

३. शिक्षक तयारीको वर्तमान स्वरुप तथा प्रक्रियामा परिवर्तन गरी सक्षम शिक्षक आपूर्ति गर्नु,

४. सबै तहमा योग्यता पुनरावलोकन गरी विषयवस्तु जान्ने निपूर्ण शिक्षकको सुनिश्चित गर्नु,

५. शिक्षक विकास तथा निरन्तर पेशागत सहयोग प्रणाली स्थापना गर्नु,

६. पेसागत विकास र सिकाइ आदानप्रदान कार्यक्रमका माध्यमबाट सबै तहमा सक्षम प्रतिबद्ध र अभिप्रेरित शिक्षकहरूको प्रबन्ध गर्नु,

७. शिक्षकको निरन्तर पेशगान विकासका लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय शिक्षक संस्थाहरूसँग सञ्जाल विकास र अन्वेषण गर्नु,

८. सुपरिवेक्षण शिक्षक तालिमको माध्यमबाट शिक्षकलाई पेशाप्रति उत्प्रेरित र जवाफदेही बनाउनु,

९. शिक्षक पेशागत विकास तथा निरन्तर सहयोग प्रणाली स्थापना गर्नु,

१०. आवश्यक प्रोत्साहन, सिकाइ आदान प्रदान कार्यक्रम, निरन्तर पेशागत सहयोगका माध्यमबाट सबै तहमा सक्षम र प्रतिबद्ध अभिप्रेरित शिक्षक व्यवस्था गर्नु, ।

३.७.११ रणनीतिहरू

मथी उल्लेखित उद्देश्य प्राप्तिका लागि यस शिक्षा योजनाले निम्न रणनितीहरु थय गरेको छः

१. वर्तमान शिक्षक शिक्षा कार्यक्रमलाई पुनरावलोकनका लागि सङ्घीय सरकारसँग अनुरोध गरिनेछ ।

२. विद्यालयमा व्यवस्थापकीय दैनिक कार्यमा सहयोग गर्न कर्मचारी नपुग भएका विद्यालयहरुमा स्थानीय स्रोतमा कर्मचारीको व्यवस्था गरिनेछ ।

३. शिक्षण सक्षमता प्रारुपलाई अध्यावधिक गरी शिक्षक तयारी र छनौट प्रक्रियामा आवद्ध गर्न संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकारमा अनुरोध गरिनेछ ।

४. शिक्षक विद्यार्थी अनुपानतको आधारमा तहगत र विषयगत रुपमा शिक्षक दरबन्दी मिलान र दरबन्दी पुनर्वितरण तथा थप गरिने छ ।

५. प्रारम्भिक बालविकास र पूर्व प्राथमिक शिक्षा कक्षा १-३ का लागि कक्षा १२ उत्तीर्ण कक्षा ४-८ का लागि स्नातक तह उत्तीर्ण र कक्षा ९-१२ का लागि स्नातकोत्तर उत्तीर्ण गरेका शिक्षकको योग्यता कायम हुने गरी कानूनी व्यवस्थाका लागि सङ्घीय सरकारमा अनुरोध गरिनेछ ।

६. रिक्त शिक्षक दरबन्दीमा तत्काल पदपूर्ति हुने व्यवस्थाका लागि स्थानीय स्तरमा कानुनी व्यवस्था प्रबन्ध गरिनेछ ।

७. उच्च कार्य सम्पादन गर्ने शिक्षकहरूको लागि प्रोत्साहन र पुरस्कृत गरिनेछ ।

८. नव प्रवेशी शिक्षकहरूका लागि अभिमुखीकरण मार्फत जिम्मेवार र उत्तरदायी बनाउन आवश्यक व्यवस्था मिलाइने छ ।

९. कार्ययोजना, शैक्षिक योग्यता, अनुभव लगायतका आधारमा विद्यालयमा प्रधानाध्यापकको छनौट गरिनेछ ।

१०. शिक्षकले कक्षा कोठामा विताउने समय सुनिश्चित गर्न प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी बनाइनेछ ।

३.७.१२ उपलब्धि, नतिजा, क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

यो योजना लागू भएपश्चात सक्षम, योग्य, उत्तरदायी र अभिप्रेरित शिक्षक, कर्मचारीको व्यवस्था भई विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

ख) नतिजा

१. सबै विद्यालयमा कर्मचारी, शिक्षकको व्यवस्थापन भइ शिक्षण सिकाइ सहज र उपलब्धिमा बृद्धि भएको हुने,

२. सबै विद्यार्थीहरूमा सिकाईको सुविधामा पहुँच हुने,

३. विद्यालय व्यवस्थापन र सुशासनमा सुधार आउने,

४. अनुगमन मूल्याङ्कन, सुपरीवेक्षण, सूचना सम्प्रेषणमा सुधार आउनुका साथै जनशक्ति र समयको वचत हुने,

५. शिक्षकहरूमा सूचना प्रविधिमैत्री शिक्षण क्षमता विकास भएको हुने,

६. विद्यार्थीहरूको सिकाइ प्रभावकारी, समय सान्दर्भिक र गुणस्तरीय हुने,

७. शिक्षक तथा कर्मचारीहरु कामप्रति उत्तरदायी हुने,

८. शिक्षक कर्मचारीहरुको सेवा सुविधामा एकरुपता आउने,

९. सबै शिक्षकहरुको पेशागत आधारभूत तालिमको सुनिस्चितता हुने ।

ग) उपलब्धि, नतिजा, क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क.स.	मुख्य कियाकलापहरु	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्षे)						कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	
१.	अस्थायी, करार, निजी स्रोत लगायतमा नियुक्त हुने शिक्षक व्यवस्थापनका लागि मापदण्ड तथा निर्देशिका निर्माण	पटक		१				१	

२.	कार्य सम्पादनका आधारमा प्रोत्साहन र पुरस्कारको व्यस्वथा	संख्या	१०	१०	१०	१०	१५	५५	वर्षमा एक पटक
३.	शिक्षक सोवाकालिन तथा बृत्ति विकास तालिम	पटक	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	माग र आवश्यकताका आधारमा, संघीय र प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गरी
४.	विद्यालय कर्मचारी नियुक्ति तथा सेवा सुविधा सम्बन्धी कार्यविधि, निर्देशिका निर्माण	पटक		१				१	गल्कोट नगरपालिकाको स्रोतमा राखिने कर्मचारीको लागि
५.	कर्मचारीको पेशागत तथा नेतृत्व विकास तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	वर्षमा एकपटक
६.	शैक्षणिक तथा व्यवस्थापन कार्ययोजना निर्माण सम्बन्धी तालिम	संख्या		५०	५०	६०	८०	२४०	
७.	विषयगत शिक्षकहरुको समुह निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	प्रत्येक वर्ष अद्यावधिक गर्दै लैजाने
८.	शिक्षकहरुको सञ्जाल निर्माण	पटक		१				१	प्रत्येक वर्ष अद्यावधिक गर्दै लैजाने
९.	नवप्रवेशी शिक्षकलाई तालिम	पटक							आवश्यकताका आधारमा
१०.	पुर्नताजगी तालिम तथा अवलोकन भ्रमण	पटक	१	१	१	१	१	५	

३.८ विद्यालय व्यवस्थापन

३.८.१ परिचय

विद्यालय व्यवस्थापन भन्नाले प्राप्त जनशक्तिलाई उपलब्ध भएको श्रोतको प्रयोग गरी विद्यालयको उद्देश्य तथा लक्ष्य प्राप्त गर्ने गतिविधि तथा कार्यलाई जनाउँदछ । स्थानीय सरकारको रूपमा व्यवस्थापकीय तथा कार्यकारिणी हैसियत सहितका संविधान प्रदत्त अधिकार सूची जन अपेक्षा र स्थानीय क्षमता र पूर्वाधारको उचित पहिचान गरी विद्यालय व्यवस्थापन गर्न सकेमा शिक्षामा गुणस्तर प्राप्त हुन सक्छ । शैक्षिक व्यवस्थापन भित्रको महत्वपूर्ण अङ्ग विद्यालय व्यवस्थापन हो ।

वर्तमान संविधानमा आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षासहित शैक्षिक व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण कार्य स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र छ । गल्कोट नगरपालिकाले शैक्षिक उपलब्धिहरू हाँसिल गर्न विद्यालयहरूमा बजेट विनियोजन र बाडफाँड गरेर मात्र पुग्दैन, प्राप्त भएका स्रोत र साधनको उपयुक्त परिचालन हुने गरी विद्यालय व्यवस्थापनमा ध्यान दिन जरूरी हुन्छ । शिक्षा ऐन नियमावलीमा व्यवस्था भएका प्रावधानहरूको उचित परिचालन र प्रयोगले विद्यालय बलियो बन्न सक्छ । विद्यालय व्यवस्थापनमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको भूमिका महुत्वपूर्ण रहँदै आएको छ । सामुदायिक विद्यालयको संचालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्न प्रत्येक विद्यालयमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहेको हुन्छ । शिक्षक अभिभावक सङ्घले शिक्षक र अभिभावकलाई सम्पर्कमा ल्याइ विद्यार्थीको शिक्षणमा सहजीकरण गर्दछ भने आर्थिक सहयोगमा समेत भूमिका खेल्दछ । विद्यालयको व्यवस्थापकीय पक्षमा व्यवस्थापन समिति रहने र प्रशासनिक अधिकार प्र.अ.सँग रहने भएकोले कानुनीरूपमा प्रमाणिकरण गर्न समेत यसले मद्दत गर्दछ ।

कुनैपनि विद्यालयको प्रशासनिक कार्यको लागि एक प्रधानाध्यापकको व्यवस्था हुने कानुनी व्यवस्था छ । शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप संचालन गरी शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्य पूरा गराउने महत्वपूर्ण स्थल विद्यालय हो विद्यालयले गर्नु पर्ने सबै क्रियाकलापको संचालन र नियन्त्रणका लागि प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गरिएको हुन्छ । स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ऐन र मौजुदा शिक्षा ऐन, गल्कोट नगरपालिकाको शिक्षा कार्यविधि २०७४ समेतका आधारमा गल्कोट नगरपालिकाले विद्यालयको व्यवस्थापन गर्नुर्दछ ।

३.८.२ वर्तमान अवस्था

शैक्षिक उपलब्धि हासिल गर्न विद्यालय व्यवस्थापन एउटा प्रमुख र महत्वपूर्ण पक्ष हो । प्राप्त स्रोत साधनको उचित व्यवस्थापन र नपुग स्रोत साधनको खोजी गर्ने जिम्मेवारी विद्यालय व्यवस्थापन पक्षमा पर्दछ । विद्यालयको उद्देश्य र लक्ष्य मात्र नभइ राष्ट्रिय उद्देश्य परिपूर्ति गर्ने कार्यस्थल विद्यालय भएकोले यसको व्यवस्थापकीय पाटो बलियो हुनु जरूरी छ ।

गल्कोट नगरपालिकाभित्रका सबै विद्यालयहरूको व्यवस्थापन, रेखदेख र संचालनका लागि प्रत्येक विद्यालयमा एक विद्यालय व्यवस्थापन रहने व्यवस्था छ । विद्यालय व्यवस्थापकीय क्षेत्रका निर्णयहरू

व्यवस्थापन समितिकै मातहतमा निर्णय गरी कार्यान्वयन गर्ने गरिन्छ । व्यवस्थापन समितिले गरेका निर्णयहरूलाई विद्यालयको आधिकारिक निर्णय मान्ने वर्तमान व्यवस्था रही आएको छ । विद्यालयमा संचालन हुने भौतिक, आर्थिक र शैक्षिक कार्यहरूको संचालन व्यवस्थापन समितिको सक्रियतामा सम्पन्न गरिन्छ । विद्यालयको रेखदेख, संचालन, निरीक्षण, व्यवस्थापन र व्यवस्थापन गर्ने, आर्थिक स्रोत जुटाउने, बजेट स्वीकृत गर्ने, शिक्षक सेवाको सुरक्षा र सम्बर्धन गर्ने, रिक्त शिक्षक पदपूर्ति गर्ने व्यवस्थापकीय कार्यहरू व्यवस्थापन समितिले गर्दै आइरहेको छ । विद्यालयको व्यवस्थापकीय पाटोलाई बलियो बनाउन शिक्षक अभिभावक सङ्घ रहने व्यवस्था छ । शिक्षक र अभिभावकको सम्बन्ध सुमधुर बनाइ शिक्षण सिकाइको व्यवस्थापनमा समितिले भूमिका खेल्ने गर्दछ ।

विद्यालयको प्राज्ञिक तथा प्रशासकीय प्रमुखको रूपमा काम गर्न प्रत्येक विद्यालयमा एक प्रधानाध्यापक रहेको हुन्छ । विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकहरू मध्येबाटै प्रधानाध्यापक नियुक्ति गर्ने व्यवस्था वर्तमान नियमावलीमा रहेको छ । विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर कायम गर्ने, अनुशासन कायम राख्ने, शिक्षक, अभिभावक व्यवस्थापन समिति बीचमा सुमधुर सम्बन्ध कायम गर्ने, विद्यालयको प्रशासनिक कार्य संचालन गर्ने जिम्मेवारी प्रधानाध्यापकको रहेको छ । विद्यालयको रेखदेख, संचालन र व्यवस्थापनका लागि व्यवस्थापन समितिले कार्य गरिरहेको पनि व्यवस्थापन पक्षमा समस्याहरू केही समस्याहरू बाँकी नै छन् । गल्कोट नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रानुसार सबै ऐन नियमहरुको पूर्ण कार्यान्वयन गर्न नसक्नु, व्यवस्थापन समितिको कार्य क्षेत्र वृहत भएतापनि कतिपय ठाउँमा कार्यसम्पादन कमजोर रहनु, व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरू दक्ष र शिक्षित नहुनु, व्यवस्थापन समितिले सक्रिय रूपमा कर्तव्य र अधिकारको प्रयोग गर्न नसक्नु, प्रधानाध्यापकले नै प्रशाशकीय, व्यवस्थापकीय कार्यसँगै पढाउने कार्य समेत गर्नुपर्ने अवस्था, प्रयाप्त दरबन्दी नहुनाले प्र.अ.को कार्यसम्पादन कमजोर हुनु लगायतका समस्याहरू रहेका छन् ।

गल्कोट नगरपालिकामा विद्यालय व्यवस्थापनमा देखिएका चुनौतीहरू निम्नानुसार रहेको छन्:

१. सबै विद्यालयको व्यवस्थापकी पक्ष सवल र सक्षम बनाउने,
२. अभिभावकहरूलाई विद्यालय व्यवस्थापनमा सक्रिय सहभागिता बनाउने,
३. शिक्षकहरूलाई शिक्षा ऐन नियमावलीमा व्यवस्था भए अनुसार सक्रिय बनाउने,
४. दक्ष र योग्यता प्राप्त प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गर्ने,
५. प्रधानाध्यापक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई जवाफदेही र उत्तरदायी बनाउने,
६. कुल प्रशासनिक क्षमता सहित विद्यालय व्यवस्थापन गर्ने,
७. गल्कोट नगरपालिका शिक्षा ऐन, नियम, कार्यविधिको कार्यान्वयन गर्न,
८. शिक्षक अविभावक संघ र व्यवस्थापजन समितीलाई सधैं चुस्त राख्न ।

३.८.३ उद्देश्य

यस योजनाले विद्यालय व्यवस्थापन सम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छ :

१. विद्यालयको व्यवस्थापन सहि ढंगले संचालन गर्न सबै सरोकारवाला निकायको सहभागीता र सहकार्य बढाउनु,
२. विद्यालयको व्यवस्थापकीय पक्ष सवल, सक्षम र सशक्त बनाउनु,
३. कुशल, उत्तरदायी, क्षमतावान प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गर्नु,
४. ऐन नियमानुसार व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घको गठन गरी विद्यालय व्यवस्थापनमा सरोकारवालाहरूलाई संलग्न गराउनु ।

३.८.४ रणनीतिहरू

यस शैक्षिक योजनामा माथी उल्लेखित उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्न रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछः

१. विद्यालयका विभिन्न समितीहरुमा सबै तहका सरोकारवालाहरुको सहभागीता सुनिस्चित गरिनेछ ।

२. विद्यालय व्यवस्थापन समितिको कार्यक्षमता अभिबृद्धिका लागि तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।

३. विद्यालयहरूमा ऐन नियमानुसार व्यवस्थापन समिति र शिक्षक अभिभावक सङ्घ गठन गरिनेछ ।

४. विद्यालयको आर्थिक पक्ष सवल बनाउन व्यवस्थापन समितिलाई प्रेरित गरिनेछ ।

५. कार्य सम्पादनमा राम्रो देखिएका विद्यालयका गतिविधिहरू अभिलेखीकरण गरिनेछ,

६. विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष, शिक्षक अभिभावक सङ्घका अध्यक्ष र प्रधानाध्यापकहरूलाई शैक्षिक भम्रण गराइ राम्रा व्यवस्थापन भएका विद्यालयहरूको अनुभव र गतिविधि आदानप्रदान गराइने छ ।

७. शिक्षा, ऐन, नियम तथा स्थानीय कार्यविधि अनुसार प्रधानाध्यापकहरूको व्यवस्था गरिने छ ।

८. कुशल, सक्षम, पारदर्शी र जवाफदेही प्रधानाध्यापकको व्यवस्था गर्न जोड दिइने छ ।

९. प्रधानाध्यापकसँग कार्यसम्पादन सम्झौता गरी विद्यालय प्रशासनिक व्यवस्थापनलाई चुस्त दुरुस्त र स्तरीय बनाइने छ ।

१०. कमजोर व्यवस्थापन भएको विद्यालय पहिचान गरी कार्य क्षमता बृद्धिका लागि सहायता दिने व्यवस्था गरिने छ ।

११. सबल व्यवस्थापन पक्ष भएका गल्कोट नगरपालिका भित्रका विद्यालयहरूलाई पुरस्कृत गरिने छ,

१२. प्रधानाध्यापकको कार्यक्षमता अभिबृद्धि गर्न विद्यालय व्यवस्थापन तालिमको व्यवस्था गरिने छ ।

३.८.५ उपलब्धि, नतिजा, क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

यस योजनाको लागू पश्चात गल्कोट नगरपालिका भित्रका सबै विद्यालयहरू कुशल र उत्तरदायी विद्यालय प्रशासन सहित बलियो व्यवस्थापन पक्ष भएको हुनेछ ।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

१. कुशल प्रशासन सहित विद्यालय संचालन भएको हुने,

२. योग्य र नियमानुसारका प्रधानाध्यापकको व्यवस्था भएको हुने,

३. सबै विद्यालयहरूमा विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन भई क्रियाशील भइरहेको हुने,

४. विद्यालय व्यवस्थापन समिति सक्षम र सक्रिय भइ विद्यालयको शैक्षिक स्तर बृद्धि भएको हुने,

५. विद्यालयको आर्थिक अवस्था सवल भएको हुने,

६. नगरपालिकाका विद्यालयहरुको व्यवस्थापकीय पक्ष सवल र अन्य क्षेका लागि नमूनाको रुपमा विकास हुने ।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क्र. सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	
१	वि.व्य.स. र शि.अ.संघको गठन	पटक	१		१		१	३	सबै विद्यालयहरुमा
२.	वि.व्य.स. र शि.अ.संघका पदाधिकारीहरुलाई अभिमुखिकरण	पटक	१	१	१	१	१	५	सबैका लागि

३.	अवलोकन भ्रमण तथा अनुभव आदानप्रदान	पटक	१	१	१	१	१	५	
४.	विद्यालय अनुगमन र मूल्याङ्कन	पटक	१	१	१	१	१	५	आवश्यकताका आधारमा
५.	प्रधानाध्यापक कार्य सम्पादन सम्झौता कार्यविधि निर्माण	पटक	१					१	
६.	प्रधानाध्यापक कार्य सम्पादन सम्झौता	पटक	१	१	१	१	१	५	
७.	प्रधानाध्यापकलाई व्यवस्थापकीय तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	आवश्यकताका आधारमा
८.	विद्यालयको वार्षिक योजना निर्माण	पटक	१	१	१	१	१	५	
९.	विद्यालय अनुगमन र मूल्याङ्कन	पटक	३	३	३	३	३	१५	प्रत्येक चौमासिक रुपमा

३.९ निरन्तर शिक्षा, खुला सिकाइ, अनौपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइ र शिक्षा

३.९.१ परिचय

कुनै शैक्षिक संस्थामा भनाई भएर निस्चित पाठ्यक्रममा रहेर पढ्नु भन्दा फरक किसिमले शिक्षा लिने प्रक्रिया अनौपचारिक सिकाई हो । औपचारिक पद्धति भन्दा बाहिर फरक समयमा विभिन्न उमेर समुहमा दिइने शिक्षा नै अनौपचारिक शिक्षा हो। यो एउटा निरन्तर प्रक्रिया जस्तो पनि हो। औपचारिक शिक्षा प्रणालीको संरचना भन्दा बाहिर मानवजीवनका लागि आश्यक ज्ञान सीप र प्रक्रियाको प्रशोधन गर्ने जीवनपर्यन्त अर्थात् आजीवन सिकाइ प्रणाली अनौपचारिक शिक्षा हो। अनौपचारिक शिक्षा त्यस्तो साँस्कृतिक केन्द्र हो जहाँ सहभागीहरू आफ्नो जीवनमा आइपर्ने समस्याहरूका बारेमा छलफल र समाधानका उपायहरू खोजी निर्णय कार्यान्वयन गर्दछन् । तसर्थ सिकाई जीवन पद्धतिसँग जोडिएको हुन्छ । अनौपचारिक एवं आजीवन शिक्षाले समाजमा विद्यमान विभिन्न किसिमका समूहका लागि आफ्नो लक्ष्य बनाई सेवा प्रदान गर्दछ। निरक्षरका लागि साक्षरता साक्षरका लागि साक्षरोत्तर सिकाइ अवसरका लागि स्तरबृद्धि शिक्षासँग सीप र आम्दानी जोड्दै शिक्षित समाजको विकासका लागि अनौपचारिक एवं आजीवन शिक्षाले काम गर्दछ। विभिन्न वर्ग समूह लक्षित सीपमुलक तालिमहरुले पनि सिकाईलाई अझ प्रकावकारी बननाउँदछ।

संविधानले सुनिस्तिचत गरेको शिक्षा पाउने हक, राष्ट्रिय शिक्षा नीतिको सिद्धान्त, दिगो विकासका लक्ष्यमा समेत नागरिकले शिक्षा पाउने हकको कार्यान्वयन गर्न औपचारिक शिक्षासँगै अनौपचारिक शिक्षा प्रणालीले समेत योगदान गर्दछ। विभिन्न सिकाइ अवस्थाका आधारमा थप सिकाइ अवसरको निर्माण गरी आजीवन सिकाइ संस्कृतिको विकास गर्न आवश्यक छ। यसका लागि अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइको पहुँचको विस्तार, गुणस्तर वृद्धि र संस्थागत क्षमताको विकासक गर्नु पर्दछ। शिक्षा क्षेत्र योजना २०७८–२०८३ ले अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइका लागि ५ वर्षभित्र निरन्तर सिकाइमा संलग्न समाज एवं सिकाइ संस्कृतिको प्रवर्द्धन गर्ने तर्फ लैजान्छ । स्थानीय तहको अनौपचारिक शिक्षा र आजीवन सिकाइको वर्तमान अवस्था विश्लेषण धारमा समस्या एवं चुनौतिहरूको पहिचान गर्दै चुनौतीहरूको सामना गर्न यसको उद्देश्य र नीतिहरू कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट प्राप्त हुने प्रमुख नतिजा र प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्यहरू यस खण्डमा समावेश गरिएको छ।

३.९.२ वर्तमान अवस्था

राष्ट्रिय शिक्षा नीति २०७६ले नेपाललाई पूर्ण साक्षर मुलुक तुल्याई अनौपचारिक वैकल्पिक परम्परागत र खुला शिक्षाका माध्यमबाट आजीवन सिकाइ संस्कृतिको विकास गर्नु, सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि गुणस्तरीय शिक्षाको पहुँच सुनिश्चित गरी जीवन पर्यन्त शिक्षाका माध्यमबाट मर्यादित जीवन यापन गर्न सक्षम र प्रतिस्पर्धी नागरिक तयार पार्ने निर्धारण गरेको छ। यो कार्यक्रम तीनै तहका सरकारको साझा अधिकार सूचीमा रहेकोले प्रदेश तहमा शिक्षा विकास निर्देशनालयले अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त शिक्षाको कार्यान्वयनमा समन्वय र सहजीकरण गर्दछ भने स्थानीय तहहरूमा शिक्षा युवा तथा खेलकुद महाशाखा/शाखाहरूले अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त शिक्षाको

योजना निर्माण तथा कार्यान्वयनमा समन्वय र सहजीकरण गर्ने जिम्मवेवारी रहेको छ । स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाइको जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ । देश संघीय संरचनामा रुपान्तरण भए पश्चात अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त सिकाइको व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय तहमा हस्तान्तरण भएको तर यसको मर्म अनुसार कार्यसम्पादन हुनसकेको देखिँदैन आवधिक रूपमा शैक्षिक सर्वेक्षण गर्ने व्यवस्था गर्न नसकिएकाले गल्कोट नगरपालिकाको विद्यालय उमेर भन्दा बाहिर रहेका जनताहरुको साक्षरता सम्बन्धी तथ्याङ्क बर्षेनी अद्यावधिक हुन नसकिरहेको अवस्था छ ।

बाग्लुङ्ग जिल्लाका विभिन्न गाउँपालिका तथा नगरपालिकाहरूमा अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रमहरू प्रशस्त मात्रामा संचालन हुँदै आएका छन् । यस कार्यक्रमले निरक्षरहरू विशेषत १५ देखि ६० वर्ष उमेर समूहका निरक्षरहरूलाई साक्षर बनाउने कार्यमा योगदान गरेको देखिन्छ । यसका लागि गल्कोट नगरपालिकाहरूमा अनौपचारीक शिक्षा तर्फका विभिन्न कार्यक्रमहरू संचालनमा आएका थिए । यस कार्यक्रमले स्थानीय निकायहरूमा साक्षरताका कक्षा संचालन गरी साक्षर हुनेलाई साक्षरोत्तर कार्यक्रम संचालन गरिएको छ । साक्षरता र साक्षरोत्तर कार्यक्रमबाट लाभाविन्वतहरू विशेषत महिलाहरूलाई समूह बनाई आय आर्जन कार्यक्रमसँग समेत जोडी महिलाको समूह बनाइ बचत तथा ऋणका कार्यक्रमहरू संचालन गरिए । गाउँगाउँमा महिलाहरूको समूह बनाई उनीहरूलाई आयआर्जन कार्यक्रममा समेत जोड्ने उद्देश्यले बिऊ पूजी वितरण गरियो । समूहका महिला सदस्यहरूले आफ्नो क्षमता अनुसारको रकम बचत गर्दै जाने र बचत तथा ऋणको व्यवस्था गरी आफूलाई गारो सारो परेको बेलामा सरसापट गरेर अथवा न्युनतम ब्याजमा त्यो रकमलाई वितरण गर्ने र सोबाट प्राप्त हुने ब्याज मूलधनमा जोडि समूहले आर्जन गर्ने र सोको मुनाफा बाँडफाँड गर्ने कार्यक्रम केही वर्षसम्म रहँदै आयो । सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरूले अनौपचारीक शिक्षा तर्फको कार्यक्रम संचालन गर्ने व्यवस्था पनि गरियो तर यो कार्यक्रम जति प्रभावकारी हुनुपर्‍थ्यो त्यति प्रभावकारी हुन सकेन् । तर पनि गल्कोट नगरपालिकामा १५ देखि ६० वर्ष सम्मका विद्यालयको पहुँच बाहिर रहेका व्यक्तिलाई लक्षित गरी विभिन्न वर्षमा संचालन गरिएको साक्षरता कक्षाहरूबाट गल्कोट नगरपालिकाको १५ देखि ६० वर्ष उमेरको जनसंख्यामा कुल साक्षरता ९० प्रतिशत भन्दा माथी पुगेको छ । यस कार्यक्रमले ६० वर्ष भन्दा माथीको उमेर समूहका मानिसहरुलाई पनि समावेश गर्दै आएको छ । नगरपालिकाले सारक्ष युवा लक्षित कार्यक्रम, सीप, रोजगार र आयआर्जनसँग प्रतक्ष्य जोडिने तालिमहरु जस्तैः प्लम्बिङ्ग, वायरिङ्ग, विभिन्न काष्ठकला लगायतका लालिमहरु समय समयमा संचालन गर्दै आएको छ । यसबाट पनि स्थानीय जनताको सीपमुलक, जीवन पयर्न्त सिकाई स्तर बढ्न सहयोग पुगेको देखिन्छ ।

३.९.३ समस्या तथा चुनौतिहरू

गल्कोट नगरपालिकामा अनौपचारिक तथा जीवनपर्यन्त शिक्षाका समस्या एवं चुनौतिहरू निम्न अनुसार पहिचान गरिएको छ :

१. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र यसको स्थापनाको मर्म र भावना अनुसार प्रभावकारी ढंगले संचालनमा नआउनु,

२.सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको संचालनका लागि न्युनतम बजेटको व्यवस्था हुनु,

३. प्रौढ कक्षाहरुमा सीप सम्बन्धीको ज्ञानलाई महत्व नदिनु,

४. सिकाइ केन्द्रका परिचालक र व्यवस्थापन समितिको क्षमता अभिबृद्धि हुन नसक्नु,

५. नव साक्षरहरूलाई साक्षरोत्तर र निरन्तर शिक्षा एवं आय आर्जनका कार्यक्रममा निरन्तर लगाउन नसकिनु,

६. सिकाइ केन्द्रहरूले अनौपचारिक शिक्षाका कार्यक्रमहरूमा अगुवाई गर्न नसक्नु,

७. औपचारिक शिक्षा अनौपचारिक शिक्षाका बीचमा सह सम्बन्ध कायम गर्न नसकिनु,

८. साक्षरता निरन्तर सिकाइ आयमूलक सिप समय सापेक्ष सूचना प्रविधियुक्त कार्यमूलक सिकाइ तथा समयकक्षताको व्यवस्था हुन नसक्नु

९. युवा तथा प्रौढहरूमा कार्यमूलक साक्षरता पढ्ने बानीको कमी र डिजिटल साक्षरताको कमी अनौपचारिक शिक्षा खुला तथा वैकल्पिक सिकाइको अवसरलाई एकीकृत सिकाई प्रणालीका रुपमा संस्थागत विकास हुन नसक्नु,

१०. सीपमुलक तालिम लिएका मानिसहरु स्वरोजगार तर्फ उन्मुख नहुनु ।

३.९.४ उद्देश्य

यस योजनाले अनौपचारिक शिक्षा तथा आजीवन सिकाई सम्बन्धी निम्नलिखित उद्देश्यहरू राखेको छ:

१. अनौपचारिक तथा निरन्तर एवं जीवन पर्यन्त शिक्षाको विकास तथा विस्तार गरी साक्षरता डिजिटल साक्षरता र आयआर्जनमा सहयोग गर्ने,
२. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको सबलीकरण गरी अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर शिक्षा कार्यक्रम संचालन गर्ने,
३. आयआर्जनका कार्यक्रम संचालन गर्दै विशेषतः समाजमा पछाडी परेको वर्गलाई मुलधारमा ल्याउने,
४. स्थानीय क्षेत्रमा स्वरोजगारको अवस्थालाई बृद्धि गर्ने ।

३.९.५ रणनीतिहरू

गल्कोट नगरपालिकाको यस योजनाका उद्देश्य हासिल गर्नका लागि निम्न लिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिने छ :

१. गल्कोट नगरपालिका भित्र पुन घरधुरी सर्वेक्षण गरी साक्षर निरक्षरको अवस्था पहिचान र अभिलेखीकरण गरिने छ ।

२. सामुदायिक सिकाई केन्द्रलाई सुदृढिकरण गरी अनौपचारीक शिक्षाका कार्यक्रम संचालन गर्न प्रोत्साहित गरिने छ ।

३. साक्षरता तथा निरन्तर शिक्षाका कार्यक्रम संचालन गर्न विभिन्न संघीय सरकार प्रदेश सरकार र अन्य संघ संसथा संग सहकार्य र साझेदारीमा कार्यक्रम संचालन गरिने छ ।

४. नवसाक्षर प्रौढ महिला तथा पुरुषहरूलाई आय आर्जनको कार्यक्रमसंग जोडी आत्मनिर्भर र व्यावसायीक बनाउन सहयोग गरिने छ,

५. उमेर तथा वर्ग लक्षित सीपमुलक कार्यक्रमहरु निरन्तर संचालन गरी स्थानीयलाई स्वरोजगार हुन अभिप्रेरित गरी प्रभावकारीताको मूल्याङ्कन समेत गरिनेछ ।

३.९.६ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

यस योजनाको लागू भए पश्चात गल्कोट नगरपालिका भित्र बस्ने सबै नागरिकहरूलाई साक्षरता निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्राप्त हुनेछ भन्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

ख) प्रमुख नतिजा

१. साक्षर निरक्षर लगायत अनौपचारिक शिक्षा तथा बैकल्पिक सिका संग सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन भै अद्यावधिक हुने,

२. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सुदृढीकरण भै साक्षरता निरन्तर शिक्षा तथा आय आर्जनका कार्यक्रम संचालन हुने,

३. निरक्षर साक्षर हुने साक्षरले निरन्तर शिक्षा र जीवनोपयोगी सीप प्राप्त गर्ने

४. महिला तथा प्रौढहरू आय आर्जन गरी जीवन निर्वाह र स्वावलम्बी आत्मनिर्भर हुने,

५. युवाहरु स्वरोजगार उन्मुख हुने ।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क.सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	
१.	घरधुरी सर्वेक्षण र साक्षरता तथ्याङ्क संकलन	पटक		१				१	
२.	सामुदायिक सिकाइ केन्द्रहरुको क्षमता अभिबृद्धि तालिम र अनुदान	केन्द्र संख्या		२	२		१	५	
३.	प्रौढ शिक्षा तथा निरन्तर सिकाई कक्षा संचालन	संख्या	१	१	१	१	१	५	आवश्यकताका आधारमा प्रत्येक वडामा कम्तीमा एउटा कक्षा संचालन गरिने
४.	प्रौढ शिक्षामा सीप विकास र आर्यआर्जनमा कार्यक्रम प्रदान	संख्या	१	१	१	१	१	५	प्रत्येक वडामा कम्तीमा एउटा कक्षा संचालन गरिने
५.	युवा लक्षित सीपमुलम कार्यक्रमहरु संचालन	संख्या						निरन्तर	संघीय सरकार, प्रदेश सरकार तथा विभिन्न अन्य निकायहरुसँग सहकार्य गरिने
६.	प्रभावकारीता मूल्याङ्कन	पटक	१	१	१	१	१	५	

३.१० गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षा

३.१०.१ परिचय

शिक्षाले व्यक्ति, समाज र राष्ट्रको अपेक्षा पुरा गर्नु पर्दछ । शिक्षा किताबसँग मात्र सिमित छैन । यो तोकिएको पाठ्यक्रम भन्दा ब्यापक र बृहत छ । विद्यार्थीहरूलाई पाठ्यक्रममा मात्र लगाम लगाउनुको साटो उनीहरूको व्यवहार, सोचाइ, स्वभाव र सिर्जनात्मकतामा सकारात्मक परिवर्तन ल्यायी जीवन उपयोगी नैतिक व्यवसायिक शिक्षा दिनुनै गुणस्तरीय शिक्षा हो । तोकिएको पाठ्यक्रममा मात्र सिमित नरही अन्य विषयवस्तुहरुको समेत समावेश गरी जीवन उपयोगी हुने किसिमको सार्वजनिक शिक्षा नै गुणस्तरीय शिक्षा भन्ने बुझिन्छ । युनिसेफ (UNICEF) ले विद्यार्थीहरूको बाह्य अनुभव, सिकाइ गर्ने वातावरण, शैक्षिक विषयवस्तु, सिकाइ प्रक्रिया र शैक्षिक परिणाम, जस्ता पाँचवटा तत्वहरूको आधारमा गुणस्तरीय शिक्षालाई परिभाषित गरेको छ ।

हाम्रो परम्परागत शिक्षा प्रणालीमा परीक्षामा उच्च अंक ल्याउनु नै शिक्षाको गुणस्तर मापन गर्ने मुख्य विधाको रुपमा लिईन्थ्यो । तर हाल यो सोचमा विस्तारै परिवर्तन हुँदै आएको छ । शिक्षामा गुणस्तरको मापदण्ड भनेको परीक्षामा उच्च अंक ल्याउनु मात्र कदापि होइन । परीक्षामा उच्च अङ्क ल्याउनुको अर्थ हो उसको स्मरण शक्ति, लेख्ने शैली र लेख्ने गतिको स्तरको मापन मात्र हो । तर गुणस्तरीय शिक्षाको मापन समाजका सदस्यहरूको मानवता, समाजको हितमा हुने उसको व्यवहार र आफ्नो जन्मथलो र समाजका लागि उसले पुऱ्याउने योगदानले गर्छ । गुणस्तरीय शिक्षाले आफ्ना गाउँ ठाउँको प्राकृतिक स्रोत र साधानलाई उत्पादनमा लगाउँने नागरिक उत्पादन गर्छ । गुणस्तरीय शिक्षाले आफ्नो गाउँ ठाउँको भौगोलिक वातावरण र संस्कृतिको संरक्षण सहित आफ्नो समाजलाई अन्य समाजमा तुलनामा सुखी र सम्बृद्ध समाज बनाउन आफ्नै स्रोत साधन र आवश्यक अनुसार बाह्य स्रोतको उचित र सहि प्रयोगका तौर तरिकाको विकासमा निरन्तर लाग्ने व्यक्ति निर्माण गर्छ ।

नेपालको संविधान २०७२ अनुसार शिक्षा सम्बन्धी मौलिक हकमा प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत शिक्षामा सहज पहुँचको सुनिश्चितता गरेको छ । आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तह सम्मको शिक्षा निःशुल्कका साथै अपांगता भएका र आर्थिक रूपले विपन्न नागरिकलाई उच्च शिक्षासम्म निःशुल्क पढ्न पाउन हकको व्यवस्था गरेको छ । त्यस्तै दृष्टिविहीन तथा कान सुन्न नसक्ने र स्वर वा बोलाईसम्बन्धी अपांगता भएका नागरिकलाई सांकेतिक भाषाको माध्यमबाट कानूनबमोजिम निःशुल्क शिक्षा पाउने मात्र नभएर मातृभाषामा शिक्षा आर्जन गर्ने व्यवस्था समेत संविधानमा उल्लेख छ ।

सामान्यतया नेपालमा सरकारी लगानी र संयन्त्रबाट सञ्चालित सामुदायिक विद्यालयहरू सार्वजनिक विद्यालय हुन् । गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षा प्राप्तिको लागि गुणस्तरीय आधारभूत तत्वहरू आवश्यक हुन्छन् । आधारभूत पक्षहरु गुणस्तरीय भएमा मात्र शिक्षाको प्रणाली समेत गुणस्तरीय हुन्छ ।

गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षाको लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरु निम्नानुसार रहेका छन्:

१. गुणस्तरीय पूर्वाधार
२. गुणस्तरीय शिक्षक तथा कर्मचारी
३. गुर्णस्तरीय सिकारु
४. गुणस्तरीय सिकाइ
५. गुणस्तरीय विषय वस्तु
६. गुणस्तरीय नेतृत्व
७. गुणस्तरीय व्यवस्थापन
८. गुणस्तरीय अनुगमन, मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण
९. गुणस्तरीय नीति
१०. गुणस्तरीय लगानी

दूरदर्शी शैक्षिक नेतृत्व, चुस्त व्यवस्थापन, समर्पित शिक्षक, अनुशासित विद्यार्थी, सचेत अभिभावक, समसामयिक शिक्षानीति तथा पाठ्यक्रममा मात्र लगानी अनुसार उन्नत शैक्षिक प्रतिफलको अपेक्षा गर्न सकिन्छ । सामुदायिक विद्यालय सबल बनाउँदै गुणस्तरीय शिक्षा आर्जन गर्ने उत्कृष्ट शिक्षण संस्थाका रूपमा विकास गर्न पारदर्शिता, सहभागितामूलक निर्णय प्रक्रिया, जवाफदेहिता, विद्यार्थी उपलब्स्तिरका आधारमा निष्पक्ष पुरस्कार र दण्डको व्यवस्था आदिलाई आधारभूत सर्तका रूपमा लिन सकिन्छ ।

३.१०.२ वर्तमान अवस्था

नेपालको वर्तमान सार्वजनिक शिक्षा गुणस्तरीय हुनु आवश्क छ भन्ने कुरा सबैको चासोको विषय बनेको छ । शैक्षिक गुणस्तर मापन केन्द्रले प्रकाशन गरेको सन् २०१८ को रिपोर्टमा विद्यार्थीको अन्तर्निहित क्षमता ०.४४९२ रहेको छ । सन् २०१५ को तुलनामा यो सुधार भएको देखिन्छ । यस गल्कोट नगरपालिकाको माध्यमिक तहको कक्षा १० मा लिइएको २०७७ को SEE नतिजा अनुसार औसत उत्तीर्ण दर ९२.५ प्रतिशत रहेको छ भने कक्षा ११ र कक्षा १२ को औसत उत्तीर्ण दर १० को तुलनामा कम रहेको छ। त्यसैगरी कक्षा ८ को औसत उत्तीर्ण दर ८८.५ प्रतिशत रहेको छ भने कक्षा ५ को औसत उत्तीर्ण दर ९२ प्रतिशत रहेको छ ।

नगरपालिका भित्रका विद्यालयहरुमा सिकाई उपलब्धी स्तर उकास्नका साथै विद्यालयमा आकर्षण बढाउन आधारभूत तह (१–८) मा दिवाखाजाको व्यवस्था गरिएको छ। सबै विद्यालयमा खानेपानीको व्यवस्था छ। केही विद्यालयहरूमा भने सुरक्षित शौचालयको अभाव कायमै छ। उपयुक्त कक्षा कोठा र शैक्षिक सामाग्रीहरूको अभाव समेत रहेकै छ । विज्ञान प्रयोगशाला, कम्प्युटर ल्याब, पुस्तकालय आदिको व्यवस्थापनमा थप प्रयास भएमा गुणस्तरीय शिक्षामा सहयोग पुग्नेछ। गल्कोट नगरपालिका भित्र सार्वजनिक शिक्षाको गुणस्तर बृद्धि तथा सबलीकरणका चुनौती तथा समस्याहरू निम्नानुसार छन् :

१. सामुदायिक विद्यालयमा पढ्ने बालबालिकाको परिवारमा शिक्षित अभिभावकको कमी, आवश्यक शैक्षिक सामग्रीको कमी, विद्यालय नियमिततामा कमी, पोषणको कमी जस्ता कारणले सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीको शैक्षिक उपलब्धि कम छ ।

२. सामुदायिक विद्यालयमा पढ्ने विद्यार्थीहरू प्रायः पिछडिएको समाजको, निरक्षर र आधारभूत तहको समेत शिक्षा नपाएका अभिभावकका बालबालिका हुने गरेको कुरा पनि अध्ययनले देखाएका छन् ।

३. विद्यालयले बालविकास केन्द्रलाई व्यवस्थित बनाउन सकिएका छैनन् । बालविकास केन्द्रहरूका लागि उपयुक्त कक्षाकोठा, उपयुक्त बाहिरी वातावरण, कक्षाकोठामा साना बालबालिकालाई पर्याप्त खेल्ने सामाग्रीको व्यवस्था, तालिम प्राप्त शिक्षक इत्यादि पूर्ण रुपमा पूर्ति हुन सकिरहेको छैन ।

४. सार्वजनिक शिक्षा को मुल समस्या भनेको तहगत रुपमा बालबालिकाले सिक्नुपर्ने सिकाइको सुनिश्चितता हुन नसक्नु हो ।

५. कक्षा कोठामा आवश्यक पर्ने न्युनतम गर्न स्वसिकाइको प्रयास नहुनु, सिकाइ सहजीकरणको सट्टा परम्परागत शिक्षण प्रक्रियालाई प्रयोग गर्नु पाठ्यक्रम, शिक्षक निर्देशिकाको सट्टा पाठ्यपुस्तकलाई शिक्षणको प्रमुख साधन बनाउनु जस्ता समस्या समेत रहेका छन् ।

६. सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि कमजोर हुनुको महत्वपूर्ण कारण विद्यालयमा पढाइ हुने दिन, समय र घण्टा कम हुनु हो । सामुदायिक विद्यालयहरू मात्र होइन सार्वजनिक कलेजहरू पनि विभिन्न बहानामा धेरै दिन बन्द हुन्छन् । स्थानीय विदा स्थान विशेषका विशेष चाडबाड परिस्थितिमा गर्नैपर्ने बाध्यता हुन्छ ।

७. सामुदायिक विद्यालयमा शिक्षक योग्यता र क्षमताको कमीले भन्दा पनि मेहनत गर्न, थप समय काममा खट्न उत्प्रेरणाको कमीले शिक्षण सिकाइमा सक्रिय नभएको देखिन्छ ।

८. आधारभूत तहमा प्रयाप्त शिक्षक दरबन्दी नहुनु र माध्यमिक तहमा विषय शिक्षकको अभाव हुनु पनि चुनौतिको रुपमा रहेको छ ।

९. फितलो प्रशासनिक व्यवस्थापन तथा राम्रा शिक्षकलाई पुरस्कार र गल्ती भएमा दण्डको व्यवस्था कडाईका साथ कार्यन्वयन नुहुनुले पनि एउटा समस्याको रुपमा रहेको छ ।

३.१०.३ उद्देश्य

गल्कोट नगरपालिकाको सार्वजनिक शिक्षामा बालविकास, आधारभूत र माध्यमिक शिक्षाका सेवाहरूमा गुणस्तर सुनिश्चित गर्नु यस योजनाको मुख्य उद्देश्य रहेको छ । यसका अलवा

१. विद्यालयलाई बालमैत्री, समावेशी र सुरक्षित बनाइ विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापनलाई सुधार गरी जवाफदेही बनाउनु,

२.	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप समय सापेक्ष बनाउँदै सिकाइलाई दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गर्नु,

३.	सिकाई उपलब्धीलाई सीप र व्यवहारसँग जोड्नु ।

३.१०.४ रणनीतिहरू

गल्कोट नगरपालिकाको सार्वजनिक शिक्षा गुणस्तर सुधारका लागि योजनाका उद्देश्यहरू हासिल गर्न निम्न लिखित रणनीतिहरू अवलम्बन गरिनेछ :

१.	अनिवार्य आधारभूत शिक्षा र निःशुल्क माध्यमिक शिक्षा सुनिश्चित गरिने छ ।

२.	स्थानीय उत्पादनमा आधारित पौष्टिक तथा स्वस्थकर दिवाखाजाको प्रबन्धलाई थप व्यवस्थित गर्न तीनै तहका सरकारबिच सहकार्य गरिनेछ र विद्यालयले दिवाखाजा व्यवस्थापन गर्नेछन् ।

३.	शिक्षकहरूमा तालिमको व्यवस्था सहित प्रविधि मैत्री बनाइनेछ ।

४.	विद्यालयहरूमा सूचना प्रविधिको विस्तार गरी शिक्षणलाई सहयोग गरिने छ ।

५.	पठनपाठनको समय र शिक्षकले कक्षा कोठामा बिताउने समय चुस्तदुरुस्त बनाइने छ ।

६.	उपलब्धि बृद्धि गर्न आधारभूत तहदेखिनै सिकाइ उपलब्धिमा सुधार गरिदैं तहगत रूपमा बालबालिकाले सिक्नुपर्ने सिकाइको सुनिश्चितता गरिने छ ।

७.	सिकाइ उपलब्धि कम भएका विद्यार्थी पहिचान गरी अतिरिक्त कक्षा संचालन गरिने छ ।

८.	जीवनपयोगी सिकाइसँग जोडेर विद्यार्थी मूल्याङ्कन प्रणालीको व्यवस्थापन गरिने छ ।

९.	गरेर सिक्ने (learning by doing) को मान्यतालाई प्रयोगमा ल्याइने छ ।

१०.	छुट्टै प्रशासनिक नेतृत्वमा थप सुविधा सहित विद्यालयको दैनिक कामकाज संचालनमा जोड दिइने छ ।

११.	घेरावार, स्वच्छ खानेपानी, शौचालय, खेलमैदान र हरित विद्यालय व्यवस्थापनमा जोड दिंदै सुविधासम्पन्न बालमैत्री भौतिक संरचना र कक्षाकोठाको व्यवस्थापन गरिने छ ।

१३.	विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति, पोषाक र दिवा खाजाको प्रबन्ध गरिने छ ।

१४.	गुणस्तरीय शिक्षक, गुणस्तरीय सिकाइ, गुणस्तरीय व्यवस्थापन र गुणस्तरीय पूर्वाधारमा जोड दिइने छ ।

१५.	नतिजा प्रतिको जवाफदेहिता सुनिश्चित गरिने छ ।

१६. दैनिक जीवनमा प्रयोग हुने अतिरिक्त क्रियाकलापहरू (खेलकुद, गायन, नृत्य, लेखन, अभिनय, लगायत विविध विषयहरु) विद्यालय र गल्कोट नगरपालिकाभित्र तथा अन्य क्षेका विद्यार्थीहरू बीचमा समेत संचालन गरिनेछ छ ।

१७. पुरस्कार, दण्डको व्यवस्थालाई कडाइका साथ लागू गरिनेछ ।

३.१०.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

यस योजनो लागू पश्चात उच्च शैक्षिक उपलब्धि सहित गुणस्तरीय सार्वजनिक शिक्षाको सुनिश्चितता हुने अपेक्षा गरिएको छ ।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

१. विद्यालय बालमैत्री, समावेशी, सुरक्षित हुनुसाथै विद्यालय प्रशासन र व्यवस्थापन चुस्तदुरुस्त र जवाफदेहि हुने,

२. विद्यार्थीहरूको सिकाइ प्रभावकारी, समय सान्दर्भिक र गुणस्तरीय हुने,

३. सबै कक्षा र तहका सिकाइ उपलब्धि उच्च हुने,

४. गुणस्तरीय सिकाइ व्यवस्थापन र पूर्वाधार सहितका सार्वजनिक शिक्षा हुने

५. दैनिक जीवनमा प्रयोग हुने अतिरिक्त क्रियाकलापहरूमा विद्यार्थीहरू सक्रिय हुने

ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क.सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	
१.	भौतिक पूर्वाधार विकास (भवन)	ओटा		५	५		५	२०	आवश्यकता र बजेटको व्यवस्थाका आधारमा निर्धारण गरिनेछ
२.	पानी, शौचालय, पुस्तकालय, कम्प्युटर ल्याव, विज्ञान प्रयोगशाला लगायतको निर्माण र स्तरोन्नति	ओटा	१५	२०	२०	१०	५	७०	आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा सबै विद्यालयमा बनाउँदै लगिने
३.	शैक्षिक सामग्री व्यवस्थापन र वितरण	विद्यालय	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	आवश्यकता र प्राथमिकताका

									आधारमा सबै विद्यालयमा
४.	अतिरिक्त कक्षा संचालन र व्यवस्थापन								विद्यालयको माग र आवश्यकताका आधारमा
५.	अविभावक अभिमुखीकरण	पटक	२	२	२	२	२	१०	प्रत्येक विद्यालयमा वर्षमा २ पटक
६.	तहगत तथा कक्षागत उपलब्धीको मूल्याङ्कन सम्बन्धी छलफल	पटक	३	३	३	३	३	१५	प्रत्येक विद्यालयका प्र.अ.हरुका लागि
७.	विद्यालयको वार्षिक कार्यक्रम सम्बन्धी छलफल	पटक	१	१	१	१	१	५	
८.	विद्यार्थीहरुका लागि अतिरिक्त कार्यक्रम संचालन	पटक	२	२	२	२	२	१०	एक पटक आन्तरिक र एक पटक वाह्य प्रतियोगिता संचालन गर्ने
९.	शिक्षक, कर्मचारी पुर्नताजकी तालिम	पटक	२	२	२	२	२	१०	माग, बजेट र अन्य निकायको समन्वयमा शिक्षक संख्या निर्धारण गरिनेछ

३.११ शिक्षामा सबै वर्गको पहुँच/समावेशी शिक्षा
३.११.१ परिचय

विभेद र वञ्चितीकरणमा परेका वर्ग समुदाय र क्षेत्रलाई गुणस्तरीय शिक्षामा सजिलै पहुँचको सुनिश्रितना सम्भव हुँदैन । त्यसैले पहुँच र सहभागिताको लागि समानता पुग्ने उद्येश्य हासिल गर्न असमानहरु बिच गरिने व्यवहार नै शैक्षिक समता हो । यो आफैँमा गन्तव्य नभई एउटा माध्यम मात्र हो । गल्कोट नगरपालिका एउटा विविधताले भरिपूर्ण नगरपालिका हो । यसमा ब्राहमण क्षेत्री दलित जनजाति अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुको बसोबास छ। विभिन्न शारिरिक क्षमता भएका कमजोर आर्थिक अवस्था भएका समाजमा पछि परेका र पारिएका दलित महिला अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको मिश्रित बसोबास यहाँको समुदायमा रहेको छ । सम्पतिको माथिको अधिकार पुरुषको तुलनामा महिलामा कम छ। सामाजिक संस्कृतिक तथा विभिन्न परमपरागत कार्यले गर्दा लैंगिक विभेद विद्यमान छ। बालबालिकाहरु विशेषत अपाङ्गता भएका विपन्न परिवारमा लागि शिक्षामा पहुँच कठिन रहेको छ । विविधतालाइ पहिचान दिनु सम्मान गर्नु मनोरञ्जन गर्न र व्यक्तिगत भिन्नताको कदर गरी विविधतालाई प्रोत्साहित हुन आवश्यक छ । बालबालिकामा भएका भिन्नताहरुदे पहुँच सहभागिता तथा नतिजामा फरक नपर्ने अवस्था सिर्जना गरी सभता कायम गर्न आवश्यक छ । यस्तो समताले बनाउन विशेष तथा थप प्रबन्ध गर्नुपर्दछ । समता अभिवृद्धि विविधतालाई समावेश गर्न प्रत्येक बालबालिकाले स्वीकारिएको र महत्व दिएको महसुस गर्नुपर्दछ । यो सामाजिक न्याय स्थापित गर्न शिक्षामा सबैको पहुँच तथा सहभागिताको अधिकार सुनिश्रित गर्ने कार्य भएकाले महत्तवपूर्ण र अत्यावश्यक छ ।

ठाउँ, क्षेत्र अनुसार विविधताको सम्मान र समता तथा समावेशिता अभिवृद्धि गरी शिक्षामा सबैको सहज पहुँच र अर्थपूर्ण सहभागितामा कायम गर्दै सिकाई सुनिस्चितता गर्नका लागि यसका कारण तथा बाधाहरु पहिचान गरी ती बाधाहरु हटाउनु पर्दछ । यस्ता बाधाहरु ठाँउ पिच्छे भिन्न फरक छन् । यस्ता चुनौतिहरु हटाई विविधता अनुकूल हुने गरी शिक्षामा सबैको सहज पहुँच सहभागिता तथा सिकाइका लागि समता तथा समावेशिता अभिवृद्धि गर्नका लागि योजना निर्माण गरी त्यस अनुरुप कार्यक्रम संचालन गर्नु आजको आवश्यकता हो ।

३.११.२ वर्तमान अवस्था

गल्कोट नगरपालिकामा ७८ वटा विद्यालयहरु संचालनमा रहेका छन् । जसमध्ये एउटा विद्यालय मदरशा शिक्षा अन्तर्गत पठनपाठन हुन्छ भने एउटामा संस्कृत विषय पढाई हुन्छ । यसरी हेर्दा यस नगरपालिका भित्र विभिन्न जातजाति, धर्म, आर्थिक अवस्थाका विद्यार्थीहरु अध्ययन गर्दै आएका

छन् । कतिपय विद्यालयहरुमा शारिरीक अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरु समेत रहेका छन् । यस्तो अवस्थाका विद्यार्थीहरुको शिक्षामा पहुँच बृद्धिका लागि आवासीय तथा गैरआवासीय छात्रबृत्ति प्रदान गर्ने गरिएको छ । त्यसैगरी आर्थिक हिसाबले विपन्न बालबालिकाहरु सडक बालबालिकाहरु असाध्य रोगहरुबाट पीडित बालबालिकाहरु अभिभावक र सहाराबिहीन बालबालिकाहरु समेत समुदायमा रहेका छन तर तिनको लगत र तथ्याङ्क व्यवस्थित हुन सकिरहेको छैन । त्यस्ता प्रकारका बालबालिकाहरु समेत विद्यालय शिक्षाको पहुँच बाहिर रहेको देखिन्छ ।

विद्यालय भर्ना भएका बालबालिकाहरुलाई आवासीय र गैरआवासीयरुपमा तोकिएको नियमका आधारमा छात्रवृति पनि प्रदान गरिने गरिन्छ खासगरी आधारभूत तहका कक्षा १–८ मा अध्ययन गर्ने सबै छात्राहरु र दलित बालबालिकाहरुलाई कुनै न कुनै रुपमा सहयोग गरिँदै आएको छ । त्यसैगरी विद्यार्थी मूल्याङ्कनका क्रममा समेत अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुलाई थप समयको व्यवस्थासमेत गरिने प्रावधान छ । बहिरा बालबालिकाहरु सुस्त मनस्थितिका बालबालिकाहरु दृष्टिबिहिन बालबालिकाहरुका छिमेकी पालिकाहरुमा संचालनमा रहेका स्रोतकक्षा पठाइ उनीहरुलाई शिक्षामा पहुचँको हक सुनिस्चित गर्ने कार्य गरिएको छ । गल्कोट नगरपालिकाले धेरै महत्वपूर्ण कामहरु गरिहेका भएतापनि आझैपनि शिक्षामा सबै वर्गको समान पहुँच भने पुग्न सकिरहेको छैन् ।

३.११.३ समस्या तथा चुनौतिहरु

गल्कोट नगरपालिकाको हालको अवस्थाको विश्लेषणको आधारमा कमजोर तथा समाजमा पछि परेको वर्गको शिक्षाको पहुँचमा देखिएका समस्या तथा चुनौतिहरु निम्न रहेका छन् :

१. विद्यालयहरुमा लैङ्गिक र अपाङ्गमैत्री भौतिक तथा शैक्षिक वातावरण निर्माण हुन नसक्नु,
२. विद्यालयमा विभेदरहित वातावरण सिर्जनामा चेतनाको विकास हुन नसक्नु,
३. समाजमा पछि परेको वर्ग दलित गरिब अपाङ्गता भएको व्यक्ति समेतलाई प्रधान गरिने सहायता न्यून हुनु,
४. समाजमा अझै पनि विभेद कायम रहिरहनु र बालमैत्री व्यवहार नहुनु,

३.११.४ उद्देश्य

शिक्षामा सबै वर्गको पहुँच बढाउन गल्कोट नगरपालिकाले निम्न उद्देश्यहरु तय गरेको छ :

१. सिकाइमा सबैको अर्थपुर्ण सहभागिता वृद्धि गरी गुणस्तर सुनिस्चित गर्ने

२ शिक्षामा समतामूलक पहुँच पुर्‍याउने,

३. समुदाय तथा विद्यालयमा हुने सबैप्रकारका विभेद दुर्व्यवहार र हेपाइ आदिलाइ न्यूनीकरण गर्ने,

४. शैक्षिक सुशासन कायम गर्न विद्यालय तथा विभिन्न संघसंस्था र कार्यालयहरुलाई जवाफदेही बनाउने ।

३.११.५ रणनीतिहरु

गल्कोट नगरपालिकाले शिक्षा क्षेत्रमा सबै वर्गको समान पहुँच तथा सहभागीता बढाई शैक्षिक स्तर उकास्नका लागि यस योजना मार्फत निम्न रणनितीहरु अंगीकार गरेको छ :

१. घरधुरी सर्वेक्षण गरी बालबालिकाहरुको सबै प्रकारको विवरण सङ्कलन गरी अध्यावृद्धि गरी राखिनेछ ।

२. सबै तह र प्रकारका विद्यालयहरुमा लैङ्गिक तथा अपाङ्गतमैत्री भौतिक संरचनाहरुको निर्माण गर्न सहयोग गरिनेछ ।

३. साधारण विद्यालयमा भर्ना भई अध्ययन गर्न नसक्ने विशेष प्रकृतिका बालबालिकाहरुको लागि स्रोतकक्षाको व्यवस्था गरिनेछ ।

४. विद्यालयमा हुने सबै प्रकारका विभेदहरुको अन्त्य गर्न सबै शिक्षक विद्यार्थी लगायतका सरोकारवालाहरुलाई अभिाखीकरण गरिनेछ । र त्यसको कडाइका साथ लागू गरिनेछ ।

५. समावेशी तथा समतामूलक पहुँचको सुनिश्चितका लागि यथोचित छात्रवृतिको रकम उपलब्ध गराइनेछ ।

६. विद्यार्थीहरुलाई खासगरी किशोरीहरुलाई हुने विभेद र हेपाइ आदिलाई न्यून गर्न सचेतनामूलक कार्यक्रमका साथै अनुगमन तथा निरिक्षण, अनुसन्धान गरिनेछ र विभेद गरेको पाईएमा त्यसता व्यक्तिलाई कानूनको दायरामा ल्याईनेछ ।

७. विद्यालयमा हुने सबै गतिविधिहरुमा बालबालिकाहरुको समावेशी सहभागिताको सुनिस्चितता गरिनेछ ।

८. समावेशी शिक्षा कार्यान्वयनमा सबै तहका सरकार र सरोकारवाला निकायहरुसँग सहकार्य र समन्वय गरिनेछ ।

३.११.५ उपलब्धि नतिजा प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क) उपलब्धि

गल्कोट नगरपालिकाले यस योजना अनुसार समाजमा पछाडी परेका र आर्थिक तथा सामाजिक रुपले कमजोर अपाङ्गता भएका र साहारा विहीन बालबालिकाहरुको विद्यालयमा समातामुलक पहुँचमा बृद्धि हुने अपेक्षा राखेको छ ।

ख) नतिजा

१. विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागिता सहित सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित हुने ।

२. अपाङ्गता, गरीव, विपन्न, अभिभावक विहिन, सडकमा हिड्ने बसेहारा बालबालिकाहरुको आदिको अभिलेख नगरपालिकामा हुने ।

३. विद्यालयहरुमा लैङगिक जातिय सामाजिक एंव सबै प्रकारका विभेदको अन्त भएको हुने ।

४. लक्षित समूहले तोकिए बमोजिम छात्रबृत्ति प्राप्त गरी अध्ययन गरेको हुने ।

५. विद्यार्थी सिकाई स्तर बृद्धि हुने ।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क.सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	
१.	गल्कोट नगरपालिका स्तरको सबै प्रकारका बालबालिकाको सर्बेक्षण	पटक		१			१	२	
२.	अपाङ्गमैत्री पानीधारा, शौचालय, पुस्तकालय, कम्प्युटर ल्याव, विज्ञान प्रयोगशाला लगायतको निर्माण र स्तरोन्नति	ओटा							आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा सबै विद्यालयमा बनाउँदै लगिने र भवन बनाउँदाकै क्रममा समावेश गर्दै लैजाने
३.	लक्षित वर्गमा छात्रबृत्तिको व्यवस्था	विद्यालय	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा सबै विद्यालयमा
४.	गुनासो सुन्ने वा जेन्डर फोकल शिक्षकको व्यवस्था	विद्यालय							प्रत्येक विद्यालयमा
५.	विभेद अन्त्यका लागि सचेतना कार्यक्रम संचालन	पटक	२	२	२	२	२	१०	प्रत्येक विद्यालयमा वर्षमा २ पटक

३.१२ शिक्षामा सुचना प्रविधिको उपयोग

३.१२.१ परिचय

शिक्षा तथा सूचना र सञ्चार प्रविधिबीच गहिरो सम्बन्ध छ । सुचनाको संकलन, सम्प्रेषण, एवम् सञ्चार गर्ने पत्रपत्रिका, कम्प्युटर, हार्डवेयर, सफ्टवेयर, नेटवर्क, इन्टरनेट लगायतका प्रविधिको समष्टिगत रुपलाई नै सूचना तथा सञ्चार प्रविधि भन्ने गरिन्छ । आजको एक्काइसौं सताब्दीको समयलाईसूचना प्रविधिको युग भन्ने गरिन्छ । आजको समयमा वैज्ञानिक आविष्कार तथा आधुनिक प्रविधिको प्रयोगले अकल्पनीय परिवर्तन ल्याएको छ । पारम्परिक मूल्य मान्यतालाई सूचना प्रनिधिमा आएको महत्वपूर्ण परिवर्तनले त्याग्दै विस्थापित गरिएको ठाउँमा नवीन मूल्य मान्यतालाई स्थापित गर्दै लगेको आजको समयको वास्तविकता हो ।

शिक्षामा प्रविधिको प्रयोग आजको शिक्षा प्रणालीभित्रको महत्वपूर्ण अवयवको रुपमा रहन गएको छ । कक्षा कोठामा प्रविधि प्रयोगका कारण हाम्रो परम्परागत पठनपाठनको सिद्धान्तलाई विस्थापित गरी नयाँ अवधारणाको शुरुवात भएको पाइन्छ । शिक्षाका पाठ्यक्रम निर्माण देखि त्यसको कार्यान्वयन मूल्याङ्कनका सम्पूर्ण अवधिमा सूचना तथा प्रविधिको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । शैक्षिक प्रतिष्ठानहरुमा जुनसकै काम र क्रियाकलापलाई अघि बढाउने हो भने सूचना प्रविधिबिना अघि बढाउने प्रयत्न गरिएमा त्यो अपूर्ण हुन्छ भन्ने मान्यतालाई सबै पक्षले स्वीकार्नुपर्छ । युगानुकूल सूचना र प्रंविधिको विकास तथा प्रयोगमा अगाडि बढेको मुलुकको शैक्षिक, आर्थिक सामाजिक, सांस्कृतिक, पर्यटकीय एवम् अन्य क्षेत्रमा भएको प्रगति उल्लेखनीय छ भने सूचना र प्रविधिमा कम पहुँच हुने मुलुकहरुको बीचमा ठूलो खाडल रहेको आभाष हुन्छ । यही असमानतालाई मध्यनजर गर्दै नेपालले पनि शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँचको अभावले सिर्जना गरेको खाडललार्य कमगर्दै लैजाने प्रयासको थालनी गरेको छ । शैक्षिक संस्था तथा शिक्षकले प्रविधिको प्रयोग मार्फत आफ्ना पठनपाठनका कार्यहरु गर्नुपर्ने भएको छ । रेडियो, टेलिभिजन, कम्प्युटर, प्रोजेक्टर, डिजिटल क्यामेरा, स्मार्ट बोर्ड तथा इमेल इन्टरनेट जस्तो सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका उपकरणहरु शिक्षण सामग्रीका रुपमा परम्परागत सामग्रीभन्दा बढी सान्दर्भिक, उपयुक्त, दक्ष र प्रभावकारी रुपमा प्रयोग गर्ने क्रम बढिरहेको छ ।

सुचना प्रविधिको विकासले भौतिक पूर्वाधारको अभावमा प्रयोगात्मक कक्षा हुन नसक्ने ठाँउ अन्यत्र भएका प्रयोगात्मक कक्षाको श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोग गरेर देखाउन सकिन्छ । सूचना प्रविधिको द्रुतरत विकास, बढ्दो प्रयोग, यसमा निहीत विषय वस्तुको उपयोग र घट्दो मूल्यका कारण शिक्षण सिकाई प्रक्रियामा यसको प्रयोग अर्थपूर्ण हुने हुँदै आएको छ ।

विश्वको कुनै एउटा कुनामा बसेर अर्को कुनाको हालखबर तथा ज्ञानका कुरा सहजै हासिल गर्न सकिने र आफना प्रतिक्रियाहरु पनि तुरुन्तै प्रदान गर्न सकिन्छ । जसले विश्वलाई एउटा सानो गाँउ र प्रत्येक विद्यार्थी तथा शिक्षकलाई एकापसमा जोड्ने सेतुको कार्य गर्छ । यसका कारण शैक्षिक संस्थामा केही आर्थिक बोझ भने अवश्य पर्न सक्छ र शिक्षकले पनि आफूलाई प्राविधिक रुपमा पनि दक्ष बनाउनु पर्ने देखिन्छ । जब हाम्रा शैक्षिक संस्थाहरु प्रविधिमैत्री हुन्छन् तब विद्यार्थीले आवश्यकता अनुसार एकल अथवा समूहमा शैक्षिक क्रियाकलाप गर्नेछन् ।

नेपाल सरकारले सरकारले आफ्ना बजेट तथा कार्यक्रमहरुमा सूचना प्रविधिमैत्री शिक्षा मार्फत सार्वजनिक शिक्षाको गुणस्तर सुधार गर्न ग्रामीण दूरसञ्चार कोषको आधार बनाउने कुरालाई अगाडी बढाइरहेको छ ।सूचना तथा प्रविधिलाई मुलुकको पुनसंरचनाको लागि एक महत्वपूर्ण आधारको रुपमा स्वीकार गरी शिक्षा क्षेत्रमा संरचनागत तथा नीतिगत परिवर्तन समेत आवश्यक छ । यसैगरी शैक्षिक निती निर्माताले शिक्षण सिकाईको गुणस्तरलाई वृद्धि गर्नका लागि सफलता पुर्वक सूचना प्रविधिको शैक्षिक सेवाहरु दुर्गम ठाउँसम्म कसरी हस्तान्तरण गर्नु सकिन्छ भन्ने तर्फ योजना बनाउनुपर्छ ।

सूचना प्रविधिको प्रयोगले शिक्षक र विद्यार्थी दुवैका लागि शिक्षा सिकाइ क्रियाकलापमा हुने पहुँचलाई वृद्धि गर्न सकिन्छ । यसले सूचनाको ग्रहण क्षमताको स्तरमा पनि वृद्धि हुन्छ र सबै प्रकारका विद्यार्थीको सहभागितामा हुने सिकाइलाई बढावा दिन सकिन्छ । अफलाईन तथा अनलाइन दुवै माध्यमबाट र दूरशिक्षाको माध्यमबाट शिक्षा प्रदान गर्ने र शिक्षा लिने प्रक्रिया र क्रियाकलापलाई सहजीकरण गर्न दसकिन्छ । मल्टीमिडियाको प्रयोगले कक्षाकोठा बढी सजीव र प्रभावकारी हुन्छ । इन्टरनेट र इमेलले सूचनाको क्षेत्रमा क्रान्ति नै ल्याएको छ । सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने क्रम नेपालमा पनि बढेर गएको छ ।

३.१२.२ वर्तमान अवस्था

नेपालको संविधानले राष्ट्रको सामाजिक आर्थिक रुपान्तरणका लागि आवश्यक जनशक्ति उत्पादन गर्नका लागि शिक्षालाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सीपमूलक, रोजगारमूलक एवं जनमुखी बनाउँदै सक्षम, प्रतिस्पर्धी, नैतिक एवं राति प्रति समर्पित जनशक्ति तयार गर्ने विषयलाई महत्वका साथ समावेश गरेको छ । शिक्षाको राष्ट्रिय नीति २०७६ मा सूचना तथा संचार प्रविधिलाई शिक्षा प्रणालीको अंगको रुपमा एकीकृत गर्दै विद्यालय तथा शिक्षण संसथामा प्रविधिको पूर्वाधार विकास गर्ने र शिक्षण सिकाइ प्रक्रियालाई सूचना प्रविधिमैत्री बनाउने नीति ल्याइएको छ ।

सूचना प्रविधि नीति २०७२ ले सूचना तथा सञ्चारका संरचनामा पहुँच पुर्याउने विषयमा नीति निर्धारण गरेको छ भने शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धि गुरु योजना कार्यान्वयन गर्ने लगायतका नीति उल्लेख गरेको छ। डिजिटल नेपालको कार्यढाँचा २०७६ ले विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि शिक्षा प्रदान गर्ने र नीति क्षेत्रको सूचना सञ्चार सम्बन्धी क्षमता विकास गर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ। गल्कोट नगरपालिका सूचना प्रविधिको अवस्था प्रारम्भिक चरणमा रहेको छ।

विश्वलाई नै आक्रान्त पारेको हालको कोभिड-१९ को विषम परिस्थितिमा सूचना प्रविधिको महत्व अझ बढेको छ । नेपाल सरकार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले जारी गरेको वैकल्पिक प्रणालीबाट विद्यार्थीको सिकाइ सहजिकरण निर्देशिका, २०७७ का अनुसार वैकल्पिक प्रणाली भन्नाले कोभिड-१९ वा यस्तै प्रकारको विपद् वा महामारी जस्ता कारणले पठनपाठन गर्न कठिन भएको वा हुने अवस्थामा रेडियो, एफ.एम. रेडियो, टेलिभिजन, अनलाईन, परियोजना पाठहरु, स्वअध्ययन, दुर तथा खुल्ला शिक्षालगायतका वैकल्पिक माध्यम वा पद्धतिबाट अध्ययन सुचारु राख्ने विधि र प्रक्रिया यस निर्देशिकाले पनि सूचना प्रविधिलाई विशेष जोड दिएको छ।

शिक्षामा सूचना प्रविधिको प्रयोगका लागि गल्कोट नगरपालिकाले संचालन गरेका कार्यक्रमहरुमा प्रत्येक विद्यालयहरुलाई सूचना प्रविधि क्षेत्र प्रयोगका लागि वार्षिक रुपमा आधारभूत (६-८) र माध्यमिक विद्यालयहरुमा ICT कार्यक्रम संचालनमा ल्याएको छ । विशेष गरी लेखा र कम्प्युटर शिक्षकहरुलाई ICT तालिमको व्यवस्था गर्ने गरेको छ। विद्यालयमा पुस्तकालय स्थापनसँगसँगै इ-लाईव्रेरेरीको व्यवस्था पनि गर्न सुरु गरिएको छ । यस गल्कोट नगरपालिकाको शिक्षामा सूचना प्रविधिको अवस्था सुधारन्मुख रहेपनि धेरै समस्या र चुनौति समेत रहेका छन् । वैकल्पिक शिक्षण सिकाइलाई केही विद्यालयहरुले प्रारम्भ गरे पनि विभिन्न कारणहरुले यसको प्रगतिमा समस्याहरु देखिएका छन् । इन्टरनेट सुविधाको अभाव, सबै विद्यार्थीसँग स्मार्ट मोबाइल नभएको, डाटाहरुको व्यवस्थापनमा कठिनाइ भएको, इन्टरनेटमा सबै विद्यार्थीहरुलार्य आवद्ध गर्न कठिनाइ भएको देखिन्छ। हाल पनि ३० वटा विद्यालयहरुमा कम्प्यूटर नरहेको अवस्था छ भने ५० वटा विद्यालयमा अहिले पनि इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध हुन सकिरहेको छैन्।

गल्कोट नगरपालिका भित्र शिक्षा तथा सूचना प्रविधिमा निम्न समस्याहरु तथा चुनौतिहरु देखिएका छन् :

१. दक्ष प्राविधिक जनशक्तिको अभाव हुनु,

२. सबै विद्यालयमा सूचना प्रविधिमैत्री कक्षाकोठाको व्यवस्थापन गर्न नसक्नु,

३. सूचना प्रविधिमैत्री पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक तथा अन्य डिजिटल सामग्रीको उत्पादन र प्रयोग नहुनु,

४. सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्न शिक्षकहरुलाई तालिम प्रदान गरी सिप विकास गर्न नसक्नु,

५. सूचना प्रविधिको उपयोगको लागि शिक्षकहरुमा जामरुकता, लगनशिलता र आफुलाई अद्यावधिक बनाउन नसक्नु,

६. सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा आवश्यकता अनुसार लगानी नहुनु,

७. भैागोलिक विकटताका कारण सबै ठाउँमा इन्टनेट सुविधा नहुनु,

८. निम्न आय भएका अविभावकहरुले यसको प्रयोग गर्ने सामग्रीहरु खरीद गर्न नसक्नु,

९. सबैलाई प्रविधिको पहुँच पुऱ्याउन यो आफैंमा महंगो हुन जानु र स्थानीय सरकारले सबैलाई निःशुल्क इन्टरनेटको व्यवस्था गर्न कठिनाई हुनु ।

३.१२.३ उद्देश्य

माथी उल्लेखित समस्याहरुको निराकरण गर्दै सूचना प्रविधिमा गल्कोट नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्र अगाडी बढाउन निम्न उद्देश्यहरु राखिएको छ :

१. विद्यार्थीहरुको सिकाइलाई प्रभावकारी, समय सान्दर्भिक र गुणस्तरीय सूचना प्रविधिको प्रयोग सबै विद्यालयमा बिस्तार गर्ने,

२. सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँच बिस्तार गरी शिक्षक तथा विद्यार्थीहरुलाई प्रविधिमैत्री बनाई शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने,

३. शिक्षा सेवालाई छिटो, सजिलो तथा सहज र रमाइलो बनाउने,

४. शैक्षिक व्यवस्थापन प्रभावकारी, उपलब्धिमूलक र कुशल तथा पारदर्शी बनाउने,

५. गल्कोट नगरपालिका क्षेत्रभित्र निशुल्क इन्टरनेट सेवालाई बढवा दिने ।

३.१२.४ रणनीतिहरु

गल्कोट नगरपालिकाले शैक्षिक सुधारका लागि सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा निम्न रणनितीहरु अपनाउने छ :

१. शिक्षकहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्न तालिम तथा डिजिटल सामाग्री -एक शिक्षक एक ल्याप्टप कार्यक्रम) व्यवस्थापन गरिनेछ

२. ।सबै विद्यालयमा सूचना प्रविधिका आधारभूत संरचनाको व्यवस्थापन गरिनेछ ।

३. विद्यार्थीहरुलाई आवश्यक पर्ने डिजिटल सामाग्रीहरु क्रमागत रुपमा उपलब्ध गराइने छ ।

४. कक्षाकोठाहरु प्रविधि तथा सूचना मैत्री बनाइने छ ।
५. अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुका लागि उपयोगी हुने गरी डिजिटल सामाग्री वितरण गरिनेछ ।
६. IEMIS लाई थप व्यवस्थित गरिने छ ।
७. गल्कोट नगरपालिका क्षेत्रभित्र निशुल्क इन्टरनेट उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउँदै लगिने छ ।
८. इन्टरनेट प्रदायक संस्थापकहरुसँग समन्वय सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँच सहज बनाइने छ ।

३.१२.५ उपलब्धि, नतिजा, क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

शिक्षक तथा विद्यार्थीहरुको लागि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको सहज पहुँच सहित शिक्षण सिकाइमा अधिकतम् प्रयोग भएको हुनेछ ।

ख) नतिजा

१. सबै विद्यार्थीहरुमा आधारभूत सञ्चार प्रविधिको सुविधामा पहुँच हुने हुने,
२. सबै विद्यालयमा सूचना प्रविधिको व्यवस्थापन भइ शिक्षण सिकाइ सहज र उपलब्धिमा वृद्धि भएको हुने,
३. विद्यालय व्यवस्थापन र सुशासनमा सुधार आउने,
४. अनुगमन मूल्याङ्कन, सपरीवेक्षण सूचना सम्प्रेषणमा सुधार आउनुका साथै जनशक्ति र समयको बचत हुने,
५. विद्यार्थीहरुको सिकाइ प्रभावकारी, समय सान्दर्भिक र गुणस्तरीय हुने,
६. शिक्षकहरुमा सूचना प्रविधि मैत्री शिक्षण क्षमता विकास भएको हुने,
७. विद्यालय तथा कक्षा कोठाहरु सूचना प्रविधि मैत्री हुने,
८. सिकाइ सहजीकरणको लागि एक शिक्षक एक कम्प्यूटरको व्यवस्था हुने,
९. स्थानीय समुदायले पनि प्रविधिको उपयोग गर्न सिक्ने,
१०. इन्टरनेट प्रदायक संस्थाहरुसँग समन्वय भई पुरै नगरपालिका क्षेत्र नै प्रविधिमैत्री उन्मुख हुने ।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क्र.सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	
१.	विद्यालयमा आइसीटी संरचना र इन्टरनेट विस्तार	विद्यालय		२५	३५	१८		७८	
२.	शिक्षक कर्मचारी तालिम	विद्यालय	१५	१५	१५	१५	१५	७५	आवश्यकता अनुसार थप गर्न सकिने
३.	डिजीटल शैक्षिक सामग्री निर्माण	विद्यालय	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा सबै विद्यालयमा
४.	IEMES व्यवस्थापन	विद्यालय							प्रत्येक विद्यालयमा
५.	इ लाईब्ररीको विस्तार	विद्यालय	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	सबै	आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा सबै विद्यालयमा
६.	निशुल्क इन्टरनेट विस्तार	विद्यालय		२०	३०	२५		७५	स्थानीय समुदायलाई समेत लक्षित गरी
७.	शिक्षक कर्मचारीलाई ल्यापटपको व्यवस्था	संख्या	२०	३०	३०	४०	४०	१६०	बजेट, माग र आवश्यकताका आधारमा
८.	निशुल्क इन्टरनेटको व्यवस्थापन		न. पा. भरी	न. पा. भरी	न. पा. भरी	न. पा. भरी	न. पा. भरी	न. पा. भरी	इन्टरनेट प्रदायक संस्थाहरुसँग समन्वय गरी व्यवस्थापन गर्ने

३.१३ छात्रवृत्ति कार्यक्रम

३.१३.१ परिचय

विद्यार्थीहरुलाई पठनपाठनमा सहज पार्न कुनै न कुनै रुपमा गरिने सहयोग नै छात्रबृत्ति हो । छात्रबृत्ति लगायत विद्यार्थीलाई प्रदान गरिने सहयोगले न्यून आय भएका परिवार, सुविधा विहिन तथा अप्ठ्यारो परिस्थितीमा रहेका बालबालिकाहरुलाई विद्यालय शिक्षामा निरन्तरता र सहभागीताका लागि सहयोग गर्दछ । छात्रबृत्ति कार्यक्रमले आर्थिक अभावले विद्यालय जान नसक्ने, विद्यालय गएर पनि बिचमा पढाई छोड्ने जस्ता समस्याहरु घटाउन सहयोग पुग्छ । हाम्रो संविधानले नै माध्यमिक (कक्षा १०) तहसम्मको शिक्षा निशुल्क भनेको भएता पनि आर्थिक रुपले तल परेका समुदायका बालबालिकाहरुलाई अझैपनि मुल धारमा ल्याउन सकिरहेको छैन् । आर्थिक रुपले कमजोर विद्यार्थीहरुलाई विशेषगरी दुई तरिकाले सहयोग गर्न सकिन्छ । पहिलो, विद्यार्थीलाई विद्यालय आउन, निरन्तरता दिन र सिकाईमा सहयोग गर्नु रहेको छ भने दोस्रो परिवारका लागि अवसर मुल्य प्रदान गरी राजगारीको स्थिती सृजना गर्न सहयोग गर्नु । यी दुई मध्ये पहिलो प्रकारको सहयोग बढी प्रभावकारी रहेको देखिन्छ । बेनिघाट रोराङ गल्कोट नगरपालिकाले पनि विभिन्न स्तरमा छात्रबृत्ति सम्बन्धीका क्रियाकलापहरु संचालन गरिरहेको छ । यति हुँदाहुँदै पनि जुन रुपमा लक्षित वर्गका बालबालिकालाई छात्रबृत्ति पुग्नुपर्ने थियो त्यो भने पुग्न सकिरहेको छैन् । यसका लागि गल्कोट नगरपालिका भित्र भएका समस्या चुनौतिहरु समेटी छात्रबृत्ति सम्बन्धी रणनितीक योजना र लक्ष्य यस खण्डमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

३.१३.२ वर्तमान अवस्था

नेपाल सरकारले विद्यालय तहका विद्यार्थीहरुका लागि विभिन्न किसिमका छात्रबृत्तिहरु प्रदान गरिरहेको छ । हाल विभिन्न किसिमका छात्रबृत्तिहरु प्राप्त गर्ने विद्यार्थी संख्या विद्यालय तहमा कुल विद्यार्थी संख्यामा करीव ५० प्रतिशत रहेको छ । त्यसमा पनि आधारभूत तहमा ५० प्रतिशत भन्दा बढी विद्यार्थीहरुले कुनै न कुनै रुपमा सहयोग पाईरहेकै छन् । यसरी हेर्दा विभिन्न किसिमका छात्रबृत्ति प्राप्त गर्ने विद्यार्थीको संख्या धेरै देखिएतापनि धेरैजसो विद्यार्थीले प्राप्त गर्ने छात्रा, दलित, लोपोन्मुख, सीमान्तकृत, जनजाति आदि प्रकारका छात्रबृत्तिको रकम एकदम न्यून भएकोले त्यसबाट पुग्नेगरी योगदान हुनसक्ने देखिँदैन् । यस प्रकारका छात्रबृत्ति कुन प्रयोजनका लागि भन्ने समेत स्पस्टता छैन् । दिवा खाजा लगायतका कार्यक्रम राखेतापनि त्यसको विनियोजित रकम अत्यन्तै न्यून भएकाले छात्रबृत्तिको प्रभाव उत्कृष्ट हुन सकेको छैन् । नगरपालिकामा हाल कक्षा १–५ मा ४० वटा विद्यालयहरुमा कुनै न कुनै रुपमा छात्रबृत्तिको व्यवस्था छ भने कक्षा ६–८ मा १२ वटा र कक्षा ९–१२ मा ११ वटा विद्यालयहरुमा छात्रबृत्ति व्यवस्था रहेको छ तर यो व्यवस्था सबैका लागि पर्याप्त भने होइन ।

गल्कोट नगरपालिकामा पनि धेरैजसो जनजाति, दलित, न्यून आय भएका समुदायका विद्यार्थीहरु रहेका छन् । यस गल्कोट नगरपालिकामा पनि छात्रबृत्तिले पूर्ण रुपमा सफलता भो हासिल गर्न सकिरहेको छैन् । यस क्षेत्रको बर्तमान अवस्थाको विश्लेषणका आधारमा छात्रबृत्ति सम्बन्धी निम्न चुनौतिहरु देखिएका छन् :

१. धेरै विद्यार्थीहरुले प्राप्त गर्ने छात्रा, दलित, लोपोन्मुख, सीमान्तकृत, जनजाति लगायतका छात्रबृत्तिको रकम ज्यादै न्यून हुनु ।

२. अधिकांश छात्रबृत्ति गरीवी केन्द्रीत नभई जातजाति र लिङ्गका आधारमा मात्र वितरण गरिनु ।

३. लक्षित विद्यार्थी छनौट गरी छात्रबृत्ति वितरण गर्नका लागि स्थानीय तहमा स्वायत्तता नहुनु ।

४. छात्रबृत्तिको प्रभावकारीताको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रभावकारी नहुनु ।

३.१३.३ उद्देश्य

गल्कोट नगरपालिकाको यस योजनाका छात्रबृत्ति सम्बन्धी निम्न उद्देश्यहरु रहेका छन् :

१. गल्कोट नगरपालिका क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने आर्थिक रुपले विपन्न, सुविधाविहिन, अपाङ्गता भएका, अप्ठ्यारो अवस्थामा रहेका बालबालिकाहरुलाई विद्यालय शिक्षामा सहज पहुँच बनाई समग्र गल्कोट नगरपालिकाको शैक्षिक उपलब्धी बढाउने ।

२. विद्यालय शिक्षामा समता बृद्धि गरी समावेशी र दुरदर्शी बनाउने ।

३. छात्रबृत्ति प्रणालीलाई व्यवस्थित बनाउने ।

३.१३.४ रणनीतिहरु

गल्कोट नगरपालिकाले छात्रबृत्तिको हालको अवस्थालाई सुदृढ गरी गुणस्तरीय शिक्षामा लगानी गर्नका लागि निम्न रणनितीहरु अपनाउने छ :

१. छात्रबृत्ति कार्यक्रमलाई व्यवस्थित बनाउन गल्कोट नगरपालिका स्तरीय कार्यविधिको निर्माण गरी संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, अन्य संघसंस्थासँग समन्वय र सहकार्य गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

२. छात्रबृत्तिलाई उद्देश्यमुलक बनाईने छ । जस्तैः दिवा खाजा उपलब्ध नभएकाहरुलाई दिवा खाजाको व्यवस्था, दिवा खाजा भएकालाई त्यो भने अन्य स्टेसनरी, पोसाक लगायतको व्यवस्था गरिनेछ ।

३. छात्रबृत्तिको रकम पुनरावलोकन गरी उद्देश्य अनुरुप पर्याप्त हुने व्यवस्था मिलाउन स्रोतहरुको खोजी गरिनेछ ।

४. सबै तहका विद्यार्थीहरुका लागि सबै विद्यालयहरुमा छात्रबृत्तिको व्यवस्था मिलाउँदै लगिनेछ ।

३.१३.५ उपलब्धि, मुख्य नतिजाहरु, मुख्य कियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धी

गल्कोट नगरपालिकामा यो योजना लागूभए पश्चात विद्यालय तहको शिक्षामा सबै वर्गको पहुँच र सहभागीता सुनिस्चित हुनेछ ।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

१. गल्कोट नगरपालिका स्तरीय छात्रबृत्ति सम्बन्धी कार्यविधि बनी उद्देश्य र आवश्यकताका आधारमा छात्रबृत्ति वितरण हुनेछ ।

२. गल्कोट नगरपालिका क्षेत्रभित्र बसोबास गर्ने आर्थिक रुपले विपन्न, सुविधाविहिन, अपाङ्गता भएका, अप्ठ्यारो अवस्थामा रहेका बालबालिकाहरुलाई विद्यालय शिक्षामा सहज पहुँचको अवस्था बन्नेछ ।

३. विद्यालयमा भर्नादर र विद्यालयमा टिकिरहने दरमा बृद्धि भई समग्र शैक्षिक स्तरमा बृद्धि हुनेछ ।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क.सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	
१.	छात्रबृत्ति वितरण सम्बन्धी निर्देशिका विकास	ओटा		१				१	
२.	निर्देशिकाका आधारमा छात्रबृत्ति व्यवस्थपान समितीको गठन	ओटा		१		१		२	प्रत्येक ३ वर्षमा समिती गठन गर्ने
३.	छात्रबृत्ति व्यवस्थपान समितीको बैठक, स्रोतको खोजी	पटक		२	२	२	२	८	बर्षमा दुई पटक
४.	प्रभावकारीता सम्बन्धी अनुगमन मूल्याङ्कन	पटक		२	२	२	२	८	बर्षमा दुई पटक

३.१४ आपतकालीन तथा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा

३.१४.१ परिचय

विश्वमा बेलाबेलामा देशापर्ने विभिन्न रोगजन्य महामारी, प्राकृतिक विपत्ति, द्धन्द्ध, युद्ध जस्ता संकटको समयमा सबै ठाउँमा विद्यार्थीहरु विद्यालयमा नै जम्मा भएर पठनपाठन गर्न सक्ने अवस्था नरहन पनि सक्छ । यस्तो अवस्थामा समेत बालबालिकाहरु शिक्षाबाट बञ्चित नहुन भन्ने उद्देश्यका साथ र उनीहरुको सिक्न पाउने अधिकारलाई संरक्षण दिँदै सिकाईलाई निरन्तरता दिनको लागि बैकल्पिक उपाय सहित तयार पारिएको शैक्षिक कार्यक्रमलाई आपतकालिन तथा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा भन्ने गरिन्छ । यसको मूल उद्देश्य भनेको संकटकालीन तथा विपद्को अवस्थामा पनि बालबालिकाहरुलाई सुरक्षित राख्नुका साथै समग्र शिक्षा क्षेत्रलाई निर्वाध रुपमा क्रियाशील हुनेगरी शैक्षिक कार्यक्रमको तयारी र संचालन गर्नु रहेको छ । यस अवधारणा अन्तर्गत सम्भावित जोखिमको पूर्व तयारी, आपतकालिन अवस्थामा क्षति कम हुने गरी तत्कालको व्यवस्थापन आदि जस्ता कार्यढाँचा समेटिएको हुन्छ ।

नेपालमा पनि प्रकोप व्यवस्थापन तथा संकटकालीन अवस्थामा शिक्षा प्राप्त गर्ने बालबालिकाहरुको अधिकारलाई कुण्ठित हुन नदिने गरी नितीगत तथा कानुनी व्यवस्थाका अतिरिक्त आवधिक योजना, शिक्षा क्षेत्रको दिर्घकालिन योजना र वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रममा समेत समावेश गरिँदै आएको छ । विषेशत देशमा लामो समयसम्म चलेको आन्तरिक द्धन्द्ध, २०७२ सालको भूकम्प, कोभिड १९, लगायत स्थानीय क्षेत्रमा घट्ने प्राकृतिक प्रकोपहरुका कारण बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारमा बाधा नपुगोस भन्ने हेतुले शिक्षा क्षेत्रको योजना (सन् २०२१–२०३०)मा समेत यस कुरालाई समावेश गरिएको छ । यसै महत्वलाई मध्यनजर गर्दै गल्कोट नगरपालिकाले पनि आपतकालिन तथा संकटकालिन अवस्थामा शिक्षा योजना तयार गर्नुपर्दछ भन्ने मान्यताका साथ यस खण्डमा बर्तमान आस्थालाई समेत विश्लेषण गरी क्रियाकलाप र उपलब्धीहरु समावेश गरिएको छ ।

३.१४.२ वर्तमान अवस्था

नेपालको संविधानले अनिवार्य तथा निशुल्क आधारभूत शिक्षा र निशुल्क माध्यमिक शिक्षाको सुनिस्चितता गरी विभेद, दुराचार जस्ता कुरालाई निषेध गरेको छ । बृहत विद्यालय न्यूनतम सुरक्षा प्याकेजले सुरक्षित विद्यालय मापदण्ड अनुसार शिक्षा क्षेत्रमा विपत्तीको समयमा केन्द्रीत रही सिकाई पूर्वाधार, विपद् जोखिम व्यस्थापन, विपद जोखिमको न्यूनीकरण र उत्थानशीलताका मापदण्डहरु उपयोग गरी शिक्षामा कार्यान्वयनको परिकल्पना गरेको छ । यसका अलवा राष्ट्रिय शिक्षा निती २०७६ लगायत विभिन्न गुरुयोजना, नितीहरुले समेत आपत तथा विपद्को समयमा समेत विद्यालय शिक्षालाई कायम राखिराख्नुपर्ने कुरालाई जोड दिएका छन् ।

नेपालमा २०७२ सालमा आएको भूकम्प, हालको कोभिड तथा स्थानीय स्तरमा हुने बाढी, पहिरो, डुवान जस्ता विपद्ले विद्यालयमा धेरै दिनसम्म असर पारेका प्रसस्त उदाहरण रहेका छन् । धादिङ जिल्ला समेत यो समस्याबाट अछुतो रहन सकेको छैन् । विकट भौगोलिक अवस्था भएको गल्कोट नगरपालिकाका विद्यालयहरु पनि विषेश पहिरो, बाढीको समयमा प्रभावित हुने गरेका छन् । हालको कोभिड-१९ को विषम परिस्तितिले त झन आपतकालिन शिक्षाको योजना स्थानीय तहबाट नै गरी आवश्यकताका आधारमा लागू गर्न तयार रहनुपर्दछ भन्ने पाठ सबैलाई सिकएको अवस्था छ । नेपाल सरकार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले मिति २०७७।०२।१८ मा जारी गरेको वैकल्पिक प्रणालीबाट विद्यार्थीको सिकाइ सहजिकरण निर्देशिका, २०७७ का अनुसार वैकल्पिक प्रणाली भन्नाले

कोभिड-१९ वा यस्तै प्रकारको विपद् वा महामारी जस्ता कारणले पठनपाठन गर्न कठिन भएको वा हुने अवस्थामा रेडियो, एफ.एम. रेडियो, टेलिभिजन, अनलाईन,य परियोजना पाठहरु, स्वअध्ययन, दुर तथा खुल्ला शिक्षालगायतका वैकल्पिक माध्यम वा पद्धतिबाट अध्ययन सुचारु राख्ने विधि र प्रक्रियालाई आत्मसात गर्दै यस निर्देशिकाले सूचना प्रविधिलाई पनि विशेष जोड दिएको छ ।

प्राकृतिक प्रकोप, महामारी तथा अन्य कारणले उत्पन्न हुने आपतकालिन संकटको बारेमा केही पूर्वानुमान गर्न सकिएतापनि यसको ठ्याक्कै प्रभाव, असरको बारेमा भविष्यवाणी गर्न भने सकिँदैन् । तरपनि विगतका अभ्यासहरुका आधारमा आपतकालिन अवस्थाको शिक्षा योजना भने अत्यावश्यक पर्दछ । तर आपतकालिन अवस्थाको शिक्षा योजना बनाउँदा के कस्ता कुराहरुलाई समावेश गर्ने भन्ने कुरा प्रमुख मुद्दा हो । यसका साथै स्थानीय तहले आपतकालिन अवस्थाको शिक्षा योजना निर्माण गर्दा केन्द्रीय योजनासँग कसरी तारतम्य मिलाउने ? योजना अल्पकालिन बनाउने की दिर्घकालिन बनाउने भन्ने जस्ता चुनौतिहरु भने रहिनै रहेका छन् । यस्ता चुनौतिहरुलाई विचार गर्दै गल्कोट नगरपालिकाले आपतकालिन शिक्षा योजना बनाउँदा अवस्थाको आँकलन, स्रोत साधनको व्यवस्थापन र जिम्मेवारीका कुराहरुलाई महत्वकासाथ सम्बोधन गर्नुपर्दछ ।

३.१४.३ उद्देश्य

देश तथा स्थानीय क्षेत्रमा विभिन्न अवस्थामा आईपर्ने सक्ने आपतकालिन तथा संकटकालिन अवस्थामा समेत बालबालिकाको पढ्न पाउने अधिकारलाई सुनिस्चित गर्ने यो योजनाको मुख्य उद्देश्य रहेको छ । यसका साथै संकटको समयमा प्रतिकार्यको संयन्त्र विकास गरी अल्पकालिन तथा दिर्घकालिन पुर्नस्थापनाका योजनामा समेत सहयोग गर्ने रहेको छ ।

३.१४. रणनीतिहरु

गल्कोट नगरपालिकाले शैक्षिक सुधारका लागि आपतकालिन तथा संकटको समयमा शिक्षा क्षेत्रमा निम्न रणनितीहरु अपनाउने छ :

१. प्रकोप, विपद्, महामारीको पूर्व अनुमान अनुसार संघीय सरकारले बनाएका कार्यविधिहरुको लागू गर्ने संयन्त्रको विकास गरिने छ ।

२. स्थानीय सरेकारवाला तथा विज्ञहरुसँग अन्तरक्रिया छलफल गरी स्थानीय स्तरमा सुहाउँदो तहगत रुपमा बैकल्पिक सिकाई पाठ योजना तयार पारिनेछ ।

३. स्थानीय रेडियो, टिभी, लगायतका संस्थाहरुसँग समन्वय गरिनेछ ।

४. विपद् प्रतिरोधी पूर्वाधारहरुको निर्माणमा जोड दिइने छ ।

५. स्थानीय विज्ञहरु समेत समेटी गल्कोट नगरपालिका स्तरीय एउटा विपद् व्यवस्थापन समिती बनाईने छ । जस्मा विद्यालय शिक्षा हेर्ने उपसमिती समेत बनाई कार्य सम्पादन गरिनेछ ।

३.१४.५ उपलब्धी नतिजा तथा क्रियाकलाप

क) उपलब्धी

यो योजनाको कार्यन्वयन भएपश्चात आपतकलिन तथा संकटको समयमा समेत गल्कोट नगरपालिका भित्रका विद्यालयहरुमा पठ्पाठन गर्ने विद्यार्थीहरुले बैकल्पिक माध्यमबाट भएपनि सिकाईलाई निरन्तरता दिँदै प्रतिकार्य क्षमता समेत बढाउँदै लैजानेछन् भन्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

ख) नतिजा

१. विद्यालय तथा स्थानीय शिक्षा प्रणालीमा आपतकालिन तथा संकटको समयका लागि व्यवहारिक योजना निर्माण भई आवश्यकताका आधारमा लागू हुने ।

२. प्रकोप महामारीमा समेत सिकाई निरन्तर हुने ।

३. संघीय तथा प्रादेशिक योजनाहरुसँग समेत तालमेल हुने ।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क.सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य						कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	
१.	आतपकालिन तथा संकटकालिन अवस्थामा शिक्षा सम्बन्धी स्थानीय सरकारको कार्यविधि विकास	ओटा		१				१	
२.	निर्देशिकाका आधारमा विज्ञ व्यवस्थपान समितीको गठन	ओटा		१		१		२	प्रत्येक ३ वर्षमा समिती गठन गर्ने
३.	स्रोत शिक्षक तथा प्र.अ. लाई तालिम	पटक	१	१	१	१	१	५	
४.	संघीय सरकार लगायत अन्य निकायहरुसँग समन्वय	पटक	१	१	१	१	१	५	
५.	बैकल्पिक सिकाईका लागि इन्टनेट प्रदायक संस्था, रेडियो, टिभी आदि सँग समन्वय र सहकार्य	संख्या							उपलब्ध सबै संस्थाहरुसँग निरन्तर समन्वय गर्ने

परिच्छेद ४ : संस्थागत संरचना, क्षमता विकास र संघ तथा प्रदेशसँगको समन्वय

४.१ परिचय

विद्यालय शिक्षा अन्तर्गत प्रारम्भिक बालविकास शिक्षा देखि माध्यमिक शिक्षा सम्मलाई जनाउँछ । अन्तर्गत कक्षा ०–१२ भन्ने बुझिन्छ । माध्यमिक तहसम्मको शिक्षाको अधिकार संविधानप्रदत्त स्थानीय सरकारको हो । हाम्रो देश नेपालको हालको संरचना अनुसार तीन तहको सरकार रहेको छ । यी तीन वटै तहका सरकारका आ–आफ्नै जिम्मेवारी र अधिकार रहेका छन् । बदलिँदो परिवेश अनुसार शासकीय संरचना प्रक्रिया र क्षमता सुधार गरिएमा मात्र शैक्षिक गतिविधि प्रभाकारी भई सुशासन कायम हुन सक्छ । त्यसकारण देशको सङ्घीय संरचना अनुसार तीन तहको सरकारका अधिकार तथा दायित्व शिक्षामा भएका संख्यात्मक विस्तार ज्ञान विज्ञान-प्रविधि र सञ्चारमा भएको विकास सामाजिक चेतनामा आएको परिवर्तन लगायतका पक्षहरूलाई समेत विचार गरेर संस्थागत संरचना र क्षमता विकास गरी सुशासन प्रवर्धन गर्नु आवश्यक रहेको छ । देशको वर्तमान शासकीय स्वरूप अनुसार सरकारका तीनै तहमा प्रवाह हुने शैक्षिक सेवालाई निरन्तर गर्न तत्कालिन समस्या समाधानका लागि कर्मचारीको व्यवस्थापन र संगठनात्मक स्वरुपमा केही परिवर्तन गरी व्यवस्थापन गरिएको छ । यस गल्कोट नगरपालिकाको शैक्षिक योजनामा प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरी गुणस्तरमा सुधार, अनौपचारिक तथा आजीवन सिकाइका अवसरहरूको विस्तार र समता तथा समावेशीताको परिवर्तन सहित जवाफदेही शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने उद्देश्यले आवश्यक संस्थागत संरचना र प्रक्रिया स्थापित गर्न खोजिएको छ भने त्यसका लागि आवश्यक गर्ने क्षमता विकासको आवश्यकता पनि पहिचान गरिएको छ । योजनाको यस खण्डमा तीनै तहका सरकारहरु बिच समन्वय गर्दै सुशासन प्रवर्धन गरी शिक्षा विकासका कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनका लागि विद्यामान पद्धतिको समिक्षा समेत गरिएको छ ।

नेपालमा विद्यालय शिक्षामा सबैको समतामुलक र समावेशी पहिचानका लागि नीतिगत व्यवस्थाका साथै विभिन्न कार्यक्रमहरू पनि संचालित छन् । दिवा खाजा, पाठ्यपस्तकसहित निःशुल्क शिक्षा र अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरू, छात्रा तथा सीमान्तकृत बालबालिकाहरूलाई लक्षित गरी आवासीय तथा गैर आवासीयछात्रवृत्तिले समतामुलक र समावेशी पहुँचका लागि योगदान गरेका छन् । विद्यालय तहमा महिला लगायत शिक्षक नियक्तिका समावेशी व्यवस्था, विद्यालय नर्सको प्रारम्भ, पाठ्यक्रममा लैङ्गिक लगायत साँस्कृतिक, धार्मिक, जातजातीय सम्वेदनशीलतालाई विचार गरी विविधताका सम्मान गर्ने प्रयास गरिएको छ र योजनालाई संस्थागत संरचनाका आधारमा कार्यमुखी बनाउन दिशानिर्देश गरिएको छ ।

४.२. वर्तमान अवस्था

नेपालको शिक्षा सम्बन्धी समष्टिगत नीति निर्धारण शिक्षा सम्बन्धी मापदण्ड र स्तर निर्धारण सङ्घीय योजनाको विकास अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नका लागि देशको संघीय संरचना अनुसार वर्तमान अवस्थामा संघ वा केन्द्रमा शिक्षा सम्बन्धी कार्य संचालन गर्ने निकाय शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि

मन्त्रालय रहेको छ । यस मन्त्रालय अन्तर्गत केन्द्रीय तहमा शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र र शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र रहेका छन् । त्यसैगरी स्वायत्त निकायका रूपमा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड र शिक्षक सेवा आयोग, चिकित्सा सेवा आयोग लगायतका संस्थाहरु क्रियाशील छन् । विद्यालय शिक्षाको संचालन तथा व्यवस्थापन गर्नका लागि संघीय र प्रादेशिक तहमा ऐन तथा नियमावलीहरूको निर्माण तथा परिमार्जनका कार्यहरु भइरहेका छन् तरपनि यी ऐन, नियमावली, कार्यविधि लगायतका दस्तावेजहरुको हुवहु कार्यान्वयनमा भने जटिलता सिर्जना भएको छ । विशेष गरी संघीय शिक्षा ऐन र कतिपय क्षेत्रमा भएका प्रादेशिक ऐनहरुको पूर्ण रुपमा कार्यन्वयन हुन नसकिरहेको अवस्था देखिन्छ । हाम्रो संघीय प्रणालीको अभ्यास नयाँ भएकोले समेत कतिपय विषयहरुमा कहिलेकाहीँ संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारबिच मतभेत रहेको पाईन्छ ।

नेपालमा तत्कालिन शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र अन्तर्गत रहेका २९ शैक्षिक तालिम केन्द्रहरू हाल प्रदेश मातहतमा हस्तान्तरण भई प्रदेश शिक्षा तालिम केन्द्रका रूपमा क्रियाशील रहेका छन् । त्यसैगरी साविकका क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशानालयहरू प्रदेशको सामाजिक विकास मन्त्रालय अन्तर्गतका शिक्षा विकास निर्देशनालयमा परिवर्तन भएका छन् । साविकका जिल्ला शिक्षा कार्यालयहरू शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइमा रुपान्तरण भएका छन् । लोक सेवा आयोगले स्थानीय तहका लागि कम्तीमा एउटा स्थानीय तहमा एक जना शिक्षा सेवा कर्मचारी पुऱ्याउने लक्ष्यका आधारमा करिब ७०० जना शिक्षा सेवाका कर्मचारीहरूको सिफारिस गरेको छ । तत्कालीन निजामती सेवा ऐनमा भएको व्यवस्था अनुसार २४ (घ) १ को बढुवाले सिर्जना गरेको अव्यवहारिक पदस्थापन अझै व्यवस्थित हुनसकेको छैन । देशमा शासकीय स्परुप संघीय रहेता पनि कतिपय कानूनको अभाव र संघ र प्रदेशको स्पष्ट कार्य विभाजन हुन सकिरहेको छैन् । यसका लागि स्पष्ट कानूनी स्वरुप र दिगो कार्यान्वयनको आवश्यकता रहेको देखिन्छ ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा आएपछि स्थानीय सरकारका कामलाई सजह बनाउन त्यस ऐन बमोजिम तोकिएका तेइस वटा कार्य बाहेक अन्य कार्यका लागि जिल्ला तहमा शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ राखिएको छ । एकातिर समन्वयका लागि कार्य भएको जिल्लाको समन्वय इकाइ क्रियाशील र प्रभावकारी नभएको अवस्था छ त्यसैगरी प्रदेश शिक्षा निर्देशनालयको भूमिका पनि प्रभावकारी नरहेको अवस्था देखिएको छ । जिल्ला समन्वय इकाइ र प्रदेश निर्देशनालयका आफ्ना ठूला संरचना र पूर्वाधार छन् तर तिनीहरुको उचित उपयोग नहुँदा खेर जाने अवस्था छ । साविकको परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय र उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद् गाभिएर संघमा राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड गठन भएको छ । कक्षा १० को परीक्षा संचालन र व्यवस्थापनका लागि प्रदेश तहमा कस्तो संरचना रहने र कक्षा १२ को परीक्षा राष्ट्रिय तहमा संचालनका लागि कस्तो संस्थागत प्रबन्ध हुनुपर्ने भन्ने विषय पनि स्पष्ट हुन सकेको छैन । माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा सब्न्धीका क्रियाकलाप संचालनका सम्बन्धमा स्तानीय तहलाई नै अधिकार दिइएको भनिएतापनि कक्षा १० तथा कक्षा ११ र १२ को परीक्षा संचालन, नजिजा प्रकाशन, शिक्षक सरुवा लगायतका विषयमा हालसम्म पनि बेलाबेलामा स्थानीय सरकार र संघीय सरकारको मतभेद हुने गरेको पाईन्छ ।

विद्यालयमा संचालन भइरहेको प्राविधिक धार लगायत हाल प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम परिषद्द्वारा संचालन भएका विद्यालय लगायत निजी प्रदायक संस्थाबाट संचालन भइरहेका कार्यक्रमहरूलाई व्यवस्थित बनाउन संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा कस्तो संरचना उपयुक्त हुन्छ भन्ने विषय पनि टुंगो लागेको अवस्था छैन। शिक्षकहरूलाई स्थायी पदमा सिफारिस गर्न र शिक्षकका लागि अध्यापन अनुमतिपत्र प्रदान गर्ने कार्यमा संलग्न शिक्षक सेवा आयोगका काम कारवाहीहरू संचालन र व्यवस्थापनका लागि प्रदेश स्तरमा कस्तो संरचना हुने भन्ने विषय पनि स्पष्ट रुपमा टुंगो लाग्न र कार्यन्वयनमा आउन बाँकी नै रहेको अवस्था छ। विद्यालय निरीक्षक र स्रोत व्यक्तिले प्रदान गर्दै आएका सेवा समाप्त भई विद्यालयहरूमा शिक्षक सहयोग पद्धति नै टुटेको अवस्था छ। सरकारका विभिन्न तहबीच सहजीकरण र समन्वयका पक्षमा सुधार गर्नु पर्ने आवश्यकता महसुस गरिएको छ। नतिजा प्रतिको जवाफदेहितामा सुधार गर्नुपर्ने छ। समग्रमा राज्यका तीनै तहका सरकारले एउटै लक्ष्य र गतिमा तर आफ्नो भिन्न भिन्न विशेषता र क्षमतालाई सम्बोधन गर्ने किसिमको संस्थागत क्षमता विकास र सो अनुसार कार्यान्वयन गर्ने सफलताका लागि थप कार्य गर्नु पर्ने देखिन्छ। यसै परिवेशमा स्थानीय तहबाट शैक्षिक सेवा प्रवाह गर्न र शैक्षिक सुशासन कायम राख्न संस्थागत संरचना र क्षमता विकासका लागि संघ र प्रदेशसँगको सम्बन्ध तथा समन्वय र क्रियाकलापहरुका बारेमा स्पष्ट रुपरेखा तयार पारी अगाडी बढ्नु पर्दछ। जसका लागि योजनाको खण्डले गल्कोट नगरपालिकाले गर्ने र गर्नुपर्ने समन्वयात्मक क्रियाकलापकाबारेमा रुपरेखा तयार पारिएको छ।

४.३ उद्देश्य

यस गल्कोट नगरपालिकाको शैक्षिक योजनामा शैक्षिक सुशासनका लागि संस्थागत संरचना र क्षमता विकास सम्बन्धी समग्र उद्देश्य संघीय संरचना बमोजिम सरकारको सबै तह र निकायमा शिक्षाको शासकीय प्रबन्धलाई थप सुदृढ बनाउँदै नतिजामुखी व्यवस्थापन प्रवर्द्धन गर्नु रहेको छ। यस योजनामा सुशासन र प्रवर्द्धनका तथा तीनै तहका सरकारको समन्वयका लागि संस्थागत संरचना र क्षमता विकास सम्बन्धी उद्देश्यहरू निम्न अनुसार रहेका छन् :

१. गल्कोट नगरपालिकाको शैक्षिक सुधार गर्न विभिन्न अनुसन्धानको नतिजा र विद्यार्थी उपलब्धिका नतिजाबाट प्राप्त गुणस्तरको कमजोर नतिजालाई सम्बोधन गर्ने स्थानीय, प्रदेश र संघीयमा गुणस्तर सम्बोधन गर्ने संरचना र जनशक्तिको व्यवस्था गर्ने,
२. कार्य सम्पादनप्रति उत्तरदायी तथा नतिजा प्रतिको जवाफदेहिता र समता तथा समावेशितालाई प्रोत्साहन गरी शिक्षामा सुशासन अभिबृद्धि गर्ने,
३. विद्यालयका कर्मचारी, शिक्षक तथा प्रधानाध्यापक प्रस्तावित अन्य संरचना र संयन्त्रमा काम गर्ने कर्मचारी र संस्थाको क्षमता अभिबृद्धि गर्ने,
४. संघीय सरकार र प्रदेश सरकारका सम्बन्धीत निकायहरुसँग समन्वय गर्दै नतिजामुखी कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने,
५. नेपालको विद्यालय शिक्षा क्षेत्रका शैक्षिक गतिविधि समन्वय सह अस्तित्व र सहकार्य सहकारिताको संवैधानिक प्रत्याभूतिका आधारमा संचालन गर्नका लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अन्तरसम्बन्ध सुदृढ बनाउने संयन्त्र र संस्थागत व्यवस्था गर्ने।

४.४. रणनीतिहरू

गल्कोट नगरपालिकाको शैक्षिक सुधार गर्नका लागि गल्कोट नगरपालिकाले दिर्घकालिन रुपमा योजनाबद्ध भई स्थानीय तह, प्रदेश र संघीय सरकारबीच समन्वय र सहकार्यका लागि निम्न रणनितीहरु अपनाउने छः

१. स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ ले दिएका अधिकारलाई पूर्ण रुपमा लागू गर्दै लगिने छ ।

२. संघीय सरकारद्धारा बनेको संघीय शिक्षा ऐन, २०७६ र राष्ट्रिय शिक्षा निती, २०७६ लाई आत्मसात गरिने छ ।

३. स्थानीय तहको शिक्षा ऐन नियम, नियमावली निर्देशिका तयार गरी कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरिनेछ । तथा गल्कोट शिक्षा (व्यवस्थापन) कार्यविधि २०७४ पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।

४. प्रदेश र स्थानीय सरकार तथा उत्तरदायित्व लगायतका पक्षहरूमा स्पष्टतः काम गर्न आवश्यक कानूनी प्रबन्ध गरिने छ ।

५. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अन्तरसम्बन्ध प्रगाढ बनाउन राष्ट्रिय शिक्षा परिषदको संरचनामा परिवर्तन गरी प्रदेश तथा स्थानीय तहको प्रतिनिधित्व हुने व्यवस्था गर्न अनुरोध गरिने छ ।

६. गल्कोट नगरपालिकाभित्रका सम्पूर्ण शैक्षिक गतिविधिको रेखदेख संचालन व्यवस्थापन गर्न नगर शिक्षा समिति गठन गरी क्रियाशील गरिने छ ।

७. जिल्ला तहमा रहेको शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइ र स्थानीय तहबीचका कार्य विवरण स्पष्ट गरि समन्वय गर्दै कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ ।

८. गल्कोट नगरपालिका भित्रका विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक, कर्मचारी लगायतका लागि सहायता प्रणालीको स्थापना गरिने छ ।

९. प्रधानाध्यापकलाई थप जिम्मेवार बनाइने छ साथै क्षमता विकास गरी स्थापित संरचना र संयन्त्रमा काम गर्ने कर्मचारी र संस्थाको क्षमता अभिबृद्धि गरिने छ ।

१०. औपचारिक शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तथा समुदायमा आवश्यक संयन्त्र तयार गरिने छ ।

११. संघीय र प्रदेश सरकारसँग सहकार्य र समन्वय गरी शिक्षक, कर्मचारी लगायतको बृत्ति बिकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरु संचालन गरिने छ ।

१२. स्थानीय सरकारको आन्तरिक स्रोत बाहेक संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकारका ससर्त वा निसर्त दुवै प्रकारका कार्यक्रमहरु संचालन गरिनेछ ।

१३. छात्रबृत्ति, आपतकालिन तथा संकटकालिन अवस्थामा समेत शैक्षिक गतिविधि संचालन गर्न कार्यविधि तयार पारिनेछ ।

४.५ उपलब्धि नतिजा तथा प्रमुख क्रियाकलाप

क) उपलब्धि

गल्कोट नगरपालिका शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा लगायत शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रवर्द्धन भई बालबालिकाको व्यवहारिक सीप र सिकाइप्रति उत्तरदायी प्रणालीको विकास, विभिन्न रणनितीक दस्तावेजहरुको निर्माण र कार्यान्वयन हुनेछ ।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

१. शिक्षाको शासकीय प्रबन्ध तथा व्यवस्थापनमा सहभागी हुने सबै निकाय तथा जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने पद्धति स्थापना भई क्षमतामा सुधार हुनेछ ।

२. तीनै तहका सरकारी विद्यालय लगायत शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापकीय कार्यका लागि आवश्यक संरचना तथा जनशक्ति तयार हुनेछ ।

३. तीनै तहका सरकारी विद्यालय लगायत शिक्षाको शासकीय तथा व्यवस्थापनमा सहभागी हुने सबै निकायको दायित्व र अधिकारी स्पष्ट हुनेछ ।

४. शिक्षा सेवा प्रवाह सहभागितामूलक कार्यसम्पादन प्रति उत्तरदायी विद्यार्थीको सिकाइ प्रति जवाफदेहि समतामूलक तथा समावेशी कार्यसम्पादन उद्देश्यमूलक प्रभावकारी तथा कुशल हुनेछ ।

५. यस गल्कोट नगरपालिकाको समग्र शैक्षिक उपलब्धी स्तरमा बृद्धि भई सक्षम, सवल र दक्ष जनशक्ति उत्पानदमा बृद्धि हुनेछ ।

६. शिक्षा सम्बन्धीका स्थानीय ऐन, नियम, निर्देशिका, कार्यविधि आदि प्रभावकारी कार्यान्वयनमा आउनेछन् ।

ग) प्रमुख क्रियाकलाप र लक्ष्य

क.सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	
१.	स्थानीय तहको शिक्षा ऐन, निमावली, कार्यविधिको निर्माण र कार्यान्वयन	संख्या		१				१	गल्कोट नगरपालिका स्तरीय
२.	नगर शिक्षा समिति गठन	समिति	१			१		२	प्रत्येक ३ वर्षमा १ पटक
३.	प्रधानाध्यापक कार्यसम्पादन कार्यविधि तयार गरी कार्यसम्पादन करार गरिने	प्र. अ.	६८	६८	६८	६८	६८		पहिलो वर्ष कार्य सम्पादन कार्यविधि तयार गरी प्रत्येक विद्यालयका प्रअसँग प्रत्येकसाल करार गरिने
४.	शिक्षक, कर्मचारी सहायता स्थापना	संयन्त्र		२				२	दस्तावेजको निर्माण गरी कार्यन्वयन गर्ने

५.	शिक्षक कर्मचारी बृत्तिबिकास र समन्वय	संख्या	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर	शिक्षक कर्मचारीको माग र प्रदेश तथा संघीय सरकारको समन्वय अनुसार
६.	शिक्षक, कर्मचारी तथा समस्त विद्यालय शिक्षा प्रणालीलाई उत्तरदायी बनाउने प्रणालीको -कार्यविधि) विकास र कार्यान्वयन	संयन्त्र	१					१	गल्कोट नगरपालिकाका सबै शैक्षिक क्षेत्र समेट्ने पद्धतिको विकास र कार्यान्वय निरन्तर रुपमा संचालन हुने
७.	अनौपचारिक र जीवन पर्यन्त सिकाइका लागि विभिन्न तहमा संयन्त्र निर्माण र कार्यान्वयन	संयन्त्र /समिती		१		१		२	सबै वडामा वडा अध्यक्षको संयोजकत्वमा निर्माण गर्ने
८.	विद्यालय स्वास्थ्य, पोषण सम्बन्धी संयन्त्रको विकास र कार्यान्वयन	संयन्त्र						११	सबै वडामा वडा अध्यक्षको संयोजकत्वमा निर्माण गर्ने (नगर शिक्षा नितीले दिएको प्रावधान पालना गर्ने वा संघ र प्रदेशका निती नियमलाई आधार मान्ने)
९.	भौतिक पूर्वाधार विकास	संख्या	आवश्यकताका आधारमा	आवश्यकताका आधारमा	आवश्यकताका आधारमा	आवश्यकताका आधारमा	आवश्यकताका आधारमा		संघ र प्रदेशसँग समन्वय गर्ने
१०.	समन्वय, अनुगमन र मूल्याङ्कन		आवश्यकताका आधारमा	आवश्यकताका आधारमा	आवश्यकताका आधारमा	आवश्यकताका आधारमा	आवश्यकताका आधारमा		नगर प्रमुखको संयोजकत्वमा

परिच्छेद ५ : लगानी र स्रोत व्यवस्थापन

५.१ परिचय

शैक्षिक क्षेत्रमा स्तरीय लगानी गरेका देशहरू विकासको दृष्टिकोणले उच्च अवस्थातर्फ लागेको पाइन्छ। राज्यले नीति नियम निर्माण गर्दा शिक्षा क्षेत्रलाई मुख्य मेरुदण्डको रूपमा राख्दा देश विकासको गति तिव्र हुन जान्छ। त्यसकारण शिक्षा विकासको मेरुदण्ड हो त्यसैले कुनै पनि देश विकसित बन्नका लागि त्यो देशको शैक्षिक अवस्था राम्रो हुनुपर्दछ। आजका बालबालिकाहरू भोलिका देश निर्माताहरू हुन् । उनीहरूलाई राम्रो शिक्षा दिन सकेमा राष्ट्रलाई चाहिने दक्ष जनशक्ति उत्पादन हुन सक्छ । बालबालिकाहरूलाई गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्न समतामूलक स्रोत वितरण हुन आवश्यक छ। यसका लागि शिक्षामा लगानी अपरिहार्य रहेको छ। विषेशगरी वित्तिय स्रोत लगानीका लागि महत्वपूर्ण आधार रहेको छ ।

नेपालको संविधानले आधारभूत शिक्षा निःशुल्क र अनिवार्य एवम् माध्यमिक शिक्षा निःशुल्क हुने व्यवस्था गरेको छ । संविधानमा व्यवस्था गरिएको मौलिक हक शिक्षा ऐन नियममा समेत उल्लेख गरिएको छ । यसैका आधारमा नेपाल सरकारले पनि शिक्षा क्षेत्रलाई महत्वपूर्ण आधारको रूपमा लिएको पाइन्छ। सबै बालबालिकालाई गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्नु सरकारको दायित्व हो। संविधानले व्यवस्था गरे अनुसार माध्यमिक तहको शिक्षा संचालन गर्ने मुख्य जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको हो। शिक्षा साझा विषय भएकोले वित्तीय व्यवस्थापनमा संघ र प्रदेशले समेत जिम्मेवारी वहन गर्ने व्यवस्था रहेको छ। स्थानीय तह र निजी क्षेत्रको समेत साझेदारी रहनु आवश्यक छ। वित्तीय व्यवस्थापनमा सशर्त अनुदान, निशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान, विशेष अनुदान र ऋणको व्यवस्थासमेत गर्न सकिन्छ।

यस गल्कोट नगरपालिकाले शिक्षामा आवश्यक पर्ने केन्द्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय बजेटहरू परिचालन गरी शैक्षिक क्षेत्रका उपलब्धिहरू हासिल गर्न प्रयास गरिरहेको छ। यसै सन्दर्भमा नगरपालिकाले संघ, प्रदेश तथा विभिन्न निकायहरुसँग समन्वय गर्दै बजेटहरू परिचालन गरी शैक्षिक क्षेत्रमा व्यवस्थापन गर्दै आएको छ। शिक्षक कर्मचारीहरूको तलब भत्ताको व्यवस्था संघीय सरकारले व्यहोर्ने व्यवस्था छ भने स्थानीय सरकारले समेत आफ्नो आन्तरिक स्रोतमा शिक्षक, कर्मचारीहरु नियुक्ति गर्ने गरेको छ । यसका अलवा निजी क्षेत्रले समेत गल्कोट नगरपालिका भित्र विद्यालयहरू स्थापना गरी शिक्षा क्षेत्रमा योगदान दिँदै आएका छन् । निजी क्षेत्र वा संस्थागत विद्यालयहरुको लागि भने स्थानीय सरकारले पाठ्यक्रम, परीक्षा संचालन तथा नियमन गर्ने कार्य गर्दै आएको छ।

५.२ वर्तमान अवस्था

शिक्षा बिकासको मेरुदण्ड भएकोले यस क्षेत्रमा पर्याप्त बजेटसहित कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्नुपर्छ भन्ने कुरामा सबैको एकमत रहेको छ । राज्यले शिक्षा क्षेत्रमा क्रमश लगानी पनि बढाउँदै लगेको अवस्था छ। पहिला पहिलाको तुलनामा बजेट विनियोजनको आकार बढ्दै गएको छ। विगत २०७३-२०७४ पछाडी कुल बजेटको ९-११ प्रतिशतको हाराहारीमा संघीय बजेटमा शिक्षा क्षेत्रलाई व्यवस्था गरेको पाइन्छ । नेपालको शिक्षामा वैदेशिक सहायता पनि एक मुख्य स्रोतको रुपमा रहेको छ । हालको अवस्थालाई हेर्दा नेपाल सरकारले वार्षिक रुपमा प्रति विद्यार्थी औशतमा करीव रू. १३,४०६ लगानी गरेको अवस्था छ ।

गल्कोट नगरपालिकाले संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको स्रोतलाई परिचालन गरी शिक्षा क्षेत्रको वित्तीय व्यवस्थापन गर्दै आएको छ । वित्तीय व्यवस्थापनमा सशर्त अनुदान, समानीकरण अनुदान, समपूरक अनुदान, विशेष अनुदान र स्थानीय तहले आवश्यकता अनुसार थप गरी वित्तीय व्यवस्थापन गर्ने गरेको छ । नपुग शिक्षकहरू थप गर्ने, आइसिटीका लागि बजेट व्यवस्थापन, शिक्षकहरूलाई तालिम र प्रोत्साहन, अतिरिक्त क्रियाकलाप संचालन गर्ने गरेको छ । सुत्केरी महिला शिक्षक विदा बसेको अवस्थामा सट्टा शिक्षकको व्यवस्थापन समेत स्थानीय तहले गरेको छ । त्यसैगरी विभिन्न संघसंस्थाहरुसँग सहकार्य र समन्वयबाट पनि केही शैक्षिक कार्यक्रमहरु संचालन हुँदै आएका छन् । यस गल्कोट नगरपालिकामा आ.व. २०७८/०७९ मा शिक्षा तर्फ निम्नानुसारको बजेट विनियोजन भएको छ ।

आ.व. २०७८।७९ को स्थानीय तह/प्रदेशको बजेट		
सि.नं.	**विवरण**	**बजेट रु हजारमा**
१	स्थानीय तहको कूल स्वीकृत वजेट	६३०१८३
२	सशर्त अनुदान वाहेक स्थानीय/प्रदेश तहबाद शिक्षा क्षेत्रका लागि विनियोजित वजेट	१६२००
३	संघबाट विनियोजित शिक्षा क्षेत्रको सशर्त अनुदान वजेट	२५०१६६
४	**जम्मा शिक्षा क्षेत्रको वजेट (२+३)**	**२६६३६६**

स्रोतः गल्कोट नगरपालिका, शिक्षा शाखा

आवश्यकता अनुसार सुविधा सम्पन्न शैक्षिक भवनहरु सबै ठाउँमा पूर्ण रुपमा व्यवस्थित नहुनु, पर्याप्त शिक्षक दरबन्दीमा लगानी नहुनु, सबै विद्यालयमा प्रसाशसिक काममा सहयोग गर्ने कर्मचारीको सबै विद्यालयहरुमा व्यवस्था हुन नसक्नु, शिक्षा क्षेत्रको बजेटको आकार सानो हुनु, स्थानीय तहले शिक्षा क्षेत्रमा आवश्यकता अनुसारका बजेट व्यवस्थापन गर्न कठिनाइ पर्नु, शैक्षिक सामग्री र शिक्षण सिकाइ क्रिकलापमा लगानीको स्रोत नहुनु चुनौतीहरू स्थानीय तहमा कायमै छन् । यी समस्याहरुका बावजुत पनि गल्कोट नगरपालिकाले स्थानीय शैक्षिक क्षेत्रको सुधारका लागि योजनाबद्ध रुपमा कार्यक्रमहरु तयार पारी लागू गर्दै लैजाने प्रण गरेको छ ।

५.३ उद्देश्य

योजनाको वित्तीय व्यवस्थापनका मुख्य उद्देश्यहरू निम्न अनुसार रहेका छन् ।

१. स्थानीय क्षेत्रमा भएका विद्यालयलाई आवश्यक पर्ने वित्तीय स्रोतको प्रक्षेपण गर्ने,
२. गल्कोट नगरपालिकाभित्र संचालन गरिने शैक्षिक कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनका लागि वित्तीय स्रोत परिचालन गर्ने,
३. संघीय, प्रादेशिक र स्थानीय तहको वित्तीय भार स्पष्ट गर्ने,
४. प्राथमिकता अनुसार बजेट निर्धारण गर्ने

५.४ रणनीतिहरु

गल्कोट नगरपालिकाले शैक्षिक क्षेत्रको सुधार योजनाका निमित्त वित्तीय व्यवस्था सम्बन्धी निम्न रणनीतिहरू अवलम्बन गर्नेछ :

१. स्थानीय क्षेत्रको शैक्षिक व्यवस्थापनका लागि वित्तिय स्रोतहरुको खोजी गरिनेछ ।
२. वित्तीय व्यवस्थापनमा सशर्त अनुदान, निशर्त अनुदान लगायत विशेष अनुदानलाई पारदर्शी रूपमा परिचालन गरिनेछ ।
३. संघीय र प्रदेशबाट प्राप्त बजेटको उचित परिचालन गरिनेछ ।
४. सरकारी अनुदान प्राप्त विद्यालयहरूलाई गुणस्तर र जवाफदेही बनाइनेछ ।
५. संघ र प्रदेशबाट नपुग भएका शैक्षिक क्षेत्रहरूमा गल्कोट नगरपालिकाद्वारा वित्तीय व्यवस्थापन गरिनेछ ।
६. मापदण्डका आधारका खर्च र प्रतिवेदन पद्धति अवलम्बन गरिने छ ।
७. वित्तीय व्यवस्थापनमा क्षमता सुधार गरी जिम्मेवारी पारदर्शी र उत्तरदायी बनाइनेछ ।
८. शिक्षण सिकाइको अनुगमन सुपरीवेक्षण, मूल्याङ्कन, सहजीकरण प्रणालीलाई व्यवस्थित गरिने छ ।
९. विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण र विद्यालयको कार्य सम्पादनलाई व्यवस्थाति गरिनेछ ।
१०. शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रमको नियमित, अध्यावधिक, मध्यावधिक र अन्तिम मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गरिनेछ ।
११. कार्यक्रमहरुको नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरी प्राप्त पृष्ठपोषणलाई लागु गरिनेछ ।

गल्कोट नगरपालिकाको यस शैक्षिक योजनामा प्रस्ताव गरिएका विभिन्न शीर्षकहरूका आधारमा आगामी ५ वर्षका कार्यक्रमहरूका लागि बजेट अनुमान गरिएको छ । बजेट अनुमान गर्दा संविधानमा व्यवस्था भए अनुसार निःशूल्क र अनिवार्य शिक्षा र माध्यमिक तहको निःशुल्क शिक्षालाई ध्यान दिइएको छ । आधारभूत र माध्यमिक तहको शिक्षामा गुणस्तर कायम हुने गरी वित्तीय अनुमान गरिएको छ । भर्ना बृद्धि दर तथा टिकाउ दर बढाउने र व्यवसायिक सीप हासिल गर्नु उद्देश्यका साथ बजेटको प्राथमिकता तोकिएको छ । गुणस्तरीय शिक्षालाई थप बल पुग्ने गरी विद्यालयको भौतिक अवस्थाको सुधारको अपेक्षा गरिएको छ । शिक्षा प्रणालीमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई जोड दिइएको छ । स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र प्रयोग तथा राष्ट्रिय पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनमा बल पुग्ने गरी वित्तीय व्यवस्थापनमा प्रयास गरिएको छ । आधारभूत तहमा दिवा खाजा, शिक्षकहरूलाई आइसिटीको पहुँच, विद्यार्थीहरूलाई छात्रबृत्तिको व्यवस्था निःशुल्क पाठ्यपुस्तक वितरण, आवासीय विद्यालयको अवधारणा, स्वास्थ्य शिक्षा र सरसफाइ इत्यादि विषयहरू कार्यक्रममा समेटिएका छन् । आपतकालीन तथा सङ्कटपूर्ण अवस्थामा पठनपाठन संचालनका लागि समेत वित्तीय व्यवस्थापन गरिएको छ । प्राविधिक धारका विद्यालयहरूको संचालन र व्यवस्थापन गर्ने, विद्यालय व्यवस्थापन मजबुद बनाउने, विद्यालयको गुणस्तर सुधार हुने इत्यादि आधारमा समेत बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

५.५ प्रस्तावित कार्यक्रम तथा बजेट अनुमान

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	आधार वर्ष (०७७/७८)	योजनाको कुल लक्ष्य	लक्ष्य रकम (हजारमा)						प्रति इकाइ लागत हजारमा)	कैफियत
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
विद्यालय भवन तथा भौतिक पूर्वाधार निर्माण कार्यक्रम	पटक	१	५	२६६३६६	१००००	१००००	१००००	१००००	४००००		➢ सुविधायुक्त पक्की भवन, शौचालय लगायत
विद्यालय पूर्वाधार स्तरोन्नती कार्यक्रम	पटक	१	५		५०००	५०००	५०००	५०००	२००००		➢ सबै विद्यालयको खेल मैदान स्तररोन्नती ➢ विद्यालयमा बालमैत्री तथा अपांगमैत्री शौचालयको निर्माण ➢ कक्षा कोठाको स्तरोन्नती तथा डेक्स, बेन्च, सेतोपाटी लगायत
आवासिय विद्यालय संचालन	संख्या		४		३०००	३०००	३०००	३०००	१२०००		➢ आवासिय विद्यालयको स्थापना गरी संचालन गर्ने
विद्यालय संरचनागत सुधार कार्यक्रम	पटक	१	५		१०००	२०००	२०००	३०००	८०००		➢ सबै विद्यालयमा प्राथमिक उपचार सामग्री व्यवस्था ➢ विद्यालय व्यवस्थापन खर्च व्यवस्था ➢ सबै माविमा विद्यालय नर्स कार्यक्रम संचालन गर्ने ➢ सबै माविमा एक एक वटा गरी १० वस थप गर्ने ➢ प्रारम्भिक बाल विकास केन्द्रमा सिकाइ कुना निर्माण ➢ मावि तथा निमावि (१५) विद्यालयमा विज्ञान प्रयोगशाला र विद्युतिय पुस्तकालय र सूचना, सञ्चार र प्रविधि विस्तार ➢ विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अविभावक संघ अभिमुखिकरण
प्रारम्भिक बाल विकास कार्यक्रम	पटक	१	५		१५००	१५००	१५००	१५००	६०००		➢ बाल विकास सहजकर्ता तालिम ➢ बाल विकास केन्द्रमा विभिन्न कार्यक्रमहरु संचालन
आधारभूत शिक्षा विकास कार्यक्रम	पटक	१	५		३०००	३०००	३०००	३०००	१२०००		➢ आधारभूत शिक्षासँग सम्बन्धीत शिक्षक व्यवस्थापन लगायतका कार्यक्रमहरु
माध्यमिक शिक्षा विकास कार्यक्रम	पटक	१	५		४०००	४०००	४०००	४०००	१६०००		➢ माध्यमिक शिक्षासँग सम्बन्धीत शिक्षक व्यवस्थापन लगायतका कार्यक्रमहरु

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	आधार वर्ष (०७७/७८)	योजनाको कुल लक्ष्य	लक्ष्य रकम (हजारमा)						प्रति इकाइ लागत हजारमा)	कैफियत
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
विद्यालय सूचना प्रविधि कार्यक्रम	विद्यालय संख्या	०	७८		५०००	५०००	५०००	५०००	२००००		➢ सबै विद्यालयमा सिसि क्यामरा तथा विद्युतीय हाजिरी स्थापना ➢ सबै विद्यालयमा गुणस्तरीय इन्टरनेट सुविधा विस्तार ➢ सबै विद्यालयमा मल्टि मिडिया तथा ल्यापटप व्यवस्था ➢ सूचना प्रविधिमा आधारित सिकाइसम्बन्धी शिक्षक अभिमुखीकरण
शैक्षिक गुणस्तर सुधार कार्यक्रम	पटक	१	५		१५००	१५००	१५००	१५००	६०००		➢ शैक्षिक क्यालेण्डर र शिक्षक डायरी निर्माण ➢ विद्यालयमा सिकाई सामाग्री व्यवस्थापन ➢ अभिभावक शिक्षा ➢ शिक्षक विद्यार्थी नियमितता अनुगमन ➢ शिक्षक विद्यार्थी अनलाइन सिकाई अभिमूखिकरण ➢ विद्यार्थी सिकाइ मोवाइल एप तयारी ➢ देशका सफल विद्यालयसँग सफल अनुभव आदान प्रदान ➢ शैक्षिक डकुमेन्ट्री निर्माण ➢ शैक्षिक क्षेत्रको रणनीतिक योजना तर्जुमा विद्यालय स्वमुल्याकन ➢ विद्यालय वाहिर रहेका विद्यार्थीको खोज र भर्ना अभियान
विद्यालयमा तालिम तथा पुरस्कार	पटक	१	५		१०००	१०००	१०००	१०००	४०००		➢ उत्कृष्ट विद्यालय, उत्कृष्ट तहगत विषयगत शिक्षक, उत्कृष्ट बाल विकास सहजकर्ता तथा उत्कृष्ट तहगत विद्यार्थी पुरस्कार तथा सम्मान ➢ दरवन्दी मिलान ➢ शिक्षक तथा सहजकर्ता तालिम
व्यवहारिक, व्यावसायिक तथा जीवनउपयोगी शिक्षा कार्यक्रम	पटक		५		१०००	१०००	१०००	१०००	४०००		➢ सबै माध्यमिक विद्यालयमा व्यवहारिक सीप विकासका लागि कृषि, प्रविधि, कानून, सकारात्मक सोच तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी अभिमूखिकरण ➢ सफल व्यवसायी, अभियन्ता र विज्ञसँग अन्तरकृया ➢ प्रतिभा पहिचान लगायत

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	आधार वर्ष (०७७/७८)	योजनाको कुल लक्ष्य	लक्ष्य रकम (हजारमा)						प्रति इकाइ लागत हजारमा)	कैफियत
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
प्राविधिक शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक		५		१५००	१५००	१५००	१५००	६०००		➢ प्राविधिक सामग्री तथा व्यवस्थापन सहयोग
उच्च शिक्षा प्रवर्द्धन कार्यक्रम			५		२०००	२०००	२०००	२०००	८०००		➢ स्नातक तह कक्षा संचालन सहयोग तथा स्नातकोत्तर कक्षा संचालन सम्बन्धी खोजी
विद्यालय पोषण कार्यक्रम	पटक	१	५		२०००	२०००	२०००	२०००	८०००		➢ विद्यालय खाजा व्यवस्था तथा जंक फुड नियन्त्रण कार्यक्रम ➢ स्थानीय खाद्यवस्तुबाट पौष्टिक तथा स्वादिष्ट खाना तयारी अविभावक तथा दिवा खाजा व्यवस्थापन समिति अभिमुखिकरण ➢ स्थानीय खाना उपयोगका लागि आमा भेला
शैक्षिक अध्ययन अनुसन्धान कार्यक्रम	पटक		५		१००	१००	१००	१००	४००		➢ क्याम्पस र विश्वविद्यालयसँग सहकार्य गर्ने ➢ उच्च शिक्षासँग सम्बन्धीत शैक्षिक भ्रमण
सृजनात्मक कला प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक		५		१०००	१०००	१०००	१०००	४०००		➢ आधारभूत विद्यालयमा सृजनात्मक कला विषय शिक्षण अभ्यास ➢ माध्यमिक तहमा संगीत तथा खेलकुद शिक्षक व्यवस्थापन
शिक्षा शाखा व्यवस्थापन	पटक	१	५		१२००	१२००	१२००	१२००	४८००		➢ शैक्षिक तथ्यांक अद्यावधिकरण ➢ आन्तरिक जनसक्ति व्यवस्थापन
स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन	पटक	३	५		५००	१०००			१५००		➢ स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण, प्रबोधिकरण, पाठ्यपुस्तक निर्माण र कार्यान्वयन
समावेशी सार्वजनिक शिक्षा कार्यक्रम	पटक	१	५		५००	५००	५००	५००	२०००		➢ अविभावक अभिमुखीकरण ➢ विद्यालयहरुको स्वमुल्याङ्कन कार्यक्रम
विद्यार्थी छात्रबृत्ति कार्यक्रम	पटक	१	५		१०००	१०००	१०००	१०००	४०००		➢ प्रत्येक वर्ष प्रत्येक विद्यालका लक्षित वर्गका विद्यार्थीहरुलाई

रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	एकाई	आधार वर्ष (०७७/७८)	योजनाको कुल लक्ष्य	लक्ष्य रकम (हजारमा)						प्रति इकाइ लागत हजारमा)	कैफियत
				०७८/७९	०७९/८०	०८०/८१	०८१/८२	०८२/८३	जम्मा		
आपतकालिन तथा संकटकालिन शिक्षा योजना कार्यविधि निर्माण	पटक		१						३००		➢ पालिकागत योजना निर्माण र कार्यान्वयन
अनुगमन, मूल्याङ्कन र सहजीकरण	पटक		५		५०	१००	१००	१००	३५०		➢ आवश्यकता अनुसार त्रैमासिक नियमित अनुगमन, सुझाव र पृष्ठपोषण
पाँच वर्षे शैक्षिक योजनाको कुल बजेट				२६६३६६					**१७५३५०**		

स्रोतः गल्कोट नगरपालिका शिक्षा शाखा

माथी तालिकामा उल्लेखित बजेट अनुमान विद्यालय सुधारका उपक्षेत्रहरुका आधारमा अनुमान गरिएको हो । शिक्षामा सबैको पहुँच बढाउँदै गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने लक्ष्यका साथ तयार पारिएको यो अनुमानित बजेट पहिलो वर्षको तुलनामा हरेक वर्ष बढाउँदै लैजाने लक्ष्य राखिएको छ । यो बजेट संघीय सरकार, प्रादेशिक सरकार तथा स्थानीय सरकारलाई समेत ध्यानमा राखी तयार पारिएको छ । यसमा संघीय सरकारबाट आउने स्थायी शिक्षकहरुको तलवभत्ता र विभिन्न अन्य गैर सरकारी संस्था तथा प्राइभेट संस्थाको सहयोग र समन्वयमा विभिन्न समयमा हुने क्रियाकलापहरु समावेश गरिएको छैन् ।

परिच्छेद ६ : योजना कार्यान्वयन, अनुगमन, मुल्याङ्कन तथा समन्वय र सहजीकरण

६.१.१ परिचय

योजना निर्माण एक अनुमानित कार्य योजनाको खाका हो । यसमा कुन कुन कार्यहरू के कसरी गर्ने ? कहिले गर्ने ? कहाँ कहाँ गर्ने ? कति गर्ने ? कसले गर्ने ? बजेटको व्यवस्थापन पक्ष के हो ? इत्यादि विषय वस्तुहरूको समग्र प्रस्ताव योजनामा समावेश भएको हुन्छ । त्यसैले कुनै पनि कार्य सम्पादन गर्नु अगाडिको महत्वपूर्ण मार्ग चित्र योजनाले समेटेको हुन्छ । पूर्व योजनाले भविष्यमा गरिने कामहरूलाई सहजीकरण गर्दछ । कार्य आरम्भ गर्नु अगाडि नै विभिन्न जन अपेक्षाहरू, स्रोत साधन, अवस्था, मौजुदा ऐन नियमले गरेको कानुनी व्यवस्था आदि आधारमा योजना निर्माण गरिन्छ ।

गल्कोट नगरपालिकालाई शैक्षिक रुपमा सम्बृद्ध बनाउने लक्ष्य अनुरुपको शैक्षिक योजना निर्माण एउटा आधारभूत कुरा भए पनि यसको कार्यान्वयन पक्ष महत्वपूर्ण रहन्छ । योजनाले तोकेका उद्देश्य तथा लक्ष्यहरू कार्यान्वयनबाट प्राप्त गर्न सकेमा मात्र योजनाको अर्थ रहन्छ । कार्यान्वयन पक्ष बलियो र सशक्त भएमा प्रतिफल सोचे अनुसार हासिल हुन सक्छ । सबैभन्दा जटिल र चुनौतिपूर्ण अवस्था भनेकै योजना कार्यान्वयन हो । कार्यान्वयन सहज सशक्त भएमा मात्र अपेक्षित क्षेत्रहरूले प्रतिफल दिन सक्छन् । योजनामा समावेश गरिएका क्षेत्र तथा विषयवस्तुहरू तोकिएको समयमा सम्पन्न गर्न सकेमा थप योजना पुनः प्रारम्भ गर्ने बाटो खुल्छ ।

नगरपालिकाले निर्माण गरेको शैक्षिक योजना कार्यान्वयनका लागि उपयुक्त तरिकाहरुको प्रबन्ध गर्नु पर्ने हुन्छ । सम्बन्धित समिती, उपसमिती लगायत संघ, संगठनहरू परिचालन, जनशक्तिको व्यवस्थापन, नीति नियम तथा जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व आदिको व्यवस्थापन गरेमा योजना सफल हुन सक्छ । कुनैपनि योजना कार्यान्वयनका लागि संघ, प्रदेश र स्थानीय तह सबैको भूमिका महत्वपूर्ण रहन्छ । योजना स्थानीय तहमा कार्यान्वयन हुने भएकोले यसको महत्वपूर्ण जिम्मेवारी स्थानीय तहको नै हुन्छ । योजना कार्यान्वयन गर्दा दिगोपन, प्रभावकारिता र कार्यकुशलतामा ध्यान दिनु पर्छ । गल्कोट नगरपालिकाले विभिन्न क्रियाकलापहरु के कसरी कार्यान्वयन गर्ने ? रणनीति तथा क्रियाकलापहरू के के गर्ने ? भन्ने बारेमा प्रष्ट पार्न माथि उल्लिखित योजनाहरू महत्वपूर्ण रहेका छन् ।

६.१.२ वर्तमान अवस्था

हाम्रो देशको वर्तमान व्यवस्था अनुसार शैक्षिक योजनाहरू संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट लागू हुने भएकोले यसको कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी पनि तीनै तहमा व्यवस्थापन गरिएको छ । स्थानीय स्तरमा सञ्चालित शैक्षिक योजनाहरूको कार्य स्थानीय शिक्षा शाखाबाट हुँदै आएको छ । स्रोत केन्द्रहरू खारेज भइसकेपछि उक्त स्रोतकेन्द्रमा हुने कार्य स्थानीय शिक्षा शाखा मार्फत हुने गरेका छन् ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ अनुसार स्थानीय सरकारलाई प्राप्त २३ वटा शैक्षिक क्षेत्रका काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएको छ । केन्द्रदेखि स्थानीय तहसम्मका सबै योजनाहरू कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई नै प्रदान गरिएको छ । यसको पनि मूल रूपमा स्थानीय

तहलाई नै हुन आउँछ । स्थानीय जनप्रतिनिधिहरूको माग र उनीहरूको संलग्नतामा योजनाहरू कार्यान्वयन हुन्छन् । मुख्यतयाः विद्यालय व्यवस्थापन समितिले प्रधानाध्यपक तथा शिक्षकहरुको सहयोगमा विद्यालयका योजनाहरू कार्यान्वयन गर्दछ । योजना कार्यान्वयनमा विभिन्न खालका चुनौति तथा समस्याहरू कायमै रहेका छन् । कुशल व्यवस्थापनका लागि संगठन संरचना तथा जनशक्ति अभावले प्रभावकारी कार्यान्वयनमा बाधा उत्पन्न हुन्छ । हालको व्यवस्थापन पक्षमा देखिएका चुनौति तथा प्रभावकारी कार्यान्वयनमा बाधा उत्पन्न हुन्छ । योजका कार्यान्वयनमा हालको व्यवस्थापन पक्षमा देखिएका केही प्रतिनिधीमूलक चुनौति तथा समस्याहरू निम्न अनुसार रहेका छन्ः

१. स्थानीय तहले कार्यान्वयन गर्ने क्षेत्रहरू सबैको निती, नियमावली, कार्यविधि बनाएर काम गर्न नसक्नु,

२. नयाँ व्यवस्था बुझेर त्यसलाई कार्यन्वयन गर्ने दक्ष जनशक्तिको अभाव हुनु,

३. पुरानो प्रणालीबाट नयाँ प्रणालीमा प्रवेश गर्दा छुट्टै पद्धतिको विकास नहुनु,

४. स्थानीय तहका जनप्रतिनिधी लगायत मुख्य भूमिका खेल्नुपर्ने निकायहरुले शिक्षा क्षेत्रलाई शिक्षक व्यवस्थापन र भौतिक संरचनासँग मात्र जोडेर हेर्ने परिपाटी कायम रहिरहनु,

५. धेरै महत्वकांक्षी योजनाहरु बनाउनु तर कार्यन्वयनको पक्षलाई ध्यान नदिनु ।

७. स्थानीय जनप्रतिनिधि, विद्यालय व्यवस्थापन र प्रधानाध्यापकको एक आपसमा सोच फरक फरक किसिमको हुनु ।

६.१.३. योजना कार्यान्वयन प्रबन्ध

यस गल्कोट नगरपालिकाको पाँच वर्षे शिक्षा क्षेत्रको योजनाको समग्र कार्यान्वयन प्रक्रियाका लागि निम्न लिखित प्रबन्ध गरिनेछ :

स्थानीय सरकारले गर्नेः

१. योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक ऐन, नियम, नीति, कार्यविधि, योजना र निर्देशनको व्यवस्था गरिनेछ ।
२. शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाको क्षमता विकास गरी योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यकतानुसार समितिहरू निर्माण गरिनेछ ।
३. शिक्षण सिकाइमा सहयोग पुर्‍याउन स्थानीय स्तरमा शिक्षक तथा विज्ञ समूह सम्मिलित शिक्षक सहायता प्रणाली विकास गरिनेछ ।
४. संघ तथा प्रदेशबाट प्राप्त सशर्त अनुदान र अन्य अनुदान र आफ्नै स्रोतको बजेट समेत राखी वार्षिक बजेट तय गरिनेछ ।

५. योनाहरुको नियमित अनुगमन, मूल्याङ्कन गरी आवश्यकताका आधारमा सुझाव सहित पृष्ठपोषण प्रदान गरिनेछ ।

विद्यालयले गर्नेः

१. प्रत्येक विद्यालयले आफ्नो विद्यालय सुधार योजना निर्माण गर्नेछन् ।
२. विद्यालय व्यवस्थापन समितिले स्थानीय तहबाट प्राप्त बजेट र आफ्नै आम्दानी समावेश गरी वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्नेछन् ।
३. योजना कार्यान्वयनका लागि प्रधानाध्यापकलाई जिम्मेवारी बनाइने छ ।
४. योजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक मापदण्ड तयार गरी लागु गराईनेछ ।
५. स्थानीय अभिभावक तथा सरोकारवालाहरूसँग अन्तर्क्रिया तथा सहकार्य गरी कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
६. कार्यान्वयन गरिएका योजनाको सामाजिक परीक्षण प्रत्येक वर्ष गरिनेछ ।
७. शिक्षा संग सम्बन्धीत सरोकारवाला अन्य गैर सरकारी निकायहरुसँग स्थानीय शिक्षा शाखाको अनुमतिमा समेत सहकार्य र समन्वय गरिनेछ ।
८. विद्यालयमा योजनाहरु लक्ष्य अनुरुप संचालन गर्न शिक्षकहरुको भूमिकालाई सक्रिय बनाई कार्य विभाजन गरिनेछ ।

६.१.४ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण

६.१.४.१ परिचय

कुनैपनि योजना कार्यान्वयनको समयमा समन्वय र सहजीकरणका आवश्यकता पर्दछ । योजना कार्यान्वयन गरिने सबै क्षेत्र सक्षम नुहुन सक्छन् । योजनाहरू बहु क्षेत्रसंग सम्बिन्धित भएमा समन्वयको खाँचो पर्न सक्छ । कतिपय नीतिगत अस्पष्टता भएमा सहजीकरण गर्नु पर्ने हुन्छ । विभिन्न निकाय र व्यक्तिहरू बीचको समन्वय सहकार्यले योजना कार्यानवयनमा तीव्रता ल्याउन सकिन्छ । यसरी योजना कार्यान्वयनका लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरणको भूमिका महत्वपूर्ण हुन्छ ।

योजनाले दिएको निर्धारित समयमा क्रियाकलापहरू कार्यतालिका अनुसार भए नभएको र भएको भए प्रतिफलतर्फ उन्मुख भए नभएको पत्ता लगाउनको लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको आवश्यकता पर्दछ । योजनाहरू विनियोजन र वितरणको अवस्था, लगानी प्रवाह, कार्यक्रम कार्यान्वयन के कसरी भएको छ ? भनि सुनिश्चित गर्नका लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कनले सहयोग गर्दछ । कार्यान्वयनमा रहेका योजनाहरूका लक्ष्य र प्रगति बारेमा नियमित तथा आवधिक रूपमा निगरानी, निरीक्षण, एवम् जाँचबुझ गर्न जरूरी हुन्छ । योजना के कसरी अगाडि बढेको छ ? यसले उद्देश्य अनुसार कार्यारम्भ गर्न खोजेको छ या छैन ? नियम र प्रकृया अनुसार छ या छैन ? कुन कुन निकाय या व्यक्तिले अनुगमन गर्ने ? के कस्ता समस्याहरू कार्यान्वयन अवधिमा आइपरे र यसको समाधान के कसरी गर्न सकिन्छ ? योजनाको दीर्घकालीन फाइदाहरू के कसरी दिन सक्छ ? इत्यादि विषय वस्तुको रेखदेखका लागि अनुगमन संयन्त्र जरूरी हुन्छ । जुन संयन्त्रले कार्य क्षमता अभिबृद्धिमा समेत सहयोग गर्दछ ।

६.१.४.२ वर्तमान अवस्था

नेपालको वर्तमान व्यवस्था अनुसार शैक्षिक योजनाहरू संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबाट लागुहुने भएकोले यसको अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी पनि तीनै तहमा व्यवस्थापन गरिएको छ । संघीय सरकार वा प्रदेश सरकारद्धारा संचालित भएतापनि स्थानीय स्तरमा सञ्चालित शैक्षिक योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन स्थानीय शिक्षा शाखाबाट हुँदै आएको छ । शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले शैक्षिक संस्थाहरूको कार्यसम्पादन परीक्षण तथा विद्यार्थीहरूको उपलब्धि परीक्षण गर्दै आएको छ। स्रोतकेन्द्रहरू खारेज भइसकेपछि उक्त स्रोतकेन्द्रमा हुने कार्य स्थानीय शिक्षा शाखामार्फत हुने गरेका छन् । स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ अनुसार स्थानिय सरकारलाई प्राप्त २३ वटा शैक्षिक क्षेत्रका काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिएको छ । केन्द्रदेखि स्थानीय तहसम्मका सबै योजनाहरू कार्यान्वयन गर्ने प्रमुख जिम्मेवारी स्थानीय तहलाई नै प्रदान गरिएको छ । यसको अनुगमन र मूल्याङ्कन पनि मूल रुपमा स्थानीय तहलाई नै हुन आउँछ ।

गल्कोट नगरपालिकामा भए गरेका शैक्षिक योजना तथा गतिविधिहरूको अनुगमन, मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरण गल्कोट नगरपालिका शिक्षा शाखा मार्फत हुने गरेको छ । गल्कोट नगरपालिकाका जनप्रतिनिधिहरूबाट पनि अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा महत्वपूर्ण भूमिका रहँदै आएको छ । माध्यमिक तहसम्मको शैक्षिक व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवारी गल्कोट नगरपालिकाको रहेकाले सबै संयन्त्र गल्कोट नगरपालिकाले नै संचालन गर्ने गर्दछ ।

गल्कोट नगरपालिकाले गर्ने योजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा निम्न लिखित चुनौतिहरू पहिचान गरिएको छ :

१. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरणमा सीप र दक्षता भएका जनशक्तिको व्यवस्था गर्नु,

२. अनुगमनलाई नियमित र एकरूपता बनाउनु,

३. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका मापन योग्य सूचकको तय गर्नु,

४. अनुगमन र मूल्याङ्कनलाई निष्पक्ष, भरपर्दो र विश्वसनीय बनाउनु,

५. दक्ष जनशक्तिबाट अनुगमन र मूल्याङ्कन गराउनु र सुझावहरु कार्यन्वयन गराउनु ।

६.१.४.३. उद्देश्य

गल्कोट नगरपालिकाले योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको विकास गर्नुको उद्देश्य नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणाली लागु गरी योजना कार्यान्वयनमा उपयुक्त समन्वय र सहजीकरण संयन्त्रको विकास गरी योजनाको प्रभावकारिता बढाउनु रहेको छ ।

६.१.४.४ रणनीतिहरू

यस गल्कोट नगरपालिकाले शैक्षिक योजनाको प्रभावकारी कार्यन्वयनमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि निम्न लिखित रणनितिहरु अपनाउने छः

१. अनुगमनका लागि विभिन्न सूचकहरू बनाइनेछ ।
२. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदन छिटो छरितो र व्यवस्थित बनाइनेछ ।
३. जन प्रतिनिधि सहित स्थानीय विज्ञ टोली सम्मिलित अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि विभिन्न समितिहरूको निर्माण गरिनेछ ।
४. विद्यालय र गल्कोट नगरपालिका बीच हुने सूचना प्रणालीलाई व्यवस्थित गरिनेछ ।
५. गल्कोट नगरपालिकाले समन्वय र सहजीकरणको भूमिका खेल्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
६. शिक्षण सिकाइको अनुगमन सुपरीवेक्षण, मूल्याङ्कन, सहजीकरण प्रणालीलाई व्यवस्थित गरिनेछ ।
७. शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रमको नियमित, अध्यावधिक, मध्यावधिक र अन्तिम मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापित गरिनेछ ।
८. विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण र विद्यालयको कार्य सम्पादनलाई व्यवस्थित गरिने छ ।
९. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट प्राप्त पृष्ठपोषणलाई लागू गरिनेछ ।

६.१.४.५ उपलब्धि, नतिजा, प्रमुख क्रियाकलाप तथा लक्ष्य

क) उपलब्धि

योजनाको प्रभावकारी अनुगमन, मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरणका माध्यमले योजनाका चुनौतिहरू समाधान भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल हुनेछ ।

ख) प्रमुख नतिजाहरू

१. योजनाको अनुगमन र मूल्याङ्कनमा संस्थागत विकास हुने,
२. अनुगमन, मूल्याङ्कन, समन्वय र सहजीकरणका माध्यमले नतिजामा सुधार हुने,
३. समन्वय र सहजीकरणले कार्य क्षमतामा कुशलता ल्याउने,
४. विद्यार्थीहरूको शैक्षिक उपलब्धि सुधार हुने,
५. स्थानीय दक्ष जनशक्तिको सदुपयोग हुने ।

क्र. सं	प्रमुख क्रियाकलापहरू	इकाइ	भौतिक लक्ष्य (५ वर्ष)						कैफियत
			१	२	३	४	५	जम्मा	
१.	नतिजामा आधारित सुचक निर्माण	पटक	१		१			२	स्थानीय विज्ञको सहयोगमा सूचक बनाईने छ।
२.	अनुगमन तथा मुल्याङ्कन समिती, उप समितिहरुको निर्माण	पटक	१		१		१	३	जनप्रतिनिधिहरुको सहभागीतामा
३.	योजनाको अनुगमन	पटक	३	३	३	३	३	१५	योजनाको प्रकृति, लागत र समयावधि अनुसार फरक पटक समेत हुन सक्छ।
४.	चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षा, पृष्ठपोषण संकलन र प्रतिवेदन तयारी	पटक	३	३	३	३	३	१५	प्रत्येक योजनाको
५.	समन्वय र सहजीकरण	पटक							योजनाको प्रकृति र आवश्यकता अनुसार
६.	अनुगमन, मूल्याङ्कनका लागि जनशक्ति क्षमता विकास	पटक	१		१		१	३	स्थानीय जनप्रतिनिधि र विज्ञ सहित

परिच्छेद ७ : प्रमुख कार्यसम्पादन सूचकहरु

गल्कोट नगरपालिकाले आफ्नो नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्रको सुधार गर्नलाई रणनितीक रुपमा कार्यक्रमहरु बनाई उक्त कार्यक्रमहरुका आधारमा आधार वर्ष २०७८/७९ लाई आधार मानी चालू वर्ष सहित पञ्च वर्षीय योजना निर्माण गरी अनुमानित रकम समेत छुट्याउने कार्य गरेको छ। यस शैक्षिक योजनाले राखेका दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्तिका लागि तहगत तथा विषयगत रुपमा रणनितीहरु बनाईएको छ। गल्कोट नगरपालिकाको लक्ष्य अनुरुप शैक्षिक सुधारका लागि पहिलो पाँच वर्षको नतिजा आंकलन गरिएको छ। जसबाट ५ वर्षमा गल्कोट नगरपालिकाको शैक्षिक अवस्था कहाँ पुगेको हुनेछ भन्नेबारेमा समेत अनुमान गरिएको छ।

७.१ योजनाको समग्र नतिजा खाका

यस नतिजा खाकाले गल्कोट नगरपालिका, विद्यालय तथा सम्पूर्ण शिक्षा प्रणालीलाई जवाफदेही बनाउन सहयोग गर्दछ जसले गर्दा शैक्षिक योजनाको कार्यन्वयन समेत प्रभावकारी ढंगले अगाडी बढ्छ।

तालिका १७: योजना नतिजा खाका

उपलब्धी	नतिजा सूचक	स्रोत मापन तथा तरिका
❖ गल्कोट नगरपालिकाको साक्षरता दर ९८ प्रतिशत भन्दा माथी पुग्ने, ❖ गुणस्तरीय प्रारम्भिक बाल बिकास सहित शिक्षाको अवसर सुनिस्चित हुने, ❖ गल्कोट नगरपालिका भित्र बसोबास गर्ने सबै वर्गका विद्यालय जाने उमेरका सबै बालबालिकालाई विद्यालय भर्ना हुने, ❖ पाठ्यक्रमद्धारा निर्दिष्ट तहगत, कक्षागत, कक्षागत र विषयगत सिकाई सिकाई सक्षमतालाई हासिल हुने, ❖ आवश्यक शैक्षिक पूर्वाधार तथा सिकाइ वातावरणको निर्माण हुने, प्रभावकारी शिक्षण सिकाई क्रियाकलापबाट बालबालिकाको सिकाईको दायरा फराकिलो हुने, ❖ शिक्षाको अवसरबाट बञ्चित रहेका समूदायका लागि बैकल्पिक तथा निरन्तर सिकाइको अवसर पाउने, ❖ विश्व बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने प्राविधिक तथा उच्च क्षमतायुक्त जनशक्तिको उत्पादनमा सहयोग पुग्ने तथा उपलब्ध स्रोत साधनको समानुपातिक र न्यायोचित वितरणमा सहयोग पुग्ने, ❖ यस पालिका भित्र बसोबास गर्ने सबै वर्गका समुदायहरुको माध्यमिक तह सम्मको शिक्षामा पहुँच पुग्ने र शैक्षिक गुणस्तर अभिबृद्धि हुने, ❖ यस पालिकामा संचालित प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षामा सबै वर्गका बालबालिकाको पहुच सुनिस्चित हुने	❖ विद्यार्थी भर्ना दर ❖ सिकाइ उपलब्धी स्तर ❖ विद्यार्थी संख्या र कक्षा छोड्ने दर ❖ शिक्षक कर्मचारी, प्र.अ. को बृति बिकास ❖ साक्षरता दर ❖ व्यवसायिक र प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन संख्या ❖ पुरस्कार, दण्ड, सजायको अवस्था ❖ भैतिक पूवाधारको विकास ❖ सूचना प्रविधिको	❖ वार्षिक परीक्षा प्रतिवेदन ❖ विद्यार्थी सिकाई उपलब्धी स्तरको लेखाजोखा प्रतिवेदन ❖ अनुगमन मूल्याङ्कन प्रतिवेदन ❖ भौतिक पूवाधारको अवस्था ❖ दक्ष जनशक्तिको माग र उपयोग ❖ सूचना प्रविधिमैत्री शिक्षक, कर्मचारी, विद्याथी ❖ वार्षिक साक्षरता प्रतिवेदन ❖ अविभावक तथा सरोकारवाला भेलाको प्रतिवेदन

र सबैका लागि प्राविधिक शिक्षाको सहज अवसर उपलब्ध भई स्थानीय क्षेत्रमा प्राविधिक जनशक्तिको अभावलाई पूर्ति गर्न सहयोग पुग्ने, ❖ गल्कोट नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण शैक्षिक संस्थाहरुमा कार्यरत शिक्षक, कर्मचारी तथा अध्ययनरत विद्यार्थीहरु प्रविधीमैत्री तथा व्यवसायिक, गुणस्तरीय र प्रविधियुक्त शिक्षा प्राप्त गर्ने अवसर पाउने, ❖ अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुले विशष शिक्षा र समावेशी शिक्षाका माध्यमबाट उपयुक्त शैक्षिक अवसरहरु प्राप्त गर्ने, ❖ संस्थागत विद्यालयहरुको प्रभावकारी र न्यायसंगत ढंगले नियमन हुने, ❖ शिक्षामा सबै वर्गको समान अवसर हुने, ❖ स्थानीय क्षेत्रमा नै प्राविधिक तथा दक्ष जनशक्तिको उत्पादन भई रोजगारी तथा आयआर्जनका क्रियाकलापहरु बढ्ने, ❖ शिक्षक तथा शैक्षिक जनशक्तिको पेशागत विकास हुने, शैक्षिक पेशाप्रति सम्मान बढ्ने, ❖ राष्ट्रिय पाठ्यक्रमले तोके बमोजिम स्थानीय पाठ्यक्रमको कार्यन्वयन मार्फत स्थानीय स्रोत, साधन, मूल्य मान्यता र प्रविधि समेतको अधिकतम प्रवर्धन हुने, ❖ सबै शैक्षिक संस्थाहरुमा (विद्यालयहरुमा) शैक्षिक सुसासन प्रवर्धन तथा कायम भई बालबालिकालाई सिकाइ प्रति उत्तरदायी बनाउने प्रणालीको विकास हुने, ❖ गल्कोट नगरपालिका भित्रका सबै विद्यालयहरुमा आपतकालिन तथा संकटपूर्ण अवस्थामा पनि बैकल्पिक योजनाहरुको कार्यन्वयन गरी बालबालिकाहरुको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिस्चित हुने, ❖ उपलब्ध स्रोत साधनको समानुपातिक र न्यायोचित वितरण हुने, ❖ सबै शिक्षक, कर्मचारीलाई चरणबद्ध रुपमा तालिमको व्यवस्था हुने, ❖ शिक्षकहरूमा एकरुपता, विभेदको अन्त्य, उचित पारिश्रमिकको व्यवस्था र गलत गरेको खण्डमा दण्ड, सजाय समेत हुने, ❖ गल्कोट नगरपालिकाको समग्र सामाजिक, शैक्षिक, आर्थिक, वातावरणीय अवस्थाको स्तरोन्नति हुने ।	उपयोग आदि ।	

तलिका १८: शिक्षा विकास क्षेत्र कार्य सम्पादन सुचक

क.स.	सूचक	लक्ष्य							
		आधार वर्ष २०७८/०७९	०७९/०८०	०८०/०८१	०८१/०८२	०८२/०८३	०८३/०८४	जम्मा	कैफियत
१.	**प्रारम्भिक बाल बिकास शिक्षा**								
१.१	प्रारम्भिक बाल बिकासमा भर्ना दर	९११ जना					१००	१००	४ वर्ष माथीका सबै बाबालिकालाई शिक्षाको पहुँचमा पुऱ्उने
२.	**आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-५)**								
२.१	कक्षा १ मा भर्ना दर	१००					१००		
२.२	कक्षा ५ सम्मको कक्षामा टिकाउ दर	८४.३६					९८		
२.३	आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-५) पूरा गर्ने दर	८४.३६					९८		
२.४	आधारभूत शिक्षा (कक्षा १-५)मा विद्यार्थी लैङ्गिक अनुपात	५०:५०					५०:५०		औसतमा
३.	**आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८)**								
३.१	कक्षा ६ मा भर्ना दर	९१.९					१००		
३.२	कक्षा ८ सम्मको कक्षामा टिकाउ दर	९२					९८		
३.३	आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८) पूरा गर्ने दर	८७.१					९५		
३.४	आधारभूत शिक्षा (कक्षा ६-८)मा विद्यार्थी	५०:५०					५०:५०	५०:५०	औसतमा

	लैङ्गिक अनुपात								
४.	**माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१०)**								
	कक्षामा भर्ना दर	१२८७ जना					१००		
	कक्षा १० सम्मको कक्षामा टिकाउ दर	९१.७					९८		
	माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९-१०) पूरा गर्ने दर	९१.७					९८		
	माध्यमिक तह (कक्षा ९-१०)मा विद्यार्थी लैङ्गिक अनुपात	५०:५०					५०:५०		औसतमा
	एसइइमा औसत सिकाइ उपलब्धी स्तर	९२.५					९९		
	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा विद्यार्थी भर्ना प्रतिशत						५०		
	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा विद्यार्थी लैङ्गिक अनुपात	४०:६०					५०:५०		औसतमा
५.	**माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ११-१२)**								
	कक्षामा भर्ना दर							९८	
	कक्षा १२ सम्मको कक्षामा टिकाउ दर							९८	
	माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ११-१२) पूरा गर्ने दर							९८	

	माध्यमिक तह (कक्षा ११-१२)मा विद्यार्थी लैङ्गिक अनुपात							५०:५०	
	औसत सिकाइ उपलब्धी स्तर							९०	
	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा विद्यार्थी भर्ना प्रतिशत							१००	
	प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा विद्यार्थी लैङ्गिक अनुपात							५०:५०	
६.	**अनौपचारिक शिक्षा र निरन्तर सिकाइ**								
६.१	सामुदायिक सिकाइ केन्द्र (संख्यामा)	१९						३०	
६.२	साक्षरता दर (५ देखि १५ वर्ष सम्म)	९०.१७						१००	
६.३	साक्षरता दर (१६ देखि २४ वर्ष सम्म)	९०.१७						१००	
६.४	साक्षरता दर (२५ देखि ४५ वर्ष सम्म)	९०.१७						१००	
६.५	साक्षरता दर (४६ देखि ६० वर्ष सम्म)							०	
६.७	साक्षरता दर ६० वर्ष भन्दा माथी							१	
७.	**सुशासन तथा व्यवस्थापन**								
७.१	बाल विकासमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात							५०:५०	

७.२	आधारभूत तह कक्षा १-५ मा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात	१:५०						५०:५०	
७.३	आधारभूत तह कक्षा ६-८ मा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात	१:५०						५०:५०	
७.४	माध्यमिक तह कक्षा ९-१२ मा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात	१:६०						५०:५०	
७.५	महिला र पुरुष शिक्षक अनुपात	३०:७०						५०:५०	
७.८	शिक्षामा वार्षिक विनियोजित बजेट (रु. हजारमा)	२६६३६६							

माथी उल्लेखित कार्य सम्पादन सुचकहरु आ.व. २०७८/७९ तथा शैक्षिक सत्र २०७७ र ०७८ लाई आधार मानी तयार पारिएको हो ।

सन्दर्भ सामग्रीहरु

- नेपालको संविधान ०७२
- स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४
- राष्ट्रिय शिक्षा निती २०७६
- समावेशी आयोग निती २०७६
- शिक्षा क्षेत्रको योजना (२०२१–२०३०), नेपाल सरकार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
- समावेशी शिक्षा निती २०७३
- राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारुप २०७६
- स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन मार्गदर्शन (मातृभाषा सहित), २०७६, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, सानोठिमी, भक्तपुर
- गल्कोट नगरपालिकाको पार्श्वचित्र २०७६
- शिक्षा क्षेत्र योजना विकास कार्य ढाँचा २०७७, नेपाल सरकार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
- प्राविधिक शिक्षा कार्यविधि
- पन्ध्रौं ओजना आ.व. २०७६/०७७–०८०/०८१
- राष्ट्रिय विज्ञान तथा नव प्रवर्तन निती २०७६
- अनिवार्य तथा निशुल्क शिक्षा ऐन २०७५
- दिगो विकासका लक्ष्यहरु, वर्तमान अवस्था र मार्गचित्र
- राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कार्यक्रम २०७६
- गल्कोट नगरपालिकाको वार्षिक निती तथा कार्यक्रम २०७७/०७८ र २०७८/०७९
- गल्कोट नगरपालिकाको शिक्षा क्षेत्र (संचालन र व्यवस्थापन) कार्यविधि, २०७४
- School Sector Development Plan 2016-2023, GoN, Ministry of Education

अनुसूचीहरु

अनुसूची १: गलकोट नगरकार्यपालिका बाग्लुङका नगरकार्यपालिका सदस्यहरुको नाम र सम्पर्क नम्बर

क्र.सं.	नाम, थर	प्द	सम्बन्धित कार्यालय	सम्पर्क नं.
1	भरत शर्मा गैरे	नगर प्रमुख	नगरपालिका	9857640751
2	रेनुका काउचा मगर	नगर उप प्रमुख	नगरपालिका	951140789
3	नेत्र बहादुर बुढाथोकी	वडा अध्यक्ष	वडा नं १	9847637391
4	हिम बहादुर भण्डारी	वडा अध्यक्ष	वडा नं २	9857627222
5	विरजंग भण्डारी	वडा अध्यक्ष	वडा नं ३	9857680203
6	बल बहादुर खत्री	वडा अध्यक्ष	वडा नं ४	9857640846
7	नारायणध्यज मल्ल	वडा अध्यक्ष	वडा नं ५	9857656529
8	नर बहादुर खत्री	वडा अध्यक्ष	वडा नं ६	9847639217
9	टिका बहादुर थापा	वडा अध्यक्ष	वडा नं ७	9857624784
10	रामप्रसाद कँडेल	वडा अध्यक्ष	वडा नं ८	9851056885
11	तेज बहादुर थापा	वडा अध्यक्ष	वडा नं ९	9857622842
12	तिलक घर्ती मगर	वडा अध्यक्ष	वडा नं १०	9857658888
13	डम्मर बहादुर श्रीस	वडा अध्यक्ष	वडा नं ११	9857629115
14	कमला कुमारी ढकाल	महिला सदस्य	वडा नं ५	9847639995
15	रत्नकला अधिकारी	महिला सदस्य	वडा नं ३	9861430746
16	राधिका पुन	महिला सदस्य	वडा नं १०	9847744468
17	विष्णु वि.क.	महिला सदस्य	वडा नं २	9847643218

18	शिव कुमारी खत्री	महिला सदस्य	वडा नं ४	9857636244
19	गणेश शेरचन	अल्पसंख्यक सदस्य	वडा नं १०	9847735908
20	नारायण नेपाली	दलित सदस्य	वडा नं १	9857682425
21	लक्ष्मी सुनार	दलित सदस्य	वडा नं ४	9847719771

अनुसूची २: नगर शिक्षा समितीको नामावली

अनुसूची ३: गल्कोट नगरपालिकाको नक्सा

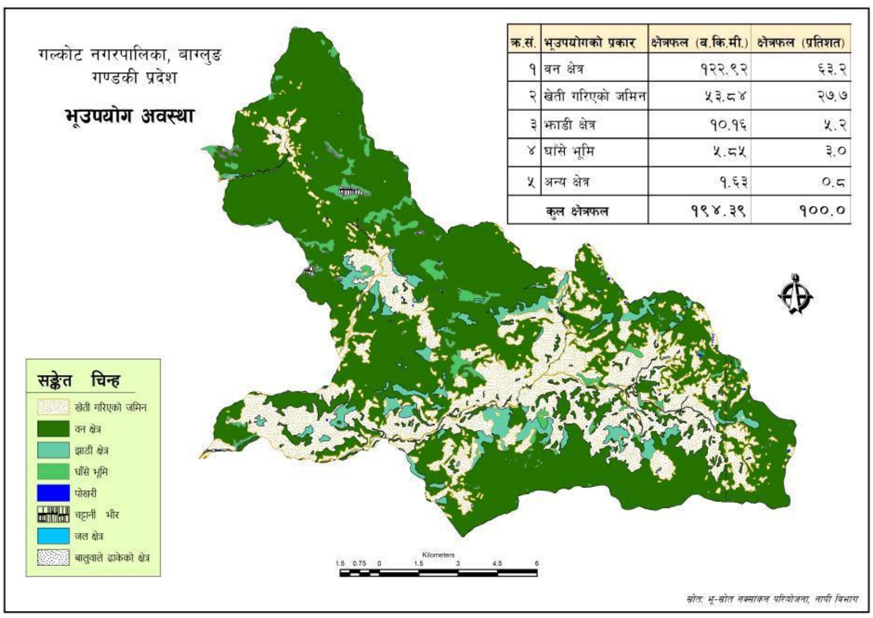

अनुसूची ४: नगर शिक्षा योजना निर्माणको छलफलमा सहभागीहरुको नामावली

अनुसूची ५: फोटोहरु